ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ

ՊՈՂԻՍԻ Կ. 1881 Թ.

ԾՕՐԻՆԵԱՑ

Ա. Մ. ԴԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՓԵՓԱԶԵԱՆ
1881

A II/13062 h.f.

ԾԱՌԱՅԱԲԱՆ

ՀՈՐԻՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵՌՆ

Այս Քերականութեան ընթացքը մինչեւ հիմա հրատարակուած քերականութեանց ընթացքէն տարբեր է: Ասոր մեծ տարբերութիւնը, եւ, ինչպէս կը յուսանք, գէթ գործնական կրթութեան մասին ունենալու առաւելութիւնը՝ գլխաւորաբար գործնական հրահանգներ պարունակելուն մէջ կը կայանայ: Ասոր մէջ տղան, անունն ու բայը ճանչնալու օրէն, պիտի սկսի նաեւ անոնց գործածութիւնն ընելու վարժիլ:

Դարձեալ այս քերականութեան ընթացքին մէջ, տղան ոչ թէ, մինչեւ հիմա գրեթէ առ հասարակ եղածին պէս, իւրաքանչիւր մասին բանի այլ եւ այլ ձեւերն ու բոլոր գիտելիները, եւ համաձայնութեան կանոններուն երկայն շարքը միանգամայն եւ միայն տեսականապէս միտք առնելու պիտի յոգնի, կամ թէ ըսենք, քերականութեան երկայն ճանբան մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը վազելով պիտի երթայ առանց տեղ մը զկայ եւ շունչ առնելու, այլ իւրաքանչիւր հրահանգ, այն երկայն ընթացքին մէջ իբրեւ մէն մի օթեւան, անոր թէ շունչ եւ հանգիստ առնելու, եւ թէ իւր կարճ ճանբուն վրայ ստէպ ստէպ դառնալով նայելու եւ անցած ատենը ճանչցածէն աւելի լաւ զայն ճանչնալու պիտի ծառայէ: Զոր օրինակ՝ հոս քերականութեան բոլորովին անտեղեակ տղան անուններուն բոլոր հոլովներն ու հոլովումները ոչ թէ մէկէն թուրթակօրէն բերան մանաւանդ քան թէ միտք պիտի առնէ, այլ ուղղականը սորված ատեն սեռականը, տրականը, բացառականը միանգամայն հասկնալու պիտի չյոգնի. ասոնց մէկը սորվելէ եւ յաւ մը հասկնալէ եւ անոր գործնական կրթութիւնն ընելէ ետքը

միւսին պիտի անցնի։ Այս կերպով քերականութիւնը խառն եւ տեսական ըլլալէն դադրելով՝ կ'ըլլայ աստիճանաբար, եւ գործնականապէս սորվելու ուսում մը։

Այս քերականութիւնը մանաւոր կերպով շատերուն ուշադրութիւնը գրաւած եւ յաջողակ ուսուցիչներէ լաւ ընդունելութիւն գտած ըլլալուն յաջորդաբար կը կրկնենք այս գործիս տպագրութիւնը եւ մեր այս աշխատութիւնը գործնականապէս օգտելուն այս մասին մեր փափաքն ալ լրացած կը սեպենք։

ԱՇԽԱՏԱՍԷՐՆ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ԴԱՍ Ա.

ԼԵԶՈՒ, ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՍՈՒՆՔ ԲԱՆԻ

ՀԱՐՑՈՒՄ. Լեզուն ինչ է։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. Լեզու կ'ըսուին այն արտաքին նըշանները՝ որով մարդիկ իրենց գաղափարները, խորհուրդները՝ և զգացումները կը յայտնեն։

Հ. Այս արտաքին նշաններուն գլխաւորները ո՞ր-ինք են։

Պ. Այս արտաքին նշաններուն գլխաւորներն են ձայնը և գիրը։

Հ. Ձայնիւ կամ գրով բացատրութիւնը ինչ կը կոչուի։

Պ. Ձայնիւ կամ գրով եղած բացատրութիւնը խօսք կը կոչուի։

Հ. Խօսքն ինչ բաներէ կը բաղկանայ։

Պ. Ամէն խօսք բառերէ կը բաղկանայ. զոր օրի-նակ՝ Ամէն մարդ երջանկութեան կը դիմէ, բայց շատ քիչերն անոր կը հասնին. այս խօսքն ինը բառէ բաղկացած է, որք են՝ ամէն, մարդ, երջանկութիւն, դիմել, բայց, շատ, քիչ, ան, հասնիլ։

Հ. Բառերն ինչպէս խօսք կը կազմեն։

Պ. Բառերը խօսքի մը մէջ օրէնքով մը իրարու քով գալով խօսքը կը կազմեն։

Եթէ այն օրէնքին համաձայն չկազմուին կամ չշարադրուին, անոնց իրարու քով գալէն բան մը չի հասկցուիր։ Այս օրէնքը լեզուին օրէնքն է։

Հ. Քերականութիւնն ինչ է։

Պ. Քերականութիւնն այն գիտութիւնը կամ արուեստն է որ այս օրէնքին կանոնները կը սորվեցնէ։ Այսինքն՝ քերականութեամբ կը սորվինք թէ բառերն ինչպէս շարուելու են որ իմաստ կամ նշանակութիւն մը ունեցող խօսք կազմուի։

Հ. Բառերը քանի՞ տեսակի կը վերածուին։

Պ. Լեզուի մը մէջ հազարաւոր բառեր կը գտնուին, բայց ամէնն ալ ինը տեսակի կը վերածուին։

Հ. Այս ինը տեսակ բառերն ինչ կը կոչուին։

Պ. Այս ինը տեսակ բառերը Մասունք բանի կ'ըսուին, և են՝ Անուն կամ Գոյական, Ածական, Բայ, Յօդ, Դերանուն, Նախադրութիւն, Մակբայ, Շաղկապ, Միջարկութիւն։

ԴԱՍ Բ.

ԱՆՈՒՆ ԵՒ ԱԾԱԿԱՆ

ԱՆՈՒՆ

Հ. Անունն ինչ է։

Պ. Անուն կամ գոյական կ'ըսուին այն տեսակ բառերը որ իրերու անուններ են. ինչպէս՝ ծառ, ծաղիկ, շուն, մարդ, ևայլն։ Անուններէն ոմանք յատուկ կ'ըսուին, այսինքն մարդոց և տեղերու անունները, ինչպէս՝ Հայկ, Անի։ Ասոնք տլխատերով կը գրուին։

Հ. Անունը քանի՞ բան ունի։

Պ. Անունն ունի 1. հոլով և 2. թիւ։

Հ. Հոլովն ինչ է և քանի՞ է։

Պ. Հոլովն անուան մը վերջաւորութեան փոխուիլն է, և վեց է. Ուղղական, Սեռական, Տրական, Հայցական, Բացառական և Գործիական։

Հ. Թիւն ինչ է և քանի՞ է։

Պ. Թիւն անուան մէկ կամ մէկէ աւելի ցուցնելն է, և երկուք է, եղակի և յոգնակի։ Զոր օրինակ՝ մարդ եղակի է, մարդիք՝ յոգնակի։

Այն անուններըը որոնց եղակին չի դործածուիր՝ անեղական կ'ըսուին, ինչպէս՝ երկինք, դժոխք, կամք, ջրք, և այլն։

Հ. Հայերէն անուններն ինչպէս կը հոլովին։

Պ. Հայերէն անուններուն մէկ մասը կը հոլովի ուղղականէն և հայցականէն զատ միւս հոլովներուն մէջ անուան վերջը երբ մը կամ վանկ մը աւելցնելով, զոր օրինակ.

Ա. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզ.	Յոր.
Ուղ. Բան.	Ուղ. Բան-ք.
Սեռ. Բան-ի.	Սեռ. Բան-ից.
Տրական. Բան-ի.	Տրական. Բան-ից.
Հայց. զԲան.	Հայց. զԲան-ս.
Բաց. 'ի Բան-է.	Բաց. 'ի Բան-ից.
Գործ. Բան-իւ.	Գործ. Բան-իւք.

Եզ.	Յոր.
Ո. Քաղաք.	Ո. Քաղաք-ք.
Ս. Քաղաք-ի.	Ս. Քաղաք-աց.
Տ. Քաղաք-ի.	Տ. Քաղաք-աց.
Հ. զՔաղաք.	Հ. զՔաղաք-ս.
Բ. 'ի Քաղաք-է.	Բ. 'ի Քաղաք-աց.
Գ. Քաղաք-աւ.	Գ. Քաղաք-ովք.

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ գիտելիք կայ։

Պ. Այս հոլովման եզակի գործիականը կ'ելլայ, ոմանց՝ ֆ–, ոմանց ալ՝ ա–։

Իսկ յոքնակի սեռականը, տրականը և բացառականը կ'ելլայ ոմանց՝ ֆց, ոմանց ալ՝ ց, գործիականը՝ ոմանց ֆ–ֆ, ոմանց ալ ֆ։

Պէտք է գիտնալ 2. որ ամէն անուան հայցականին վրայ սովորաբար (ղ) Նախդիրը կը դրուի, բացառականին վրայ ալ ('ի) Նախդիրը։

Պէտք է գիտնալ 3. որ + գիրը յոքնակի ուղղականին նշանն է, ա գիրն ալ յոքնակի հայցականին։

Բ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ		Գ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ	
	Եզ.		Յոք.
Ո.	Գետ.	Ո.	Գետ–ֆ.
Ս.	Գետ–ոյ.	Ս.	Գետ–ոց.
Տ.	Գետ–ոյ.	Տ.	Գետ–ոց.
Հ.	ՀԳետ.	Հ.	ՀԳետ–ա.
Բ.	'ի Գետ–ոյ.	Բ.	'ի Գետ–ոց.
Գ.	Գետ–ով.	Գ.	Գետ–ովֆ.
	Եզ.		Յոք.
Ո.	Ծով.	Ո.	Ծով–ֆ.
Ս.	Ծով–ու–.	Ս.	Ծով–ու–ց.
Տ.	Ծով–ու–.	Տ.	Ծով–ու–ց.
Հ.	ՀԾով.	Հ.	ՀԾով–ա.
Բ.	'ի Ծով–ի.	Բ.	'ի Ծով–ու–ց.
Գ.	Ծով–ու–.	Գ.	Ծով–ու–ֆ.

Հ. Գ. Հոլովման վրայ ինչ գիտելիք կայ։

Պ. Գ. Հոլովման անուններէն ոմանց բացառականը կ'ելլայ ու–ի, զորօրինակ՝ զարդ, 'ի զարդ–ու–ի։

Դ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

	Եզ.		Եզ.
Ո.	Հայկ.	Ո.	Հռիփսիմէ.
Ս.	Հայկ-ոյ.	Ս.	Հռիփսիմ-եայ.
Տ.	Հայկ-ոյ.	Տ.	Հռիփսիմ-եայ.
Հ.	զՀայկ.	Հ.	զՀռիփսիմէ.
Բ.	'ի Հայկ-ոյ.	Բ.	'ի Հռիփսիմ-եայ.
Գ.	Հայկ-ա՜.	Գ.	Հռիփսիմ-եա՜.

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ գիտելիք կայ։

Պ. Այս հոլովման տակ կ'երթան յոգնական անունները, այսինքն՝ մարդոց կամ տեղերու անունները, որոնց յոգնակին սովորաբար չի գործածուիր։

ԱԾԱԿԱՆ

Հ. Ածականն ինչ է։

Պ. Ածական կ'ըսուին այն անունները որ իրի մը յատկութիւնները, այսինքն՝ անոր ինչպէս ըլլալը կը ցուցընեն. զոր օրինակ՝ քարէջ (ծառ), անուշահոտ (ծաղիկ), կարմրագոյն (շուն), կենդանի (մարդ)։

1. Հրահանգ

Աշակերտք հետեւեալ անուններուն մէջ գոյականն ու ածականը որոշեն։

Ընծայ, ժամանակ, նշան, գործ, մեծ, քաջ, հողմ, մեղմ (կամաց), մարդ, տղայ, չար, զգօն (խոհեմ), կարգ, ճաշ, հող, լի, ունայն, (պարապ), հաց, նոր, հոտ, հօտ (ոչխարը), լայն, նեղ, ոչխար, արջառ, (եզ, կով), հրաման, դատարկ, հրապարակ, ամբոխ, աղքատ, թշուառ, աղտ, երկաթ, արծաթ, զգեստ, զարդ, Գնել, Տիրան, Միհրան, զոհ, հաճոյ, տգեղ, կանաչ, յոդ (կապ), ազգ, զօրաւոր, տըկար, ժամ, ծառ, արդար, հեզ, ցեղ, քահանայ,

մահ, ծեր, լեզու, թաւ (մաղոտ), շքեղ, վատ, աւա-
ղան, խրատ, Արամ, Վահան, Գայիանէ, Եսայի,
ծայր, իր, ուս, ուխտ, դանձ, զօր, ճրագ, լուսա-
ւոր, աղօտ, պայծառ, պատերազմ, գայլ, (էշը),
գեղ, որթ, (գոնա), որթ (ամա), սան (կոնաց), սան,
(աղաչեր), փող (գոչու), փող (գոչուղ), աղօթք, խօսք,
միտք, պարտք, կամք, դժոխք, մեղք։

2. Հրահանգ

Աշակերտք վերի անունները հոլովեն։

ԴԱՍ Գ.

ԲԱՑ

Հ. Բայն ինչ է։

Պ. Բայ կ'ըսուին այն բառերը որ բան մը ընել կամ բան մը ըլլալ կը ցուցնեն, ինչպէս՝ գրել, կարդալ, տալ, ընկնել, որ բան մը ընել կը ցուցնեն, և մարիլ, սեռնալ, զբաղնալ, որ բան մը ըլլալ կը ցուցնեն։

Հ. Բայը քանի բան ունի։

Պ. Բայն ունի եղանակ, ժամանակ, դէմք և թիւ։

Հ. Եղանակը քանի է։

Պ. Եղանակը չորս է՝ սահմանական, հրամայական, սրտագասական, և անորոշեալն։

Հ. Ժամանակը քանի է։

Պ. Ժամանակը բուն երեք է՝ ներկայ, անցեալ և ապառնի։ Ներկան կը ցուցնէ՝ այն որ հիմա է, ինչպէս՝ կը գրեմ (կոր)։ Անցեալը կը ցուցնէ՝ այն որ արդէն եղաւ, ինչպէս՝ գրեցի։ Ապառնին կը ցուցնէ՝ այն որ դեռ պիտի ըլլայ, ինչպէս՝ պիտի գրեմ։

Անցեալը երկու է՝ անկատար անցեալ և կատարեալ անցեալ։ Կը գրէի (կոր)՝ անկատար անցեալ է։ Գրեցի՝ կատարեալ անցեալ։

Դարձեալ ժամանակները երկու տեսակ են, պարզ և բաղադրեալ։ Պարզ ժամանակը մի է, բաղադրեալը ուրիշ (եմ) բայով կը շինուի։ Զոր օրինակ «էրեմ», «էրեցի», պարզ են. «էրեալ եմ», «էրեալ էի», «էրեալ էցեմ» բաղադրեալ են։

Հ. Դէմքը քանի է։

Պ. Դէմքը երեք է՝ առաջին, երկրորդ, և երրորդ։ Ես՝ առաջին դէմք է, Դու՝ երկրորդ, Նա՝ (ան) երրորդ։

Հ. Թիւը քանի է։

Պ. Թիւը երկու է՝ եղակի, որ մէկ անձ կը ցուցնէ գործող, ինչպէս՝ (կը) «էրեմ», (կը) «էրես», (կը) «էրէ», և յոգնակի, որ մէկէ աւելի անձինք կը ցուցնէ գործող, ինչպէս՝ (կը) «էրենք», (կը) «էրէք», (կը) «էրեն»։

Հ. Բայերը քանի տեսակ են։

Պ. Բայերը երկու տեսակ են՝ գոյական կամ էական բայ, և ածական բայ։ Էական բայն է եմ բայը. ուրիշ բոլոր բայերն ածական բայ են։

Հ. Էական բայն ինչպէս կը խոնարհի։

Պ. Էական բայն այսպէս կը խոնարհի։

Սահմանական եղանակ

	Եզ.	Յոգ.
Ներկայ ժամանակ.	Եմ, ես, է.	Ենք, էք, են.
Անկատար անցեալ.	Էի, էիր, էր.	Էինք, էիք, էին.
Կատարեալ անցեալ.	Եղէ, եղեր, եղեւ.	Եղանք, եղէք, եղեն.
Ապառնի.	Եղէց, եղիցիս, եղիցի.	Եղիցուք, եղիջիք, եղիցին.

պէտք ըլլամ, և այլն։

Հրամայական եղանակ

Եզ.	Լեր, մի լինիր.	Եղիր, մի ըլլար.
Յոգ.	Լերուք, մի լինիք.	Եղէք, մի ըլլաք։

Ստորադասական եղանակ

Եզ. Իցեմ, իցես, իցէ. Եմ կամ ըլլամ, ըլլաս, ևլն։
Ցոյ. Իցեմք, իցէք, իցեն։

Անորիշ դերբայ

Անբեւոյն. Անց. ընդունելութիւն. Ապ. ընդունելութիւն.
Լինել. ըլլալ. Լեալ, եղեալ, եղած. Լինելոց. ըլլալու.

Բաղադրեալ ժամանակներ

Ցարակ. Եղեալ եմ, եղեալ ես, ևն. Եղած եմ, ևն.
Գերակ. Եղեալ էի, եղեալ էիր, ևն. Եղած էի, ևն.
Ստ. անց. Եղեալ իցեմ, եղեալ իցես, ևն. Եղած եմ, կամ եղած ըլլամ, ևն.
Ներկ. ապ. Լինելոց եմ, լինելոց ես, ևն. Պիտի ըլլամ, պիտի ըլլաս, ևն.
Անկ. ապ. Լինելոց էի, լինելոց էիր, ևն. Պիտի ըլլայի, ևն.
Ստոր. ապ. Լինելոց իցեմ, լինելոց իցես, ևն. Պիտի ըլլամ, ևն.

ԴԱՍ Դ.

ԼՈՒԾՈՒՄ ԵՒ ՑՕԴ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Հ. Նախադասութիւնն ինչ է։

Պ. Նախադասութիւն կ'ըսուի խօսք մը որուն մէջ դիմաւոր էական բայ, որ բայի և սպորոգելի կայ։ Բանը մրնի է, Նախադասութիւն է. է՝ դիմաւոր էական բայ է, բանի՝ տէր բայի է, մրնի՝ սպորոգելի է։

Հ. Դիմաւոր և անդէմ բայն ինչ է։

Պ. Բայի մը այն ժամանակները որ եզակի և յոք-

նակի եբեւ դէմքը կը ցուցնեն՝ դիմաւոր կ'ըսուին. այսպէս են ներկայ, անկատար, կատարեալ, ապառնի ժամանակները, և հրամայականն ու ապրատասական. իսկ անորոշ դերբայը, այսինքն, անորոշները, և անցեալ ու ապառնի ընդունելութիւնները որ դէմք չեն ցուցներ՝ անդիմ են։

Հ. Նախադասութեան մը մէջ, բայը, դերբայն և ապրոտեալն ինչպէս կը գիտցուին։

Պ. Բայը միշտ յայտնի է, որ է՝ բայը։ Տէր բային «ո՞վ կամ ի՞նչ հարցմամբ կը գտնուի։ Ստորոգելին ալ ինչ՞ի՞, ուրո՞ւ հարցմամբ։ Վերի նախադասութեան մէջ այս հարցումներն ընենք. Ի. — ո՞վ կամ ինչ է. — քանդը է. — Բանտը ինչպիսի է. — մին է։ Ապա քանդը տէր բայի է ելն. մին՝ ստորոգելի է քանդին։

Այսպէս պէտք է լուծել ամէն նախադասութիւն։ Տէր բային գրեթէ միշտ գոյական է, այսինքն, անձ մը կամ նիւթ մը։ Ստորոգելին ալ գրեթէ միշտ ածական։

ՑՕԴ

Հ. Ցօդն ինչ է։

Պ. Ցօդ կը կոչուի Ն գիրը՝ գրաբարին մէջ, իսկ աշխարհաբարին մէջ Ն կամ Ը գիրը. ինչպէս՝ աշխարհաբար՝ տունը, կինը. Գրաբար՝ տունն կինն։

Հ. Ցօդը ուր կը դրուի։

Պ. Ցօդը թէ գրաբարին և թէ աշխարհաբարին մէջ անուան ծայրը կը դրուի։

Հ. Բառ մը գրաբարին մէջ երբ յօդ չառնուր։

Պ. 1. Երբ անուն մը սեռ կամ պեսակ կը ցուցնէ, գրաբարին մէջ յօդ չառնուր, աշխարհաբարին մէջ՝ կ'առնու։ Անուն մը սեռ կը ցուցնէ, երբ ամէն բառը զօրութեամբ կ'իմացուի, զոր օրինակ՝ Բանտը մթին է. Շունը հաւատարիմ է. Ձին արագ է. Մարդը մահկանացու է, կը նշանակեն՝ ամէն բանտ, ամէն շուն,

A 13062

ամէն ձի, ամէն մարդ. ուստի այս խօսքերուն մէջ՝ Բանտ, Շուն, Ձի, Մարդ, սեռ կը ցուցնեն, ուստի և գրաբարին մէջ յօդ չեն առնուր, զոր օրինակ.

Բանտը մթին է.	Մթին է բանտ
Շունը հաւատարիմ է.	Հաւատարիմ է շուն
Մարդը մահկանացու է.	Մահկանացու է մարդ
Առաքինութիւնը սիրելի է.	Սիրելի է առաքինութիւն

2. Երբ անուամբ մը նշանակուած իրը բնութեան մէջ միակ է, նոյնպէս գրաբարին մէջ յօդ չառնուր, բայց աշխարհաբարին մէջ՝ կ'առնու։ Աստուած բարի է. Արեգակը լուսատու է. Լուսինն աղօտ է. Երկիրը գնդաձեւ է, խօսքերուն մէջ՝ Աստուած, Արեգակ, Լուսին, Երկիր, որ միակ առարկաներ են, գրաբարին մէջ յօդ չեն առնուր, զոր օրինակ.

Աստուած բարի է.	Բարի է Աստուած
Արեգակը լուսատու է.	Լուսատու է արեգակն
Երկիրը գնդաձեւ է.	Գնդաձեւ է երկիր
Լուսինն աղօտ է.	Աղօտ է լուսին

3. Հրահանգ (*)

Բանտը մթին է. Լուսինն աղօտ է. Ձիւնը թանձր է. Անձրեւը լոյծ է. Շունը հաւատարիմ է. Ձին արագ է. Երկիրը գնդաձեւ է. Ծովն ընդարձակ է. Մարդը մահկանացու է. Ջուրը պաղ է. Օդը թեթեւ է. Առաքինութիւնը սիրելի է. Արեգակը լուսատու է.

(*) Այս հրահանգին մէջ ճնացեալ բառերը գրաբարին հետ նոյն են։

Աշակերտը թող վերի հրահանգը գրաբարի դարձնէ, ստորոգելին բայէն առաջ, ու տէր բայէն բայէն ետքը դնելով։ Թող աշակերտը այս կանոնը չմոռնան, այսինքն՝ ստորոգելին առաջ դնել. այս կերպը գրաբարին մէջ սովորական և դիւրին է։

Աշակերտը կրնան այս հրահանգին ամէն մէկ խօսքը (նախադասութիւնը) վերի լուծման կանոնին համեմատ լուծել։

Աստուած բարի է. Հոգին անմահ է. Մարմինը նիւթեղէն է. Քարը կարծր է. Ցամաքը պինդ է. Մելանը սեւ է. Ձիւնը ճերմակ է. Խոտը կանանչ է. Ցակինթը կարմիր է. Երկինքը կապուտ է. Անիւը կլոր է. Խաղողը քաղցր է. Ազոխը թթու է. Թուչունը թեւաւոր է. Ձուկը թեփոտ է. Ոչխարը չորս ոտքով է. Հաւը երկու ոտքով է. Առիւծը հպարտ է. Վագրը անգութ է. Որդը գարշելի է. Նապաստակը շուտ վազող է. Եղէգը դիւրաւ կոտրող է. Աղիւսը փուռան մէջ եփած է. Աստուած վարձատրող է. Շնորհքը ձրի է։

Պաղ, ցուրտ	Կապուտ, կապոյտ
Մելան, մանուշ	Ձուկ, ձուկն
Սեւ, սեւ	Կլոր, բոլորակ
Ճերմակ, սպիտակ	Դիւրաւ կոտրող, դիւրաբեկ
Կանանչ, կանաչ	Փուռան մէջ եփած, հրշտուն
Թեփոտ, թեփոտոր	Գարշելի, զզուելի
Չորս ոտքով, չորսոտանի	Շուտ վազող, արագոտն
Երկու ոտքով, երկոտանի	Եղէգ, եղեգն
Անգութ, անգթոյն	Վարձատրող, պարգեւատու
Որդ, որդն	

ԴԱՍ Ե.

ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՍԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՐ ԲԱՑԻ ԵՒ ՑՕԴ

ՏԷՐ ԲԱՑԻ

Հ. Գրաբարին մէջ անեզական տէր բայերուն քանի բայ կը տրուի։

Պ. Անեզական տէր բայերուն յոգնակի բայ կը տրուի։

Երկինքը բարձր է. Բարձր են երկինք։

Աղօթքը զօրաւոր է. Հզօր են աղօթք
Ապարանքը (պալատը)
փառաւոր է։ Շէնք են ապարանք

Հ. Բայը եզակի թէ յոգնակի կը դրուի, երբ երկու կամ աւելի եզակի տէր բայիներ կան։

Պ. Երբ երկու կամ աւելի եղակի տէր բայիներ կան, բայը նոյնպէս յոգնակի կը դրուի։
Շոգին և ծուխը թեթեւ են. Թիրեա՛ն ընդէ՛ և ծուխ
Քարն ու երկաթը ծանր են. Ծանր են քար և երկաթ

ՅՕԴ

Հ. Վերը (Դաս Դ.) ըսիր թէ, երբ անուն մը սեռ կամ տեսակ կը ցուցնէ, յօդ (ն գիրը) չառնուր. ապա երբ անուն մը յօդ կ'առնու գրաբարին մէջ։

Պ. Երբ անուն մը ոչ թէ սեռ, այլ որոշեալ անհատ կամ անհատներ կը ցուցնէ, ան ատեն յօդ կ'առնու գրաբարին մէջ։ Անուն մը որոշեալ անհատ ցուցած կ'ըսուի, երբ ոչ թէ ամէն, այլ այս ինչ, այս անուն կը նշանակէ, զոր օրինակ. Ասպիսը լուսատու են, խօսքին մէջ, ասպիսը բառով ամէն աստղ կ'իմացուի. բայց՝ դուռները քաջ էին, ճանբաները նեղ են, դռան անալա է. խօսքերուն մէջ, դուռները, ճանբաները, դռան անալը ըսելով՝ ամէն դուռ, ամէն ճանբայ, ամէն դատաւոր չի հասկցուիր, այլ՝ կը նշանակէ այս ինչ դուռները, այս ինչ ճանբաները, այս անուն դատաւորը։

Սեռ ցուցնող	Որոշեալ անհատ ցուցնող
Օդը բարակ է. Նուրբ է օդ.	Օդն ապականած է. Ապականեալ է օդն.
Ջուրը վազուն է. Հանանուտ է ջուր.	Ջուրը պղտոր է. Պղտոր է ջուրն.
Ձին չորքոտանի է. Չորքոտանի է ձի.	Ձին կաղ է. Կաղ է ձին.

Այս և նախընթաց դասին կանոններուն համեմատ աշակերտք հետեւեալ հրահանգները գրաբարի դարձուցեն։

4. Հրահանգ

Երկինքը բարձր է. Աստղերը լուսատու են. Դուռները բաց էին. Ճանապարհները նեղ են. Փողոցները շիտակ են. Ապակին ջինջ է. Ջուրը յստակ է. Աղբիւրն առատ է. Սովը սաստիկ է. Հիւանդութիւնը ծանր է. Կրակն այրող է. Դատաւորն անաչառ է. Իշխանը խիստ է. Գալատը շքեղ է. Շէնքերը փառաւոր են. Գարտէզը գեղեցիկ է. Ժողովուրդը շատ է. Զինուորները քիչուոր են. Մարդը հարուստ է. Ատուած ստեղծող է. Հրեշտակները հոգի են. Սատանաները չար են. Դրախտը երանաւէտ է. Տղաք անմեղ են. Իմաստութիւնը յարգի է. Գիտութիւններն օգտակար են. Եզը, ձին և էշը պիտանի են. Որդիները ժառանգ են. Ծառաները հնազանդ ըլլան. Թագաւորը յաղթող է. Զօրավարը քաջ է. Զինուորները հաւատարիմ են. Առիւծը զօրաւոր է. Գետինը խոնաւ է. Փայտը չոր էր. Հիւանդութիւնը մահացու է. Բեռը ծանր է. Զգոյշ եղիր. Վստահ եղիր. Ժողովուրդն աղքատ է. Իշխանները հարուստ են. Մարդը հուր է. Անոնք հվ են. Տղան հվ է. Ուսումը օգտակար է. Մոլութիւնը ատելի է. Աղքատները հարուստ եղան. Գատմութիւնը ճշմարիտ է. Վկայութիւնները սուտ են. Ճանբան երկայն է. Ժամանակը կարճ է։

Աստղ, աստղ, Ցե. աստղեղ	Այրող, կրակ
Դուռ, դռան, Ցե. դրան	Գալատ, ապարանք
Ճանբայ, ճանապարհ	Շէնք, շինուած, Ցե. շինուածի
Շիտակ, հարթ (տիւղ)	Փառաւոր, հոյակապ
Հիւանդութիւն, ախտ	Բեռ, բեռն, Ցե. բեռնի
Կրակ, հուր	Անոնք, նոքա

Շատ, քաղաք
Փիչուոր, սակաւ
Մարդ, այր
Հարուստ, ընդեղ, մեծատուն
Ստեղծող, արարիչ
Սատանայ, դեւ
Տղայ, մանուկ, Ցե. մանկունք
Ցարգի, պատուական
Եղ, եղն, Ցե. եղինք
Զօրաւոր, հզօր
Ուսում, սաստան
Մոլութիւն, յոռութիւն

ԼՈՒԾՈՒՄ

Բաց են դրուռնքն. են՝ էակ. բայ. սահմ. ներկ. յոք. գ. դէմք. — Ո՞վ են. — Դուռները, Դրուռնքն. Դրունքն տէր բայի է են ին. այս բառին ն գիրը յօդ է, վասն զի դուռները հոս ոչ թէ ամէն դուռ կը նշանակէ, այլ՝ այս ինչ որոշեալ դուռները։ — Դուռները ինչպիսի են. — Բաց են. Բաց ած. ստորոգելի է Դուռ ին։

5. Հրահանգ

Գրագիրը շուտ գրող է. Եղը, ոչխարը և այծը եղջերաւոր են. Պատմուճանը ծիրանի է. Բնակիչները սեւ են. Քաջ եղիք. Հնազանդ եղիր. Շուայլ մի ըլլար. Հաւատարիմ ըլլայ. Զգոյշ եղիք. Եղեւինը բարձր է. Եղէգը դիւրաբեկ է. Տօսախը ցած է. Ձիւնն ու եղեամը ճերմակ են. Գետինը սահուն (խայտն) է. Խեղճ եմ. Ողորմելի է. Երանելի ես. Նապաստակը շուտ քալող է. Ապերախտ մ'ըլլար. Մարդը բարերար է. Երամակը (օխրին) մեծ էր. Ես վկայ եմ. Դուն երաշխաւոր (էգիլ) ես. Անիկա ամբաստանող (փաստ) է. Անոնք դատաւոր են. Անիկա դահիճ է. Տէրը վրէժխնդիր է. Պարգեւը ձրի է. Ասիկա շնորհք է. Գիրքը պարգեւ է. Պտուղներն ընծայ են։

Գրագիր, դպիր
Շուտ գրող, արագագիր
Ցած, խոնարհ
Ճերմակ, ալիքոտ
Սահուն, ընթաց
Խեղճ, եղբոկ
Շուտ քալող, արագաքնաց
Ապերախտ, երախտամոռաց, ապաշնորհ

Բարերար, երախտաւոր — Շնորհք, Յէր.
Անիկա, Նա — Գիրք, մատեան։
Ամբաստանող, դատախազ.

ԴԱՍ Զ.

Հ. Վերը (Դաս Բ.) ըսիր թէ անուններուն մէկ մասը կը հոլովի անուան վերջը էէր կամ վանկ մը աւելցնելով։ Կան ուրիշ անուններ որ ուրիշ կերպ կը հոլովին։

Պ. Կան անուններ որ հոլովելու ատեն իրենց վերջին վանկը կը փոխեն. այսպէս են է, ը, ի-ն և ը կամ ը վերջաւորած անուններ։

Ե. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Եկեղեցի.	Եկեղեցի-ք.
Ս.	Եկեղեց-ոյ.	Եկեղեց-եաց.
Տ.	Եկեղեց-ոյ, -ոջ.	Եկեղեց-եաց.
Հ.	ղ Եկեղեցի.	ղ Եկեղեցի-ս.
Բ.	*յ Եկեղեց-ոյ, -ոջէ.	յ Եկեղեց-եաց.
Գ.	Եկեղեց-եա-.	Եկեղեց-եօք.

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ գիտելիք կայ։

Պ. 1. Այս հոլովման տակ կ'երթան քաղմավանկ (մէկէ աւելի վանկէ բաղկացեալ) է վերջաւորած անուններ. ինչպէս գօրէ, կղզէ, էջէ, և այլն։

2. Հոգէ և որդէ բառերուն և ի վերջաւորած տեղւոյ կամ ազգի մը վերաբերեալ անձ ցուցնող անուններուն, ինչպէս՝ Իսրայելացի, Հռոմայեցի, և այլն, գործիականը կ'ելլայ -ով և ոչ եա-. յոգնակին ալ փոխանակ եաց, եօք ելլալու, կ'ելլայ -ոց, -ովք. Զոր օրի-

(*) Զայնաւորով սկսած անուններուն վրայ է՝ յ նախդիր կը դրուի։

նակ՝ որդի, որդոյ. Գրծկն. որդով. որդիք, որդոց, որդովք։

Զ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Հիմն.	Հիմ-ունք.
Ս.	Հիմ-ան.	Հիմ-անց.
Տ.	Հիմ-ան.	Հիմ-անց.
Հ.	ի Հիմն.	ի Հիմ-ունս.
Բ.	'ի Հիմ-անէ.	'ի Հիմ-անց.
Գ.	Հիմ-ամբ.	Հիմ-ամբք.

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ դիտելիք կայ։

Գ. 1. Կան անուններ որ ն չեն վերջաւորիր, բայց այս հոլովման պէս կ'ըլլան, ինչպէս, Տուն, տան. Շուն, շան. Մանուկ, մանկան. Աղջիկ, աղջկան. Անուն, անուան. Գաշտոն, պաշտաման. և այլք։

Զ. Կան քանի մը ն (*) վերջաւորած անուններ, որոնց սեռականն ու տրականը ն կ'ըլլայ. յոքնակի ուղղականն ալ ունք կ'ըլլայ. զոր օրինակ։

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Գառն.	Գառ-ունք.
Ս.	Գառ-ն.	Գառ-անց.
Տ.	Գառ-ն.	Գառ-անց.
Հ.	ի Գառն.	ի Գառ-ունս.
Բ.	'ի Գառ-անէ.	'ի Գառ-անց.
Գ.	Գառ-ամբ.	Գառ-ամբք.

Այս զարտուղութիւնները վարժութեամբ կը սորվուին։

(*) Քանի մը ն վերջաւորած յոքնակի ուղղականը՝ ունք, հայցականն ալ -ունս կը վերջաւորին, ինչպէս՝ Սերմն, սերմունք, սերմանը. Ակն, ակունք, ականս (գոհար) և այլք։

Է. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Նեղութիւն .	Նեղութիւն-ք .
Ս.	Նեղութ-եան .	Նեղութ-եանց .
Տ.	Նեղութ-եան-	Նեղութ-եանց .
Հ.	զ Նեղութ-եան .	զ Նեղութ-եանս .
Բ.	'ի Նեղութ-ենէ .	'ի Նեղութ-եանց .
Գ.	Նեղութ-եամբ .	Նեղութ-եամբ+ .

Հ. Այս հոլովման վրայ ինչ դիտելիք կայ ։

Գ. Շատ իւն վերջաւորած անուններ այսպէս կը հոլովին , ինչպէս . արիւն , կորիւն , անկիւն , որ կ'ըլլան արեան , կորեան , անկեան , և այլն . նաեւ ուրիշ քանի մը բառեր . ինչպէս . Ծնունդ , ծննդեան . Խորհուրդ , խորհրդեան . Ժողովուրդ , ժողովրդեան . Գալուստ , գալստեան ։

Ը. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Տարի .	Տար-ի+ .
Ս.	Տար-ի .	Տար-ի+ց կամ ի+ց .
Տ.	Տար-ի .	Տար-ի+ց » »
Հ.	զ Տարի .	զ Տար-ի+ս .
Բ.	'ի Տար-ի+է .	'ի Տար-ի+ց » »
Գ.	Տար-ի+ի .	Տար-ի+օ+ » ի+ի+

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Աստղ .	Աստ-ղ+ .
Ս.	Աստ-ղ .	Աստ-ղ+ց կամ ղ+ց .
Տ.	Աստ-ղ .	Աստ-ղ+ց » »
Հ.	զ Աստղ .	զ Աստ-ղ+ս .
Բ.	յ Աստ-ղ+է .	յ Աստ-ղ+ց » »
Գ.	Աստ-ղ+ի .	Աստ-ղ+ք կամ ղ+ի+ .

Հ. Ը՛ վերջաւորած անուններէն ոմանց վրայ ինչ գիտելիք կայ։

Պ. Ը՛ վերջաւորած անուններէն ոմանք հետեւեալ կերպով կը հոլովին։

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Փոքր.	Փոքր–ուն։.
Ս.	Փոքր–ու.	Փոքր–ուց.
Տ.	Փոքր–ու.	Փոքր–ուց.
Հ.	՛ի Փոքր.	՛ի Փոքր–ուս.
Բ.	՛ի Փոքր–ուէ.	՛ի Փոքր–ուն.
Գ.	Փոքր–ումբ.	Փոքր–ումբ։.

Այսպէս կը հոլովին մանր, կարծր, ընդոյր, քարոյր, ածականները, և մեղր, ուր, ծաղր, գոյական անունները։ Վերջին երեք բառերուն գործիականը կ՚ըլլայ մեղրո՛, ասրո՛, ծաղրո՛, և յոգնակին չի գործածուիր։

Քարոյր բառին յոգնակի սեռականը, տրականը և բացառականը կ՚ըլլան քարոյանց, և գործիականը՝ քարոյամբ։

6. Հրահանգ

(*) Գոտի, ձիթենի, հոգի, ոսկի, ատամն, բեռն, կողմն, տուն, լաւութիւն, կոճղ, մեծատուն, վերնատուն, ճշմարտութիւն, տարի, անձն, տարր, արկղ, խաշն, դաշն, ուստր, (մանչ զաւակ), դուստր, կըղզի, փարիսեցի, սադուկեցի, անեցի, ասր (բուրդ), մեղր, եղր (էնոր), ափն (էնոր՝ ծովու, գետի), ձըմեռն, ամառն, ձեղուն, տտուն (պոչ ձկան և այլն), ագի (պոչ ձիու և այլն), մասն, մրջիւն, սիւն, կորիւն (յոգ գազանի), թոռն, համար։

(*) Աշակերտք նշանակեալ անունները հոլովեն։

ԴԱՍ Է·

ՀՈԼՈՎՄԱՆ ՄԷՋ ՁԱՅՆԱՒՈՐ ԳԻՐԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Հոլովման մէջ անուններուն ձայնաւոր գիրերը միշտ անփոփոխ կը մնան։

Պ. Բաղաձայնով վերջաւորուած անուններուն վերջին վանկին է, ե՝, ոյ, է և ո՝ գիրերը, խոսքնակ հոլովներուն մէջ, այսինքն՝ ուղղականէն և հայցականէն զատ ուրիշ հոլովներուն մէջ, կը փոխուին.

1. է կը փոխուի է ի. ինչպէս՝

Հանդէս, հանդէսի, հանդէսիւ. Հանդէսք, հանդէսից, հանդէսիւք։

Պարտէզ, պարտէզի, պարտէզիւ. Պարտէզք, պարտէզից, պարտէզիւք։

Էշ, էշոյ, էշով. Էշք, էշոց, էշովք։

Զէն, զէնու. Զէնք, զէնուց, զէնուք։

2. ե՝ կը փոխուի է ի, ինչպէս՝

Սենեակ, սենեկի, սենեկաւ. Սենեակք, սենեկաց, սենեկօք։

Մատեան, մատենի, մատենիւ. Մատեանք, մատենից, մատենիւք։

3. ոյ կը փոխուի ո՝ ի, ինչպէս՝

Ողջոյն, ողջո՝նի, ողջո՝նիւ. Ողջոյնք, ողջո՝նից, ողջո՝նիւք։

Թոյն, թո՝նոյ, թո՝նով. Թոյնք, թո՝նոց, թո՝նովք։

4. է և ո՝ կը փոխուին ը ի (*), ինչպէս՝

Գէծ, գըծի, գըծիւ. Գէծք, գըծից, գըծիւք։

Բո՝ն, բընոյ, բընով. Բո՝նք, բընոց, բընովք։

Ինձ, ընձու. Ինձք, ընձուց, ընձուք։

(*) Այս ը ասվերաբար չի գրուիր։

ՈՒՐԻՇ ԳԻՏԵԼԻՔ

Հ. Զայնաւորներու փոփոխութեան վրայ ուրիշ բնչ գիտելիք կայ։

Պ. 1. Ի՝ վերջաւորած անուններուն ի՝ մասնիկը խոտորնակ հոլովներուն մէջ ո՝ ի կը փոխուի, ինչպէս՝

Հովիւ՝, հովո՝ի, (կարդա՝ հովվի), հովո՝աւ. Հովիւ՝ք, հովո՝աց, հովո՝օք։

Թիւ՝, թո՝ոյ, թո՝ով. Թիւ՝ք, թո՝ոց, թո՝ովք։

2. Դե՝ անունին մէջ ե գիրը կը փոխուի ի՝, ինչպէս՝ Դե՝, դի՝ի, դի՝աց, դի՝օք։

3. Աստուած բառին վերջին ա գիրը կը կորսուի. ինչպէս՝ Աստուած, աստուծոյ, աստուծով։

4. Եայ վերջաւորած անուններուն Եայ մասնիկը է՝ կը փոխուի, ինչպէս՝ Փախստեայ, փախստէի, փախստէիս. Փախստեայք, փախստէից, փախստէիք, և՝ն։

Բայց Եայ վերջաւորած տեղացի ցուցնող անուններուն նոյն Եայ մասնիկը ոյ՝ կը փոխուի, ինչպէս՝ Ասորեստանեայ, Ասորեստանոյ, Ասորեստանովք կամ Եա՝։ Ասոնց յոգնակին կ'ըլլայ Եայց, Ասորեստանեայք, Ասորեստանեայց, Ասորեստանեօք։

7. Հրահանգ

(*) Թուղթ, սէր, պատիւ, թիւ, անիւ, գրիչ, հուր, մատուռն, թռչուն, մատեան, ատեան, շունչ, մարմին, մուկն, շուրթն, հովիւ, ջուր, պանիր, հունձ, պտուղ, երէց, պղինձ, զէն, կոչումն, գալուստ, շէն, լոյս, յոյս, ամիս, վայրկեան, սուրբ, մեհեան, հանդէս, ողջոյն, էշ, մանուկ, աղջիկ, դուստր, ծիր, խունկ, ինձ (ֆրէլն), խոստումն, ուսումն, սկիզբն, քիրան, աշուն, գարուն, մարդիկ, ձեղուն, սենեակ, գլուխ, փոքրիկ, տնիկ, հանգիստ,

(*) Աշակերտք նշանակեալ անունները հոլովեն։

փախուստ, թաքուստ, խղճ, ունչ, ունդ, քրիստոնեայ, փախստեայ, աշտեայ, ծնունդ, ժողովուրդ, խորհուրդ։

8. Հրահանգ

Տունը նոր է. Եկեղեցին հին է. Շոգին ու ծուխը թեթեւ են. Անձրեւն ու կարկուտը ծանր են. Հոգին ղգացող, իմացող և գործող է. Կինը տրտում էր. Մայրը վշտագին էր. Քոյրը ղուարթ է. Մարդիկ և կենդանիները քալող են. Հողը խոնաւ է. Երկիրը բարեբեր է. Դաշտը բերքով լեցուն է. Արտն ու պարտէզը պտղաբեր են. Հրեշտակները հոգի են. Ձին կըրակոտ է. Շունը հաւատարիմ է. Վարժապետը հմուտ և փորձ է. Աշակերտները կրթեալ են. Կառավարը վարժ է. Էշը դանդաղ է. Նապաստակն արագ է. Քացախը սաստիկ և կծուէ է. Եղը լոյծ է. Կրակը թանձր է. Փայտը պինդ է. Քարն ու երկաթը կարծր են. Նաբինջը գնդակերպ է. Սկաւառակն ու անիւը կլոր են. Թաթը կակուղ է. Սմբակն ու կճղակը կարծր են. Լեմոնը թթու է. Թեւերն ու ոտքերը շարժող են. Լեզուն և աչքերն ասդին անդին դարձող են. Ակռանները հաստատ են. Պատանին հասուն է. Տղան տհաս է. Թռչունները թռչող են. Զորքոտանիները քալող են. Եղջերուն ու նապաստակն արագընթաց են. Առիւծն ուժով է. Վագրը փարատող և անգութ է. Ոչխարը հեզ է. Ուղտը հանդարտ է. Էշը համբերող է. Դաւիթ հովիւ էր և թագաւոր եղաւ. Հայկը դիւցազն էր. Արամ քաջ էր. Աստուած կարող է. Պաշտօնեայն հաւատարիմ է. Լեռը դժուարին է։

Զգացող, զգայուն	Քալող, քնայուն
Իմացող, իմաստուն	Բարեբեր, բերրի
Գործող, գործն	Բերքով լեցուն, յատուկ
Կենդանի, անասուն	Կրակոտ, ջերմանդամ

Վարժապետ, վարդապետ
Կրթեալ, կիրթ
Սաստիկ, թարմ
Կարագ, կոթիկ
Կլոր, թոլորուն
Լեմոն, կիտրոն
Շարժող, շարժուն
Ասդին, անդին դարձող, յետդեղուկ
Ակռա, ատամ, յբ. ատամունք
Հաստատ, հաստ
Ուժով, հզոր
Տհաս, խակ
Թռչուն, հա-
Թռչող, ընդրուն
Փարատող, ցիրուցան
Անգութ, անողորմ

ԴԱՍ Ը.

ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

Հ. Ամէն անուն վերը յիշուած հոլովմանց պէս կը հոլովի։

Պ. Կան քանի մը սովորական անուններ որոնց հոլովմունքը բոլորովին տարբեր են։

Հ. Որո՞նք են այս անունները և ինչպէս կը հոլովին։

Պ. Այս անուններն են՝ այր, տէր, հայր, մայր, եղբայր, քոյր, կին, օր, ջէջ, տի-, և կը հոլովին հետեւեալ կերպով։

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Այր.	Արք.
Ս.	Առն.	Արանց.
Տ.	Առն.	Արանց.
Հ.	զ Այր.	զ Արս.
Բ.	յ Առնէ.	յ Արանց.
Գ.	Արամբ.	Արամբք.

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Տէր.	Տեարք.
Ս.	Տեառն.	Տերանց, տեարց

Տ.	Տեառն .	Տերանց , տեարց .
Հ.	՚Ց Տեառն .	՚Ց Տեարս .
Բ.	՚Ի Տեառնէ .	՚Ի Տերանց .
Գ.	Տերամբ .	Տերամբք .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Հայր .	Հարք .
Ս.	Հօր .	Հարց , Հարանց .
Տ.	Հօր .	Հարց , »
Հ.	՚Ց Հայր .	՚Ց Հարս .
Բ.	՚Ի Հօրէ .	՚Ի Հարց , »
Գ.	Հարբ .	Հարբք .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Քոյր .	Քորք .
Ս.	Քեռ .	Քերց .
Տ.	Քեր .	Քերց .
Հ.	՚Ց Քոյր .	՚Ց Քորս .
Բ.	՚Ի Քեռէ .	՚Ի Քերց .
Գ.	Քերբ .	Քերբք .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Կին .	Կանայք .
Ս.	Կնոջ .	Կանանց .
Տ.	Կնոջ .	Կանանց .
Հ.	՚Ց Կին .	՚Ց Կանայս .
Բ.	՚Ի Կնոջէ .	՚Ի Կանանց .
Գ.	Կանամբ , կնաւ .	Կանամբք .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Օր .	Աւուրք .
Ս.	Աւուր .	Աւուրց .
Տ.	Աւուր .	Աւուրց .
Հ.	՚Ց Օր .	՚Ց Աւուրս .

Բ.	՝Օրէ։	՝Աւուրց։
Գ.	Աւուրբ։	Աւուրբք։
	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Գիւղ։	Գիւղք։
Ս.	Գեղջ։	Գիւղից։
Տ.	Գեղջ։	Գիւղից։
Հ.	՝Գիւղ։	՝Գիւղս։
Բ.	՝Ի Գեղջէ։	՝Ի Գիւղից։
Գ.	Գիւղիւ։	Գիւղիւք։
	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Տիւ։	Տիւք։
Ս.	Տուընջեան։	Տուընջեանց։
Տ.	Տուընջեան։	Տուընջեանց։
Հ.	՝Տիւ։	՝Տիւս։
Բ.	՝Ի Տուէ, ՝Ի Տուընջենէ։	՝Ի Տուընջեանց։
Գ.	Տուընջեամբ։	Տուընջեամբք։

Հայր ին պէս կը հոլովին մայր և եղբայր։ Կին ին պէս կը հոլովին քիկին և առնակին։

ԴԱՍ Թ.

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ ՑԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ

Հ. Սեռական հոլովն ինչ կը ցուցնէ։

Պ. Սեռական հոլովն անուան մը քով դրուելով անոր որո՞ վերաբերելը կը ցուցնէ։ Զոր օրինակ՝ Պարպէ-ղին դուռը, խոսքին մէջ՝ պարպէղին սեռական հոլովը կը ցուցնէ թէ դուռը պարպէղին կը վերաբերի կամ պար-պէղինն է։

Սեռական հոլովը որո՞ն (քիմին) հարցման պա-տասխան է։ Որո՞ն դուռը։ — Պարպէղին։

Հ. Սեռական հոլովն ինչ կը կոչուի։

Պ. Սեռական հոլովը հայերէն յոգնակացուցիչ կը կոչուի, անոր վերաբերեալ բառն ալ յոգնակցեալ կ'ըսուի։

Հ. Յատկացուցիչը յատկացեալէն առանձ թէ եռքը կը դրուի։

Պ. Գրաբարին մէջ յատկացուցիչը սովորաբար յատկացեալէն ետքը կը դրուի, թէպէտ աշխարհաբարին մէջ ասոր հակառակն է, զոր օրինակ.

Աշխարհաբար	Գրաբար
Պարտէզին դուռը	Դուռն պարտիզին
Թագաւորին եղբայրը	Եղբայր թագաւորին

Հ. Գրաբարին մէջ յօդը (Ն գիրը) յատկացուցչին թէ յատկացեալին վրայ կը դրուի։

Պ. 1. Գրաբարին մէջ յօդը յատկացուցչին վրայ կը դրուի. աշխարհաբարին մէջ՝ երկուքին վրայ ալ, զոր օրինակ.

Աշխարհաբար	Գրաբար
Թագաւորին որդին	Որդի թագաւորին
Մարդարէին խօսքը	Բան մարգարէին

2. Բայց եթէ յատկացուցիչը յոգնակ անուն է, գրաբարին մէջ յօդը յոգնակացեալին վրայ դէպ ի դրուի, աշխարհաբարին մէջ՝ երկուքին վրայ ալ, ինչպէս.

Աշխարհաբար	Գրաբար
Հայերուն պատերազմը	Պատերազմն Հայոց
Դաւթին թագաւորութիւնը	Թագաւորութիւնն Դաւթի

3. Գրաբարին մէջ ոչ յատկացուցչին և ոչ յատկացեալին վրայ յօդ կը դրուի, եթէ երկուքն ալ յօդ առնող անուններ չեն, զոր օրինակ երբ ոգեր կը ցուցընեն (տես Դաս Դ.) կամ բնութեան մէջ միակ գտնուող բանի մը անուն են, ինչպէս՝ Աստուած, Արեգակն, Լուսին, Երկիր, և այլն. իսկ աշխարհաբարին մէջ երկուքին վրայ ալ կը դրուի յօդ, զոր օրինակ.

Աշխարհաբար	Գրաբար
Աստուծոյ դատաստանները	Դատաստանք Աստուծոյ
Արեւին ճառագայթները	Ճառագայթք արեգական
Լուսնին լոյսը	Լոյս լուսնի
Երկրին շուքը	Ստուեր երկրի
Մարդուն հոգին	Հոգի մարդոյ (ամէն մարդու)
Դպրոցներուն տղաքը	Մանկունք դպրոցաց (ամէն դպրոցի)

9. Հրահանգ

ԳՈՑԱԿԱՆ ՑԱՏԿԱՑՈՒՑԶՈՎ

Պարտէզին դուռը բաց է. Տանը պատուհանները գոց են. Երկրին բնակիչները վայրենի էին. Ծառին պտուղը գեղեցիկ էր. Արեւին լոյսը պայծառ է. Լուսնին լոյսն աղօտ է. Տղուն հայրը ծեր է. Թագաւորին զօրքերը հաւատարիմ են. Տէրոջը կամքն այս է. Քրոջը տունը մօտ է. Կնոջը որդիքը ստահակ են. Մարդուն խօսքերը խիստ էին. Հօրը բարկութիւնը սաստիկ էր. Օրուան հանդէսը մեծ էր. Ցորեկուան ժամերը կարճ են. Գիշերուան ժամերը երկայն են. Կէս օրուան տաքն աւելի է. Գարնան օրերը զով են. Ամառուան օրերը տաք են. Գեղիկ բնակիչները մարդասէր են. Թագաւորին հրամանը ստիպողական էր. Քաղքին դուռները պղնձէ էին. Գետին ջուրերը քաղցր են. Ծերին խօսքերը խելքով են. Ասոնք քաղաքներուն իշխաններն են. Ծովին ձուկերը տեսակ տեսակ են. Գինիին կարասը ծակ է. Եղին սրուակը լեցուն է. Կաթին ամանները պարապ են. Տեղւոյն դիրքը բարձր է. Որդիներուն պարծանքը հայրերն են. Մայրերը աղջիկներուն պաշտպանն են. Արդարներուն հոգիները երանելի են. Հռովմայեցւոց պետութիւնն ահագին էր. Իսրայելացւոց ազգն ընտրեալ էր. Խրա-

տին խօսքերն աղդու էին. Հայկին որդիներն ու թոռ-ները քաջ էին. Տրդատին պատմութիւնը զարմանալի է. Հռիփսիմէին ընկերները կուսանք էին. Զեռուբ-ներուն և ոտուրներուն մատուրները հինգ հինգ են. Այսօր ուրախութեան տօն է. Զիթենին հաշտութեան նշան է. Այս տնկուած քարը քաջութեան յիշատակ է. Շաբաթը Հրէից հանդստութեան օրն էր. Անոր արիւ-նին հեղումը վրկութիւն եղաւ. Աստղերուն թիւը ան-համար է. Կայսրին իշխանութիւնը ատելի էր. Աղ-բիւրին ջուրը դառն էր. Անիկա անկիւնի քար եղաւ. Այրերուն և կիներուն թիւը շատ էր։

Դոց, փակեալ
Արեւ, արեգակն
Թագաւոր, արքայ
Մօտ, մերձ
Ցորեկ, գի-
Կէս օր, միջօրեայ, բեռ
Տաք (գոյ), գոգ
Աւելի, առաւել
Ստիպողական, քուռն
Պղնձէ, պղնձի
Խելքով, հանճարեղ
Ատնք, ատա
Տեսակ տեսակ, ազգի ազգի
Եղ, ի՞ղ կամ ի՞ղ, ի՞ղոյ
Կաթ, կոթն, կոթին
Պարապ, ընտիր
Թոռ, ընտն, յոգ. ընտանի
Զեռք, ձեռն, ձեռին յոգ. ձեռի, ձեռաց
Ոտք, ոտն, ոտին, յոգ. ոտի, ոտից
Մատ, մատն, յոգ. մատանի
Նշան, նշանակ
Տնկուած քար, արձան
Հանդստութիւն, հանգիստ, հանգստեան
Քար, վէմ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Բայ է դուռն պարտիզին. Էր, բայ էակ. սէմ. ներկ. եղ. գ. դէմք։ Ո՞վ է — Դուռը. Դուռն՝ գոյ. անուն ուղղ. հոլով. տէր բայի է ին։ Որուն կամ ինչ բանին դուռը — Պարտիզին. Պարտիզին՝ գոյ. ան. սեռ. հոլ.

յատկացուցիչ դրուն ին։ Դուռն է՝ ինչպիսի։ — Բաց։ Բաց ածակ։ ստորոգելի դրուն ին։

10. Հրահանգ

ՑԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆ ՑԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ

Յովհաննէսին եղբայրն իմաստուն է։ Արշակին որդին չար է։ Պետրոսին զոքանչը հիւանդ էր։ Յովսեփին անները ծեր է։ Սաւուղին որդին կաղ էր։ Դաւիթին զօրավարները քաջ և հաւատարիմ էին։ Դեկոսի կեանքը կարճ եղաւ։ Յակոբին որդիքը նախանձոտ էին։ Երուսաղեմին պարիսպներն ամուր էին։ Հայոց երկիրը պտղաբեր է։ Հնդկաց լեռները բարձր են։ Տրդատայ թագաւորութիւնը երկար եղաւ։ Եփրատայ ջուրերը յորդ են։ Սոդոմի բնակիչներն անզգամ էին։ Աբրահամին ծառաները հաւատարիմ էին։ Արեգական ճառագայթներն այրող են։ Լուսնին լոյսն աղօտ է։ Աստուծոյ դատաստաններն արդար են։ Հովին զօրութիւնը ուժով է։ Ծովին ալիքներն ահագին են։ Լոյսին բնութիւնը բարակ է։ Արդարներուն ճանբաները շիտակ են։ Առիւծին մռնչիւնը սոսկալի է։ Աստուծոյ խօսքը ճշմարիտ է։ Երկրիս կողմերը չորս են։ արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս և հարաւ։ Ծովին ջուրը աղի է։ Լեռներուն գլուխները բարձր են։ Երկրիս անդունդները խորունկ են։ Աստղերուն հեռաւորութիւնն անբաւ է։ Տիեզերքին ընդարձակութիւնն անհուն է։ Անձրեւին, ձիւնին և հովերուն օգուտը մեծ է։ Արեւին լոյսն ու տաքութիւնը շատ կարեւոր են։

Լեռ, լեռն, յոք։ լերինք,	Ուժով, բուռն
լերանց	Բարակ, նուրբ
Այրող, կիզիչ	Շիտակ, ուղիղ
Հով, հողմ, հողմոյ	Սոսկալի, ահեղ

Խորունկ, խոր — Տաքութիւն, Ջերմութիւն
Տիեզերք, աշխարհ, բաց — Շատ (մակբայ), յոյժ

ԴԱՍ Ժ.

ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Հ. Վերը (Դաս Բ.) ըսիր թէ ածական կ'ըսուի անուն մը որ իրի մը որակութիւնը կամ ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ. ամէն ածական որպիսութիւն կը ցուցնէ։

Պ. 1. Իրի մը որպիսութիւնը ցուցնող ածականներուն որակական ածական կ'ըսուի. Ծանր, փոքր, իմաստուն, պզեպ, քաջի, լաւ, ապիրատ, սեռ՝ որակական ածականներ են։ 2. Բայց կան նուազական ածականներ որ բանի մը նիւթ կամ տանի հոգ ըլլալը կը ցուցնեն, ինչպէս են մի, երկու, երեք, քառ, հարիւր, հազար, ևլն։

3. Կան տեսակ մը ածականներ ալ որ բանի մը որոն ըլլալը կը ցուցնեն, ինչպէս են իմ, քո, մեր, ձեր, իւր, որ սեպական ածական կը կոչուին։

4. Կան ցուցական կոչուած ածականներ որ են. այս, այդ, այն. սոյն, դոյն, նոյն։

5. Կան տեսակ մը ածականներ ալ որ անորոշ ածական կը կոչուին, և սոնք են՝ ամենայն, այլ, իւրաքանչիւր, միւս, ոմն, ոք, իսն, ինչ։

6. Կան վերջապէս՝ հարցական կոչուած ածականներ, սոնք են՝ ո՞վ, ո՞, ո՞ր և ինչ՞։

Հ. Ուրեմն քանի տեսակ ածական կայ։

Պ. Վեց տեսակ. 1. Որակական. 2. Թուական. 3. Սեպական. 4. Ցուցական. 5. Անորոշ և 6. Հարցական։

2. ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

Հ. Թուական ածականները քանի տեսակ են։

Պ. Թուական ածականները երեք տեսակ են՝ 1. Բացարձակ. 2. Դասական և 3. Անդեղական։

Հ. Բացարձակ Թուական որքանք են, և ինչպէս կը հոլովին։

Պ. 1. Բացարձակ Թուականներն են՝ մէ, երկու, երեք, և այլն. մինչեւ հազար, բիւր, և կը հոլովին անուններուն վերի դրուած հոլովմանց պէս։

Հ. Մէ ինչպէս կը հոլովի։

Պ. Մէ եզակի միայն կրնայ հոլովիլ, այսպէս՝

Ո.	Մի.	Հ.	՚ի Մի.
Ս.	Միոյ, միոջ.	Բ.	՚ի Միոջէ.
Տ.	Միոյ.	Գ.	Միով.

Հ. Երկու, երեք, չորք ինչպէս կը հոլովին։

Պ. Երկու, երեք, չորք՝ յոքնակի միայն ունին և կը հոլովին այսպէս.

Ո.	Երկու.	Երեք.	Չորք.
Ս.	Երկուց.	Երից.	Չորից.
Տ.	Երկուց.	Երից.	Չորից.
Հ.	Ի Երկուս.	Ի Երիս.	Ի Չորս.
Բ.	յ Երկուս.	յ Երիս.	՚ի Չորիս.
Գ.	Երկուսք.	Երիսք.	Չորիսք.

Հ. Հինգ և ուրիշ Թուականք ինչպէս կը հոլովին։

Պ. Հինգէն անդին բոլոր Թուական ածականք թէ եզակի և թէ յոքնակի ունին, և հետեւեալ կերպով կը հոլովին.

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Հինգ.	Հինգք.
Ս.	Հնգի.	Հնգից.

Տ.	Հնդէ .	Հնդէց .
Հ.	ղ Հինդ .	ղ Հինդ՝ .
Բ.	'ի Հնդէ .	'ի Հնդէց .
Գ.	Հնդէ՝ .	Հնդոյ .
	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Վեց .	Վեցք .
Ս.	Վեցէ .	Վեցէց .
Տ.	Վեցէ .	Վեցէց .
Հ.	ղ Վեց .	ղ Վեց՝ .
Բ.	'ի Վեցէ .	'ի Վեցէց .
Գ.	Վեցէ՝ .	Վեցէ՝ք .

Հ. Վեցէն անդին մնացեալ թուականք ինչպէս կը հոլովին ։

Գ. Վեցէն անդին մնացեալ թուականք հետեւեալ կերպով կը հոլովին ։

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Եօթն .	Եօթանք .
Ս.	Եօթան .	Եօթանց .
Տ.	Եօթան .	Եօթանց .
Հ.	ղ Եօթն .	ղ Եօթան՝ .
Բ.	յ Եօթանէ .	յ Եօթանց .
Գ.	Եօթամբ .	Եօթամբք .
	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Ութ .	Ութք .
Ս.	Ութէ .	Ութէց .
Տ.	Ութէ .	Ութէց .
Հ.	ղ Ութ .	ղ Ութ՝ .
Բ.	յ Ութէ .	յ Ութէց .
Գ.	Ութէ՝ .	Ութէ՝ք .
	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Ինն .	Ինո՛անք .
Ս.	Ընն է .	Ընն էց .

Տ.	Ընկնէ .	Ընկնէց .
Հ.	զ Ինն .	զ Ինուն .
Բ.	յ Ընկնէ .	յ Ընկնէց .
Գ.	Ընկնէ՛ .	Ընկնէ՛ք .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Տասն .	Տասունք .
Ս.	Տասէն .	Տասանց .
Տ.	Տասէն .	Տասանց .
Հ.	զ Տասն .	զ Տասուն .
Բ.	'ի Տասնէ .	'ի Տասանց .
Գ.	Տասամբ .	Տասամբք .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Մետասան .	Մետասանք .
Ս.	Մետասանէ .	Մետասանէց .
Տ.	Մետասանէ .	Մետասանէց .
Հ.	զ Մետասան .	զ Մետասան .
Բ.	'ի Մետասանէ .	'ի Մետասանէց .
Գ.	Մետասանէ՛ .	Մետասանէ՛ք .

Այսպէս կը հոլովին նաեւ երկոքան , երեքքան , չորեքքան , հնգեքքան , վեցքան :

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Եօթնեւտասն .	Եօթնեւտասունք .
Ս.	Եօթնեւտասէն .	Եօթնեւտասանց .
Տ.	Եօթնեւտասէն .	Եօթնեւտասանց .
Հ.	զ Եօթնեւտասն .	զ Եօթնեւտասուն .
Բ.	յ Եօթնեւտասնէ .	յ Եօթնեւտասանց .
Գ.	Եօթնեւտասամբ .	Եօթնեւտասամբք .

Այսպէս կը հոլովին Ո՞ւրեքքան և Ինչքան :

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Քսան .	Քսանք .
Ս.	Քսանէ .	Քսանէց .

Տ.	Քանէ .	Քանէց .
Հ.	ղ Քան .	ղ Քանս .
Բ.	'է Քանէ .	'է Քանէց .
Գ.	Քանէս .	Քանէսէ .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Հարիւր .	Հարիւրէ .
Ս.	Հարիւրոյ .	Հարիւրոց .
Տ.	Հարիւրոյ .	Հարիւրոց .
Հ.	ղ Հարիւր .	ղ Հարիւրս .
Բ.	'է Հարիւրոյ .	'է Հարիւրոց .
Գ.	Հարիւրով .	Հարիւրովէ .

Եբեսուն , քառասուն , եւլն , մինչեւ ինսուն կը հոլովին քանին պէս :

Եբէրէսուբ , եբեքհարիւր , եւլն , մինչեւ ինհարիւր կը հոլովին հարիւրին պէս :

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Հազար .	Հազարէ .
Ս.	Հազարի .	Հազարոց .
Տ.	Հազարի .	Հազարոց .
Հ.	ղ Հազար .	ղ Հազարս .
Բ.	'է Հազարի .	'է Հազարոց .
Գ.	Հազարով .	Հազարովէ .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Բիւր .	Բիւրէ .
Ս.	Բիւրոյ .	Բիւրոց .
Տ.	Բիւրոյ .	Բիւրոց .
Հ.	ղ Բիւր .	ղ Բիւրս .
Բ.	'է Բիւրի .	'է Բիւրոց .
Գ.	Բիւրով .	Բիւրովէ .

Հ. Դասական թուականք որոնք են , և ինչպէս կը հոլովին :

Պ. Զ. Դասական թուականք գոյականին կրէին կամ ուրիշներուն մէջ տեսնուած ըլլալը կը ցուցնեն.

Առաջին կամ առաջներորդ.	Եօթնեւտասներորդ.
Երկրորդ.	Ութեւտասներորդ.
Երրորդ.	Իններեւտասներորդ.
Չորրորդ.	Քսաներորդ.
Հինգերորդ.	Երեսներորդ.
Վեցերորդ.	Քառասներորդ.
Եօթներորդ.	Ցիսներորդ.
Ութերորդ.	Վաթսներորդ.
Իններորդ.	Եօթանասներորդ.
Տասներորդ.	Ութսներորդ.
Մեւասաներորդ.	Իննսներորդ.
Երկոտասաներորդ.	Հարիւրերորդ.
Երեքտասաներորդ.	Երկերիւրերորդ.
Չորեքտասաներորդ.	Հազարերորդ.
Հնգետասաներորդ.	Բիւրերորդ.
Վեշտասաներորդ.	Վերջին։

Ասոնք, բաց առաջին և վերջին բառերէն, կը հոլովին, տարբ բառին պէս. զոր օրինակ.

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Երկրորդ.	Երկրորդք.
Ս.	Երկրորդէ.	Երկրորդաց.
Տ.	Երկրորդէ, կամ երկրորդամ.	Երկրորդաց.
Հ.	զ Երկրորդ.	զ Երկրորդս.
Բ.	յ Երկրորդէ.	յ Երկրորդաց.
Գ.	Երկրորդաս.	Երկրորդսք.

Հ. Առաջին և վերջին ինչպէս կը հոլովին։

Պ. Ասոնք կը հոլովին դեպ բառին պէս։

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Առաջին.	Առաջինք.
Ս.	Առաջնոյ.	Առաջնոց.
Տ.	Առաջնոյ, կամ առաջնոմ.	Առաջնոց.
Հ.	զ Առաջին.	զ Առաջինս.
Բ.	յ Առաջնոյ, կամ յ Առաջնմէ	յ Առաջնոց.
Գ.	Առաջնով.	Առաջնովք.

Հ. Անձներական թուականները որոնք են, և ինչպէս կը հոլովին։

Պ. Անձներական կը կոչուին եէն կամ եէան վերջաւորած թուականները որ այս ինչ թուոյն ոմանն ալ կը նշանակեն, ինչպէս՝ Ամենեքին, ոմանն ալ, երկոքին, երկուքն ալ, և այլն։

Ասոնք յոգնակի միայն կը հոլովին հետեւեալ կերպով.

Ո.	Երկուքին	կամ	Երկուքեան.
Ս.	Երկոցունց	»	Երկոցուն.
Տ.	Երկոցունց	»	»
Հ.	զ Երկուքին	»	զ Երկուքեան.
Բ.	յ Երկոցունց	»	յ Երկոցուն.
Գ.	Երկուքովքդ.		

3. ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

Հ. Ստացական ածականներն ինչպէս կը հոլովին։

Պ. Ստացական ածականներն, իմ, քո, մեր, ձեր, նոր, կը հոլովին գեր բառին պէս, քիչ տարբերութեամբ այսպէս.

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Իմ.	Իմք.
Ս.	Իմոյ.	Իմոց.
Տ.	Իմոմ.	Իմոց.
Հ.	զ Իմ.	զ Իմս.

Բ.	՝ Իմմէ .	՝ Իմոց .
Գ.	Իմովէ .	Իմովք .

Այսպէս կը հոլովին տ , մէջ , յետ , ետ :

4. ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

Հ. Ցուցական ածականք թնչպէս կը հոլովին :

Պ. Ցուցական ածականք այս , այդ , այն . սոյն , դոյն , նոյն , կը հոլովին այսպէս .

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Այս .	Այսք , այսոքիկ .
Ս.	Այսը , այսոքիկ .	Այսց , այսոցիկ .
Տ.	Այսմ , այսմիկ .	Այսց , այսոցիկ .
Հ.	զ Այս .	զ Այս , զայսոսիկ .
Բ.	՝ Այսմ , ՝այսմանէ .	՝ Այսց , ՝այսցանէ .
Գ.	Այսոտ , այսոտիկ .	Այսոտ , այսոտիքք :

Այսպէս կը հոլովին նաեւ այդ , այն :

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Սոյն .	Սոքին .
Ս.	Սորին .	Սոցին , սոցոանց .
Տ.	Սմին .	Սոցին , սոցոանց .
Հ.	զ Սոյն .	զ Սոսին .
Բ.	՝ Սմին .	՝ Սոցոանց .
Գ.	Սովին , սովինքը .	Սոքինքք , սոքոանքք .

Այսպէս կը հոլովին նաեւ դոյն , նոյն :

5. ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆՔ

Հ. Անորոշ ածականներն ոմանք , այլ , ոչ , ամենայն , թնչպէս կը հոլովին :

Պ. Անորոշ ածականներն ոմանք , այլ , հետեւեալ կերպով կը հոլովին .

	Եզակի	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Ամենայն .	Այլ .	Այլք .
Ս.	Ամենայնի .	Այլոյ .	Այլոց .
Տ.	Ամենայնի .	Այլոյ , այլոմ .	Այլոց .
Հ.	զ Ամենայն .	զ Այլ .	զ Այլս .
Բ.	յ Ամենայնի .	յ Այլմէ .	յ Այլոց .
Գ.	Ամենայնի՛ .	Այլով .	Այլովք .

Ամենայն ածականին յոգնակին սովորական չէ։

Մի՛ , ի՛ր , ոք , ինչ՝ կը հոլովին այլ ինչ պէս։

Հ. Ոմն , ոք , ինչ և ինչ բնչպէս կը հոլովին։

Գ. Ոմն , ոք , ինչ և ինչ կը հոլովին հետեւեալ կերպով.

	Եզակի	Եզակի
Ո.	Ոմն .	Ոք .
Ս.	Ուրումն .	Ուրուք .
Տ.	Ումեմն .	Ումեք .
Հ.	զ Ոմն .	զ Ոք .
Բ.	յ Ումեմնէ .	յ Ումեքէ .
Գ.	Ոմամբ .	Ոմամբ .

	Յոգնակի	Եզակի . Յոգնակի
Ո.	Ոմանք .	Իմն , ինչ .
Ս.	Ոմանց .	Իրիք .
Տ.	Ոմանց .	Իմիք .
Հ.	զ Ոմանս .	զ Իմն , զինչ .
Բ.	յ Ոմանց .	յ Իմեքէ .
Գ.	Ոմամբք .	Իւիք .

6. ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

Զ. Ո՞ , ո՞ , զի՞նչ հարցականները բնչպէս կը հոլովին։

Գ. Ո՞ , ո՞ , զի՞նչ հարցականները կը հոլովին հետեւեալ կերպով.

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Ո՞վ, ո՞ւ.	Ո՞յ+.
Ս.	Ո՞յը.	Ո՞յց.
Տ.	Ո՞ւմ.	Ո՞յց.
Հ.	զ Ո՞վ, զ՝ի.	զ Ո՞յս.
Բ.	յ Ումմէ՞.	յ Ո՞յց.
Գ.	Որո՞վ.	Որո՞վ+.

	Եզակի		Յոգնակի
Ո.	Ո՞ր.	Ո՞ր+.	Զի՞նչ.
Ս.	Որո՞յ.	Որո՞ց.	Ի՞նչ.
Տ.	Որո՞ւմ.	Որո՞ց.	Ի՞մ.
Հ.	զ Ո՞ր.	զ Ո՞ր.	Զի՞նչ.
Բ.	յ Որմէ՞.	յ Որո՞ց.	Առ ի՞մէ.
Գ.	Որո՞վ.	Որո՞վ+.	Ի՞ւ.

ԴԱՍ ԺԱ.

ԱԾԱԿԱՆԱՑ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Զ. Ածականը գոյականէն առաջ թէ ետքը կը դրուի, և անոր հետ ինչպէս կը համաձայնի։

Պ. Ածականն աշխարհաբարի մէջ գոյականէն առաջ կը դրուի. գրաբարի մէջ սովորաբար ետքը կը դրուի, և գոյականին հետ ցո

11· Հրահանգ

ԳՈՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Խաբեբայ մարդը խորշելի է· Հնազանդ որդին սիրելի է· Վատ զինուորը անարգ է· Զափաւոր աշխատութիւնը օգտակար է· Շատ հարստութիւնը վտանգաւոր է· Սաստիկ բարկութիւնը վնասակար է· Մազերը ճերմկած մարդը պատկառելի է· Արդար օրէնքը մեծարոյ է· Խօսք մտիկ չընող աշակերտը պատժելի է· Խօսք խառնող մարդը անարգ է· Համատարած ծովը ահագին է· Մատակ առիւծը կատաղի է· Գիշակեր թռչունները յափշտակող են· Իմ մէկ հատիկ աղջիկս հոս է· Քու աստուածավախ մայրդ հիւանդ է· Վախկոտ զինուորը վնասակար է· Մեծ որդին խելացի է· Խելօք տղան սիրելի է· Պզտիկ եղբայրս խելացի է· Զուխայէ վերարկուն պատռուած է· Վերի սենեակը մութ է· Ներսի սրահը ընդարձակ է· Անմարդի տեղերը վտանգաւոր են· Մեր նոր տունը շատ հանդիստ է· Խօսք մտիկ ընող տղան յառաջադէմ է· Պարապ խօսքերն ինչ են· Անառիկ լեռները մեր ապաւէնն են· Ծովեզերեայ երկիրը բարէօդ է· Հասուն պըտուղներն ախորժելի են, տհասներն՝ անախորժ· Երկայն ճամբան խորտուբորտ է։

Անարգ, խոտան	Մէկ հատիկ, միմօր
Զափաւոր, համեստ	Հոս, ասդ
Հարստութիւն, մեծ-ընչ	Աստուածավախ, երկիւղած
Բարկութիւն, յաստուծ	Վախկոտ, երկչոտ
Մազերը ճերմկած, ալեւոր	Մեծ (որդի), երէց
Խօսք մտիկ չընող, անհնազանդ	Խելացի, հանճարեղ
Խօսք խառնող, խառնաբան	Խելօք, մտաւորժ
Աղջիկ (զաւակ), դուստր	Տղայ, մանուկ
Յափշտակող, յափշտակիչ	Պզտիկ (եղբայր), կրտսեր

Խոհեմ, զգօն
Զուխայէ, ատուէ
Պատուած, պատուուած
Վերի, վերէն
Ներսի, ներսէն
Անմարդի, մայրէ
Տեղ, տեղէ
Շատ, յոյժ
Հանգիստ, անդորր
Խօսք մտիկ ընող, հլու
Պարապ, ունայն
Խօսք, բան
Ի՞նչ, զի՞նչ
Անառիկ, ամուր
Բարէօդ, հովասուն
Տհաս, խակ
Խորտուբորտ, դժուարին

ԼՈՒԾՈՒՄ

Խաբեբայ մարդը խորշելի է. Խորշելի է այր խաբեբայ։ Ի. էակ. բայ. սահմ. ներկ. եզ. Գ. դէմ. — Ո՞վ է։ — Խաբեբայ մարդը, այր խաբեբայ. մարդը, այր՝ տէր բայի է. Խաբեբայ ածական է և մարդուն որպիսութիւնը կը ցուցնէ։ — Խաբեբայ մարդը է ինչ. — Խորշելի է. Խորշելի՝ ստորոգելի է խաբեբայ մարդուն։

Հ. Ածականը գրաբարին մէջ գոյականէն առաջ չի՞ կրնար դրուիլ։

Պ. Կրնայ դրուիլ, և ան ատեն անփոփոխ կը մնայ, եթէ քաղմանկ է, իսկ եթէ դիմանկ է, առաջ դրուելով ալ կրնայ համայնիլ. զոր օրինակ.

Բազմանկ ածական առաջ դրուած	Միջանկ ածական առաջ դրուած
Իմաստուն որդի.	Քաջ որդի.
Իմաստուն որդւոյ.	Քաջի որդւոյ.
ղ Իմաստուն որդւոյ.	ղ Քաջ որդի.
յ Իմաստուն որդւոյ.	'ի Քաջէ որդւոյ.
Իմաստուն որդւով.	Քաջիւ որդւով.

Հ. Թուական ածականք ինչպէս կը համաձայնին գոյականին հետ։

Պ. Թուական ածականք գոյականէն թէ արաջ և թէ Եարէը կրնան դրուիլ, և անոր հետ ոչ-կոչեղ կը համաձայնին, բայց յոգնակի գոյական կ'ուզէ, զոր օրինակ.

Ո.	Այր մի.	կամ	Մի այր.
Ս.	Առն միոջ, միոյ.	»	Միոյ առն.
Տ.	Առն միում.	»	Միում առն.
Հ.	զԱյր մի.	»	զՄի այր.
Բ.	յ Առնէ միոջէ.	»	'ի Միոջէ առնէ.
Գ.	Արամբ միով.	»	Միով արամբ.

Ո. Արք երկու, երեք, չորք, հինգ (ոչ հինգք), վեց, եօթն.

Ս. Արանց երկուց, երից, չորից, հնգից, վեցից, եօթանց.

Տ. Արանց երկուց, երից, չորից, հնգից, վեցից, եօթանց.

Հ. զԱրս երկուս, երիս, չորս, հինգ (ոչ հինգս), վեց, եօթն.

Բ. յ Արանց երկուց, երից, չորից, հնգից, վեցից, եօթանց.

Գ. Արամբք երկուք, երիւք, չորիւք, հնգօք, վեցիւք, եօթամբք.

կամ

Ո. Երկու, երեք, չորք, հինգ, վեց, եօթն արք.

Ս. Երկուց, երից, չորից, հնգից, վեցից, եօթանց արանց.

Տ. Երկուց, երից, չորից, հնգից, վեցից, եօթանց արանց.

Հ. զերկուս, զերիս, զչորս, զհինգ, զվեց, զեօթն արս.

Բ. յԵրկուց, յԵրից, 'ի Չորից, 'ի Հնգից, 'ի Վեցից, յԵօթանց արանց.

Գ. Երկուք, Երիք, Չորիք, Հնգօք, Վեցիք, Եօթամբք արամբք։

12. Հրահանգ

ԳՈՑԱԿԱՆ՝ ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Երեք որդիներու հայր եմ. Մէկ մարդու որդիներ ենք. Այսօր քառասուն մանկանց տօն է. Հինգ մարդու բաժին էր. Երկու եղբայրներու ժառանգութիւն է. Տասուերկու որդւոց հայր էր. Հոն բիւր զօրաց բանակ կար. Տասը ծառայի տէր էինք. Եօթը քաղքի իշխան էր. Երեք մարդով եկաւ. Չորս սպասաւորօք գացին. Տասը ընկերներով ինկաւ. Չորս կողմանէ վազեցին. Թիսուն մղոն գացին. Չուրը քառասուն կանգուն բարձրացաւ. Երեսուն օր եղբը տեսանք. Հինգ հազար մարդ կերակրեց. Երկու հարիւր մարդով եկաւ մեր վրայ. Վեց մարդ սպաննեցին. Հոն տասն արմաւենիներ կային. Բանով մը պակաս են. Անիկայ ութսուն տարուան էր. Առատութեան եօթը տարիներէն եղբը՝ եօթը տարի սով եղաւ. Տարւոյն մէջ տասուերկու ամիս կայ. Երեք որդիքն ալ մէկ օրուան մէջ մեռան. Տասնումէկ աշակերտներուն երեւեցաւ. Այս են տասուերկու մարգարէից անունները. Ահա չորս մարգարէներուն գիրքերը. Երկրի չորս ծայրերէն պիտի գան. Երկու աւազակներու մէջտեղ խաչուեցաւ. Եօթանասուն ծերերու ժողով էր. Երկրորդ ամսոյն վերջանալու ատենը. Վեցերորդ տարւոյն լրացած ատենը. Առաջին տղուն անունն ինչ էր. Առաջին տղուն անունը Արշակ էր։

Մարդ, այր	Հոն, անդ
Կար, էր	Եկաւ, եկն

Գացին, գնացին
Ինկաւ, անկաւ
Կողմ, կողմն, կողման
Վաղեցին, ընթացան
Ետքը, յետ (սեռականով)
Կերակրեց, կերակրեցաց
Մեր վրայ, 'ի վերայ մեր
Սպաննեցին, սպանին
Կային, էին
Մէկ բանով, միով խօսք
Տարի, ամ
Անիկա, նա
Տարուոյն մէջ, 'ի տարւոջ
Մէկ օրուան մէջ, 'ի միում աւուր
Երեքն . . . ալ, երեքին
Երեւցաւ, երեւեցաւ
Գիրք, մատեան
Ծայր, ծոմ
Պիտի դան, եկեսցեն
Մէջտեղ, 'ի մէջ
Խաչուեցաւ, խաչեցաւ
Վերջանալու ատենը, 'ի կատարել
Լրացած ատենը, 'ի լրանալ
Տղայ, մանուկ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Երեք որդիներու հայր եմ. Հայր եմ որդւոց երէց. Եմ բայ էակ. սկմ. ներկ. եզ. Ա. դէմ։ Ո՞վ է. — Ես եմ, ես էակ. դեր. Ա. դէմ. եզ. ուղղ. տէր բայի եմ ին։ Ես եմ, բնէջ. — Հայր. հայր գոյ. ան. եզ. ուղ. ստորոգելի ես ին։ Ես եմ հայր որմէ. — Որդւոց երէց. որդւոց գոյ. ան. յք. սեռ. յատկացուցիչ հայրին, երէց թուական. ածական որդիին։

Հ. Ստացական ածականք բնչպէս կը համաձայնին իրենց գոյականներուն հետ։

Պ. Սրացական ածականք գոյականէն թէ առաջ և թէ ետքը դրուելով անոր հետ կը համաձայնին ընդով և հոլովով, զոր օրինակ.

Եզակի	Յոգնակի
Ո. Տուն իմ.	Տունք իմ (ոչ իմք).
Ս. Տան իմոյ.	Տանց իմոց.
Տ. Տան իմում.	Տանց իմոց.
Հ. զՏուն իմ.	զՏունս իմ (ոչ իմս).

Բ.	'ի Տանէ իմմէ.	'ի Տանց իմոց.
Գ.	Տամբ իմով.	Տամբք իմովք.
	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Իմ տուն.	Իմ տունք.
Ս.	Իմոյ տան.	Իմոց տանց.
Տ.	Իմում տան.	Իմոց տանց.
Հ.	զ Իմ տուն.	զ Իմ տունս.
Բ.	յ Իմմէ տանէ.	յ Իմոց տանց.
Գ.	Իմով տամբ.	Իմովք տամբք.

Հ. Անոր, անոնց, էրենց բառերուն գրաբարն ինչպէս է։

Գ. Անոր, անոնց, էրենց բառերուն գրաբարն է նոցա, նոցա, իւրեանց. ասոնք յատկացուցիչ (սեռական) են և միշտ անփոփոխ կը մնան, գոյականն ինչ հոլով որ ըլլայ. ուստի կ'ըսուի, տուն նոցա, տան նոցա, 'ի տանէ նոցա, տամբ նոցա, տունք նոցա, տանց նոցա, և այլն։

Հ. Ստացական ածական ունեցող գոյականը յօդ կ'առնէ։

Գ. Երբ անուն մը ստացական ածական ունի, յօդ այսինքն ն գիրը սովորաբար չառներ գրաբարին մէջ, ուստի՝ Տուն իմ, Եղբայր քո, ըսել բաւական է, Փոխանակ ըսելու, Տունն իմ, Եղբայրն քո։

13. Հրահանգ

ԳՈՅԱԿԱՆ՝ ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Տունս (*) մեծ է. Ձեր քաղաքն ընդարձակ է. մեր փողոցը լայն է. Քու ճանբարդ շիտակ է. Անոնց

(*) Աշխարհաբարին մէջ ալ ի՛մ, տո՛ւ, դ՛ը, յ՛ը, է՛ ստացականները կը գործածուին, ս, դ, է գիրերն ալ գոյականէն վերջը կ'աւելցուին, կամ եզակիին մէջ մնալուանդ. մինակ ս, դ, է կը գործածուին ի՛մ, տո՛ւ, է՛ կամ անոր, բառերը զանց ընելով ինչպէս՝ ի՛մ տուն,

Բ.	'ի Տանէ իմմէ .	'ի Տանց իմոց .
Գ.	Տամբ իմով .	Տամբք իմովք .
	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Իմ տուն .	Իմ տունք .
Ս.	Իմոյ տան .	Իմոց տանց .
Տ.	Իմում տան .	Իմոց տանց .
Հ.	զ Իմ տուն .	զ Իմ տունս .
Բ.	յ Իմմէ տանէ .	յ Իմոց տանց .
Գ.	Իմով տամբ .	Իմովք տամբք .

Հ. Անոր , անոնց , էրենց բառերուն գրաբարն ինչպէս է :

Գ. Անոր , անոնց , էրենց բառերուն գրաբարն է նոցա , նոցա , իւրեանց . ասոնք յատկացուցիչ (սեռական) են և միշտ անփոփոխ կը մնան , գոյականն ինչ հոլով որ ըլլայ . ուստի կ'ըսուի , տուն նոցա , տան նոցա , 'ի տանէ նոցա , տամբ նոցա , տունք նոցա , տանց նոցա , և այլն :

Հ. Ստացական ածական ունեցող գոյականը յօդ կ'առնէ :

Գ. Երբ անուն մը ստացական ածական ունի , յօդ այսինքն ն գիրը սովորաբար չառներ գրաբարին մէջ , ուստի՝ Տուն իմ , Եղբայր քո , ըսել բաւական է , Ֆվոխանակ ըսելու , Տունն իմ , Եղբայրն քո :

13. Հրահանգ

ԳՈՅԱԿԱՆ՝ ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Տունս (*) մեծ է . Ձեր քաղաքն ընդարձակ է . մեր փողոցը լայն է . Քու ճանբարդ շիտակ է . Անոնց

(*) Աշխարհաբարին մէջ ալ ի , ս , դ , յ , է , ստացականները կը գործածուին , ս , դ , է գրերն ալ գոյականէն վերջը կ'աւելցուին , կամ եզակիին մէջ մնալուանդ . մինակ ս , դ , է կը գործածուին ի , ս , է կամ անոր , բառերը զանց ընելով ինչպէս՝ ի տուն ,

երկիրը պտղաբեր է. Եղբայրներս գիտուն են. Ձեր որդիքը յիմար են. Քու ծառաներդ անմիտ են. Բարեկամներդ տգէտ են. Մեր տունները բարձր են. Իմ որդիս անուշահոտ է. Քու աղջիկդ տգեղ է. Մայրս աստուածավախ է. Եղբայրդ վախկոտ է. Իմ աշակերտը ծոյլ է. Մեր կեանքը կարճ է. Ձեր խօսքերը երկայն են. Մեր նոր տունը գեղեցիկ է. Ձեր հին հանդերձները պատռուած են. Քու մեծ որդիդ խելօք և խոհեմ է. Իմ պզտիկ եղբայրս զուարթ է. Մեր վերի սրահը լուսաւոր է. Անոր ներսի սենեակը խաւարին է. Անոր աղջիկը մէկ հատիկ է. Ձեր գիրքն աղէկ է. Քու քոյրդ պարկեշտ է. Մեր տղան խելօք է. Անոնց որդին անառակ էր. Մեր գիրքերն օգտակար են. Իմ բարեկամս աղքատ է. Մեր շունը հաւատարիմ է. Անոր լեռները բարձր են. Քու դասդ դժուարին է. Մեր ծառան հիւանդ է. Իմ անձս տրտում է. Մեր ճանբան կարճ է. Քու ստակդ շատ է. Անոնց գինին աղէկ է. Իմ հարստութիւնս անչափ է. Որդիս արի և ժրաջան է. Մեր կեանքը երանելի է. Ձեր հանդերձները նոր են. Քու գոհարներդ մեծագին են. Քու կինդ ապերախտ է. Անոնց հանդերձները սեւ էին։

Շիտակ, ուղիղ	Վախկոտ, երկչոտ
Անոնց, նոցա	Խօսք, բան
Եղբայր, եղբայրս, յբ. եղբարք	Պատռուած, պատռտատոն
Աղջիկ (զաւակ), դուստր	Մեծ (որդի), երէց
Աստուածավախ, երկիւղած	Խելօք, մտաւոր

+ տունդ, էր կամ անոր տունը. և կամ լոկ տունս, տունդ, տունը։ Բայց գրաբար է՛, + , դդ. Հայրն, միայն դնել բաւական է. ս, դ, ն, գիրերը գոյականին վերջն աւելցնել պէտք չէ. ուստի չբաւիր, տունս է՛, կամ տունն, տունդ + կամ տունդ Հայրն։ Այս ս, դ, ն գիրերն ուրիշ նշանակութիւն ունին գրաբարին մէջ, ինչպէս եղբը պիտի տեսնենք։

Խոհեմ, գէջ
Պղտիկ (եղբայր), կրտսեր
Վերի, վերէն
Ներսի, ներսէն
Մէկ հատիկ, միամիտ
Գիրք, տպրեան
Աղէկ, աշխ-
Դաս, սաստիկ
Ստակ, արծաթ
Հարստութիւն, մեծութիւն
Արի, քաջ
Ժրաջան, ծէր
Գոհար, անն. յբ. ակնոտ
Մեծագին, պատուական
Ապերախտ, ապաշնորհ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Տունս մեծ է. Մեծ է տուն իմ. Է բայ. էակ. սէմ ներ. եզ. Գ դէմ։ Ո՞վ է. — Տուն իմ է. տուն դոյ. անս. եզ. ուղղ. տէր բայի էին. իմ ստացական ածական տան ին։ Տուն իմ է ի՞նչ. — Մեծ, մեծ որակ. ած. ստորոգելի տունին։

Հ. Ցուցական ածականներն ինչպէս կը համաձայնին իրենց գոյականին հետ։

Պ. Ցուցական ածականք այս, այդ, այն գոյականէն թէ առաջ և թէ ետքը կրնան դրուիլ։ Եթէ առաջ դրուին, կարճ հոլովները կը գործածուին (տես Դաս Ժ. Ցուցական ածականաց հոլովման օրինակը). իսկ եթէ (ինչպէս սովորաբար կ'ըլլայ) գոյականէն ետքը կը դրուին, երկայն հոլովները կը գործածուին, և գոյականին վերջը ա, դ, ն գիրերը կ'աւելցուին, այսինքն՝ եթէ ցուցականն այս է, ա գիրը կ'աւելցուի գոյականին վերջը. եթէ ցուցականն այդ է, դ գիրը. եթէ այն է, ն գիրը. և նախդիրները թէ գոյականին և թէ ածականին վրայ կը կրկնուին։

Ցուցական՝ առաջ դրուած	Ցուցական՝ ետքը դրուած
Եզակի	Յոգնակի
Ո. Այս տուն.	Տունս այս.
Ս. Այսը տան.	Տանս այսորիկ.

Տ.	Այսմ տան.	Տանս այսմիկ.
Հ.	ՀԱյս տուն.	Հ Տունս հայս.
Բ.	յ Այսմ տանէ.	'Ի Տանէս յայսմանէ.
Գ.	Այսու տամբ.	Տամբս այսուիկ.
	Ցոքնակի	Ցոքնակի
Ո.	Այս տունք.	Տունքս այսոքիկ.
Ս.	Այսց տանց.	Տանցս այսոցիկ.
Տ.	Այսց տանց.	Տանցս այսոցիկ.
Հ.	Հ Այս տունս.	Հ Տունս հայսոսիկ.
Բ.	յ Այսց տանց.	'Ի Տանցս յայսցանէ.
Գ.	Այսու տամբք.	Տամբքս այսոքիւք.

Հ. Այս, այդ, այն ցուցականներու տեղ գրաբարին մէջ շատ անգամ ինչ կը գործածուի։

Պ. Այս, այդ, այն ցուցականաց տեղ գրաբարին մէջ շատ անգամ ս, դ, ն (*) գիրերը միայն կը դրուին գոյականին վերջը. զոր օրինակ, փոխանակ ըսելու, Տունս այս, Տունդ այդ, Տունն այն, կրնայ ըսուիլ Տունս, տունդ, Տունն։

14. Հրահանգ

ԳՈՑԱԿԱՆ՝ ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Այս տունը բարձր է. Այս մարդիկը թշնամի են. Այն երկիրն անմարդաբնակ է. Այս տեղս հանգիստ է. Այդ պարտէզը գեղեցիկ է. Այն տղաքը խօսք մը-

---

(*) Ասկէ կը տեսնուի որ ս, դ, ն գիրերուն պաշտօնը գրաբարին և աշխարհաբարին մէջ տարբեր են. տունս, տունդ, տունն՝ աշխարհաբարին մէջ կը նշանակէ Իմ տունս, քու տունդ, անոր կամ իր տունը. իսկ գրաբարին մէջ՝ տունս, տունդ, տանն, կը նշանակէ այս տունը, այդ տունը, այն տունը։ Կամ թէ ըսենք, ս, դ, ն, աշխարհաբարին մէջ տատական ածականները, Իմ, քու, անոր, կը ներկայացնեն, իսկ գրաբարին մէջ՝ ցուցական ածականները այս, այդ, այն։

տիկ ընող են. Այս զինուորները հնազանդ են. Այդ խօսքերը պարապ են. Այն պարիսպները անառիկ են. Այս ջուրերը յորդ են. Այն գետը պղտոր է. Այդ տեղը բարէօդ է. Այս պտուղները հասած են. Այն կողմերը լեռնային է. Այս երկիրը դաշտային է. Այս ճանբաները խորտուբորտ է. Այդ խօսքերը հանճարեղ են. Այն մարդիկը պանդուխտ են։

Այս խօսքերը ճշմարիտ են. Այդ բարկութիւնը արդար է. Այն ստակը մերն է. Այս տղաք իմս են. Այս գիրքերը քուկդ են. Այդ կիներն ով են. Այս գիրքը լեցուն է. Այս քաղաքը պղտիկ է. Այդ պարտէզը մեծ չէ. Այս լեռները բարձր են. Այդ տղան իմ եղբայրս է. Այդ աղջիկը մէկ հատիկ (աղջիկ) զաւակ է. Այս տղաքը ձեր որդիքն են։

Մարդիկը, ադ	Ճանբայ, ճանապարհ
Անմարդաբնակ, ամայի	Ստակ, արծաթ
Հանդիստ, խաղաղ	Գիրք, մատեան
Տեղ, տեղի	Քուկդ, քո
Խօսք մտիկ ընող, հլու	Լեցուն, լի
Պարապ, անոգի	Պղտիկ, փոքր
Անառիկ, ամուր	Չէ, չի ինչ
Բարէօդ, հովասուն	Մէկ հատիկ, միամիտ
Հասած, հասուն	(Աղջիկ) զաւակ, դուստր
Խորտուբորտ, դժուարելի	

ԼՈՒԹՈՒՄ

Այս տունը բարձր է. Բարձր է տունս։ Էր բայ. էակ. սահմ. ներկ. եզ. Գ. դէմ։ Ո՞վ է. — Տունս է. տունդ գոյ. ան. եզ. ուղղ. տէր բայի է ին, ս ցուցական նշան, փոխանակ այս ցուցական ածականի։ Տունս է ի՞նչ. — Բարձր. Բարձր որակ. ած. ստորոգելի տունին։

15. Հրահանգ

ՑԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ ՍՏԱՑԱԿԱՆ, ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԵՒ ՈՐԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Եղբօրս հանդերձները նոր են. Ձեր տղոցը կօշիկները հին են. Մեր երկրին հողը պտղաբեր է. Ձեր պարտէզին ծառերը շատ են. Մեր Աստուծոյն ողորմութիւնը շատ է. Ձեր աղօթքին զօրութիւնը մեծ է. Քու ծառաներուդ խօսքերը տկար են. Այս տունին յարկը բարձր է. Այս քաղքին բնակիչները շատ են. Այն մարդոց ստակը քիչ է. Այն ծառաներուն տէրը խիստ է. Այն քաղքին պարիսպներն ամուր են. Այն գետին ջուրերը յորդ են. Այդ կնոջը որդին խելացի է. Այս ջուրին ակը պղտոր է. Այն աղբիւրին ջուրը պաղ է. Այդ բարեկամներուն խօսքերը քաղցր են. Այս ծառերուն պտուղները հասուն են. Այն երկրին օդն առողջ է. Այն ճանբուն երկայնութիւնը չափազանց է. Այն տղուն մահը ժամանակէն առաջ էր. Այս մարդուն չարութիւնը շատ մեծ է. Այս կնոջ բարեգործութիւնները հռչակեալ են։

Քաջ մարդու որդի է. Իմաստուն ծառայի տէր է. Բարի մարդու կին է. Հարազատ եղբօր քոյր եմ. Մեծ քաղքի բնակիչ ենք. Բարեբարոյ կնոջ այր է. Հզօր թագաւորի բարեկամ եմ. Մեծամեծ բանակներու զօրավար է. Իմաստուն վարժապետի աշակերտ է. Աղնիւ հօր որդի է. Բարեպաշտ մօր աղջիկ էր. Երկնաւոր թագաւորին ծառաներն ենք. Աբրահամ շատ ծառաներու տէր էր. Հնազանդ որդիներու բնութիւնն այս է. Այս անտառը վայրենի գազաններու բնակարան է. Գէշ մարդու կին եմ. Արդար հոգիներու բնակարան է։

Շատ, բազում	Ժամանակէն առաջ, փութաջիր
Խօսք, բան	Շատ մեծ, անհնարին
Ստակ, արծաթ	Բարեգործութիւն, ողորմութիւն
Քիչ, սակաւ	Վարժապետ, վարդապետ
Խելացի, հանճարեղ	Բնութիւն, բարք
Ակ, ոչն	Աղջիկ, դուստր
Պաղ, գով	Բնակարան, քնակութիւն
Զափազանց, կարէ	Գէշ, ծանր

ԼՈՒԾՈՒՄ

Նոր են հանդերձ եղբօր իմոյ. են, բայ էակ. սահմ. ներկ. յբ. Գ. դէմք. — Ո՞վ կամ ինչ բաները են. — Հանդերձները. Հանդերձ, գոյ. ան. յբ. ուղղ. տէր բայի ենին, որուն հանդերձները. — Եղբօր. Եղբօր իմոյ, սեռ. հոլ. իմ ստաց. ածականով, յատկացուցիչ հանդերձին։ Հանդերձները են ինչ. — Նոր. Նոր ած. ստորոգելի հանդերձ ին։ Այսպէս մնացածները։

Հ. Անորոշ ածականք գոյականէն առաջ թէ ետքը կը դրուին, և ինչպէս կը համաձայնին։

Պ. Բաց ասենայնէ որ սովորաբար գոյականէն առաջ կը դրուի և անփոփոխ կը մնայ, ուրիշ անորոշ ածականք սովորաբար գոյականէն ետքը դրուելով անոր հետ մէկտեղ կը հոլովին, այսպէս.

Եզակի

Ո.	Այր այլ.	Այր ոմն կամ ոք.
Ս.	Առն այլոյ.	Առն ուրումն կամ ուրուք.
Տ.	Առն այլում.	Առն ումեմն կամ ումեք.
Հ.	ղ Այր այլ.	ղ Այր ոմն կամ ոք.
Բ.	յ Առնէ այլմէ.	յ Առնէ ումեմնէ կամ ումեքէ.
Գ.	Արամբ այլով.	Արամբ ոմամբ.

Յոգնակի

Ո.	Արք այլք.	Արք ոմանք.
Ս.	Արանց այլոց.	Արանց ոմանց.

Տ.	Արանց այլոց.	Արանց ոմանց.
Հ.	զ Արս այլս.	զ Արս ոմանս.
Բ.	յ Արանց այլոց.	յ Արանց ոմանց.
Գ.	Արամբք այլովք.	Արամբք ոմամբք.

Ասոնցմէ ոմանք գոյականէն առաջ ալ կրնան դրուիլ և հոլովիլ, զոր օրինակ.

Այլ տուն, այլոյ տան, այլոյ տամբ, և այլն։

Հ. Ոչ հարցական անունն ինչպէս կը համաձայնի գոյականին հետ։

Պ. Ոչ հարցական ածականը գոյականէն առաջ դրուելով կը համաձայնի, զոր օրինակ.

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Ո՞ր տուն.	Ո՞ր տունք.
Ս.	Որոյ տան.	Որոց տանց.
Տ.	Որում տան.	Որոց տանց.
Հ.	զ Ո՞ր տուն.	զ Ո՞ր տունս.
Բ.	յ Որմէ տանէ.	յ Որոց տանց.
Գ.	Որով տամբ.	Որովք տամբք.

Հ. Ով կամ ո և զինչ ինչ բառի հետ մէկտեղ կը գործածուին։

Պ. Ո՝ ոչ բառին հետ կը գործածուի և կը նշանակէ, ի՞նչ դիկը, ո՞վ, ով որ։ Զինչ ալ ինչ բառին հետ միայն կը գործածուի, և կը նշանակէ ի՞նչ բան։ Ո՞ ոչ, և զի՞նչ ինչ մէկտեղ կը հոլովին այսպէս.

	Եզակի	Յոգնակի	Եզակի
Ո.	Ո՞ ոք.	Ո՞յք ոմանք.	Զինչ ինչ.
Ս.	Ո՞յք ուրուք.	Ո՞յց ոմանց.	Ի՞նչ իրիք.
Տ.	Ո՞ւմ ումեք.	Ո՞յց ոմանց.	Ի՞մ իմիք.
Հ.	զ Ո՞ ոք.	զ Ո՞յս ոմանս.	Զինչ ինչ.
Բ.	յ Ումմէ ումեքէ.	յ Ո՞յց ոմանց.	յ Իմէ իմեքէ.
Գ.	Որով ոմամբ.	Որովք ոմամբք.	Ի՞ւ իւիք.

16. Հրահանգ

ԳՈՅԱԿԱՆ՝ ԱՆՈՐՈՇ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՈՎ

Ուրիշ աշխարհի բնակիչ են. Ուրիշ կերպով խօսեցաւ. Այրի կնկան մը որդի էր. Ուրիշ քաղաքներէ եկած ենք. Քանի մը մարդոց հանդիպեցանք. Ատիկա ուրիշ մարդու (տր.) տուէք. Ձերինը ո՞ր տունն է. Ո՞ր քաղքէ էք. Ո՞ր համարձակութեամբ անոր առջեւը պիտի ելլես. Դուն ինչ մէկն ես. Ի՞նչ բանով կարօտ է. Ո՞ր (ինչ) աչքով պիտի նայիս. Ո՞ր (կամ ինչ) մարդու որդի է ատիկա. Անիկա բոլոր երկրիս տէրն է. Հայաստանի բոլոր քաղաքներէն եկան. Ուրիշ տիրոջ (տր.) ծառայենք. Ասիկա ուրիշ վարպետի գործ է. Ատիկա ինչ բանի (տր.) օգտակար է։

Կերպ, օրէնք	Պիտի ելլես, ելլես
(Կնկան) մը, ոմն	Բոլոր, ամենայն
Եկած ենք, եկեալ եմք	Հայաստան, Հայք
Քանի մը, ոմանք	Եկան, եկին
Հանդիպեցանք, հանդիպեցաք	Ծառայենք, ծառայեցաք
Անոր առջեւը, առաջի նորա	Վարպետ, ճարտար

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ուրիշ աշխարհի բնակիչ են. Բնակիչ՝ այլոյ աշխարհի։ Են, բայ. էակ. սկմ. ներկ. յբ. Գ. դէմ։ Ո՞վ են. —Նոքա էակ. դեր. Գ. դէմ. յբ. ուղղ. տէր բայի ենին, զօրութեամբ կ'իմացուի։ Նոքա են, ինչ. — Բնակիչ, գոյ. ան. ուղղ. ստորոգելի նոքին։ Նոքա են բնակիչ, ինչ բանի. — Այլոյ աշխարհի. աշխարհի, գոյ. ան. եզ. սեռ. յատկացուցիչ բնակիչին, այլ անորոշ ած. աշխարհիին։

ԴԱՍ ԺԲ.

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Դերանունն ինչ է։

Պ. Դերանուն կը կոչուին քանի մը բառեր, որոնք խօսքին մէջ արդէն յիշուած անուան մը տեղ կը դրուին, զոր օրինակ.

Թագաւորը և անոր զինուորները.

Տեսանք այն մարդը որուն որդին իմ աշակերտս է։

Այս խօսքերուս մէջ. անոր, որուն, դերանուն են. առաջինը կը յարաբերէ Թագաւորը, երկրորդը՝ մարդը, փոխանակ ըսելու. Թագաւորը և Ղեպտուրին զինուորները. Տեսանք այն մարդը, այն մարդուն որդին իմ աշակերտս է։

Հ. Քանի՞ տեսակ դերանուն կայ։

Պ. Չորս տեսակ դերանուն կայ. Իսկական կամ անձնական, ուղղական, ցուցական և յարաբերական։

Հ. Իսկական դերանունները որո՞նք են։

Պ. Իսկական դերանուններն են, ես, դու, նա։ Ես կը ցուցնէ առաջին դէմ, այսինքն՝ խօսողը. դո՝ երկրորդ դէմը, այսինքն՝ այն առ որ խօսքը կ'ուղղուի. նա՝ երրորդ դէմը, այսինքն՝ այն որոյ վրայ կը խօսուի։

1. ԻՍԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Իսկական դերանուններն ինչպէս կը հոլովին։

Պ. Իսկական դերանունները կը հոլովին հետեւեալ կերպով.

	Ա. ԴԷՄՔ		Բ. ԴԷՄՔ	
	Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Ես.	Մեք.	Դու.	Դուք.
Ս.	Իմ.	Մեր.	Քո.	Ձեր.

Տ.	ինձ.	Մեզ.	Քեզ.	Զեզ.
Հ.	ղիս.	ղՄեզ.	ղՔեզ.	ղԶեզ.
Բ.	յինէն.	'ի Մէնջ.	'ի Քէն.	'ի Զէնջ.
Գ.	ինեւ.	Մեօք.	Քեւ.	Զեօք.

Գ. ԳԻՏՔ

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Նա.	Նոքա.
Ս.	Նորա.	Նոցա.
Տ.	Նմա.	Նոցա.
Հ.	ղՆա.	ղՆոսա.
Բ.	'ի Նմանէ.	'ի Նոցանէ.
Գ.	Նովաւ.	Նոքօք.

Հ. Երրորդ դէմքի դերանունը քանի է։

Պ. Երրորդ դէմքի դերանունը երեք է. սա, դա, նա։ Սա՝ մօտ եղածը կը ցուցնէ, դա՝ հեռուն եղածը, նա՝ կը ցուցնէ ան որ քաղաքայ է։

Հ. Ուրիշ դերանուն կայ երրորդ դէմքի։

Պ. Երրորդ դէմքի դերանուն է նաև ինքն, իր, որ կը հոլովի այսպէս.

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Ինքն.	Ինքեանք կամ իւրեանք.
Ս.	Ինքեան կամ իւր կամ իւրեան.	Ինքեանց » իւրեանց.
Տ.	Ինքեան կամ իւր կամ իւրեան.	Ինքեանց » իւրեանց.
Հ.	ղինքն.	ղինքեանս » ղիւրեանս.
Բ.	յինքենէ կամ յիւրմէ.	յինքեանց » յիւրեանց.
Գ.	Ինքեամբ կամ իւրեւ կամ իւրեաւ կամ իւրեամբ.	Ինքեամբք » իւրեամբք.

2. ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Ստացական դերանունները որոնք են։

Պ. Ստացական դերանուններն են, իմ, քո, մեր, ձեր, իւր։ (Ասոնց հոլովման կերպը տես Դաս Ժ. 3. Ստացական ածական)։

3. ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Ցուցական դերանունները որոնք են։

Պ. Ցուցական դերանուններն են, այս, այդ, այն։ (Ասոնց ալ հոլովման կերպը տես Դաս Ժ. 4. Ցուցական ածական)։

4. ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Յարաբերական դերանունը որն է։

Պ. Յարաբերական դերանունն է որ կամ ո։ (Ասոր հոլովման կերպը տես Դաս Ժ. 6. Հարցական ածական)։

Հ. Ստացական դերանուանք իմ, քո, մեր, ձեր, իւր, և ցուցական դերանուանք այս, այդ, այն, դերանուն են թէ ածական։

Պ. Սպացական և ցուցական դերանուանք թէ ածական և թէ գոյական։ Ածական են, երբ գոյականի մը հետ են. իսկ երբ առանց գոյականի մինակ կը գործածուին, դերանուն են։ Զոր օրինակ, երբ կ'ըսեմ, Տունն իմ, իմ տունս, իմ՝ ածական է. երբ կ'ըսեմ իմ է տունը, Այս տունն իմս է, կամ, Տուր ինձ դիմ, իմս ինծի տուր, իմ՝ դերանուն է։ Նոյնպէս, երբ կ'ըսեմ, Տունս այս, այս տունը, այս՝ ածական է. երբ կ'ըսեմ, Այս է մատեան քս, այս է քու գիրքդ, այս դերանուն է։

Հ. Ստացական դերանուանց վրայ ուրիշ ինչ գիտելիք կայ։

Պ. Ստացական դերանուանք իմ, իմինս. քո, քուկինդ. մեր, մերինը. ձեր, ձերինը. իւր, իրենը. ինչ-

պէս նաև Նորա, անորը. Նոցա, անոնցը. Իրենց, իրենցը, երբ տէր բայի են, յոքնակիի մէջ + գիրը կ'առնեն, և միշտ Ն յօդով կը գործածուին. բայց երբ ըստորոգելի են, այս երկու գիրն ալ չեն առներ, զոր օրինակ.

Իմինս աղէկ է, քուկինդ դէշ է.	Բարեւոտ է իմն, տոյն կամ տոյդ՝ յոռի
Մերինները հնազանդ են, անոնցներն անհնազանդ.	Հնազանդ են մերին, նոցայինն՝ ոչահոյ
Այս տղայքն իմս են.	Իմ են մանկունս
Այդ գիրքն անորն է.	Նորա է մատեանդ

17. Հրահանգ

ԷԱԿԱՆ ԵՒ ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՔ

Ես քու բարեկամդ եմ. Դուն իմ ծառաս ես. Ան իմ եղբայրս է. Մենք ձեր ընկերներն ենք. Դուք մեր օգնականն էք. Անոնք իմ տղաքս են. Այս երկիրը ձերն է. Այդ դեռը մերն է. Իմ որդիներս ասոնք են. Իմ որդիս գեղեցիկ է, քուկինդ տգեղ է. Ձեր խօսքերն արդար են, անոնցն անիրաւ են. Ատոնք հվ են. Ասոնք իմ աղջիկներս են. Այս դպրոցին աշակերտներն ասոնք են. Իմ անունս այս է. Անոր խօսքերն ասոնք են. Ձեր որդւոյն վարպետն ես եմ. Այս եկեղեցւոյն շինիչն աս է. Դուն մարգարէ մըն ես. Ատիկայ մեղաւոր է. Մենք արդար ենք. Այս գեղեցիկ ամարանոցն իմս է. Այս տունին բոլոր կարասին անորն է. Այդ տղան քուկդ է. Անիկա իմ եղբօրորդիս է. Դուք մեր սիրելիներն էք. Քու տղաքդ անհնազանդ են, իմիններս խօսք մտիկ ընող են. Ատիկա ճերմակ է. Իմինս սեւ (եռեր) էր։

Ասոնք , սոֆա
Քուկինդ , քուկդ , տոյդ
Անոնցը , Նոցայն
Ատոնք , դոֆա
Ասոնք , սոֆա , այսոտէկ
Վարպետ , Վարդապետ

Մը , սա
Անհնազանդ , խեռ
Խօսք մտիկ ընող , հլու
Ճերմակ , ապիրակ
Սեւ , Ըռաչ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ես քու բարեկամդ եմ. Բարեկամ քս եմ ես. եմ, էակ. բայ, սահմ. ներկ. եզ. Ա. Դէմք. — եմ, ռվ — ես. ես էակ. դեր. Ա. դէմք. Տէր բայի եմին. — ես եմ, ինչ. — Քու բարեկամդ, Բարեկամ քս. Բարեկամ, գոյ. ան. եզ. ուղղ. ստորոգելի ես ին. քս, ստաց. ած. Բարեկամին։

Ատոնք ռվ են. Ո՞վ են դոֆա. են, էակ. բայ սահմ. ներկ. յբ. Գ. դէմք. են, ռվ. — Ատոնք, Դոֆա. դոֆա էակ. դեր. յբ. ուղղ. Գ. դէմք, Տէր բայի Ենին։ Ով, հարցական անուն, ստորոգելի դոֆային։

Այս գեղեցիկ ամարանոցն իմն է. Իմ է ամարանոցը գեղեցիկ. է, էակ. բայ. սահմ. ներկ. եզ. Գ. դէմք.— Ո՞վ է, — Այս գեղեցիկ ամարանոցը. ամարանոցս գեղեցիկ. Ամարանոց՝ Տէր բայի է ին. ս ցուցական ած. այսի տեղ. գեղեցիկ՝ որակական ած. ամարանոցին։ Այս գեղեցիկ ամարանոցը որուն է. Իմն, Իմ է. իմ ստացական դեր. ստորոգելի ամարանոցին։

ԴԱՍ ԺԳ.

ԱԾԱԿԱՆ ԲԱՑ ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

Հ. Ածական բայերը, այսինքն՝ եմ էական բայէն զատ ուրիշ բայեր (տես Դաս Գ.) քանի՞ տեսակ են։

Պ. Ածական բայերը երկու տեսակ են, Ներգործական և Չէզոք։

Հ. Ո՞ր բայերը ներգործական են։

Պ. Ներգործական են այն բայերը՝ որ հայցական հոլով մը կ'ուզեն ամբողջ իմաստ մը տալու համար. զոր օրինակ երբ կըսեմ՝ կը սիրեմ, կ'ուտեմ, կը գրեմ, ամբողջ իմաստ մը չեմ յայտներ. քանզի չեմ յայտներ թէ ո՞վ կը սիրեմ, ինչ բան կ'ուտեմ, կամ կը գրեմ. բայց երբ կըսեմ՝ Կը սիրեմ քաջեկամս, կ'ուտեմ հացը, կը գրեմ նամակը՝ քաջեկամս, հացը, նամակը բառերը՝ կը սիրեմ, կ'ուտեմ, կը գրեմ բայերուն իմաստը կ'ամբողջացնեն։ Ամեն բայ որ այսպէս հայցական հոլով մը կրնայ ունենալ՝ Ներգործական բայ է։ Ներգործական բայերուն այս հայցականին սեռ խնդիր կ'ըսուի։

Հ. Ո՞ր բայերը չէզոք են։

Պ. Ան բայերը որ Սեռի խնդիր չեն կրնար ունենալ, կամ առանց սեռի խնդրոյ ամբողջ իմաստ մը կը յայտնեն՝ Չէզոք են. ինչպէս՝ կը քնանամ, կը պարկիմ, կը նստիմ, կը ծերանիմ։

Ուստի գիտնալու համար թէ՝ բայ մը Ներգործական է թէ չէզոք, զո՞վ կամ ինչ բան հարցումն ընելու է. եթէ կը յարմարի բային իմաստին, այն բայը Ներգործական է. ապա թէ ոչ՝ չէզոք է։ Զոր օրինակ՝ կրնանք ըսել. Կը սիրեմ. — զո՞վ կամ ինչ. Կ'ուտեմ — ինչ. Կը գրեմ — ինչ. — Կը ծեծեմ — զո՞վ. Կը պատմեմ — ինչ. ապա՝ կը սիրեմ, կ'ուտեմ, կը գրեմ, կը ծեծեմ, կը պատմեմ, Ներգործական են։ Բայց չենք կրնար ըսել. Կը քնանամ — զո՞վ կամ ինչ. Կը դառնամ — զո՞վ կամ ինչ. Կը պտտիմ — զո՞վ կամ ինչ. Կը նստիմ — զո՞վ կամ ինչ. ուրեմն կը քնանամ, կը դառնամ, կը պտտիմ, կը նստիմ, չէզոք են։

Հ. Հայերէնի մէջ բայերը քանի կերպ վերլուծութիւն ունին։

Պ. Հայերէնի մէջ բայերը չորս կերպ վերջաւորութիւն ունին. Եմ, կը սիրեմ. Իմ, կը խօսիմ. Ամ, կ'աղամ. Ում, կը թողում։ Այս չորս կերպ վերջաւորութեանց Զորս լծորդութիւն կ'ըսուի. Սէրեմ՝ առաջին լծորդութեան բայ է. Խօսիմ՝ երկրորդ լծորդութեան. Աղամ՝ երրորդ. Թողում՝ չորրորդ։

ԴԱՍ ԺԴ.

Ա. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅԵՐ. ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳ

Հ. Առաջին լծորդութեան բայերն ինչպէս կը խոնարհին։

Պ. Առաջին լծորդութեան բայերէն ոմանք եմ կը վերջաւորին, ինչպէս՝ սիր-եմ. ոմանք ալ անեմ կը վերջաւորին, ինչպէս՝ հատ-անեմ։ Ասոնց խոնարհման կերպը հետեւեալն է։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Սիր-եմ, կը սիրեմ.	Հատ-անեմ, կը կտրեմ.
Սիր-ես	Հատ-անես
Սիր-է	Հատ-անէ
Սիր-եմք	Հատ-անեմք
Սիր-էք	Հատ-անէք
Սիր-են	Հատ-անեն

Անկատար Անցեալ

Սիր-էի, կը սիրէի.	Հատ-անէի, կը կտրէի.
Սիր-էիր	Հատ-անէիր
Սիր-էր	Հատ-անէր
Սիր-էաք	Հատ-անէաք
Սիր-էիք	Հատ-անէիք
Սիր-էին	Հատ-անէին

Կատարեալ անցեալ

Սիր-եցի , սիրեցէ .	Հատ-ի , կորեցէ .
Սիր-եցեր	Հատ-եր
Սիր-եաց	Ե-հատ , հատ
Սիր-եցաք	Հատ-աք
Սիր-եցէք	Հատ-էք
Սիր-եցին	Հատ-ին

Ապառնի

Սիր-եցից , պէտք սիրեմ .	Հատ-ից , պէտք կորեմ .
Սիր-եսցես	Հատ-ցես
Սիր-եսցէ	Հատ-ցէ
Սիր-եսցուք	Հատ-ցուք
Սիր-եսջիք	Հատ-ջիք
Սիր-եսցեն	Հատ-ցեն

Հրամայական

Սիր-եա , սիրէ .	Հատ , կորէ .
Մի սիր-եր	Մի հատ-աներ
Սիր-եցէք	Հատ-էք
Մի սիրէք	Մի հատ-անէք

Ստորադասական

Սիր-իցեմ , սիրեմ .	Հատ-անիցեմ , կորեմ .
Սիր-իցես	Հատ-անիցես
Սիր-իցէ	Հատ-անիցէ
Սիր-իցեմք	Հատ-անիցեմք
Սիր-իցէք	Հատ-անիցէք
Սիր-իցեն	Հատ-անիցեն

Անորոշյթ

Սիր-ել , սիրել .	Հատ-անել , կորել .

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիր-եալ , սիրած .	Հատ-եալ , կորած .

Ապառնի ընդունելութիւն

Սիր-ելոց , սիրելու .	Հատ-անելոց , կորելու .

Հ. Առաջին լծորդութեան բայերուն մէջ գիտնալու հարկաւոր ինչ բան կայ։

Պ. Եմ վերջաւորած բայերէն ածեմ, բերեմ, և հանեմ՝ հատանեմին պէս կը խոնարհին, ուստի պէտք է ըսել՝ ած-է, բեր-է, հան-է. ած-էց, բեր-էց, հան-էց հր. ած. բեր, հան, փոխանակ ըսելու ած-եցէ, բեր-եցէ. ած-եցէց, բեր-եցէց, ած-ե՛ա, բեր-ե՛ա, եւայլն։

Ընդհակառակն, քանի մը անեմ վերջաւորած բայեր, ինչպէս՝ դարմանեմ, սերմանեմ, ժամանեմ, սիրեմին պէս կ'ըլլան դարման-եցէ, սերման-եցէ, և այլն. քանզի ասոնց արմատներն են դարման, սերման, ժաման։ Հաբկանեմ բային ի գիրը կորսուելին, ապառնայն, հրամայականին և անցեալին մէջ կը կորսնցնէ ի գիրը և կ'ըսուի՝ Հարի, հարից, հար, հարեալ. և ոչ հարկի, հարկից և այլն։

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԸ

Հ. Շարադրութեան մէջ տէր բային, բայը և սեռի խնդիրն ինչ կարգաւ շարուելու են։

Պ. Սովորաբար նախ դէր բային կը դրուի, ապա՝ բայը, և ապա՝ սեռի խնդիրը։

Հ. Տէր բային միշտ դրուելու է։

Պ. Հայերէն թէ գրաբար և թէ աշխարհաբար դերանուն տէր բայինները, ես, դու, նա. մեք, դուք, նոքա, սովորաբար ներքոծանիմբ չեն դրուիր, այլ լոեալ են կամ ղեկանիմբ կ'իմացուին. ուստի կըսենք՝ Բարեկամս կը սիրեմ, Զանոնք կերակրեցին, Զի՞ խաբեցիր զիս. Այսպէս իմացիր նաեւ գրաբարը։

(*) Բժշկեմ, կը բժշկեմ
Արտասուեմ, լալ
Կեղեքեմ, կը հարստահարեմ
Բրեմ, երկերը փորել
Պեղեմ, փորուած հողը դուրս հանել
Մաղեմ, կը մաղեմ

18· Հրահանգ

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՑ ՍԵՌԻ ԽՆԴՐՈՎ

Կը սիրեմ բարեկամներս. Հայրը կը խրատէր իր որդին. Ընկերներս զիս կ'ատեն. Մայրն իր աղջիկը կը խնամէ. Մեր ծառաները ղրկեցինք. Եղբայրդ քեզ կը կանչէ. Զեզի (հյց.) կ'աղաչեմ. Հայրս գրեց այս թուղթը. Սենեկին դուռը գոցեց. Մեր ընկերները սիրենք. Իր բարեկամները հրաւիրեց. Զանոնք կերակրեցին. Իմ օրէնքներս մերժեցին. Զիս խաբեցիր. Պահէ զանոնք. Մեզ պահպանէ. Ծառին պըտուղները քաղեցինք. Իր տունը շինեց. Աշտարակը կործանեցին. Իրենց ու�կանները կազմեցին. Քուրձը պարպեցինք. Զանոնք արձակեմ. Վարժապետն իր ստահակ աշակերտը կը պատժէ. Աստուած մեզ պիտի փրկէ. Իրենց գերիներն ազատեցին. Ոստիկանները գողը կը փնտռեն. Զին ծախեցի. Գիրքը գնեցինք. Մեր հայրն այս պարտէզը գնեց. Իր բոլոր բարեկամները կանչեց. Կինն իր դրացիները կը կանչէ. Հովիւներն ոչխարները կ'արածեն. Ես կը մատնեմ զանի. Քահանայապետն իր հանդերձը պատռեց. Այս կինն իր տղաքը կը սիրէ. Իմ եղբայրներս և քոյրերս կը սիրեմ. Քու ծաղիկներդ ոռոգեցիր. Իմիններս և քուկիններդ ոռոգեցի. Քոյրս իրենները ոռոգեց. Մշակներն երկիրը կը գործեն. Իր գործը կատարեց. Ցորենը ժողվենք. Ցարդն այրեցին. Ամ-

---

* Աշակերտք հետեւեալ բայերուն մէկը կամ քանի մը հատ գրով խնդարհեն։

բոլոր ցրուեցին. Քաղաքը նուաճեց. Իր արցունքները սրբեց. Լաթերդ մի աղտոտեր. Փողոցը շտկեցին. Իր տունը զարդարեց. Անոր ձեռքերն ու ոտքերը կապեցին. Մեր մեռելները թաղենք. Անոր ծնկուները ջարդեցին. Այծին ձագն եփեց. Տանը դուռը կը զարնէր. Տղան մկրտեցին. Իր բոլոր ունեցածը վատնեց. Աստուած Աբրահամը օրհնեց։

Աղջիկ, դուստր	Քուկիններդ, ձոյն
Ծառայ, ապատուոր	Իրենները, իւրն
Ղրկեմ, արձակեմ, յղեմ	Ցորեն, ցորեան
Կանչեմ, կոչեմ	Արցունք, արտասուք
Գոցեմ, փակեմ	Լաթ, յորդ
Իրենց, իւրեանց	Աղտոտեմ, աղտեղեմ
Պարպեմ, ընտիրեմ	Շտկեմ, յարդարեմ
Աղատեմ, արձակեմ	Մեռել, մեռեալ
Փնտռեմ, խնդրեմ	Ծնկուները, քարձ
Ծախեմ, վաճառեմ	Ջարդեմ, խորտակեմ
Ոչխար, խաշն. յբ. խաշինք	Այծի ձագ, ուլ
Պատռեմ, պատռեմ	Զարնեմ, քաշեմ
Տղայ, մանուկ. յբ. մանկունք	Բոլոր, ամենայն
Իմիններս, իմն	Ունեցածը, ինչք

ԼՈՒԹՈՒՄ

Սէրեմ զքարեկամս իմ. Սէրեմ՝ բայ ներգ. սհմ. ներկ. եզ. Ա. դէմ. — Ո՞վ կը սիրէ. — Ես էակ. դեր. ուէր բայի Սէրեմին, զօրութեամբ կ'իմացուի։ Սիրեմ՝ զՌվ. — զքարեկամս իմ, իմ բարեկամներս. զքարեկամս դոյ. ան. եզ. հյց. սեռի խնդիր Սէրեմին. Իմ՝ ատաց. ածական քարեկամին։

(*) Հարկանեմ, զարնեմ
Կլանեմ, կը կլլեմ
Գտանեմ, կը գտնեմ
Մուծանեմ, կը մտցնեմ, կը խոցեմ
Արկանեմ, կը դնեմ
Հանեմ, կը հանեմ
Ածեմ, կը քերեմ
Անիծեմ, կ'անիծեմ

19. Հրահանգ

ՆԵՐԳ, ԲԱՑ ՍԵՌԻ ԽՆԴՐՈՎ

Մարդը տեսար. Զանի տեսայ. Գեղեցիկ մարգարիտը գտանք. Իր սուրը հանեց. Ձեր սպասաւորները և աղախինները տեսանք. Մեր ճամբորդները հասան. Սպասաւորը խօսքը յայտնեց. Հայրը որդին անիծեց. Ձեր տղաքը բերէք. Լաթերդ հագիր. Կորսուած ոչխարս գտայ. Սուրդ կապէ. Զանոնք կլլենք. Զմեզ մտցուց. Մեր օրերը կ'անցնին. Մակոյկին չբուանը կտրեցին. Անոր կապերը քակեցին. Իր իմաստութիւնը ցուցուց. Անձրեւները իջան. Արեգակը կ'ելլէ. Լուսինը և աստղերը կը մտնեն. Քու եղբայրներդ գտայ. Զանոնք պիտի տեսնեմ. Սպասաւորները զանի զարկին. Այրի կնոջն աղջիկը սպաննեց. Ճրագը վառեցին. Զանոնք զարնենք. Դուրս ելլեն. Ներս մտնենք. Ատիկա կտրէ. Այդ աւանակը մի քակեր. Երեսդ ինձի ցուցուր. Սպաննեցէք զանոնք։

Տեսնեմ, գտանեմ
Գտնեմ, գտանեմ
Ճամբորդ, ճանապարհորդ
Հասնիմ, հասանեմ
Յայտնեմ, 'ի վեր հանեմ
Անիծեմ, անիծանեմ
Բերեմ (շնչաւոր մը որ քաշելով կ'ուղայ), ածեմ
Հագնիմ, ուլմանեմ
Կորսուած, կորսանեմ
Կապեմ (փաթթելով, գոտի եւն), ածեմ

(*) Աշակերտք խնարհեն հետեւեալ բայերէն ամենք հոգնիմին պէս։

Կլլեմ, կլանեմ	Ելլեմ, ելանեմ
Անցնիմ, անցանեմ	Մտնեմ, մտանեմ
Մտցնեմ, մուծանեմ	Զարնեմ, հարկանեմ
Զուան, պարան	կար. հարկ
Կտրեմ, հատանեմ	Սպաննեմ, սպանանեմ
Կապ, կապան	Վառեմ, լուցանեմ
Քակեմ, լուծանեմ	Դուրս, արտաս
Ցուցնեմ, ցուցանեմ	Ներս, 'ի ներս
Ինջնեմ, իջանեմ	Աւանակ, յաւանակ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Տեսե՞ր զայրն. մարդը տեսար. Տեսեր բայ ներգոր. կար. եզ. Բ. դէմ. Տեսանեմ ին։ — Ո՞վ է տեսնողը. — Դու. դու էակ. դեր. եզ. ուղղ. Բ. դէմ. տէր բայի Տեսեր ին, զօրութեամբ կ'իմացուի։ Դու տեսեր՝ զնվ. — Զայրն, մարդը. զայրն գոյ. եզ. հայց. սեռի խնդիր Տեսեր ին։

ԴԱՍ ԺԵ.

Բ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԵՐ. ԱՆՈՐՈՇ ՀԱՅՑԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Հ. Երկրորդ լծորդութեան բայերն ինչպէս կը խոնարհին։

Պ. Երկրորդ լծորդութեան բայերէն ալ ոմանք ի՛մ կը վերջաւորին, ինչպէս՝ խօս-ի՛մ, ոմանք ալ՝ անի՛մ, ինչպէս՝ ուս-անի՛մ։ Ասոնց ալ խոնարհման կերպը հետեւեալն է։

Սահմանական եղանակ ներկայ

Խօս-իմ, կը խօսի՛մ.	Ուս-անիմ, կը սորվի՛մ.
Խօս-իս	Ուս-անիս

Խօս–ի	Ուս–անի
Խօս–իմք	Ուս–անիմք
Խօս–իք	Ուս–անիք
Խօս–ին	Ուս–անին

Անկատար անցեալ

Խօս–էի , կը խօսէի . Եւն .	Ուս–անէի , կը ասրվէի . Եւն .

Կատարեալ անցեալ

Խօս–եցայ , խօսեցայ .	Ուս–այ , ասրվեցայ .
Խօս–եցար	Ուս–ար
Խօս–եցաւ	Ուս–աւ
Խօս–եցաք	Ուս–աք
Խօս–եցայք	Ուս–այք
Խօս–եցան	Ուս–ան

Ապառնի

Խօս–եցայց , պէտք խօսիմ .	Ուս–այց , պէտք ասրվիմ .
Խօս–եսցիս	Ուս–ցիս
Խօս–եսցի	Ուս–ցի
Խօս- եսցուք	Ուս–ցուք
Խօս–եսջիք	Ուս–ջիք
Խօս–եսցին	Ուս–ցին

Հրամայական

Խօսեաց , խօսէ .	Ուս–իր , ասրվէ .
Մի խօսիր	Մի ուս–անիր
Խօս–եցարուք	Ուս–արուք
Մի խօս–իք	Մի ուս–անիք

Ստորադասական

Խօս–իցիմ , խօսիմ . Եւն .	Ուս–անիցիմ , ասրվիմ . Եւն .

Անորոշ

Խօս–ել , խօսել .	Ուս–անել , ասրվել .

Անցեալ ընդունելութիւն

Խօս–եալ , խօսած .	Ուս–եալ , ասրված .

Ապառնի ընդունելութիւն

Խօս–ելոց , խօսելու .	Ուս–անելոց , ասրվելու .

Հ. Երկրորդ լծորդութեան բայերուն մէջ գիտնալու հարկաւոր բնչ բան կայ։

Պ. 1. Ի՞մ վերջաւորած բայերէն նոպիմ, ուսանիմ ին պէս, կ'ըլլայ նստ-այ, նստ-այր, նիստ. ոչ թէ խօսիմ ին պէս՝ նստ-եցայ, նստ-եցայր, և այլն։

2. Ի՞մ վերջաւորեալ բայերէն ոմանց անցեալը կ'ըլլայ նաեւ եցեալ, ինչպէս՝ խօսիմ, խօսեցեալ. կոչիմ, կոչեցեալ։

(*) Շրջիմ, կը պտտիմ
Թուիմ, կ'երեւնամ
Երեւիմ, կ'երեւնամ
Պարծիմ, կը պարծիմ
Անկանիմ, կ'իյնամ
Տառապիմ, կը նեղուիմ
Սնանիմ, կը անանիմ
Զերծանիմ, կ'ազատիմ

ԱՆՈՐՈՇ ՀԱՅՑԱԿԱՆ

Հ. Անորոշ և որոշեալ ըսելով բնչ կ'իմացուի։

Պ. Երբ բան մը ընդհանուր մտքով կ'առնուի, անորոշ կ'ըսուի։ Զոր օրինակ, երբ կ'ըսեմ, Տղան հոս է, կամ, Տղաքը հոս են, տղան կամ տղաքը բառերն որոշեալ են, այս ինչ տղան կամ տղաքը կը նշանակեն. բայց երբ կ'ըսեմ, Ներսը տղա կան, հոս տղա բառն անորոշ մըտքով առնուած է. ոչ այս ինչ, այլ որ և իցէ տղա ըսել է։

Հ. Որոշեալ և անորոշ անունները խօսքի մէջ իրարմէ բնչպէս կը տարբերին։

Պ. Անորոշ անուան վրայ յօդ, այսինքն՝ աշխարհաբարին մէջ՝ ը, դրաբարին մէջ ալ ն գիրը չի դրուիր. իսկ որոշեալ անուանց վրայ յօդ կը դրուի. զոր օրինակ հացը, հացն, որոշեալ են. հաց, անորոշ է։

Հ. Անորոշ հայցական բնչ բանի կ'ըսուի։

Պ. Անորոշ անուան մը հայցականին՝ անորոշ հայցական կ'ըսուի։ Անորոշ հայցականը դրաբարին մէջ ղ նախդիրը չառներ, իսկ որոշեալ հայցականը միշտ ղ

(*) Աշակերտք հետեւեալ բայերէն ոմանք գրով խնարհեն։

նախդիրը կ'առնէ։ Տուր ինձ գՀացն, հացը ինձի տուր, խօսքին մէջ գՀացն որոշեալ հայցական է, քանզի Ն յօդը և գ նախդիրն ունի։ Տուր ինձ հաց, Ինձի հաց տուր, խօսքին մէջ հաց անորոշ հայցական է, ուստի և ոչ Ն յօդը ոչ գ նախդիրն ունի։

ՈՐՈՇԵԱԼ ԵՒ ԱՆՈՐՈՇ ՀԱՑԱԿԱՆԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

Որոշեալ

Տուր ինձ գՀացն	Հացը տուր ինձի
Ետ գմանուկն ցՀայր իւր	Տղան հօրը տուաւ
Սպանին զարան	(Այն) մարդիկը սպաննեցին

Անորոշ

Տուք դոցա հաց	Ատոնց հաց տուէք
Կացոյց մանուկ մի 'ի միջի նոցա	Անոնց մէջտեղը տղայ մը կեցուց
Ընտրեա քեզ արս հաւատարիմս	Քեզի հաւատարիմ մարդէն ընտրէ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Հ. Բնութեան խնդիրը ինչ բանի կ'ըսուի։

Պ. Խօսքի մէջ ուղղական հոլովէն զատ՝ որ պէտք է, և հայցական հոլովէն զատ՝ որ սեռի խնդիր է, ուրիշ հոլովներ, զոր օրինակ՝ տրականը, բացառականը, գործիականը կը կոչուին բնութեան խնդիր։

Հ. Տրական հոլովը ինչ հարցման պատասխան է։

Պ. Տրական հոլովը որո՞ (էնդ՞) հարցման պատասխան է։ Զոր օրինակ՝ Մարդուն տուր խօսքին մէջ մարդուն տրական է, քանզի որո՞ (էնդ՞) հարցման պատասխան է։ Որո՞ տուի. — Մարդուն։

ՕՐԻՆԱԿ

Աշխարհաբար	Գրաբար
Մարդուն տուի	Եպուս տուն
Քու եղբօրդ ըսի	Ասացի եղբօր քոմ

Անոր իր յանցանքները ներեցի — Թողի նմա զյանցանս իւր
Ինծի պարգեւները տուաւ — Եւ ինձ պարգեւս
Իր դանձերը ցուցուց անոնց — Եցոյց նոցա զգանձս իւր
Գալտնիքս քեզի յայտնեցի. — Յայտնեցի քեզ զգաղտնիս իմ

20. Հրահանգ

Շատ ստակ շահեցաւ. երթալ կ'ուզեմ. Մարդիկ կը խօսին. Զորքոտանիները կը պտտին. Մարդը գայթակղեցաւ. Ձեր եղբայրները մեկնեցան. Շատ բան խօսեցան. Ժողովուրդը պիտի դայթակղի. Խօսէ, ինչու կը լռես. Աստուծոյ հրեշտակն անոր երեւցաւ. Քու հայրդ կ'աշխատի և շատ բան կը շահի. Քու ծառաներդ յոգնեցան. Ինծի աղէկ երեւցաւ. Եթէ անոնց մայրը մեկնի. Աղբիւրը ցամքեցաւ. Իր որդին ծնաւ. Մեզի ողորմեցէք. Աստուած անոր ողորմեցաւ. Երկրին հիմերը շարժեցան. Արեգակը պիտի խաւարի. Ճրագը մարեցաւ. Այս ամենը խորհեցայ. Ձեր վարժապետներուն հնազանդեցէք. Գրագրութեան արուեստը սորվեցայ. Լեզուներ երեւցան. Իր հանդերձները հագաւ. Քու հայրդ մեռաւ. Տղաքը սկսան պոռալ. Բէլ ինկաւ. Մեր լապտերները կը մարին։

Շատ, քաղում — Այս ամենը, այս ամենայն
Ստակ, արծաթ — Գրագրութիւն, գրչագրութիւն
Ուզեմ, կամիմ — Պտտիմ, շրջիմ
Յոգնիմ, վատթարիմ — Շատ բան, քաղում ինչ
Աղէկ, (մկ.), քաջաւոր — Ինչու, ընդէ՞ր
Երեւիմ, ընտիր — Հնազանդիմ, հնազանդիմ, հնազանդ լինիմ
Ցամքիմ, ցամաքիմ — Սրվիմ, ուսանիմ
Մարիմ, շիջանիմ

Հագնիմ, աքանչիմ — Պոռամ, պպղանչիմ
Սկսիմ, սկսանչիմ — Իյնամ, անկանչիմ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Շահեցաւ արծաթ բազում. Շատ ստակ շահեցաւ. Շահեցաւ, բայց ներգ. կտր. եզ. Գ. դէմ. Բ. լծո։ Ո՞վ շահեցաւ. — Նա. նա՝ էակ. դեր. Գ. դէմ. եզ. ուղղ. տէր բայի շահեցաւին. զօրութեամբ կ'իմացուի։ Նա շահեցաւ, ի՞նչ բան. — Արծաթ, ստակ. արծաթ՝ գոյ. եզ. անորոշ հայց. սեռի խնդիր շահեցաւ-ին։ Բազում, շատ, աճ. արծաթ-ին։

Աղբրեցարուտ մեղ. Մեզի ողորմեցէք. Ողորմեցարուտ, չէզ. բայ. հրմ. յք. Բ. դէմ. ողորմիին։ Ո՞վ պիտի ողորմի. — Դուտ. դուտ էակ. դեր. յք. Բ. դէմ, տէր բայի ողորմեցարուտին, զօրութեամբ կ'իմացուի։ Ողորմեցարուք դուք. — որիւ (քիմէ). — Մեղ. էակ. դեր. յք. Ա. դէմ. տր. հոլ. բն. խնդ. ողորմեցարուտ-ին։

ԴԱՍ ԺԶ.

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Նախադրութիւնն ինչ է։

Պ. Նախադրութիւնն կը կոչուին այն բառերը որ գործողութեան մը պարագաները ցուցնելու կը ծառայեն։

Հ. Գործողութեան մը գլխաւոր պարագաները որոնք են։

Պ. Գործողութեան մը գլխաւոր պարագաներն են տեղը և ժամանակը։

Տեղւոյ պարագան ո՞ւր (նէրէտէ, նէրէյէ) հարցման պատասխան է. ժամանակի պարագան՝ ե՞րբ (նէ զէման) հարցման։ Զոր օրինակ. Յիսուս ծնաւ. —

Որ. — Երուսաղէմ։ — Ե՞րբ. — Օգոստոս կայսեր ա-տենը։ Երուսաղէմ՝ ծնանելուն տեղը կը ցուցնէ, Օգոստոս կայսեր ատենը խօսքն ալ՝ ծնանելուն ժամանակը կը ցուցնէ։

Հ. Հայերէն գրաբարի մէջ տեղւոյ և ժամանակի պարագաներն ինչպէս կը բացատրուին։

Պ. Այս պարագաները կը բացատրուին՝ տեղ կամ ժամանակ ցուցնող անուններն առաջ է նախդիրը դնելով։

Հ. Տեղ ցուցնող անունն է նախդրին հետ ինչ հոլով դրուելու է։

Պ. Եթէ բայը դադարում կը ցուցնէ, տեղ ցուցնող անունը է նախդրին հետ եղակիին մէջ տրական (*) կը դրուի, յոգնակիին մէջ՝ առանց դի հայցական. զոր օրինակ՝ կ'ըսենք եղակի. Բնակի 'է քաղաքէ. Բնակի, ո՞ւր (նէրէտէ), — 'է քաղաքէ, քաղաքը. Նստի 'է դան. Նստի ո՞ւր (նէրէտէ), — 'է դան, տունը։ Իսկ յոգնակիին մէջ կ'ըսենք, Բնակի 'է քաղաքս. Բնակի. ո՞ւր (նէրէտէ). — 'է քաղաքս, քաղաքները. Նստի 'է դուռնս. Նստի, ո՞ւր (նէրէտէ), — 'է դուռնս, տունները։

Իսկ եթէ բայը շարժում կը ցուցնէ, տեղ ցուցնող բառը է նախդրին հետ միշտ առանց դի հայցական կը դրուի. զոր օրինակ՝ Գնաց 'է դուռն իւր. Գնաց, ո՞ւր (նէրէյէ) — 'է դուռն իւր, իր տունը. Գնացին 'է դուռնս իւրեանց. Գնացին. ո՞ւր (նէրէյէ). — 'է դուռնս իւրեանց. իրենց տունները։

Նոյնպէս տեղւոյ յատուկ անուններն է նախդրին հետ միշտ առանց դի հայցական կը դրուին, բայը թէ դադարում ցուցնէ թէ շարժում. զոր օրինակ՝ Բնակի 'է Հռոմ, Յերուսաղէմ, Եգիպտոս. Բնակի. ո՞ւր (նէրէտէ)

(*) Տրական հոլովն է նախդրիւ նէրէտէ կը կոչուի, իսկ է նախդրիւ անորոշ հայցականը՝ նէրէյէ դրէն կը կոչուի։

— Հռոմ, Երուսաղէմ. եւայլն. Զոքաւ 'ի Հռոմ, յԵրուսաղէմ, յԵթէոպոս. Գնաց. ուր. (նէրէյէ), Հռոմ, Երուսաղէմ, եւայլն։

Գեր բառին պէս (տես Դաս Բ.) հոլովող անուններն ալ ի նախդրին հետ անորոշ հայցական կը դրուին, բայը թէ դադարում և թէ շարժում ցուցնէ։

Հ. Ե՞րբ ու կը գործածուի 'ի նախդրի տեղ։

Պ. Ու կը գործածուի անշ ցուցնող բառերու հետուստի կ'ըսենք, Գնաց ու հայր է՞ր, ու ընդուարն. Գնաց. որուն (քիմէ). իր հօրը, թագաւորին. Ոչ թէ՝ Գնաց 'ի հայր է՞ր, 'ի ընդուարն։

Հ. Ժամանակ ցուցնող անունը 'ի նախդրին հետ ինչ հոլով կը դրուի։

Պ. Ժամանակ ցուցնող անունը 'ի նախդրին հետ միշտ եզակիին մէջ՝ տրական, յոքնակիին մէջ ալ հայցական կը դրուի, զորօրինակ կ'ըսենք, 'ի Նեղուինան, 'ի գոնի. Երբ. — Նեղուինեան ատեն, տօնի ատեն. յք. 'ի Նեղուինս, 'ի գոնս. Երբ — Նեղուինանց ատեն, տօներու ատեն։

21. Հրահանգ

Անոնք քաղաքը կը բնակին, մենք գեղը. Քու եղբայրներդ լեռները կը պտտին, իմիններս՝ դաշտերը. Զանի դատաւորին բերին. Ցունաստան երթալ կը խորհի. Մեզի գալ ուզեց. Եղբայրդ պարտէզը մըտաւ. Բարեկամներս ինծի ղրկեց. Զանի բանտ դրրաւ. Սպասաւորները սրահը կը նստէին. Այդ քաղաքը նստեցէք. Երբ խօսքը լմնցուց, լեռը ելաւ. Զանոնք բարձր լեռ մը հանեց. Քու որդիքդ պատերազմի մէջ ինկան. Քու սենեակդ մտիր. Զանի եկեղեցին տեսայ. Զանոնք իր այդին ղրկեց. Հայաստան բնակեցաւ. Զանոնք քեզի բերինք. Անոր նայեցաւ. Այս

խօսքերը ձեր գիրքերուն մէջ գրեցէք. Անոր մեծ որդին ադարակն էր. Անոր գլուխը կտրեցին ու թագաւորին բերին. Շատերը երուսաղէմ եկան. Իր անկողինը մտաւ. Իր մառանին մէջ շատ գինի ունէր. Անոր ծննդեան տունը մեծ սուգ եղաւ. Իսահակին աչուքները կոյրցան անոր ծերութեան տունը. Տըրամութեան տունը դանի ոչ մէկը կը մխիթարէր. Սողոմոն իր հօրը թագաւորութեան աթոռն եկաւ. Մեզ իրենց տունները հրաւիրեցին. Հոս ինչպէս մտար, պատմէ ինծի. Բազմութիւնը եկեղեցին կը դիմէր. Զանի տաճարը տեսան. Անոր ծննդեան տունը շատերը պիտի ուրախանան. Բոլոր քաղաքն անոր մահուան տունը սուգ ըրաւ. Թռչուններն օդին մէջ կը թռին. Հարուստ մէկու մը տունը ժողվուած էինք. Օտար մէկու մը չի տար. Եթէ մէկը հակառակի. Մէկը դրկեցէք հոն. Ուրիշ մէկու մը տուն մի մըտներ. Ինչպիսի՞ մէկն է այդ. Դուն մեծ մէկն ես. Եթէ մէկը ինծի գալ կ'ուզէ։

Գեղ, գիւղ	Մեծ (որդի), երէց (որդի)
Իմիններս, իմդն	Անկողին, մահիճ
Բերեմ, ածեմ	Մահ, մահ, սեռ. մահու, տր. մահուան
Ծունաստան, ծոյնդ	Աչուքներ, աչք
Ուզեմ, կամիմ	Կոյրնամ, վարդիմ (աչաց)
Դրկեմ, արձակեմ, յղիմ	Ոչ մէկը, ոչ ոք
Դնեմ, արկանիմ	Հոս, այստ (շարժում)
Երբ, երբեմն	Ի՞նչպէս, զիա՞րդ
Լմնցնեմ, կատարեմ	Ուրախանամ, ինդամ
Լեռ, լերան	Սուգ ընեմ, ողբ արձակեմ
Իյնամ, անկանիմ	Թռիմ, ճախրեմ
Հայաստան, Հայք	Մէկ մը, ոք
Նայիմ, հայիմ	Ինչպիսի, որպիսի
Գիրք, մատեան	

ԼՈՒԾՈՒՄ

Հ. Ամէն նախադասութեան մէջ խօսքին բոլոր մասերը միշտ ներգործութեամբ կը դրուին, թէ երբեմն խօսքին մէկ կամ քանի մը մասերը լռելեայն կ'իմացուին։

Պ. Երբեմն նախադասութեան մէջ բայը կամ անոր մէկ խնդիրը լռելեայն կ'իմացուի, զոր օրինակ. Եղբայր իմ մեծատուն է, տոյդ՝ ապտոպ. Իմ եղբայրս հարուստ է. քուկինդ՝ աղքատ. այս խօսքին վերջին մասին մէջ եղբայր և է լռելեայն կ'իմացուին, ուստի պիտի ըլլար այսպէս. Եղբայր իմ մեծատուն է, եղբայր քո աղքատ է. իմ եղբայրս հարուստ է, քու եղբայրդ աղքատ է. Նոքա բնակին 'ի քաղաքի, մե՛ թ շինի. Անոնք քաղաքը կը բնակին, մենք՝ գեղը. այս խօսքին ալ վերջին մասին մէջ բնակիմ բայը լռելեայն կ'իմացուի, և պիտի ըլլար, Նոքա բնակին 'ի քաղաքի, մեք բնակիմ 'ի շինի. Անոնք քաղաքը կը բնակին, մենք գեղը կը բնակիմ։

Այս տեսակ նախադասութիւն մը ղեղեալ նախադասութիւն կը կոչուի։

Հ. Ձեղչեալ նախադասութիւն մը լուծելու ատեն ինչ ընելու է։

Պ. Ձեղչեալ նախադասութիւն մը լուծելու ատեն, ձեղչեալ կամ պակաս մասերը պէտք է ամբողջացնել, և այնպէս լուծել, զոր օրինակ.

Նոտ բնակին 'ի տաղտէ. մե՛ թ 'ի շինի. Բնակին, բայ. չէզոք սկմ. ներկ. յոզ. Գ. դէմ։ Ո՞վ է բնակողը. — Նոտ, անոնք. Նոտ էակ. դեր. յք. ուղղ. Գ. դէմ. տէր բայի՝ բնակին ին։ Նոքա բնակին. — ո՞ւր. — 'ի տաղտէ, քաղաքը. 'ի տաղտէ, գոյ. ան. եզ. տր. 'ի նախդրիւ տրական (ներքոյական) բնութիւն խնդիր, բնակին բային, տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ։

Մեւ՝ 'է շէնէ · Մենք՝ գեղը · Նախադասութիւն զեղ-
չեալ, պիտի ըլլայ՝ Մեւ բնակիմ է շէնէ · Մենք գեղը կը
բնակինք ։ Բնակիմ, բայ չէզ · սհմ · ներկ · յք · Ա · դէմ,
զօրութեամբ կ'իմացուի ։ Ո՞վ են բնակողները · — Մեւ ·
ծեւ էակ · դեր · յք · ուղղ · Ա · դէմ, տէր բայի բնակիմ
ին · Մեք բնակիմք · — ՚ուր · — 'է շէնէ, գեղը · 'է շէնէ
գոյ · եզ · տր · 'է նախդրիւ տրական (ներքոյական) ք-
նակ-ին խնդիր բնակիմ ին, տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ ։

ԴԱՍ ԺԷ·

Գ· ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԵՐ · ՄԱԿԲԱՑ

Հ· Երրորդ լծորդութեան բայերն ինչպէս կը խո-
նարհին ։

Պ· Երրորդ լծորդութեան բայերէն ումանք ամ կը
վերջաւորին, ինչպէս՝ աղ-ամ, ումանք ալ անամ, ինչ-
պէս՝ գող-անամ ։ Ասոնց խոնարհման կերպը հետեւ-
եալն է ։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Աղ-ամ, կ'աղամ ·	Գող-անամ, կը գողնամ ·
Աղ-աս	Գող-անաս
Աղ-այ	Գող-անայ
Աղ-ամք	Գող-անամք
Աղ-այք	Գող-անայք
Աղ-ան	Գող-անան

Անկատար անցեալ

Աղ-այի, կ'աղայէ ·	Գող-անայի, կը գողնայէ ·
Աղ-այիր	Գող-անայիր
Աղ-այր	Գող-անայր
Աղ-այաք	Գող-անայաք
Աղ-այիք	Գող-անայիք
Աղ-ային	Գող-անային

Դատարեալ անցեալ

Աղ-ացի, աղացէ.	Գող-ացայ, գողացայ.
Աղ-ացեր	Գող-ացար
Աղ-աց	Գող-ացաւ
Աղ-ացաք	Գող-ացաք
Աղ-ացէք	Գող-ացայք
Աղ-ացին	Գող-ացան

Ապառնի

Աղ-ացից, գիտէ աղամ.	Գող-ացայց, գիտէ գողնամ.
Աղ-ասցես	Գող-ասցիս
Աղ-ասցէ	Գող-ասցի
Աղ-ասցուք	Գող-ասցուք
Աղ-ասջիք	Գող-ասջիք
Աղ-ասցեն	Գող-ասցին

Հրամայական

Աղ-ա, աղա.	Գող-ացիր, գողցէր.
Մի աղ-ար	Մի գող-անար
Աղ-ացէք	Գող-ացարուք
Մի աղ-այք	Մի գող-անայք

Ստորադասական

Աղ-այցեմ, աղամ.	Գող-անայցեմ, գողնամ.
Աղ-այցես	Գող-անայցես
Աղ-այցէ	Գող-անայցէ
Աղ-այցեմք	Գող-անայցեմք
Աղ-այցէք	Գող-անայցէք
Աղ-այցեն	Գող-անայցեն

Անորոշ

Աղ-ալ, աղալ.	Գող-անալ, գողնալ.

Անցեալ ընդունելութիւն

Աղ-ացեալ, աղացած.	Գող-ացեալ, գողցած.

Ապառնի ընդունելութիւն

Աղ-ալոց, աղալոս.	Գող-անալոց, գողնալոս.

Հ. Երրորդ լծորդութեան բայերուն մէջ գիտնալու հարկաւոր ինչ կայ։

Պ. Երրորդ լծորդութեան բայերէն 1. Քանամ, Ընանամ, կ'ըլլան կոպբեալ բացի, թացի, ապառնի՝ բացից, թացից. հրամայական բաց, թաց. ոչ թէ, աղամ ին պէս, բանացի, թանացի, և այլն։

2. Ցնծամ, յուսամ, հոգամ, որսամ կ'ըլլան ցնծայայ, յուսայայ, հոգայայ, որսայայ, և ապառնի ցնծացայց, յուսացայց, և այլն, ոչ թէ՝ ցնծացի, յուսացի, և այլն. բայց հրամայականը կ'ըլլայ, ցնծա, յուսա, և այլն։

3. Լսանամ, իմանամ, մոռանամ բայերուն հրամայականը կ'ըլլայ, լուա, իմա, մոռա։

4. Բառնամ և դարձնամ բայերուն կոպբեալը, ապառնին, հրամայականը և անցեալը կ'ըլլան

	Կտր.	Ապր.	Հրմ.	Անց.
Բառնամ,	բարձի,	բարձից,	բարձ,	բարձեալ.
Դառնամ,	դարձայ,	դարձայց,	դարձ,	դարձեալ.

(*) Բառնամ, կը վերցնեմ	Ստանամ, կը ապնամ
Թանամ, կը ընկնեմ	Իմանամ, կ'իմանամ
Կարդամ, կը կանչեմ	Մերկանամ, կը հանուիցնեմ
Խաղամ, կը խաղամ. կը տալեմ յաւաջ	Գոհանամ, շնորհակալ կ'ըլլամ

ՄԱԿԲԱՑ

Հ. Մակբայ ինչ բառերուն կ'ըսուի։

Պ. Մակբայ կ'ըսուին տեսակ մը բառեր, որոնք նախադրութեամբ խնդիրներու պէս (տես Դաս ԺԶ.) գործողութեան մը պարագաները կը ցուցնեն։

Հ. Գլխաւոր մակբայները քանի տեսակ են։

(*) Աշակերտք թող գրով խնարհեն հետեւեալ բայերէն ամենք։

Պ. Գլխաւոր մակբայները հետեւեալ տեսակ են, տեղական, ժամանակական, եղանակական, փանակական և հարցական։

1. Ասա, հոս. անդ, հոն. 'ի ներքոյ, ներսը. արտաքոյ, արտաքս, դուրսը. շուրջ, բոլորտիքը. 'ի մեջ, մէջը, մէջտեղը. առաջի, առջեւը և այլք, տեղական (տեղւոյ պարագայ ցուցնող) մակբայներ են, և ո՞ւր հարցման կը պատասխանեն։

2. Այժմ, արդ, հիմա. յայնժամ, անատեն. այսօր, սորա. վաղի՝, վաղը. յետոյ, ապա, ետքը. նախ, առաջ. երբեմն, ատեն ատեն, ատենօք. դիշեր, հանապազ, ամէն ատեն, և ուրիշներ, ժամանակական (ժամանակի պարագայ ցուցնող) մակբայներ են, և ե՞րբ հարցման կը պատասխանեն։

3. Բարեւ, աղէկ. շարաւոր, գէշ. դառնապէս, դաւրն կերպով. քովով, շուտով. դեղմով, կամաց. հաստատեա՝, ճշդի՝, ստուգիւ, և այլք, եղանակական (որպիսութիւն ցուցնող) մակբայներ են, և ի՞նչպէս հարցման կը պատասխանեն։

4. Ցոյժ, շատ. կարի, չափազանց. ապէպ, յաճախ, շատ անգամ. դառն ուրեմ, անօրէն. քիչ անգամ. այլոփ, այնչափ, և այլք, փանակական (չափ ցուցնող) մակբայներ են, և ո՞րչափ հարցման կը պատասխանեն։

5. Ընդէ՞ր, զի՞, հի՞մ, վասն ի՞նչ, կամ ի՞նչ վասն, ինչեւ համար. զի՞ՐԴ, որպէ՞ս, ինչպէս. որչափ, փանի, հարցական (գործողութեան մը պատճառը և կամ եղանակը հարցնող) մակբայներ են։

Հ. Ասա, անդ, այսր, անդր, ասրի, անրի, այրի, հոս, հոն, հոսկէ, հոնկէ, հոտկէ, մակբայները հայերէնի մէջ ինչ մասնաւոր գործածութիւն ունին։

Պ. Ասա, անդ, այսր, անդր, այդր, ասրի, անրի, այրի, հոս, հոն, հոսկէ, հոնկէ, հոտկէ, մակբայներն այս, այդ, այն ցուցական ածականներուն սեռա-

կանին, տրականին և բացառականին տեղ կը գործածուին այսպէս՝

Դաղարում ցուցնելու համար

Ի քաղաքի ասա, փոխանակ՝ 'ի քաղաքիս յայսմիկ. կամ 'ի քաղաքիս (տես Դաս ԺԱ.), այս քաղքին մէջ. 'ի քաղաքի անդ, փոխանակ՝ 'ի քաղաքին յայնմիկ, կամ 'ի քաղաքին, այն քաղքին մէջ։

Շարժում ցուցնելու համար

Ի քաղաք անդր, փոխանակ՝ 'ի քաղաքն յայն, կամ, 'ի քաղաքն, (դէպ) այն քաղաքը. 'ի քաղաք այսր. փոխանակ՝ 'ի քաղաքս յայս, կամ, 'ի քաղաքս, (դէպ) այս քաղաքը. 'ի քաղաք այդր, փոխանակ՝ 'ի քաղաքդ յայդ, կամ, 'ի քաղաքդ, (դէպ) այդ քաղաքը։

Բացառականով

Ի քաղաքէ ասպէ, փոխանակ՝ 'ի քաղաքէս յայսմանէ, կամ, 'ի քաղաքէս, այս քաղքէն. 'ի քաղաքէ անպէ, փոխանակ՝ 'ի քաղաքէն յայնմանէ, կամ, 'ի քաղաքէն, այն քաղքէն. 'ի քաղաքէ այտի, փոխանակ՝ 'ի քաղաքէդ յայդմանէ, կամ, 'ի քաղաքէդ, այդ քաղքէն։

ՕՐԻՆԱԿ

Այն դաշտը գնա.	Երթ 'ի դաշտ անդր.
Այս տունը եկէք.	Եկայք 'ի տուն այսր.
Այդ պարտէզը գացէք.	Երթայք 'ի պարտէզ այդր.
Այն կողմերը ղրկեցինք.	Ցղեցաք 'ի կողմանս անդր.
Այս տան մէջ է.	Ի տան ասպ է.
Այն երկրին մէջ.	Ցերկրի անդ.
Այս աշխարհիս մէջ.	Ցաշխարհի ասպ.
Այն լեռներուն մէջ.	Ի լերինս անդ.
Այս տունէն ելան.	Ելին 'ի տանէ ասպէ.
Այն սովէն մեռան.	Մեռան 'ի սովէ անպէ.

22. Հրահանգ

Եղբայրներս իրենց վարժապետներուն միշտ մտիկ կ'ընեն ; շատ անգամ կը սորվին , և քիչ անգամ կը խաղան . Այս տղան ինչու համար կուլայ . Նոյ տապանին պատուհանը բացաւ . Անոնց քով կեցանք . Լաթերս լուացի . Կը փութար երուսաղէմ երթալ . Ինչու կը հեղգաս . աճապարէ , դուրս եկ . Ձիերները մէկդի կեցան . Երբ աս տեսան , շատ ուրախացան . Անոր ոտուքները կը թրջէր . Անոնք պիտի լան , դուք պիտի ուրախանաք . Երբ խելքը գլուխն եկաւ , ան ատեն զգաց . Հաց առնելու մոռցան . Կը խոստանաք ու չէք կատարեր . Այս ամէնը իմացաք . Գերեզմանը վաղեց . Իր պատմուճանը հանեց . Մարդը հիւանդացաւ . Ձեր հանդերձները հանեցէք , ու քուրձեր հագէք . Իր անկողնին մէջ զօրացաւ . Սգացէք և ողբացէք . Աշակերտները դողցան զանի . Ամպը վերցաւ . Ինչու կը զարմանաք : Անոր դպաւ . Ինծի մի դպչիր . Իրենց տեղերը դարձան . Ագարակ ստացաւ . Եթէ մէկը վրշտանայ . Ձեր բեռները վերցուցէք . Ո՞վ բացաւ քու աչքերդ . Ձեռուքները լուաց ,

Վարժապետ , վարդապետ	Ուրախանալ , ինդալ , ուրախ լինել
Մտիկ ընել , անալ	
Շատ անգամ , ոգեղ	Թրջել , թանալ
Քիչ անգամ , դուն ուրեմ	Խելքը գլուխը գալ , զգաստանալ
Ինչու համար , ընդե՞ր	
Քով , առ (անորշ. հոյգնով)	Ան ատեն , յայնժամ
Կենալ , կալ	Վազել , ընթանալ
Լաթ , յուշ	Հանել (հանդերձը) , մերկանալ
Ինչու , զի՞	
Դուրս , արտաքս	Հագնիլ , զգենուլ
Մէկդի կենալ , 'ի բաց կալ	Դպչիլ , մերձենալ
Երբ , էբրե՞	Մէկը , ոք
Շատ (մկ.) , յոյժ	Բեռ , բեռն , յբ. բեռինք

23· Հրահանգ

Տղաքը հրապարակին մէջ կը խաղային. Այս տան մէջ շատ հիւանդներ կան. Այն պատերազմին մէջ շատեր ինկան. Անապատէն դարձան. Այն հրապարակը վաղեցին. Բազմութիւնը դաւթին մէջ ժողվուեցաւ. Այն ծովէն գաղան մը ելաւ. Քաղքէն դուրս կը բնակին. Մեր առջեւը խօսեցան. Վաղը կը մտնենք այն քաղաքը. Այն տօնին ատենը շատերը հաւատացին անոր. Դուրս ելաւ, և դառն կերպով լացաւ. Անոր այն խօսքերէն շատերը գայթակղեցան. Երբ լեռնէն իջաւ. Շատ անգամ և շատ կ'աշխատին. Քիչ անգամ տունը կը գտնուի. Բանակը գացին զօրապետներուն. Հոս քանի՞ հաց (օրմուն) կայ. Բորբոքած հընոցէն զանոնք հանեցին. Զանոնք հոս մեզի բերէք. Զեզի ինչպէս կ'երեւի. Մեզի աղէկ կ'երեւի. Երկիրը միշտ կը փորենք, և մեր աղբը հոն կը թափենք։

Տղայ, մանուկ	Դառն կերպով, դառնապէս
Կան, են, գոն	Զօրապետ, զօրքերուն
Իյնամ, անկանիմ	Հոս (դդրմ.), ասոր
Վաղեմ, դիմեմ	Հոս (շրժ.), այսը
Բազմութիւն, ամբոխ	Բերել, ածել
Ժողվուիմ, խառնիմ	Երեւիլ, ներկիլ
Դուրս (նխ.), արտաքոյ	Աղէկ (մկ.), քաջաւոր
Առջեւը (նխ.), առաջի	Փորել (կակղցնել), քրել
Վաղը, վաղէ-	Հոն (շրժ.), անդր
Անոր, 'է նա	Թափել, հեղուլ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Խաղային մանկանոցն է հրապարակի անդր։ Խաղային, խաղամ բայէն, անկ. յբ. Գ. դէմք։ Խաղային՝ ռվ. — Մանկանոցն, տղաքը։ Մանկունքն, յբ. գոյ. տէր բայի

խաղայինին։ Մանկունքն խաղային՝ ուր. — է հրապարակէ անդ, հրապարակին մէջ. ի հրապարակի անդ՝ է նախադրութեամբ խնդիր խաղայինին, «՞ոչ հարցման պատասխան է, և տեղւոյն պարագան կը ցուցնէ։ Հրապարակ բառը է նախադրութեան քով տրական (Ներքոյական) հոլով դրուած է, քանզի խաղային բային գործողութիւնը դէպի տեղ մը շարժում չի ցուցներ։ Անդ մակբայ է, և այն դերանուան կամ՝ յոգին տեղ դրուած է. փոխանակ ըսելու՝ Խաղային ի հրապարակին յայնմէն կամ ի հրապարակին։

ԴԱՍ ԺԸ.

Դ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԵՐ

Հ. Զորրորդ լծորդութեան բայերը ինչպէս կը խոնարհին։

Պ. Զորրորդ լծորդութեան բայերը որ «՞ոմ կը վերջաւորին՝ հետեւեալ կերպով կը խոնարհին։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Թող–ում, կը ներո՞մ.	Զգեն–ում, կը հագնի՞մ.
Թող–ուս	Զգեն–ուս
Թող–ու	Զգեն–ու
Թող–ումք	Զգեն–ումք
Թող–ուք	Զգեն–ուք
Թող–ուն	Զգեն–ուն

Անկատար անցեալ

Թող–ուի, կը ներո՞ւէ.	Զգեն–ուի, կը հագնե՞ւէ.
Թող–ուիր	Զգեն–ուիր
Թող–ոյր	Զգեն–ոյր
Թող–ուաք	Զգեն–ուաք
Թող–ուիք	Զգեն–ուիք
Թող–ուին	Զգեն–ուին

Կատարեալ անցեալ

թող-ի , ընդունէ .	զգեց-այ , հագաւ .
թող-եր	զգեց-ար
ե-թող , թող	զգեց-աւ
թող-աք	զգեց-աք
թող-էք	զգեց-այք
թող-ին	զգեց-ան

Ապառնի

թող-իս , պէտք ընդունիմ .	զգեց-այս , պէտք հագնիմ .
թող-ցես	զգեց-ցիս
թող-ցէ	զգեց-ցի
թող-ցուք	զգեց-ցուք
թող-ջիք	զգեց-ջիք
թող-ցեն	զգեց-ցին

Հրամայական

թող , ընդ .	զգեց-իր , հագիր .
Մի թող-ուր	Մի զգեն-ուր
թող-էք	զգեց-արուք
Մի թող-ուք	Մի զգեն-ուք

Ստորադասական

թող-ուցում , ընդունիմ .	զգեն-ուցում , հագնիմ .
թող-ուցուս	զգեն-ուցուս
թող-ուցու	զգեն-ուցու
թող-ուցումք	զգեն-ուցումք
թող-ուցուք	զգեն-ուցուք
թող-ուցուն	զգեն-ուցուն

Անորոշ

թող-ուլ , ընդունել .	զգեն-ուլ , հագնել .

Անցեալ ընդունելութիւն

թող-եալ , ընդունած .	զգեց-եալ , հագած .

Ապառնի ընդունելութիւն

թող-լոց , ընդունելու .	զգեն-լոց , հագնելու .

Հ. Զորրորդ լծորդութեան բայերուն մէջ գիտնալու հարկաւոր ինչ բան կայ։

Պ. 1. Այս լծորդութեան նոյն վերջաւորած բայերուն մեծ մասը Ն գիրը չի կը փոխէ կատարեալին, ապառնւոյն, հրամայականին և անցեալին մէջ, զոր օրինակ՝

	Կտ.	Ապ.	Հր.	Անց.
Լնում,	լցի,	լցից,	լից,	լցեալ.
Խնում,	խցի,	խցից,	խից,	խցեալ.
Ընկենում,	ընկեցի,	ընկեցից,	ընկեա,	ընկեցեալ.
Զգենում,	զգեցայ,	զգեցայց,	զգեցիր,	զգեցեալ.
Ընթեռնում,	ընթերցայ,	ընթերցայց,	ընթերցիր,	ընթերցեալ.
Ցենում,	յեցայ,	յեցայց,	յեցիր,	յեցեալ.

Առնում և զբօսնում բայերը յիշեալ ժամանակներուն մէջ Ն գիրը կը կորսնցնեն. զոր օրինակ.

	Կտ.	Ապ.	Հր.	Անց.
Առնում,	առի,	առից,	առ,	առեալ.
Զբօսնում,	զբօսայ,	զբօսայց,	զբօսիր,	զբօսեալ.

(*) Արգելում, կ'արգելեմ	Զգենում, կը հագնիմ
Հեղում, կը ըսքիմ	Զբօսնում, կը զբօսնում
Ցաւելում, կ'ասելցնեմ	Ընթեռնում, կը կարդամ
Առնում, կ'առնեմ	Լնում, կը լեցնեմ
Ընկենում, կը նետեմ	Հեղձնում, կը խեղդամ

24. Հրահանգ

Կ'ուզէր երթալ, բայց զանի արգիլեցինք. Թողէք այդ մարդը. Անմեղ արիւն մի թափեր. Զանի թողուց և գնաց. Ոչխարներ և արջառներ կը մորթեմ. Նաւին կարասիները ծովը նետեցին. Այդ դաւաթները լեցուցէք. Գիրքը կարդացիր. Դպիրները հրովարտակը կարդացին. Անոնց տեղը լեցուցին.

(*) Աշակերտք գրով թող խոնարհեն հետեւեալ բայերէն ոմանք։

Զիս մի թողուր. Իր հանդերձները հագաւ. Իր գաւազանին կը կրթնի. Տղաքը պարտէզին մէջ կը զբօսնուին. Զուրին սափորն առ. Ստակն անկէ առի. Առիւծներուն բերանը գոցեցին. Անոր ցաւերը մի աւելցներ. Զուրերուն մէջ խղդուեցան. Ձեր հին լաթերը հանեցէք ու նորեր հագէք. Ժողովուրդը դաշտին մէջ կը զբօսնուր. Անոր լուծը նետենք. Հայրդ սնուցուած (պէսլի) եզը մորթեց. Այդ թակոյկները (քիւփ) ջրով լեցուցէք. Զանոնք ասկէ վար նետենք. Զիս ինչու թողուցիր. Ձեզ որբ պիտի չթողում. Անոր արիւնը գետինը թափեա. Իմինս առ ու քուկինդ ինծի տուր. Գաւաթդ մօտեցուր որ լեցուներմ. Ինկածներուն տեղը լեցուցէք. Ամէն ծակ գոցեցինք. Ո՞րը առնենք և ո՞րը թողունք. Սրահին վարագոյրը երկուք ըրաւ (ճեղքեց). Ի՞նչ բանով զբօսնունք. Եղբօրս արիւնը ինչպէս թափեմ. Ո՞ւրկէ առնեմ սոակը. Զանի՞ ուր տարիք. Զանի՞ ուր դրին. Ո՞ւր կ'երթաս. Ո՞ւր է ձեր բնակարանը։

Ուզեմ, կամիմ	Սնուցուած եզ, եզն պարարակ
Բայց, այլ	Ասկէ, ասոնք
Արգելեմ, արգիլեմ	Վար, ի վայր
Անմեղ, անպարտ	Հագնիմ, գիներամ
Թափեմ, հեղեմ	Գաւազան, ցուպ
Մորթեմ, զնեմ	Կռթնիմ, յենամ
Նետեմ, ընկենամ	Գոցեմ (ծակ մը ևլն.) խնամ
Գաւաթ, բաժակ	Աւելցնեմ, յաւելամ
Լեցուներմ, լնամ	Գետին, երկիր
Գիրք, մատեան	Իմինս, իմն
Կարդամ, ընթերնամ	Քուկինդ, քոյն
Խղդուիմ, հեղձնամ	Մօտեցնեմ, մատուցանեմ
Հանել (լաթը), մերկանամ	Ինկած, անկեալ
Լաթ, հանդերձ	(Ո՞ւր շարժ.), յո՞

Երկուք ընել, հեղինամ Ո՞ւր (դադար.), ո՞ւր
Ի՞նչ բանով, է՞ — է՞է՞ Բնակարան, բնակ՞ՐՆ՞
Մ՞ւրկէ, ո՞ւրէ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Կամքը երթալ, այլ արքելո՞ զնա։ Այս խօսքը երկու նախադասութենէ կը բաղկանայ, քանզի հոն երկու դիմաւոր բայ կայ։ Կամքը երթալ նախադասութիւն գլխաւոր. Այլ արքելո՞ զնա, նախադասութիւն մեջանկեալ, այլ շաղկապով կապուած գլխաւոր նախադասութեան հետ։ Կամքը, կամիմ բայէն, անկ. եզ. գ. դէմք։ — Կամէր, ո՞վ — Ն. դեր. տէր բայի զօրութեամբ կ'իմացուի։ Նա կամէր. զնալ. — Երթալ. սեռի խնդ. կամքին։

Արքելո՞, արգելում բայէն. կտր. յք. Ա. դէմք։ — Ո՞վ է արգելողը. — Մե՞. դեր. տէր բայի, զօրութեամբ կ'իմացուի։ — Մեք արգելաք, ը՞վ. — Զնա. դեր. եզ. գ. դէմք, հյց. սեռի խնդ. արքելո՞ին։ Այլ, շաղկապ, երկու նախադասութիւնը կը կապէ իրարու հետ։

ԴԱՍ ԺԹ.

Ի, ԱՌ, ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ. ԲԱՑԱՆՈՒՆ

Հ. Ի նախադրութիւնը տեղւոյ և ժամանակի պարագայ ցուցնելէն զատ (Դաս ԺԶ.) ուրիշ քանի գործածութիւն ունի։

Պ. Ի նախադրութիւնը նախ շատ անգամ անորոշ հայցական խնդրով իբր գործիական կը գործածուի, ինչպէս՝ 'է ոյն ձեռ, մեծ ձայնով. երկրորդ՝ նպատակ, առաջկայ, կը ցուցնէ։ ինչպէս, լիցի ձեզ 'է կերակուր, ձեզի կերակրոյ, ուտելու համար ըլլայ։

Հ. Նոյն 'է նախադրութիւնը, կամ ա՞ 'է, ա՞,

նախադրութիւնները, բայերու անցեալին հետ ինչ կը նշանակեն։

Պ. Ի, առ-է, առ-, նախադրութիւնները բայերու անցեալին հետ կը գործածուին համար (վասն) նշանակութեամբ. զոր օրինակ, եկեալ եմ 'է ըսել, կամ, առ 'է ըսել. կը նշանակէ՝ եկած եմ մտիկ ընելու համար։

ԲԱՑԱՆՈՒՆ

Հ. Բայանուն ինչ բանի կ'ըսուի։

Պ. Բայանուն կ'ըսուին այն անունները որ բայերու արմատ են, ինչպէս՝ սէր, գոր, կեր, լուր որ սիրեմ, գործեմ, սարեմ, լսեմ բայերուն արմատներն են։

Հ. Բայերու արմատ անուններ ինչու համար բայանուն կ'ըսուին։

Պ. Բայանուն կ'ըսուին, քանզի բայի զօրութիւն ունին, և շատ անգամ 'է նախադրութեամբ բայերուն անցեալին տեղ կը դրուին։ Այսպէս կ'ըսենք.

Ի լուացուն, լուալու համար, փոխ. 'է լուանալ կամ առ 'է լուանալ

Ի զբօսանս, զբօսնելու համար, փոխ. 'է զբօսնուլ, առ 'է զբօսնուլ

Ցարդուն, ջրելու համար, փոխ. յարդել, կամ առարդել

Ի լոյս, լոյս տալու համար, փոխ. 'է, կամ, առ 'է լուսաւորել

Ցիշխանութիւն, իշխելու համար, փոխ. յիշխել կամ առ իշխել

Հ. Անցեալներու հետ գործածուած 'է, առ 'է, առ, նախադրութեանց վրայ ուրիշ ինչ դիտելիք կայ։

Պ. է, առ 'է, առ նախադրութիւններէն ետքը կ'ընայ անցեալը սեռական ալ դրուիլ, կրնան այս նախադրութիւնները նաեւ զանց առնուիլ. ուստի կ'ըսենք.

Առ 'ի լուանալոյ, կամ լոկ՝ լուանալ, լուալու համար։
Առ իշխելոյ, կամ ելիել, իշխելու համար։

25. Հրահանգ

Լսելու համար եկած եմ. Դատաւորները նստան դատելու համար. Աչք ունին տեսնելու համար, ականջներ՝ լսելու համար, ունգունք՝ օդ առնելու համար, ձեռք կամ մատուրներ՝ շօշափելու համար. Տեսարանը դիտելու եկած էին. Պիւթագորաս իր աշակերտներուն օրէնք դրաւ լռել և միսէ հրաժարել. Զիերուն բերանը սանձ կը դնենք որ մեզի հնազանդին. Անոնց ոտուքները լուալու համար ջուր բերին. Ուտելու համար անոնց հաց և արմաւ հանեց. Առատ ջուր ունիք խմելու. Իրիկուան դէմ դաշտը ելաւ զբօսնելոյ համար. Զրշեղջներ շինեցին ոռոգելու համար արտերը որ անջուր էին. Զօրք ղրկեց բերդը պահելու համար. Երկիրը սրով և հրով ապականեցին. Բոլոր օրը ուրախութեամբ և երգով անցուցին. Զօրքը կը մօտեցնէր փողի ձայնով. Խեղճ ձայնով կ'ըսէր ասիկա. Խորգով և մոխրով ապաշխարեցին. Այս ամենը խօսեցաւ զանի մխիթարելու համար. Հիւանդները տեսնելու կ'երթանք. Ասիկա ըրին իրենց հաւատարմութիւնն ապացուցանելու համար. Այն տեղէն փախչելու կը նայէին. Զօրք պատրաստեցին թշնամին երկրէն դուրս ընելու. Տանը դուռը բացաւ ներս նայելու համար. Ամպեղէն սիւնով ի՛ջաւ անոնց. Հովերուն թեւովը թռաւ. Ասոնք գրեցի եռքը գալու ազգերուն յիշեցնելու համար. Անոր խօսքերը լսելու եկած էին. Բանիւ և գրով կ'աշխատէր. Այս գիրքը շինեցի տղոց գործածութեանը համար. Անոր բնակելու համար՝ տուն, եւ մշակելու համար արտեր տուաւ. Ոսկի և արծաթ բերաւ տաճարին նուիրելու

համար. Թագաւորին ծառայելու համար մարդիկ ղրկեց. Այդ ցորենը և այդ անասունները ձեզի՝ ապրուստի համար, այս կտաւն ալ հագուստի համար տուի։

Եկած, եկեալ
Օդ առնել, ծծել ղօդ
Մատ, մատն, յք. մատունք
Տեսարան, պեսիլ, պեսլեան
Դիտելու, 'ի ընդ
Դրաւ, եդ
Ուտելու համար, 'ի կերակուր
Խմել, ըմպել
Իրիկուան դէմ, ընդ երեկո
Շինել, ուռնել, կտ. ուրուրք
Արտ, անդ
Անկուր, անկրդէ
Պահելու, 'ի պահ
Բոլոր օրը, ղօրն ողջոյն
Մօտեցնել, յուռաջ մատուցանել
Զայն, քարքառ
Խեղճ, ողորմ
Տեսնելու, պեսանել, յայցելուրեան
Ըրին, արարին
Ապացուցանելու համար, 'ի հանդէս
Կը նայէին (փախչելու), ալ ածէին
Երկրէն, յաշխարհէն
Նայիլ, հայել
Ներս, 'ի ներսս
Ամպեղէն սիւնով, 'ի սիւն ամպոյ
Թռչիմ, ընչիմ, կտ. ընչեայ
Ետքը գալու ազգերուն, ազգաց եկելոց ուս հազս
Ցիշեցնելու համար, 'ի յիշատակ
Լսելու, յունկնդրութիւն
Բնակելու համար, 'ի բնակութիւն
Մշակելու համար, 'ի մշակութիւն
Նուիրելու համար, 'ի նուէր
Ծառայելու համար, 'ի ծառայ
Ապրուստի համար, յուրեսք, 'ի պաշար
Հագուստի համար, 'ի հանդերձ
Տուի, եդու
Գործածութիւն, պէտք, գործածութեան համար, 'ի պէտս

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ի լսել եկեալեմ. եկեալեմ, եկած եմ. բայ. եզ. յարկտր. Ա. դէմք. — Ո՞վ եկած է — Ե՞. էակ. դեր. եզ. Ա. դէմք, զօրութեամբ կ'իմացուի, տէր բայի եկեալ եմ ին. — Ես եկած եմ, ինչո՞ւ համար. — Ի լսել, լսելու համար. է լսել՝ է նախադրութեամբ անորեւոյթ խնդիր եկեալ եմ ին, գալուն պատճառը կամ նպատակը կը ցուցնէ։

Եկեալ էին է ընդ ին. Եկեալ էին, եկած էին. բայ դերակտր. յբ. Գ. դէմք. — Ո՞վ եկած էր. — Նոյ, անունք. Նոյ էակ. դեր. յբ. Գ. դէմք, զօրութեամբ կ'իմացուի, և տէր բայի է եկեալ էին ին. — Եկեալ էին, ինչո՞ւ համար. — Ի ընդ ին, դիտելու. է ընդ՝ է նախադրութեամբ խնդիր եկեալ էին ին, գալուն նպատակը կը ցուցնէ. — Եկեալ էին ի ընդ ին է՞նչ բանէ. — Տեսանեն, տեսարանին. Տեսանեն. գոյ. անուն, սեռ. հոլ. յատկացուցիչ է ընդ բառին. այսինքն՝ տեսարանին զննութեանը, տեսարանը դիտելու։

ԴԱՍ Ի.

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՑ, ԲԱՑԱՌԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

Հ. Կրաւորական բայն ինչ է։

Պ. Կրաւորական բայը ներգործականին (տես Դաս ԺԳ.) հակառակն է. այսինքն՝ ոչ թէ ուրիշին բան մը ընել, այլ ուրիշէն բան մը կրել կը ցուցնէ. զոր օրինակ՝ Դը սիրեմ ներգործական է, Դը սիրուիմ կրաւորական։

Հ. Ասկէ ինչ կը հետեւի։

Պ. Ասկէ կը հետեւի որ ամէն ներգործական բայ

կրաւորական կ'ելլայ վերջաւորութիւնը փոխելով. զոր օրինակ աշխարհաբար կ'ըսենք.

Ներգոր.	Կրաւոր.
Կը բժշկեմ	Կը բժշկո՛ւիմ
Կը բանամ	Կը բացո՛ւիմ
Կը թողո՛մ	Կը թողո՛ւիմ

Հ. Ըսիր թէ ամէն ներգործական բայ կրաւորական կ'ելլայ, ըսէ ուրեմն, Ա. Լծորդութեան, այսինքն ե՞մ վերջաւորած ներգործական բայ մը կրաւորականի ինչպէս կը փոխուի գրաբարին մէջ։

Պ. Ա. Լծորդութեան, այսինքն ե՞մ վերջաւորած բայերուն կրաւորականը ներգործականի կը փոխուի ե՞մը ի՞մ ընելով և Բ. Լծորդութեան պէս խոնարհելով, այսպէս.

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Սիրե՞մ, Կը սէրեմ	Սիրե՞մ, Կը սէրո՛ւիմ
Սիրե՞ս	Սիրե՞ս
Սիրե՞	Սիրե՞
Սիրե՞մք	Սիրե՞մք
Սիրե՞ք	Սիրե՞ք
Սիրե՞ն	Սիրե՞ն
Անկատար անցեալ	
Սիրեէ, Կը սէրէէ	Նոյն ընդ ներքի.
Սիրեէր, և այլն	
Կատարեալ անցեալ	
Սիրեցէ՛, Սէրեցէ՛	Սիրեցա՛յ, Սէրո՛ւեցայ
Սիրեցեր	Սիրեցա՛ր
Սիրեցա՛	Սիրեցա՛
Սիրեցա՛մք	Սիրեցա՛մք
Սիրեցէ՛ք	Սիրեցայ՛ք
Սիրեցի՛ն	Սիրեցա՛ն

կրաւորական կ'ելլայ վերջաւորութիւնը փոխելով. զոր օրինակ աշխարհաբար կ'ըսենք.

Ներգործ.	Կրաւոր.
Կը բժշկեմ	Կը բժշկուիմ
Կը բանամ	Կը բացուիմ
Կը թողում	Կը թողուիմ

Հ. Ըսիր թէ ամէն ներգործական բայ կրաւորական կ'ելլայ, ըսէ ուրեմն, Ա. Լծորդութեան, այսինքն եմ վերջաւորած ներգործական բայ մը կրաւորականի ինչպէս կը փոխուի գրաբարին մէջ։

Պ. Ա. Լծորդութեան, այսինքն եմ վերջաւորած բայերուն կրաւորականը ներգործականի կը փոխուի եմը էմ ընելով և Բ. Լծորդութեան պէս խոնարհելով, այսպէս.

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Սիրեմ, Կը սիրեմ	Սիրէմ, Կը սիրուիմ
Սիրես	Սիրէս
Սիրէ	Սիրէ
Սիրեմք	Սիրէմք
Սիրէք	Սիրէք
Սիրեն	Սիրեն
Անկատար անցեալ	
Սիրէի, Կը սիրէի	Նոյն ընդ ներքի.
Սիրէիր, և այլն	
Կատարեալ անցեալ	
Սիրեցի, Սիրեցի	Սիրեցայ, Սիրուեցայ
Սիրեցեր	Սիրեցար
Սիրեաց	Սիրեցաւ
Սիրեցաք	Սիրեցաք
Սիրեցէք	Սիրեցայք
Սիրեցին	Սիրեցան

Ապառնի

Սիրեցէց , Գէրթ «էրեմ	Սիրեցայց , Գէրթ «էրո՞էմ
Սիրե՞ցե՞	Սիրե՞ցէ՞
Սիրե՞ցէ	Սիրե՞ցէ
Սիրե՞ցո՞ւ	Սիրե՞ցո՞ւ
Սիրե՞ջէ	Սիրե՞ջէ
Սիրե՞ցեն	Սիրե՞ցէն

Հրամայական

Սիրե՞ , Սէրէ	Սիրեցէ , Սէրո՞է
Մի «իրեր	Մի «իրէր
Սիրեցէ՛	Սիրեցա՞ր՞ո՞ւ
Մի «իրէ՛	Մի «իրէ՛

Ստորադասական

Սիրէցեմ , Սէրեմ	Սիրէցէմ , Սէրո՞էմ
Սիրէցե՞	Սիրէցէ՞
Սիրէցէ	Սիրէցէ
Սիրէցեմ՛	Սիրէցէմ՛
Սիրէցէ՛	Սիրէցէ՛
Սիրէցեն	Սիրէցէն

Ա.ցեր.	Սիրել ,	Սէրել	Սիրել (էլ) ,	Սէրո՞էլ
Ա.ց. բ.գդ.	Սիրե՞լ ,	Սէրո՞ւ	Սիրե՞լ ,	Սէրո՞ւ
Ա.պ. բ.գդ.	Սիրելու ,	Սէրելու՞	Սիրելէ ,	Սէրո՞ելու՞

ՆԵՐԳ. ԿՐԱՒ.

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Հատանեմ , Կը կրթեմ	Հատանէմ , Կը կրթո՞էմ
Հատանե՞	Հատանէ՞
Հատանէ	Հատանէ
Հատանեմ՛	Հատանէմ՛
Հատանէ՛	Հատանէ՛
Հատանեն	Հատանէն

Անկատար անցեալ

Հատանէի, կը կտրէի	Նոյն ընդ նէրէ.
Հատանէիր և այլն	

Կատարեալ անցեալ

Հատի, Կտրեցի	Հատայ, Կտրուեցայ
Հատիր	Հատար
Եհատ, Հատ	Հատաւ
Հատաք	Հատաք
Հատէք	Հատայք
Հատին	Հատան

Ապառնի

Հատէց, Պէտք է կտրեմ	Հատայց, Պէտք է կտրուէմ
Հատցիս	Հատցիս
Հատցի	Հատցի
Հատցուք	Հատցուք
Հատջէք	Հատջէք
Հատցին	Հատցին

Հրամայական

Հատ, Կտրէ	Հատիր, Կտրուէ
Մի հատանիր	Մի հատանիր
Հատէք	Հատարուք
Մի հատանէք	Մի հատանիք

Ստորադասական

Հատանէցեմ, Կտրեմ	Հատանէցիմ, Կտրուիմ
և այլն	և այլն

Աներ.	Հատանել, Կտրել	Հատանել (էլ), Կտրուել
Անց. ընդ.	Հատեալ, Կտրած	Հատեալ, Կտրուած
Ապ. ընդ.	Հատանելոց, Կտրելու	Հատանելիք, Կտրուելու

Բ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Լծորդութեան, այսինքն էմ վերջաւորած բայից ներգործականը ինչպէս կը փոխուի կրաւորականի։

Պ. Բ. Լծորդութեան, այսինքն իմ վերջաւորած բայերուն կրաւորականը ներգործականէն ամենեւին չի տարբերիր. ուստի, խօսիմ, սառնիմ կը նշանակեն թէ կը խօսիմ, կը սրվիմ, և թէ կը խօսուիմ, կը սրվուիմ։ Այս պատճառաւ քերականութիւններէն ոմանք իմ վերջաւորած բայերը հասարակ բայ կոչեցին։

Հ. Գ. Լծորդութեան բայերուն ներգործականը կըրաւորականի ինչպէս կը փոխուի։

Պ. Գ. Լծորդութեան, այսինքն՝ ամ և անամ վերջաւորած բայերուն ներգործականը կրաւորականի կը փոխուի հետեւեալ կերպով.

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Ստորադասական եղանակ	
Աղամ, Կ'աղամ	Նոյն ընդ Ներգ. Կ'աղացուիմ
Աղաս, և այլն	
Անկատար անցեալ	
Աղայի, Կ'աղայի	Նոյն ընդ Ներգ. Կ'աղացուէի
Աղայէր,	
Աղայր և այլն	
Կատարեալ անցեալ	
Աղայի, Աղայի	Աղացայ, Աղացուեցայ
Աղայեր	Աղացաք
Աղաց	Աղացաւ
Աղացար	Աղացար
Աղացէք	Աղացայք
Աղային	Աղացան
Ապառնի	
Աղայիս, Պէտք աղամ	Աղացայս, Պէտք աղացուիմ
Աղասցես	Աղասցիս
Աղասցէ	Աղասցի
Աղասցուք	Աղասցուք

Աղաչէ	Աղաչէ
Աղաչեն	Աղաչէն

Հրամայական

Աղա՛ , Աղա՛	Աղաչէր , Աղացո՛ւ
Մի՛ աղաչ	Մի՛ աղաչ
Աղաչե՛	Աղացէ՛ք
Մի՛ աղաչ	Մի՛ աղաչ

Ստորադասական

Աղաչեմ , Աղամ	Աղաչէի , Աղացուէմ
Աղաչես և այլն	Աղաչէս , և այլն

Աներ.	Աղալ ,	Աղալ	Աղալ ,	Աղացուել
Անց. ընդ.	Աղաչեալ,	Աղացած	Աղաչեալ,	Աղացուած
Ապ. ընդ.	Աղալոց ,	Աղալս՝	Աղալէ ,	Աղացուելս՝

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Գողանամ , կը գողնամ	Նոյն ընդ նեբբ. կը գողցուէմ
Գողանաս , և այլն	

Անկատար անցեալ

Գողանայէ , կը գողնայէ	Նոյն ընդ նեբբ. կը գողցուէէ
Գողանայէր , և այլն	

Կատարեալ անցեալ

Գողացայ , Գողցայ և այլն. աղամ՝ին կրաւորականին պէս	Նոյն ընդ նեբբ. Գողցուեցայ

Ապառնի

Գողացայց , Պէտք է գողնամ և այլն. աղամ՝ին կրաւորականին պէս	Նոյն ընդ նեբբ. Պէտք է գողցուէմ

Հրամայական

Գողացէք , Գողցէք	Նոյն ընդ նեբէ . Գողցուէ
Մի գողանաք	
Գողացաբուք	
Մի գողանայք	

Ստորադասական

Գողանայցեմ , Գողնամ	Գողանայցեմ , Գողցուիմ
և այլն	և այլն

Աներ.	Գողանալ,	Գողնալ Գողանալ,	Գողցուիլ
Անց. ընդ.	Գողացեալ,	ԳողցածԳողացեալ,	Գողցուած
Ապ. ընդ.	Գողանալոց,	Գողնա-Գողանալիք,	Գողցուելու

ՐՈ

Հ. Դ. Լծորդութեան , այսինքն ում վերջաւորած բայերուն ներգործականը կրաւորականի ինչպէս կը փոխուի ։

Գ. Դ. Լծորդութեան այսինքն ում վերջաւորած բայերուն ներգործականը կրաւորականի կը փոխուի հետեւեալ կերպով ։

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.

Սահմանական եղանակ , Ներկայ

Թողում , Կը ընդում	Նոյն ընդ նեբէ . Կը ընդուիմ
Թողուս	
և այլն	

Անցեալ անկատար

Թողուէ , Կը ընդու	Նոյն ընդ նեբէ . Կը ընդուեի
Թողուէր	
և այլն	

Անցեալ կատարեալ

Թողէ , Թողուցէ	Թողայ , Թողուեցայ
Թողեր	Թողար
ԵԹող , ԹՈՂ	Թողաւ

թողաւ	թողաւ
թողէ՛	թողայ՛
թողէն	թողան

Ապառնի

թողէց, Պէտք ԼՈՂՈՒՄ	թողայց, Պէտք ԼՈՂՈՒԷՄ
թողցե՛ս	թողցէ՛ս
թողցէ	թողցէ
թողցո՛ւ	թողցո՛ւ
թողջէ՛	թողջէ՛
թողցեն	թողցէն

Հրամայական

թող, թոզ	թողէր, թողո՛ւ
Մի թողո՛ր	Մի թողո՛ր
թողէ՛	թողաբո՛ւ
Մի թողո՛ւ	Մի թողո՛ւ

Սորադասական

թողո՛ցուս, թողո՛ս	Նոյն ընդ նեբբ. թողո՛ւէմ
թողո՛ցուս՝	

և այլն

Աներ.	թողո՛ւլ, թոզո՛ւլ	թողո՛ւլ, թողո՛ւէլ
Անց. ընդ.	թողեա՛լ, թոզա՛ծ	թողեա՛լ, թողո՛ւած
Ապ. ընդ.	թողլոց, թոզիլո՛ւ	թողուէ, թողո՛ւելո՛ւ

Սահմանական եղանակ, ներկայ

ԸՆԹԵՌՆՈՒՄ, ԿԸ ԿՈՐԴՈՒՄ	Նոյն ընդ նեբբ. ԿԸ ԿՈՐԴՈՒՈՒԷՄ
ԸՆԹԵՌՆՈՒՍ	

և այլն

Անկատար անցեալ

ԸՆԹԵՌՆՈՒԷ, ԿԸ ԿՈՐԴՈՒՅԷ	Նոյն ընդ նեբբ. ԿԸ ԿՈՐԴՈՒՈՒԷԷ
ԸՆԹԵՌՆՈՒԷԸ	

և այլն

Կատարեալ անցեալ

Ընթերցայ, կարդացէ Նոյն ընդ ներէ. Կարդացուցեցայ
Ընթերցար
Ընթերցաւ
Ընթերցաք
Ընթերցայք
Ընթերցան

Ապառնի

Ընթերցայց, Պէտք կարդամ Նոյն ընդ ներէ. Պէտք կարդացուցէմ
Ընթերցցէս
Ընթերցցէ
Ընթերցցուք
Ընթերցջէք
Ընթերցցեն

Հրամայական

Ընթերցիր, կարդա Նոյն ընդ ներէ. Կարդացուր
Մի ընթեռնուր
Ընթերցարուք
Մի ընթեռնուք

Ստորադասական

Ընթեռնուցուցամ, կարդամ Նոյն ընդ ներէ. Կարդացուցէմ
Ընթեռնուցուս
և այլն

Աներ. Ընթեռնուլ, կարդալ Ընթեռնուլս, կարդացուցէլ
Անց. ընդ. Ընթերցեալ, կարդացած Ընթերցեալս, կարդացուցած
Ապ. ընդ. Ընթեռնելոց, կարդալոց Ընթեռնելիս, կարդացուցելոց

Բացառական հոլով

Հ. Բացառական հոլովն թինչ հարցման կը պատասխանէ։

Պ. Բացառական հոլովը «ովքե՞ր, ի՞նչ բանէ, ո՞ւստէ՞ (քիմտէն, նէրէտէն) հարցման պատասխան է. զոր օրինակ՝ Հօրմէ՞ առի. — Ովքե՞ր առի. — Հօրմէս։ Սովէ մեռաւ. — Ինչ՞ բանէ մեռաւ. — Սովէ։ Ցուռնէն եկաւ. — Ուստէ՞ եկաւ. — Ցուռնէն. ապա՝ հօրմէս, սովէ, ցուռնէն բացառական են։

26. Հրահանգ

Կրաւորական եւ չէզոք բայեր բացառական խնդրով

Աստուծմէ կը պատժուինք. Գողն ու մարդասպանը կը պատժուին. Շատերը բռնաւորներէն տանջուեցան. Թշնամին քաղքէն հեռացաւ. Անոնց մարմինները գերեզմաններէն հանուեցան. Դարձիր ինէ. Մենէ եկան. Լեռնէն կ'իջնէին. Երբ ջուրէն եկաւ. Այն տեղէն գնաց. Ասիկա ձենէ լսեցինք. Անոր վէրքերը բժշկուեցան. Հարիւրապետին ծառան գէշ հիւանդութենէն ըռնացաւ. Իր տանջանքներէն պիտի ազատի. Աբէլին մահուան վրէժը խնդրուեցաւ Կայենէն. Անոր լեզուին կապերը քակուեցան. Աստուծմէ Յովսէփին հրեշտակ ղրկուեցաւ. Հայրս աւազակներէն սպաննուեցաւ. Երկինքին սահանքները (քէփէնք) բացուեցան. Քաղքին դուռները պիտի գոցուին. Եղբայրդ կետին յորձանքին մէջ նետուեցաւ. Անոր արիւնը պիտի թափուի. Ահա մենք ձենէ ճանբայ կը դրուինք. Երկիրս օդէն կը պատի. Ցամաքը ջուրերէ պաշարուած է. Քաղաքը թշնամիէն պաշարուեցաւ. Բոլոր երկիրը շարժեցաւ. Լեռնէն քար մը բրդաւ. Տղան պիտի բժշկուի. Ինէ լսեցիք. Մենէ են. Մօրմէն անիծուեցաւ. Աբէլ իր եղբօրմէն սպաննուեցաւ. Ճանբայ ելնելու կը պատրաստուինք. Շատ ստակ ժողվուեցաւ. Ատոր մահուան վրէժն անկէ պիտի խնդրուի. Անոնց ամանները լեցուեցան. Քաղաքը պիտի

առնուի. Աստղերը պիտի թափին, երկիրը պիտի շարժի. Իմ տունէս եկ. Վախցիր անկէ որ հոգին կըսպաննէ. Ինչ սորվեցէք. Քենէ ինչ կը խնդրէ. Ոսկին, արծաթը և ուրիշ բոլոր մետաղները հանքերէն կը հանուին. Ամէն բան հողէն է և հող կը դառնայ. Մենք ես թէ անոնցմէ. Այդ ամէնը չարէն է. Հիմէն խախտեցաւ։

Մարդասպան, սպանող
Շատերը, քաղաք
Երբ, էբբե-
Երթամ (տեղէ մը), գնիլ
Լսեցինք, լսաք
Գէշ (հիւանդութիւն), չարաղար
Ընտնամ, սպատինիլ
Աղատիմ, ազատիլ
Կապեր, կապանք
Քակուիմ, լուծանիլ
Ղրկուիմ, առաքիլ
Գոցեմ, փակիլ
Նետեմ, ընկենում
Թափեմ, հեղում
Ճանբայ դնել, յուղարկել
Բոլոր, ամենայն
Շարժեմ, դղրդեմ
Բրդիմ, հարանիլ
Լսեցիք, լսարուք
Ճամբայ ելնել, ելանել 'ի ճանապարհ
Ստակ, արծաթ
Թափիմ, ընթանիլ
Շարժիմ, սասանիլ
Վախնամ, երկնչիլ
Վախցիր, երկիր
Սորվիմ, սասանիլ
Ուրիշ, այլ
Հանք, քարէ, քարաց
Ամէն բան, ամենայն ինչ

ԴԱՍ ԻԱ.

Ա. ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

Հ. Ա. նախադրութիւնն անորոշ հայցականով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ա. նախադրութիւնն անորոշ հայցական խընդ-

բով դէպ 'ի մարդ կամ անձ մը շարժում ցուցնելու համար կը գործածուի (տես և դաս ԺԶ.), զոր օրինակ.

Գնաց՝ ա՛ռ ընթա՛ռաւ	Թագաւորին գնաց
Առաքեցաք զնա՝ ա՛ռ Եղբայր է՛ր	Զանի եղբօրը ղրկեցինք
Եկայք՝ ա՛ռ ի՛ն	Ինծի եկէք

Հ. Ա՛ նախադրութիւնը գրկանով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ա՛ նախադրութիւնը տրական խնդրով կը նշանակէ մէկուն տունը կամ քովը, բանի մը քովը կամ մօտը, առջեւը։

Ա՛ դրան	Դրանը քով
Ա՛ հօր է՛ր տա՛ն	Հօրը տունը, քովը
Ո՞՞՛ր է՝ նա՝ ա՛ր դ. — Է՛ նա՝ ա՛ռ թեռայրն է՛ր տա՛ն	Հիմա ո՞ւր է. — Քեռայրին քովն է

Հ. Ա՛ նախադրութիւնը սեռականով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ա՛ նախադրութիւնը սեռական, երբեմն ալ հայցական կամ բացառական խնդրով կը նշանակէ համար կամ պատճառաւ, և աշխարհաբարի մէջ սովորաբար բացառականի կը դառնայ. ինչպէս՝ Ա՛ նոխանդն, նախանձէն. Ա՛ ահի, վախէն։

Ոչ յայտնեաց զանձն ա՛ռ երկեր	Վախէն ինքզինք չյայտնեց
Շիկնէր ա՛ռ ամօթոյ	Ամօթէն կը կարմրէր
Ա՛ սէր է՛ ա՛ռ արարի զայս	Ասիկա քու սիրոյդ համար ըրի
Ա՛ զգիտնալոյ կերաւ	Զգիտնալով կերաւ
Ոչ ա՛ռ ապեր ինչ ասեմ զայս	Ա՛ս կ'ըսեմ ոչ թէ ատելու համար
Ա՛ է զգոյն կերակրոյ	Կերակուր չըլլալէն

ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

Հ. Գործիական հոլովն ինչ հարցման պատասխան է։

Պ. Գործիական հոլովը որո՞վ, ի՞նչ բանով (քիմ՞ իլէ, նէ՞ իլէ) հարցման պատասխան է։ Ասոտ-ով կը յաղթենք. — Ո՞ր-ով կը յաղթենք։ — Աստուծով։ Անոնց քուրձերը ցորենով լեցուց. — Ի՞նչ բանով լեցուց. — Ցորենով։ Ասոտ-ով, ցորենով գործիական են։

27. Հրահանգ

Բարեկամս ինձի եկաւ. Զանոնք ձեզի ղրկեցի. Տանտիրոջը գացինք. Պատգամաւորները պաշտօնէին եկան. Դատաւորին գրեցինք. Իր եղբօրը քով կը բնակի. Այդ մարդիկը մեր քովը հիւր են. Կայսեր կը բողոքեմ. Այս գիշեր մեզի կեցիր. Անոր տունը (քովը) իջաւ. Իր սիրելի որդին ղրկեց անոնց. Մեզի ինչու գրեցիք. Դրացւոյն տունը (քովը) մտաւ. Մահապարտ է այն մարդը որուն քով սուակը գըտնուի. Ցաւէն կը պոռար. Ուրախութենէն կը պոռայի. Բաղձանքէն կը մաշէր. Կարօտէս կը մեռնիմ. Բարկութենէն կը հայհոյէր. Զանի ինձի բերէք. Դատաւորին եկան. Հօրս երթամ. Ինձի նոր կուժ մը բերէք. Եկէք, անոր ելլենք. Պարտական մը ներկայացուցեցաւ անոր. Վախէն անոր դէմ չկեցաւ. Կերակուր չուտելէն հիւծած էր. Ռու էրկանդ դարձիր. Զանի իր բարեկամներուն ղրկեցի. Զանի իր քովն առաւ. Այդ տղան իր մօրը տարէք. Պատուհանին քով կը նստէր. Աստուծոյ կանչեցին և անիկա փրկեց զանոնք. Սրտին ցաւէն լացաւ. Նախատինքին չդիմանալէն անկէ գնաց. Խորդ մայր մը իր խորդ զաւկին քով չի բնակիր. Եղբայրդ հոս է. Խորդ հօրը քովն է. Ինչու համար ինձի չեկար. Մօրեղբօրս

քոմն էի. Զիս որուն պիտի ղրկես. Աներոջա, անոր աւետիս տալու համար որ ինծի մանչ զաւակ մը ե-ղաւ. Եղբայրդ իմ քովս հիւր է. Անոնց մի դպչիք. Լեռնէն մեզի իջաւ. Ասիկա տուր այն աղքատ տղուն որ դրան քով կը կենայ. Ոչ ոք կը համարձակէր անոր մօտենալ. Իր մէկ հատիկ աղջիկէն ուրիշ մէկը չկար անոր քով. Մենք լճին քով կը բնակէինք, անոնք ալ բլրոյն վրայ. Գիտէր որ ատելութեան համար անոր վրայով կը չարախօսէին. Թագաւորին քով ամբաստանութիւն ըրին անոր վրայով։

Եկաւ, եկն
Տանտէր, տանտիրոջ
Կենալ (դիշերը մէկուն), գիշերել
Մէկուն տունը, այսինքն քովը. ա- (տրականով)
Իջնել (ճամբորդին), ը-ջանիլ
Պուռամ, ճլեմ, գուլեմ
Բաղձանք, ցանկութիւն
Բարկութիւն, ցասում
Եկան, եկին
Բերեմ (անձ մը), ածեմ
Բերէք ինծի, առէք ա- ինձ
Եկէք, եկայք
Ներկայացուիմ, մատուցանիմ
Պարտական, պարտապան
Վախ, ահ
Դէմ կենալ, ընդդիմանալ
Կերակուր չուտելը, անուշա-գուշիան
Էրիկ, այր
Կանչել (մէկուն), կոչել
Սրտի ցաւ, վիշտ
Դիմանալ, ժուժել
Անկէ, անոնք
Երթալ (տեղէ մը), դիմել
Խորդ մայր, մօրս
Խորդ զաւակ, ուրջս
Խորդ հայր, հօրս, հօրս
Եկար, եկիր
Մօրեղբայր, հեռի
Մանչ զաւակ, ուսիր
Դպչիմ, դիպչիմ
Մօտենամ, մոտիմ
Կենալ, կալ
Մէկ հատիկ աղջիկ, միամիայ դուստր
Լիճ, ծովակ
Անոր վրայով, գնմանէ
Ամբաստանութիւն ընել, ամբաստան լինել

ԴԱՍ ԻԲ.

ԱՆԿԱՆՈՆ ԿԱՄ ԶԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՑԵՐ

ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՄԱԿԲԱՑ. Ա՝ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐԻՇ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ, Ց ՆԱԽԴԻՐ

Հ. Անկանոն կամ զարտուղի բայերը որոնք են:

Պ. Անկանոն կամ զարտուղի կ'ըսուին այն բայերը որոնց կոպաբելը, ապառնին, հրամայականն ու անցեալը չորս լծորդութեանց խոնարհման հասարակ կերպէն կը տարբերին: Զոր օրինակ՝ ճանաչեմ, կատարեալը կըլլայ ծանեայ, ապառնին՝ ծանեայց, հրամայականը՝ ծանիր, վիրանակ ըլլալու ճանաչեցէ, ճանաչեցէք, ճանաչեայ:

Հ. Ասեմ, էջեմ, կրեմ բայերն ինչ բանով կը տարբերին եմ վերջաւորած կանոնաւոր բայերէն:

Պ. Ասեմ, ըսել. էջեմ, գիտնալ. կրեմ, կրնալ. բայերը, կոպաբելոյն, ապառնոյն և անցելոյն մէջ, եմ վերջաւորած կանոնաւոր բայերուն պէս, վիրանակ եցէ, եցէք, եալ ըլլալու, ինչպէս՝ սիրեցէ, սիրեցէք, սիրեալ կ'ըլլան ացէ, ացէք, ացեալ, զոր օրինակ.

	Կտ.	Ապ.	Հր.	Անց.
(*) Ասեմ,	ասացէ,	ասացէք,	ասա,	ասացեալ.
Գիտեմ	գիտացէ,	գիտացէք,	գիտա,	գիտացեալ.
Կարեմ,	կարացէ(**),	կարացէք,	դադրէ,	կարացեալ.

Հ. Առնեմ, յառնեմ. յանցանեմ, մեղանչեմ անկանոն բայերն ինչպէս կը խոնարհին:

Պ. Առնեմ, ընել, յառնեմ, ելլել (նստած կամ պառկած տեղէն), յանցանեմ, սխալիլ, յանցանք գործել. մեղանչեմ, մեղք գործել, մեղասել, հետեւեալ կերպով կը խոնարհին:

(*) Աշակերտք այս բայերը խոնարհեն:

(**) Կարեմ, կար կարելու նշանակութեամբ, կ'ըլլայ կարեցէ, կարեցէք, կարեա, կարեալ:

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Առնեմ, կ'ընեմ	Առնիմ, կ'ըլլա-ի՛մ
Առնես	Առնիս
և այլն	և այլն
Անկատար անցեալ	
Առնէի, կ'ընէի	Առնէի, կ'ըլլա-ի՛ւ
և այլն	և այլն
Կատարեալ անցեալ	
Արարի, Ըրէ	Արարայ, Ըլլա-եցայ
Արարեր	Արարար
Արաբ	Արարաւ
Արարաք	Արարաք
Արարէք	Արարայք
Արարին	Արարան
Ապառնի	
Արարից, Պիտի ընեմ	Արարայց, Պիտի ըլլա-իմ
Արասցես	Արասցիս
Արասցէ	Արասցի
Արասցուք	Արասցուք
Արասջիք	Արասջիք
Արասցեն	Արասցին
Հրամայական	
Արա, Ըրէ	Արասջիր, Ըլլա-ի
Մի առներ	Մի առնիր
Արարէք	Արասջիք
Մի առնէք	Մի առնիք
Ստորադասական	
Առնիցեմ, Ընեմ	Առնիցիմ, Ըլլա-իմ
Առնիցես	Առնիցիս
և այլն	և այլն

Աներեւոյթ

Առնել, Ընել	Առնել (իլ), Ելլ-էլ

Անցեալ ընդունելութիւն

Արարեալ, Ըրած	Արարեալ, Ելլ-ած

Ապառնի ընդունելութիւն

Առնելոց, Ընելը-	Առնելի, Ելլ-ելը-

ՁԷՋՈՒ	ՁԷՋՈՒ	ՁԷՋՈՒ
	Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Կ'ելլեմ	Ցանցան+ կ'ընեմ	Մեղ+ կը էրթեմ
Ցառնեմ	Ցանցանեմ	Մեղանչեմ
Ցառնես	Ցանցանես	Մեղանչես
և այլն	և այլն	և այլն
	Անկատար անցեալ	
Կ'ելլէի	Ցանցան+ կ'ընէի	Մեղ+ կը էրթէի
Ցառնէի	Ցանցանէի	Մեղանչէի
և այլն	և այլն	և այլն
	Կատարեալ անցեալ	
Ելայ	Ցանցան+ ըրի	Մեղ+ էրթեցի
Ցարեայ	Ցանցեայ	Մեղայ
Ցարեար	Ցանցեար	Մեղար
Ցարեաւ	Ցանցեաւ	Մեղաւ
Ցարեաք	Ցանցեաք	Մեղաք
Ցարեայք	Ցանցեայք	Մեղայք
Ցարեան	Ցանցեան	Մեղան
	Ապառնի	
Պէտք է ելլեմ	Պէտք է ցանցան+ ընեմ	Պէտք է մեղ+ էրթեմ
Ցարեայց	Ցանցեայց	Մեղայց
Ցարիցես	Ցանցիցես	Մեղիցես
Ցարիցէ	Ցանցիցէ	Մեղիցէ
Ցարիցուք	Ցանցիցուք	Մեղիցուք
Ցարիջիք	Ցանցիջիք	Մեղիջիք
Ցարիցեն	Ցանցիցեն	Մեղիցեն

Հրամայական

Ել	Ցանցանէ ըրէ	Մեղէ գործէ
Արի	Ցանցիր	Մեղիր
Մի յառներ	Մի յանցաներ	Մի մեղանչէր
Արիք	Ցանցերուք	Մեղարուք
Մի յառնէք	Մի յանցանէք	Մի մեղանչէք

Ստորադասական

Ելնիմ	Ցանցանէ ընիմ	Մեղէ գործիմ
Ցառնիցեմ	Ցանցանիցեմ	Մեղանչիցեմ
Ցառնիցես	Ցանցանիցես	Մեղանչիցես
և այլն	և այլն	և այլն

Անորոշ

Ելել	Ցանցանէ ընել	Մեղէ գործել
Ցառնել	Ցանցանել	Մեղանչել

Անցեալ ընդունելութիւն

Ելած	Ցանցանէ ըրած	Մեղէ գործած
Ցարուցեալ	Ցանցուցեալ	Մեղուցեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ելելու	Ցանցանէ ընելու	Մեղէ գործելու
Ցառնելոց	Ցանցանելոց	Մեղանչելոց

ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՄԱԿԲԱՑ

Հ. Բացասական մակբայները որոնք են։

Պ. Բացասական մակբայ կ'ըսուին ոչ կամ չ և ոչ բառերը, որոնք սովորաբար բայէն առաջ կը դրուին։

Մէ կը գործածուի, երբ խօսքը հրամայական է։

Ոչ սիրեմ, չեմ սիրեր	Մէ սիրեր, մի սիրեր
Ոչ ընթեռնումք, չենք կարդար	Մէ ընթեռնուք, մի կարդաք
Ոչ լուար, չլսեցիր	Մի լուիցես, չլսես
Ոչ տեսցէ, պիտի չտեսնէ	Մէ տեսցէ, չտեսնէ
Զառնում յանձն, յանձն չեմ առնիր	Մէ առնուցուս յանձն, յանձն չառնիս

Ա՝ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐԻՇ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. (Դաս ԺԶ. և ԻԱ.) Ըսիր թէ ա՝ նախադրութիւնը հայցական խնդրով դէպ ի մէկը շարժում կը ցուցնէ, եզակի տրականով և յոքնակի հայցականով ալ մէկուն կամ բանի մը տալը կը նշանակէ։ Գործիական խնդրով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ա՝ նախադրութիւնը գործիական խնդրով կը նշանակէ.

1. Մէկուն կամ բանի մը ապենը, օրովը, պէս օրինակ.

Ա՝ Սողոմոնէ՝	Սողոմոնին ատենը
Ա՝ Տրդատա՝	Տրդատայ օրովը
Ա՝ կենդանութեամբ	Կենդանութեան ատենը
Ա՝ նովա՝	Անոր ատենը

2. Կը նշանակէ տալը, տալէն, պէս օրինակ.

Ա՝ երերք գետոյն	Գետին քովէն, քովը
Ա՝ սրմանէ	Պատին քովէն, քովէն 'ի վեր
Ա՝ ճանապարհա՝	Ճանբուն քովը, եզերքը

3. Կը նշանակէ քաղաքամէջ, նայելով, տալը.

Զինչ է յարդ ա՝ ցորենով	Ցարդը ցորենին նայելով ինչ է
Տգէտ է նա ա՝ տեա՝	Նա քեզի նայելով տգէտ է
Աղմուկս չէ ինչ ա՝ այնոր երեկն եղեւ	Այս խռովութիւնը երեկուանին քով բան մը չէ

Յ ՆԱԽԴԻՐ

Հ. Յ նախդիրն ինչ կը նշանակէ։

Պ. Յ նախդիրը 1. առեմ, հարցանեմ և ուրիշ բանի մը բայերու հետ կը գործածուի, պէս օրինակ.

Ասա ցէ՝	Ինծի ըսէ
Հարցին ցնա՝	Անոր հարցուցին
Ասաց ցհայր ի՝ր	Իր հօրը ըսաւ

սպաննուեցան. Լեռան տակէն կ'երթար. Դաշտին քովը 'ի վեր բնակեցաւ զօրքը. Ծովին եզերքն 'ի վեր ցամաքին մօտը կը նաւէին. Ես անոր նայելով (անոր քով) բան մը չեմ. Մեր իմաստութիւնը քուկինիդ քով փոքր բան մըն է. Ինչպէս տղայ մը հսկայի մը քով, դուն ալ այնպէս ես անոր քով. Այս երկիրը պզտիկ գնտակի մը պէս է արեգական նայելով. Բրիստոս Հերովդէսին ատենը ծնաւ, և Պիղատոսի ատենը խաչուեցաւ. Սպասաւորներուն կը հարցնէր. Զանի մինչեւ լեռան գլուխը բերին. Մինչեւ հիմա ոչ ոք երեւեցաւ։

Գաւաթ, քաժակ	Զանի, զնա
Խմել, ըմպել	Բալել, շրջիմ
Ըսեմ, ասիմ	Վնասել, դեղանդիմ
Ընեմ, առնիմ	Զարնել, հարկանիմ
Ողջունել, ողջանամ	Կրնամ, կարիմ
Մեղք գործել, մեղանչել	Անոր ատենը, առ նովաս
Անոնց քով, առ նոսա	Հայաստան, Հայք
Ելլել ոտք, յառնիմ	Շատերը, քազումք
Գործել, առնիմ	Տակէն, առ ոտամբ
Ելլուիլ, առնիմ	Դաշտին քովը 'ի վեր, առ դաշտիսն
Թափեմ, հեղուամ	
Անմեղ, արդար	Մօտ, մօտ 'ի
Ետքը, ապա	Անոր նայելով, առ նովաս
Ականջէ վար, յականջանէ	Բան մը, ինչ
Հոն, անդր	Քուկինիդ, քո, քոյոյ
Հիմա, այժմ	Փոքր բան մը, քիչ ինչ
Ամէն բան, զամենայն	Ինչպէս, որպէս
Մէկը չ, ոչ ոք	Տղայ, մանուկ
Ներս, 'ի ներքս	Գնտակ, գունդ
Հոս, ասդ	Պէս, կիրքս զ. . .
Ցանցանք ընեմ, յանցանիմ	Պզտիկ, քիչ

Խաչուիլ, հանէմ 'ի խաչ — Բերբել, ածեմ
Զանի, դնա — Հիմա, արդ, այժմ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ոչ էլիպեն զօրէնս. Նախադասութիւն ժխտական. էլիպեն, բայ ներգ. սահմ. ներկ. յբ. Գ. դէմք։ — Գիտեն, արանդ. — Նոտա. Նոտա, էակ. դեր. յոք. Գ. դէմք տէր բայի էլիպեն ին. զօրութեամբ կ'իմացուի. — Նոքա դիտեն, գէնդ. — Զօրէնս. զօրէնս, դոյ. յոք. հայց. սեռի խնդիր էլիպեն ին։ Ոչ, բացասական մակբայ. բայիւ նշանակուած գործողութիւնը կը բացասէ, կը ժխտէ։

Ասա ցէս. Ասա բայ ներգ. հրամ. եզ. Բ. դէմք։ — Ո՞վ պիտի ըսէ. — Դոա, էակ. դեր. եզ. Բ. դէմք. զօրութեամբ, տէր բայի Ասային։ Ասա, որուն. — Ցէս, ինծի. ցէս, ց նախդրիւ բնութեան խնդիր ասային։

ԴԱՍ ԻԳ.

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՑԵՐ

(Շարունակութիւն)

ԸՆԴ ԵՒ ԸՆԴ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հ. Լսեմ, ճանաչեմ բայերն թնչպէս կը խոնարհին։

Պ. Լսեմ, ճանաչեմ բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով.

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Լսեմ, կը լսեմ	Լսիմ, կը լսուիմ
Անկատար անցեալ	
Լսէի, կը լսէի	Նոյն ընդ նէրէ. կը լսուէի

Ա- ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐԻՇ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. (Դաս ԺԶ. և ԻԱ.) Ըսիր թէ ա- նախադրութիւնը հայցական խնդրով դէպ ի մէկը շարժում կը ցուցնէ, եղակի տրականով և յոքնակի հայցականով ալ մէկուն կամ բանի մը տուր կը նշանակէ։ Գործիական խնդրով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ա- նախադրութիւնը գործիական խնդրով կը նշանակէ.

1. Մէկուն կամ բանի մը ապրանք, օրով, զոր օրինակ.

Ա- Սողոմոնէ-	Սողոմոնին ատենը
Ա- Տրդատա-	Տրդատայ օրովը
Ա- Կենդանութենէ-	Կենդանութեան ատենը
Ա- Նովա-	Անոր ատենը

2. Կը նշանակէ տուր, տուրն, զոր օրինակ.

Ա- Եղերբ գեղոյն	Գետին քովէն, քովը
Ա- սրմոէն	Պատին քովէն, քովը 'ի վեր
Ա- ճանապարհա-	Հանբուն քովը, եզերքը

3. Կը նշանակէ քաղաքագրմամբ, նայելով, տուր.

Զինչ է յարդ ա- ցորենով	Ցարդը ցորենին նայելով ինչ է
Տգէտ է նա ա- գրէ-	Նա քեզի նայելով տգէտ է
Աղմուկս չէ ինչ ա- այնոր երեկն եղեւ	Այս խռովութիւնը երեկուանին քով բան մը չէ

Ց ՆԱԽԴԻՐ

Հ. Ց նախդիրն ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ց նախդիրը 1. ասեմ, հարցանեմ և ուրիշ բանի մը բայերու հետ կը գործածուի, զոր օրինակ.

Ասա ցիս	Ինձի ըսէ
Հարցին ցնա	Անոր հարցուցին
Ասաց ցհայր ի-	Իր հօրը ըսաւ

Զ. կը նշանակէ մինչ-, և շատ անգամ մինչ-ին հետ կը գործածուի.

Մինչ- ցդուռնն կամ
ցդուռնն Մինչեւ դուռը

28. Հրահանգ

Օրէնքը չեն գիտեր. Գաւաթը կրնաս խմել. Ինծի ըսէ. Ծառայիս կ'ըսեմ. այդ բանը ըրէ, և կընէ. Իրաւունք և արդարութիւն ըրի. Աստուած երկինքն ու երկիրն ըրաւ (ստեղծեց). Աստուծոյ կամքը ընենք (կատարենք). Մի ըսեր թէ չեմ կարող. Ողջնցար, ալ մեղք մի գործեր. Անոր կամքը գիտէ. Անոնց քով երթալ չէր ուզեր. Ձեզ չեմ արգելուր. Ելաւ և կ'ուզէր երթալ. Ժողովուրդը մեղանչեց. Զար գործեցին. Ձեզի բարեկամներ ըրէք. Օգտակար չըլլուիր. Այդ (բանն) ընել յանձն չեմ առնուր. Մեղանչեցի, վասն զի անմեղ արիւն թափեցի. Ծառ որ պտուղ չբեր (չբերեր). Եղբը քեզի պիտի ըսեմ. Անոր կ'ըսէ. Ինծի ըսէ. Ինծի ականջէս վար ըսաւ. Դուք հոն չէք կրնար գալ. Հիմա չես կրնար գալ. Ինչու չեմ կրնար գալ հիմա. Դուն ամեն բան գիտես. Մէկը չի կրնար ներս մտնել. Չէի գիտեր որ հոս է. Ան ինծի ամէնը (ամէն բան) ըսաւ. Եթէ եղբայրդ քեզի յանցանք ընէ, յանդիմանէ զանի. Ել, քալէ. Գաղաններն անոր չէին մօտենար. Քեզի ինչ ըրաւ. Ինծի զարնել կ'ուզէր, բայց չկրցաւ. Գիտեմ որ այն մարդը բարկասիրտ է. Եթէ դուն ես, մեզի համարձակ ըսէ. Ատոր մօտ մի ըներ. Ձեզի ըսի և չէք հաւատար. Ծորհուրդ ըրին որ զանի սպաննեն. Անոր ընթրիք ըրաւ. Անոր տունը մեծ սով եղաւ. Տրդատայ և Գրիգորի տունը եղաւ Հայաստանի դարձը. Դիոկղետիանոսի տունը քրիստոնեաներէն շատերը

սպաննուեցան. Լեռան տակէն կ'երթար. Դաշտին քոմն 'ի վեր բնակեցաւ զօրքը. Ծովին եզերքն 'ի վեր ցամաքին մօտը կը նաւէին. Ես անոր նայելով (անոր քով) բան մը չեմ. Մեր իմաստութիւնը քուկինիդ քով փոքր բան մըն է. Ինչպէս տղայ մը հսկայի մը քով, դուն ալ այնպէս ես անոր քով. Այս երկիրը պզտիկ գնտակի մը պէս է արեգական նայելով. Քրիստոս Հերովդէսին ատենը ծնաւ, և Պիղատոսի ատենը խաչուեցաւ. Սպասաւորներուն կը հարցնէր. Զանի մինչեւ լեռան գլուխը բերին. Մինչեւ հիմա ոչ ոք երեւեցաւ։

Գաւաթ, քաժակ	Զանի, վեռ
Խմել, ըմպել	Քալել, շրջիմ
Ըսեմ, ասիմ	Վնասել, դեղանիմ
Ընեմ, առնիմ	Զարնել, հարկանիմ
Ողջննալ, ողջանամ	Կրնամ, կարիմ
Մեղք գործել, մեղանչել	Անոր ատենը, առ նովաս
Անոնց քով, առ նոսա	Հայաստան, Հայք
Ելել ոտք, յառնիմ	Շատերը, քազումք
Գործել, առնիմ	Տակէն, առ ոտամբ
Ըլլուիլ, առնիմ	Դաշտին քոմն 'ի վեր, առ դաշտիւն
Թափեմ, հեղում	
Անմեղ, արդար	Մօտ, մօտ 'ի
Ետքը, ապա	Անոր նայելով, առ նովաս
Ականջէ վար, յականջէ	Բան մը, ինչ
Հոն, անդր	Քուկինիդ, քո, քոյոյ
Հիմա, այժմ	Փոքր բան մը, գոյշն ինչ
Ամէն բան, զամենայն	Ինչպէս, որպէս
Մէկը չ, ոչ ոք	Տղայ, մանուկ
Ներս, 'ի ներքս	Գնտակ, գունդ
Հոս, ասդ	Պէս, կերպ- զ . . .
Ցանցանք ընեմ, յանցանիմ	Պզտիկ, փոքր

Խաչուիլ, հանէմ 'ի խաչ Բերել, ածեմ
Զանի, դնա Հիմա, արդ, այժմ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ոչ էէրեն զօրէնա. Նախադասութիւն ժխտական. էէրեն, բայ ներգ. սահմ. ներկ. յբ. Գ. դէմք։ — Գիտեն, սրանէ. — Նոյա. Նոյա, էակ. դեր. յոգ. Գ. դէմք տէր բայի էէրեն ին. զօրութեամբ կ'իմացուի. — Նոքա գիտեն, գէնչ. — Զօրէնա. զօրէնա, գոյ. յոգ. հայց. սեռի խնդիր էէրեն ին։ Ոչ, բացասական մակբայ. բայիւ նշանակուած գործողութիւնը կը բացասէ, կը ժխտէ։

Ասա ցէ. Ասա բայ ներգ. հրամ. եզ. Բ. դէմք։ — Ո՞վ պիտի ըսէ. — Դոա, էակ. դեր. եզ. Բ. դէմք. զօրութեամբ, տէր բայի Ասա ին։ Ասա, որոնն. — Ցէ, ինծի. ցէ, ց նախդրիւ բնութեան խնդիր ասա ին։

ԴԱՍ ԻԳ.

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՑԵՐ

(Շարունակութիւն)

ԸՆԴ ԵՒ ԸՆԴ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հ. Լսեմ, ճանաչեմ բայերն ինչպէս կը խոնարհին։

Պ. Լսեմ, ճանաչեմ բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով.

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Լսեմ, կը լսեմ	Լսիմ, կը լսուիմ
Անկատար անցեալ	
Լսէի, կը լսէի	Նոյն ընդ ներգ. կը լսուէի

Կատարեալ անցեալ

Լուայ, Լսեցէ	Լսելի եղէ (*) Լսուեցայ
Լուար	Լսելի եղեր
Լուաւ	Լսելի եղեւ
Լուաք	Լսելի եղաք
Լուայք	Լսելի եղէք
Լուան	Լսելի եղեն

Ապառնի

Լուայց, Գէթէ լսիմ	Լսելի եղէց, Գէթէ լսուիմ
Լուիցես	Լսելի եղիցես
Լուիցէ	Լսելի եղիցի
Լուիցուք	Լսելի եղիցուք
Լուիջիք	Լսելի եղիջիք
Լուիցեն	Լսելի եղիցին

Հրամայական

Լուր, Լսէ	Լսելի լեր, Լսուէ
Մի լսեր	Մի լինիր լսելի
Լուարուք	Լսելի լերուք
Մի լսէք	Մի լինիք լսելի

Ստորադասական

Լսիցեմ, Լսիցես և այլն	Լսիցիմ կամ լսելի լինիցիմ, Լսուիմ և այլն

Անորոշ

Լսել, Լսել	Լսելի լինել, Լսուել

Անցեալ ընդունելութիւն

Լուեալ, Լսած	Լսելի լեալ, Լսուած

Ապառնի ընդունելութիւն

Լսելոց, Լսելու	Լսելի, Լսուելու

(*) Կ'լսուի նաեւ Լսուէ կամ լս եղէ, եւ այլն։

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Ճանաչեմ, կը ճանչնամ	Ճանաչիմ, կը ճանչցու�էմ
Անկատար անցեալ	
Ճանաչէի, կը ճանչնայի	Նոյն ընդ ներքի. կը ճանչցուէի
Կատարեալ անցեալ	
Ծանեայ, ճանչցայ	Ծանօթ եղէ, ճանչցուեցայ
Ծանեար	Ծանօթ եղեր
Ծանեաւ	Ծանօթ եղեւ
Ծանեաք	Ծանօթ եղաք
Ծանեայք	Ծանօթ եղէք
Ծանեան	Ծանօթ եղեն
Ապառնի	
Ծանեայց, Պիտի ճանչնամ	Ծանօթ եղէց, Պիտի ճանչցուէմ
Ծանիցես	Ծանօթ եղիցիս
Ծանիցէ	Ծանօթ եղիցի
Ծանիցուք	Ծանօթ եղիցուք
Ծանիջիք	Ծանօթ եղիջիք
Ծանիցեն	Ծանօթ եղիցին
Հրամայական	
Ծանիր, ճանչցիր	Ծանօթ լեր, ճանչցուէ
Մի ճանաչեր	Մի լինիր ծանօթ
Ծաներուք	Ծանօթ լերուք
Մի ճանաչէք	Մի լինիք ծանօթ
Ստորադասական	
Ճանաչիցեմ, ճանչնամ եւ այլն	Ճանաչիցիմ կամ ծանօթ լինիցիմ, ճանչցուէմ և այլն
Անորեւոյթ	
Ճանաչել, ճանչնալ	Ծանօթ լինել, ճանչցուիլ

Անցեալ ընդունելութիւն

Ծանուցեալ , Ճանչցած Ծանօթ (լեալ) , Ճանչցուած

Ապառնի ընդունելութիւն

Ճանաչելոց , Ճանչնալու Ճանաչելի , Ճանչցուելու

Հ. Ուրիշ, դանիշ բայերն թնչպէս կը խոնարհին :

Պ. Ուրիշ, դանիշ, բայերը հետեւեալ կերպով կը խոնարհին .

ՆԵՐԳ. ԿՐԱՒ.

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Ուտեմ , Կ'ուտիմ Ուտիմ , Կ'ուտուիմ
և այլն և այլն

Անկատար անցեալ

Ուտէի , Կ'ուտէի Նոյն ընդ Ներգ . Կ'ուտուէի
և այլն

Կատարեալ անցեալ

Կերայ կամ կերի , Կերայ Կեր եղէ (*) Կերուեցայ
Կերար կամ կերեր Կեր եղեր
Կերաւ կամ եկեր և այլն
Կերաք
Կերայք
Կերան

Ապառնի

Կերայց կամ կերից , Պէտք ուտիմ Կեր եղէց , Պէտք ուտուիմ
Կերիցես Կերիցիս
Կերիցէ Կերիցի
Կերիցուք Կեր լիցուք

(*) Կ'ըսուի նաեւ Կուր եղէ, եւ այլն :

Կերիջիք	Կեր լիջիք
Կերիցեն	Կեր լիցին կամ կերիցին

Հրամայական

Կեր, Կեր	Լեր կեր, Կերուք
Մի ուտեր	Մի ուտիր
Կերայք կամ կերէք	Լերուք կեր
Մի ուտէք	Մի ուտիք

Ստորադասական

Ուտիցեմ, Ուտիցես եւ այլն	Ուտիցիմ, Ուտիցիս եւ այլն

Անորոշ

Ուտել, Ուտել	Կեր լինել, Ուտուել

Անցեալ ընդունելութիւն

Կերեալ, Կերած	Կերեալ, Կերուած

Ապառնի ընդունելութիւն

Ուտելոց, Ուտելու	Ուտելի, Ուտուելու

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.

Սահմանական եղանակ, Ներկայ

Տանիմ, Կը տանիմ եւ այլն	Տարեալ լինիմ, Կը տարուիմ եւ այլն

Անկատար անցեալ

Տանէի, Կը տանէի եւ այլն	Տարեալ լինէի, Կը տարուէի եւ այլն

Կատարեալ անցեալ

Տարայ, Տարէ	Տարեալ եղէ, Տարուեցայ եւ այլն
Տարար	
Տարաւ	
Տարաք	
Տարայք	
Տարան	

Ապառնի

Տարայց , Պէտք տանիմ	Տարեալ եղէց , Պէտք տարուիմ
Տարցիս	Տարեալ եղիցիս , եւ այլն
Տարցի	
Տարցուք	Տարեալ լիցուք եւ այլն
Տարջիք	
Տարցին	

Հրամայական

Տար , Տար	Տարեալ լեր , Տարուէ
Մի տանիր	եւ այլն
Տարայք	
Մի տանիք	

Ստորադասական

Տանիցեմ , Տանիմ	Տանիցիմ կամ տարեալ լի-
եւ այլն	նիցիմ , Տարուիմ եւ այլն

Անորոշ

Տանել , Տանիլ	Տարեալ լինել , Տարուիլ

Անցեալ ընդունելութիւն

Տարեալ , Տարած	Տարեալ , Տարուած

Ապառնի ընդունելութիւն

Տանելոց , Տանելու	Տանելի , Տարուելու

ԸՆԴ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ընդ նախադրութիւնը ոչ-ական խնդրով ինչ կը նշանակէ ։

Պ. Ընդ նախադրութիւնը ոչ-ական խնդրով կը նշանակէ փոխանակ , տեղը , զոր օրինակ .

Ընդ իմ և ընդ քո	Իմ և քու տեղդ
Ընդ նորա	Անոր տեղը
Ընդ եղբօր իւրոյ	Եղբօրը տեղ

Հ. Ընդ գրական խնդրով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ընդ՝ եղ-ին գրական և յոգնական անորոշ (առանց դի) հայցական խնդրով կը նշանակէ հետը, զոր օրինակ.

Եզակի

Ընդ ի՛ս (ոչ՝ ինչ)	Ինծի հետ
Ընդ նմա	Անոր հետ
Ընդ եղբօր իւրում	Իր եղբօրը հետ

Յոգնակի

Ընդ մեզ	Մեզի հետ
Ընդ նոսա	Անոնց հետ
Ընդ եղբարս իւրս	Իր եղբայրներուն հետ

Հ. Ընդ հայցական խնդրով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ընդ թէ եզակի և թէ յոգնակի հայցական խնդրով կը գործածուի, երբ խօսքը տեղէ մը անցնելու, մտնելու, ելլելու, բան մը ուրիշ բանի մը կապելու կամ կցելու, ընդարձակ տեղ մը փարածուելու կամ պրծելու վրայ է, զոր օրինակ.

Եմուտ ընդ պատուհանն	Պատուհանէն մտաւ
Անց ընդ դուռն պարտիզին	Պարտէզին դուռնէն անցաւ
Կապեաց զՋորին ընդ մացառն	Ջորին կապեց մացառին
Եւ համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիրն	Անոր անունը բոլոր այն երկրին մէջ տարածուեցաւ
Շրջեցայ ընդ ամենայն քաղաքն	Բոլոր քաղաքը պտըտեցայ

Հ. Ընդ հայցական խնդրով կրկնուելով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ընդ հայցական խնդրով կրկնուելով կը նշանակէ մէջ տեղը, զոր օրինակ.

Մի լեցի կռիւ ընդ ի՛ս և ընդ իմ և քու մէջտեղ կռիւ չըլլայ

Կախեալ էր ընդ երկինս և ընդ երկրի ու երկրիս մէջտեղ կախուած էր

Հ. Ընդ գործիականով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ընդ գործիական խնդրով կը նշանակէ փակը, զոր օրինակ.

Նստայ ընդ ծառոմբ — Ծառին տակը նստայ
Գունդն երկրորդ ընդ էմով — Երկրորդ գունդն իմ ձեռ-
ՅեռոՄՔ է — քիս տակն է

ԸՍՊ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ըսպ նախադրութիւնը տրական խնդրով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ըսպ նախադրութիւնը տրական խնդրով կը նշանակէ համեմատ (կէօրէ), զոր օրինակ.

Ըսպ քանի փոմ — Քու խօսքիդ համեմատ
Ըսպ նմա — Անոր (կարծեացը, խօսքին) նայելով

Հ. Ըսպ հայցական խնդրով ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ըսպ հայցական խնդրով կը նշանակէ տեղ մը, քանի մը անդին անցնիլ, զոր օրինակ.

Անցին ըսպ գեղն — Գնացէն անդին անցան
Ելին ըսպ փաղաքն — Քաղքէն դուրս, անդին ելան

29. Հրահանգ

Անոր ձայնը լսեցի. Հայրդ գիս ճանչցաւ. Զանի թագաւորին տարաւ. Զանոնք իրենց տունները տարին. Զոր գաղան մը կերաւ իմ որդիս. Խուլերը կը լսեն, ու համրերը կը խօսին. Իմ աղաչանքիս մտիկ ըրէ. Ինծի մտիկ ըրէք. Քեզ չեմ ճանչնար. Տեղացիները զանոնք ճանչցան. Այդ տղան իր մօրը տար. Քեզ իմ տունս տանիմ. Զանոնք օտար երկիր մի տանիք. Զքեզ ճանչցիր. Մարախը երկրին բոլոր կանաչեղէնը կերաւ. Եղբայրդ անոր հետ կը պտըտի. Ծառին տակը կը նստէր. Զանի բոլոր քաղաքը պտըտցուց. Դաշտին վրայ տարածուեցան. Քաղքին մէջ լուր մը ելաւ

թէ թագաւորը մեռաւ. Ինձի հետ մի խօսիր. Կիրճէն անցնելով անոր ետեւէն ինկան, բայց չկրցան հասնիլ. Ծովէն երթանք, մեզի ցամաքէն ճանբայ չկայ. Արեւելքին կողմը եղող դռնէն չելլես. Իմ յարկիս տակը մտան. Նեղ դռնէն մտէք. Անոնց հետ վէճի մի մտներ. Երկու եղբարք իրարու հետ կռուեցան (խօսքով). Զօրքը կամուրջէն անդին անցաւ. Անոնք իրենց տիրոջը հրամանէն անդին անցան. Մեզի (մեր կարծեացը) նայելով դժուարին չէ. Մեր կարողութեան համեմատ պիտի ջանանք. Գաւթէն անդին չելան. Զորին դուռին կապեց. Զանի պատին գամեցին. Մեր և ձեր մէջ տեղը խտրութիւն չկայ։

Մտիկ ընել, լսել (ումեք)
Տեղացիք, որ տեղէն
Կանաչեղէն, բանջար
Պարտիմ, շրջիմ
Պարտցունեմ, շրջեցուցանեմ
Տարածուիմ, սփռիմ
Լուր, համբաւ
Ետեւէն իյնալ, ընդհետ ընդեալ
Չկայ, չի՛
Ճամբայ, ճանապարհ
Արեւելքին կողմը եղող, որ ընդ արեւելս
Վէճի մտնել, մտանել 'ի պատեր
Կռուիլ (խօսքով), կռուել
Կարողութիւն, կարող
Պատ, որմ
Գամել, վարեմ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Եմոտ ընդ պապուհանն 'ի ներքս. Եմոտ բայ չէզոք. կտ. եզ. գ. դէմք, մտանիմին — եմուտ, ո՞վ. — նա. նա, էակ. դեր. եզ. գ. դէմք, զօրութեամբ, տէր բայի եմոտ-ին։ — Եմուտ նա, ո՞ւր. — Ի ներքս. մակբայ, որ տեղւոյ պարագայ մը, այսինքն՝ ուր մտնելը կը ցուցնէ։ Եմուտ նա 'ի ներքս, ուստի՞. — Ընդ պապուհանն, պատուհանէն. ընդ նախադրութեամբ բնութեան խնդիր, նոյնպէս մտնելուն ուրիշ մէկ տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ, այսինքն՝ ուստի մտնելը։

ԴԱՍ ԻԴ·

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՑԵՐ

(Շարունակութիւն)

ՏԵՂԻՈՑ ՊԱՐԱԳԱՑ ՑՈՒՑՆՈՂ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հ. Դնէմ, ըմպէմ, ուտէմ բնչպէս կը խոնարհին։

Պ. Դնէմ, ըմպէմ (խմել), ուտէմ (բռնել) հետեւեալ կերպով կը խոնարհին։

ՆԵՐԿ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Դնեմ, կը դնեմ	Դնիմ, կը դրուէմ
Դնես, և այլն	Դնիս, և այլն
Անկատար անցեալ	
Դնէի, կը դնէի, և այլն	Դնէի, կը դրուէի, և այլն
Կատարեալ անցեալ	
Եդի, Դրէ	Եդայ, Դրուեցայ
Եդիր	Եդար
Եդ	Եդաւ
Եդաք	Եդաք
Եդիք	Եդայք. Եդարուք
Եդին	Եդան
Ապառնի	
Եդից, Գէտ դնեմ	Եդայց, Գէտ դրուիմ
Դիցես	Դիցիս
Դիցէ	Դիցի
Դիցուք	Դիցուք
Դիջիք	Դիջիք
Դիցեն	Դիցին

Հրամայական

Դիր , Դէր	Դիջիր , Դրո՛ւ
Մի դներ	Մի դնիր
Դիք	Եդարուք
Մի դնէք	Մի դնիք

Ստորադասական

Դնիցեմ , Դնեմ	Դնիցիմ , Դրո՛ւիմ
Դնիցես , և այլն	Դնիցիս , և այլն

Անորոշ

Դնել , Դնել	Դնել (իլ) , Դրո՛ւել

Անցեալ ընդունելութիւն

Եդեալ , Դրած	Եդեալ , Դրո՛ւած

Ապառնի ընդունելութիւն

Դնելոց , Դնելը՝	Դնելի , Դրո՛ւելը՝

ՆԵՐԳ .	ԿՐԱՒ .

Սահմանական եղանակ , ներկայ

Ըմպեմ , Կը խմեմ	Ըմպիմ , Կը խմո՛ւիմ
Ըմպես , և այլն	Ըմպիս , և այլն

Անկատար անցեալ

Ըմպէի , Կը խմէի , և այլն	Ըմպէի , Կը խմո՛ւէի , և այլն

Կատարեալ անցեալ

Արբի , Խմեցէ	Արբայ , Խմո՛ւեցայ
Արբեր	Արբար
Արբ , Էարբ	Արբաւ
Արբաք	Արբաք
Արբէք	Արբայք
Արբին	Արբան

Ապառնի

Արբցեմ , Պէտք է խմեմ	Արբայց , Պէտք է խմո՛ւիմ
Արբցես	Արբցիս

Արբցէ	Արբցի
Արբցուք	Արբցուք
Արբջիք	Արբջիք
Արբցեն	Արբցին

Հրամայական

Արբ , Խմէ	Արբիր , Խմո՛ւէ
Մի ըմպեր	Մի ըմպիր
Արբէք	Արբերուք
Մի ըմպէք	Մի ըմպիք

Ստորադասական

Ըմպիցեմ , Խմէմ	Ըմպիցիմ , Խմո՛ւէմ
Ըմպիցես , և այլն	Ըմպիցիս , և այլն

Անորեւոյթ

Ըմպել , Խմել	Ըմպել (իլ) , Խմո՛ւել

Անցեալ ընդունելութիւն

Արբեալ , Խմա՛ծ	Արբեալ , Խմո՛ւա՛ծ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ըմպելոց , Խմելո՛ւ	Ըմպելի , Խմո՛ւելո՛ւ

ՆԵՐԳ .	.ԿՐԱՒ .

Սահմանական եղանակ , ներկայ

(*) Ունիմ , կը քանիմ	Կալեալ լինիմ (**) կը քանո՛ւիմ
Ունիս , և այլն	Կալեալ լինիս , և այլն

(*) Տղայք ընդունիմ բայը խոնարհեն ունիմին պէս ։

(**) Ունիմ , կը բանեմ , բային կրաւորականին համար սովորաբար ըմբռնիմ , կը բանուիմ , բայը կը գործածուի ։

Այն ունիմ բայը կը նշանակէ նաեւ ունենալ , բայց ներկային , անկատարին , ստորադասականին , անորեւոյթին և ապառնի ընդունելութեան մէջ միայն , ուստի և ունիմ , ունիչ , ունիցիմ , ունիլ , ունիլոց ՝ կը նշանակեն նաեւ ունիմ , ունիչ , ունենալ և այլն ։ Իսկ միւս ժամանակներուն , զոր օրինակ կատարեալին , ապառնւոյն և անցեալին համար կը գործածուի Է՛մ բայը , այսպէս Էի՛ Է՛մ և այլն ։

Անկատար անցեալ

Ունէի, կը բռնէի, և այլն — Կալեալ լինէի, կը բռնուէի, և այլն

Կատարեալ անցեալ

Կալայ, բռնեցէ — Կալեալ եղէ, բռնուեցայ
Կալար — Կալեալ եղեր, և այլն
Կալաւ
Կալաք
Կալայք
Կալան

Ապառնի

Կալայց, Պէտք է բռնեմ — Կալեալ եղէց, Պէտք է բռնուիմ
Կալցիս — Կալեալ եղիցիս, և այլն
Կալցի
Կալցուք
Կալջիք
Կալցին

Հրամայական

Կալ, կա, բռնէ — Կալեալ լեր, բռնուէ, և այլն
Մի ունիր
Կալայք, կալարուք
Մի ունիք

Ստորադասական

Ունիցիմ, բռնեմ — Կալեալ լինիցիմ, բռնուիմ
Ունիցիս, և այլն — Կալեալ լինիցիս, և այլն

Անորոշ

Ունել, բռնել — Կալեալ լինել, բռնուիլ

Անցեալ ընդունելութիւն

Կալեալ, բռնած — Կալեալ, բռնուած

Ապառնի ընդունելութիւն

Ունելոց, բռնելու — Ունելի, բռնուելու

Հ. Տամ, գամ, երթամ թենչպէս կը խոնարհին։

Գ. Տամ, գամ, երթամ կը խոնարհին հետեւեալ կերպով.

ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Տամ, կուգամ	Տուեալ լինիմ, կը գրուիմ, և այլն
Տաս	
Տայ	
Տամք	
Տայք	
Տան	
Անկատար անցեալ	
Տայի, կուգայի	Տուեալ լինէի, կը գրուէի,
Տայիր, և այլն	և այլն
Կատարեալ անցեալ	
Եղու, Եղի	Տուայ, Տրուեցայ
Եղուր	Տուար
Եղ	Տուաւ
Տուաք	Տուաք
Եղուք	Տուայք
Եղուն	Տուան
Ապառնի	
Տաց, Գիրք գամ	Տուայց, Գիրք գրուիմ
Տացես	Տացիս
Տացէ	Տացի
Տացուք	Տացուք
Տաջիք	Տաջիք
Տացեն	Տացին
Հրամայական	
Տուր, Տուր	Տաջիր, Տրուէ
Մի տար	Մի տուեալ լինիր

Տուք	Տաչիք, տուաքուք
Մի տայք	Մի լինիք տուեալ

Ստորադասական

Տայցեմ, Տամ	Տայցիմ, Տրուէմ
Տայցես, և այլն	Տայցիս, և այլն

Անորեւոյթ

Տալ, Տալ	Տուեալ լինել, Տրուէլ

Անցեալ ընդունելութիւն

Տուեալ, Տուած	Տուեալ, Տրուած

Ապառնի ընդունելութիւն

Տալոց, Տալու	Տալիք, Տրուելու

ԶԷԶՈՒ	ԶԷԶՈՒ

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Գամ, Կուգամ	Երթամ, Կ'երթամ
Գաս	Երթաս, և այլն
Գայ	
Գամք	
Գայք	
Գան	

Անկատար անցեալ

Գայի, Կուգայէ	Երթայի, Կ'երթայէ
Գայիր, և այլն	Երթայիր, և այլն

Կատարեալ անցեալ

Եկի, Եկայ	Զոքայ, Գացէ
Եկիր	Զոքար
Եկն	Զոքաւ
Եկաք	Զոքաք
Եկայք	Զոքայք
Եկին	Զոքան

Ապառնի

Եկից , Գէրէ գամ	Երթայց , Գէրէ երթամ
Եկեսցես	Երթիցես
Եկեսցէ	Երթիցէ
Եկեսցուք	Երթիցուք
Եկեսջիք	Երթիջիք
Եկեսցեն	Երթիցեն

Հրամայական

Եկ , Եկո՛ւր	Երթ , Գնա՛
Մի գար	Մի երթար
Եկայք	Երթայք
Մի գայք	Մի երթայք

Ստորադասական

Գայցեմ , Գամ	Երթայցեմ , Երթամ
Գայցես , և այլն	Երթայցես , և այլն

Անորոշեալ

Գալ , Գալ	Երթալ , Երթալ

Անցեալ ընդունելութիւն

Եկեալ , Եկած	Երթեալ , Գացած

Ապառնի ընդունելութիւն

Գալոց , Գալո՛ւ	Երթալոց , Երթալո՛ւ

ՏԵՂԻՈՑ ԱՑԼ ԵՒ ԱՑԼ ՊԱՐԱԳԱՑՆԵՐԸ ՑՈՒՑՆՈՂ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հ. Բանի մը այլ եւ այլ կողմերը կամ դիրքը ցուցնող նախադրութիւններն որոնք են ։

Պ. Բանի մը այլ եւ այլ կողմերը կամ դիրքը ցուցնող նախադրութիւններն են .

Առաջի կամ առաջոյ , առա՛ջ	Զհետ , զետ , ետեւէն
Ջեւը	Ի վերայ , վրան
Զդէմ , յերես , ետեւը , ետին	Ընդ , տակը

Ի, յ, մէջը	Ընդդէմ } դէմ
Ի մէջ, է մէջէ, մէջտեղը	Հակառակ
Արտաքոյ, դուրսը	Մերյ, տօր, մօտ
Ի ներքոյ, ներսը	Դեղ է, դէպ
Առ, քովը	Մինչև, մինչև
Առընթեր, կիցը	Հետէ, հետու
Ցանդիման, հանդէպ, դիմացը	Շուրջ, բոլորտիքը

Հ. Այս նախադրութիւններն ինչ հոլով խնդիր կը պահանջեն։

Պ. Մեծ մասը սեռական խնդիր կուզէ, ոմանք տրական, բացառական, կամ ուրիշ նախադրութեամբ խնդիր մը, դոր օրինակ.

Խոստովան լեր աստուծոյ	Աստուծոյ առջեւ խոստովանէ
Կայր յերդոյ դրանն, յերդոյ նորա, զնոսա վարագուրին	Դրան, անոր, վարագուրին ետին կը կենար
Գնացին զհետ, զնոսա նորա	Անոր ետեւէն գացին
Եդ է վերայ սեղանոյն	Սեղանին վրայ դրաւ
Նստէր ընդ հովանեաւ ծառոյն	Ծառին շուքին տակ կը նստէր
Կային է հրապարակի անդ	Հրապարակին մէջ կը կենային
Խաղաղութիւն եր է մէջ նոցա	Անոնց մէջ տեղ խաղաղութիւն էր
Կացին արտաքոյ դրանն	Դրան դուրսը կեցան
Էր է ներքոյ վարագուրին	Վարագուրին ներսն էր
Ագաւ առնոյ զայն գիշեր	Այն գիշեր անոր քով օթեւան ըրաւ
Շունն կայր առ դիականն	Շունը դիակին քով կը կենար
Պատգամաւորն անցեալ նստէր առընթեր ինչ	Պատգամաւորն անցաւ քովը նստաւ

Նստէր յանդիման նորա	Անոր դիմացը կը նստէր
Երթայք ի գիւղն որ հան- դէպ մեր կայ	Մեր դիմացի գիւղը գացէք
Ընդդէմ մեր էր հողմն	Հովը մեզի դէմ էր
Հակառակ կայր նմա	Անոր հակառակ կը կենար
Տուն իմ մերձ է յեկեղեցին	Տունս եկեղեցւոյն մօտ է
Նաւէաք դէպ յարեւելս	Դէպ արեւելք կը նաւէինք
Ածին զնոսա մինչև ի դուռն քաղաքին	Զանոնք մինչեւ քաղքին դուռը բերին
Հեռի է գոնէ և ի բարեկամաց	Տունէն և բարեկամներէն հեռու
Ածին պարիսպ շուրջ զքա- ղաքն	Քաղքին բոլորտիքը պատ քաշեցին

30 · Հրահանգ

Գիրքը սեղանին վրայ դրի · Մեր ետեւէն եկան · Ձեր տունները գացէք · Օտարի տուն մ'երթար · Իմ բաժինս ինծի տուր · Հայրդ պատասխան չի տար · Գիրքերն անոր տուի · Շատ ձուկ բռնեցին · Սպասաւորները գինին խմեցին · Իր եղբօրը գնաց · Զանի ձուր դրիր · Անոր բաւական պաշար տուին · Հաց գընելու երթանք · Անոր մարմինը գերեզմանի մէջ դրին · Ինծի եկէք · Շատ ստակ ունի · Բան մը չունինք · Զանի իր տունը ընդունեց · Եղբայրդ ինծի եկաւ · Ինծի հետ եկուր · տեղը քեզի ցուցնեմ · Այդ ձեր իւղէն մեզի տուէք · Ձեր բոլոր պէտքը ձեզի պիտի տամ · Ինծի հետ դաշտը գացին · Ստակի տեղ անոնց կերակուր տուինք · Քու պատկերդ իմ սենեակս պիտի դընեմ · Պարտքի համար բանտ դրուեցաւ, բայց ժամ մը ետքը հանուեցաւ անկէ · Ինչու համար այդ մարդուն ստակ փոխ կուտաս · Անոր փոխ կուտամ, քանզի ստակի պէտք ունի · Ջուր չեմ խմեր, քանզի ծա-

բաւի չեմ. Գինի խմեցինք, քանզի ջուր չգտնուեցաւ. Մատնին ձեր դրիր. Քու սնտուկիդ մէջ դրի զայն. Եղբայրդ ձեր գնաց. Որսի գնաց. Զինուորներն եկան և մեզ բռնել կուզէին. Իր եղբօրը հետ եկաւ. Անոր եղբայրն անոր հետ եկաւ. Մեզի հետ եկէք. Իմ ձեռքիս տակն ունիմ. Ձեր իշխանութեանը տակ զինուորներ ունիք. Անոնց վրայ յարձակեցան. Իմ վրաս մի լաք. Իմ առջեւս մի բերէք. Զանի քաղքէն դուրս հանեցին. Ճամբան անոր պատահեցանք գիւղին մօտ. Այս ամէնը մեր առջեւը գործուեցաւ. Անիկա սենեկին դուրսը կը կենար, ես ներսը. Հրապարակին մէջտեղն աղբիւր չինեց, և աղբիւրին վրայ կանգնեց իր պղնձէ արձանը. Երբ մօտ եկանք այն քաղքին որ լեռանը դիմացն է. Այդիները գեղէն շատ հեռու չեն. Քաղքին բոլորտիքը պարտէզ է, պարտէզին քովէն (տես էջ 116. 2.) գետ կանցնի. Լերանը մինչեւ գլուխը կուզէինք ելլել, բայց հազիւ մինչեւ կէսը կրցանք հասնիլ. Բոլորտիքս առին և կը խնդրէին ինէ որ զանի իրենց ձեռքը տամ. Անոնց վրայ ելան. Անոնք որ մեր առջեւէն կերթային՝ սկսան մեր ետեւէն գալ. Զուզեցինք անոնց ետին կենալ. Երբ կամարներով կապուած սրահին տակ մտանք. Նաւը խարիսխ նետեց աշտարակին դիմացը. Նաւահանգիստին ներսը վտանգ չկայ, անկէ դուրս է վտանգը. Մինչեւ վաղուցին անկիւնը եկուր, ու անկէ ետ դարձիր։

Ետեւէն գալ, ետեւ գնել	Բան մը (բացասական բայի հետ), ոչինչ
Պատասխան, պատասխանել	Տեղ (նխ.), փոխանակ (սեռականով)
Բռնեմ (ձուկ, ևն.), ուզիմ	Դրուեցաւ, եղաւ (գնեմին կրաւոր.)
Ո՞ւմ, ո՞ր. (հթէ շարժուում է,) յո՞	
Բաւական, ըստ քաւականին	Ետքը (նխ.), (յետ սեռակ.)

Անկէ, անոր
Ինչու համար, ընդէ՞ր
Պէտք ունիմ, պէտք ունիմ
Մնաուկ, ուրկը, ուրկեղ
Որսի երթալ, երթալ ղրոյ
Համբան, ղեռանոպրքեռոյն
Պատահել, հանդիպիմ
Մէջ տեղը, 'ի մէջ
Արձան, պոպիրը
Պղնձէ, պղնձի
Շատ, կոչի
Բոլորտիքն առնել, լինել շուրջ
Կամարներով կապուած, կամարակապ
Ելլել (մէկուն վրայ), յառնիմ
Նետել, (խարիսխ), ընկնում
Ետ, յետս (մկ.)

ԼՈՒԹՈՒՄ

Եղէ զմոգեանն 'ի վերայ սեղանոյն. Եղէ, դնեմ բային կտ. եզ. Ա. դէմքը. տէր բային է, զօրութեամբ կ'իմացուի։ Զմոգեանն, գոյ. հայց, սեռի խնդիր եղէ ին։ Ի վերայ սեղանոյն, նախադրութեամբ խնդիր եղէ ին, տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ։ Եղէ, դրի. — Ո՞վ — ե՞ս. — Ի՞նչ բանը. — Զմոգեանն, գիրքը. — Ո՞ւր. — Ի վերայ սեղանոյն, սեղանին վրայ։

Եկէն զկնէ մեր. Եկէն, գամ բային կտ. յք. գ. դէմքը. տէր բային է նոցա, զօրութեամբ։ Զկնէ մեր, նախադրութեամբ խնդիր. գալուն մէկ պարագան կը ցուցնէ։ Եկէն, եկան. — Ո՞վ. — նոցա, անոնք. Որսուն ետեւէն։ — Զկնէ մեր, մեր ետեւէն։

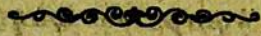

ԴԱՍ ԻԵ.

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՑԵՐ

Հ. Զարկնում, երկնչիմ, եղանիմ, լինիմ բայերն ինչպէս կը խոնարհին։

Պ. Զարկնում, երկնչիմ, եղանիմ, լինիմ կը խոնարհին հետեւեալ կերպով։

ԶԷԶՈՒ	ԶԷԶՈՒ
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Զարթնում, կ'արթննամ	Երկնչիմ, կը վախնամ
Զարթնուս, և այլն	Երկնչիս, և այլն
Անկատար անցեալ	
Զարթնուի, կ'արթննայի	Երկնչէի, կը վախնայի
Զարթնուիր, և այլն	Երկնչէիր, և այլն
Կատարեալ անցեալ	
Զարթեայ, Արթնցայ	Երկեայ, Վախցայ
Զարթեար	Երկեար
Զարթեաւ	Երկեաւ
Զարթեաք	Երկեաք
Զարթեայք	Երկեայք
Զարթեան	Երկեան
Ապառնի	
Զարթեայց, Պէտք արթննամ	Երկեայց, Պէտք վախնամ
Զարթիցես	Երկիցես
Զարթիցէ	Երկիցէ
Զարթիցուք	Երկիցուք
Զարթիջիք	Երկիջիք
Զարթիցեն	Երկիցեն
Հրամայական	
Զարթիր, Արթնցիր	Երկիր, Վախցիր
Մի զարթնուր	Մի երկնչիր
Զարթիք	Երկերուք
Մի զարթնուք	Մի երկնչիք
Սաղարդական	
Զարթնուցում, Արթնամ	Երկնչիցիմ, Վախնամ
Զարթնուցուս, և այլն	Երկնչիցիս, և այլն
Անորոշ	
Զարթնուլ, Արթննալ	Երկնչել, Վախնալ

Անցեալ ընդունելութիւն

Զարթուցեալ, Արթնցած Երկուցեալ, Վախցած

Ապառնի ընդունելութիւն

Զարթնլոց, Արթնալա Երկնչելոց, Վախնալա

ԶԷԶՈՒ	ԶԷԶՈՒ
Սահմանական եղանակ, Ներկայ	
Եղանիմ, Կ'ըլլամ	Լինիմ, Կ'ըլլամ
Եղանիս, և այլն	Լինիս, և այլն
Անկատար անցեալ	
Եղանէի, Կ'ըլլայի	Լինէի, Կ'ըլլայի
Եղանէիր, և այլն	Լինէիր, և այլն
Կատարեալ անցեալ	
Եղէ, Եղայ	Նոյն
Եղեր	
Եղեւ	
Եղաք կամ եղեաք	
Եղէք	
Եղեն	
Ապառնի	
Եղէց, Պիտի ըլլամ	Լիցիմ, Պիտի ըլլամ
Եղիցիս	Լիցիս
Եղիցի	Լիցի
Եղիցուք	Լիցուք
Եղիջիք	Լիջիք
Եղիցին	Լիցին
Հրամայական	
Եղիջիր, Եղիր	Լեր լիջիր, Եղիր
Մի եղանիր	Մի լինիր
Եղերուք	Լերուք, լիջիք
Մի եղանիք	Մի լինիք

Ստորադասական

Եղանիցիմ, Ըլա՞մ	Լինիցիմ, Ըլա՞մ
Եղանիցիս, և այլն	Լինիցիս, և այլն

Անորեւոյթ

Եղանել, Ըլալ	Լինել, Ըլալ

Անցեալ ընդունելութիւն

Եղեալ, Եղած	Լեալ, Եղած

Ապառնի ընդունելութիւն

Եղանելոց, Ըլալո՞	Լինելոց, Ըլալո՞

ԴԱՍ ԻԶ·

Շ ՆԱԽԴՐԻՆ ԱՑԼ ԵՒ ԱՑԼ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հ. Շ նախդիրը հայցականէն զատ ուրիշ ձը հոլովներով կը գործածուի ։

Պ. Շ նախդիրը շատ անգամ բացառականով և գործիականով կը գործածուի ։

Հ. Շ նախդրիւ բացառականն ինչ կը կոչուի և ինչ կը նշանակէ ։

Պ. Շ նախդրիւ բացառականը պատմական կը կոչուի, և կը նշանակէ բանի մը վրայով, զորօրինակ·

Բացառական	Պատմական
Ի մանկանէն, տղէն	Զմանկանէն, տղուն վրայով
Ցինէն, ինէ	Զինէն, իմ վրայով
Ի նմանէ, անկէ	Զնմանէ, անոր վրայով
Ի նոցանէ, անոնցմէ	Զնոցանէ, անոնց վրայով
Ցոմէ՛ է, մէկէ մը	Զոմէ՛ է, մէկու մը վրայով
Ցիմէ՛ է, բանէ մը	Զիմէ՛ է, բանի մը վրայով
Ցայլմէ իմէ՛ է, ուրիշ բանէ մը	Զայլմէ իմէ՛ է, ուրիշ բանի մը վրայով

Հ. Զ նախդրիւ գործիականը, ինչ կը կոչուի և ինչ կը նշանակէ։

Պ. Զ նախդրիւ գործիականը պարտական կը կոչուի և կը նշանակէ.

1° Մէկուն կամ բանի մը ԲՈԼՈՐՏԷԸ, և 2° բանի մը ատենները, զորօրինակ.

Գործիական	Պարտական
Նովս, անով	Զնովս, անոր բոլորտիքը
Քաղաքս, քաղաքով	Զքաղաքս, քաղքին բոլորտիքը
Ինիս, իմով	Զինիս, իմ բոլորտիքս
Ինն ժամս, ինը ժամով	Զինն ժամս, ժամը իններին ատենները
Մէկօրէս, կէս օրով	Զմէկօրէս, կէս օրուան ատենները

Հ. Ո՞ր բայերն են որ փոխանակ բացառականի պարտական խնդիր կ'առնեն։

Պ. Կախել և ունել (բռնել) բայերը. ուստի կ'ըսուի՝ կախել ղէպպէ, ղձառոյ, ղորմոյ, փայտէն, ծառէն, պատէն վար կախել. ունել ղձեռանէ, ղէողէն, բռնել ձեռքէն, վզէն։

Հ. Ո՞ր բայերն են որ պարտական խնդիր կ'ուզեն։

Պ. Աչքանիմ և ածիմ բայերը, ուստի կ'ըսուի.

Արկեալ էր ղանյամբ կամ ղէ-ղէ վերարկու մաղէ	Վրան մաղէ վերարկու մը առած (հագած) էր
Արկին ղնովս քղամիդ կարմիր	Անոր կարմիր քղամիդ հագուցին
Ածել գօտի, սուր ղմէջովս	Մէջքը գօտի, սուր կապել
Ածել որմ, պատուար ղէ-ղէտս	Քաղաքը պատով, պատուարով պատել

31· Հրահանգ

Շ ՆԱԽԴԻՐ ԱՑԼ ԵՒ ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՎ

Անոր ձայնը լսեցինք· Ցովսէփ իր եղբայրները ճանչցաւ· Էդ առիւծն իր ձագերը կը պաշտպանէ· Երկրագործը երկիրը կը մշակէ· Քրիստափոր Կոլոմպոս Ամերիկա դտաւ· Անոր վրայով լսեցինք թէ եղբօրը քով է· Ինչ բանի վրայով կը խօսի այդ գիրքը· Այս գիրքը հանքերու վրայ կը խօսի· Վարդանանց պատերազմին վրայ ոչ գրեց· Վարդանանց պատերազմին վրայ կը գրեն Եղիշէ վարդապետ և Ղազար Փարպեցի որոնք ժամանակակից են այն պատերազմին· Այդ ձեր խօսքը որուն վրայով էր· Մեր խօսքը Թագաւորին որդւոյն վրայով էր· Ասոնք կ'ամբաստանեն անոր վրայով թէ թշնամիներուն ծածուկ օգնական է· Ինծի համար ոչ եմ կրսէք· Ձեր վրայով կը լսենք թէ շատ հարուստ է· Ջուր բերելու գացին· Բան կը փնտռէին որ անոր վրայով ամբաստանութիւն ընեն· Քաղքին բոլորտիքը պատ քաշեցին· Թշնամիները բոլորտիքս պատեցին· Անոր վրան կարմիր քղամիդ տուին· Իր հանդերձը վրան առաւ· Ձեռքէն բռնելով ներս մտցուց· Մազերէն բռնելով կը քաշէին· Ձորս ծայրերէն (պոչերէն) կախուած ման մը տեսաւ· Ոոյ մը սաբեկայ ծառէն կախուած կը կենար եղջիւրներէն· Տղաքն իրենց մայրերուն վիզէն կախեցին· Քեզի ծուռ կը նայի· կ'երեւի թէ քեզի դէմ բան մը ունի· Ծառաներն անոր բոլորտիքը կը կենային· Անոր հանդերձէն բռնեց· Վրան կտաւ մը առած էր, քանզի մերկ էր· Անոր արիւնէն պատին բոլորտիքը ցատկեց· Կռապաշտ ազգերէն ոմանք իրենց զաւակները կրակէ անցունելու սովորութիւն ունէին· Մեր Վարազդատ Թագաւորին վրայով կը պատմուի թէ եվ-

բատ գետէն ցատկեց. Հին ատենն ի նշան սգոյ և ապաշխարութեան սովորութիւն էր քուրձ հագնել և գլուխը հող դնել. Տղուն վրայով լսել կ'ուզեմ. Կրուոյն վրայով ստոյգ բան մը չի պատմուիր. Ինչու համար իմ վրայովս ամբաստանութիւն կ'ընէք. Անոր վրայով շատ բան կը լսենք. Անոնց վրայով ըսուած խօսքերը սուտ են. Մէկու մը կամ բանի մը վրայով երբէք աղէկ կամ գէշ գրած չեմ. Ուրիշ բանի մը վրայով խօսինք, ոչ միշտ մի եւ նոյն բաներու վրայ. Բաղմութիւնն անոր բոլորտիքը դիզուեցաւ. Քաղքին բոլորտիքը նստան. Կէս օրուան կամ կէս գիշերուան ատենները քաղքէն կ'ելլէին. Ճամբուն կէսին մօտ վրան հասան։ Այն ատեններն այն երկու աղգին մէջտեղ պատերազմ կար։

Էգ, մատակ
Զագ, (առիւծի, շունի), կորիւն
Երկրագործ, հողագործ
Ի՞նչ բան, ղինչ ինչ
Ի՞նչ բանի վրայով, ղինչ ինչէ
Խօսիլ, ճառել
Հանք, տրէանան նիւթ
Ո՞վ, ո՞վ, ո՞
Որո՞ւ վրայով, ղո՞ւմ
Ծածուկ, գաղտ
Օգնական, յեռնպու
Ջուր, ոսկի, եւ այլն բերելու երթալ, ղրկել. Երթալ, յղել կամ առաքել ղրկոյ ղոկոյ, եւ այլն
Փնտռել, խնդրել
Բան, ինչ
Քաշել (պատ, ևն), ածել
Պատ, պարիսպ
Վրան տալ } արկանել ղ
Վրան առնել } (գործ.)
Բռնել, ունել ղ (բացատ.)
Քաշեմ, տարկեմ
Ծայր (լաթի մը). պոռան. սեռական պոռնոյ
Ծուռ նայիլ, ընդ ակամբ հայել
(Մէկուն դէմ) բան մը ունենալ (սրտին մէջ), ունել ինչ ինչ (ղումեքէ)
Ցատկել, (ջուր, եւ այլն) ցայտել ղ (գործիական)
Այրել, ածել ղեռոյվ (կրակին բոլորտիքը դնել)

Սովորութիւն ունենալ, լինել սովոր
Ցատնել (աթլամագ), վարել ղ (գործ.)
Գլուխը հող գնել, արկանել հող գլխով
Ստոյգ բան մը չ... գինի սպոյի
Ամբաստանութիւն ընել, դատիսսել
Ըսուած խօսքերը, քանդ որ ասին
Գրած չեմ, գիր չեմ գրեալ
Բաղմութիւն, ամբոխ
Դիզուիլ, խառնիլ
Կէս օրուան ատենները, զգիզրեր, ցհասարակ աւուրքն, զգիզաւուրքն
Կէս գիշերուան ատենները, զմեջ գիշերաց, ցհասարակ գիշերաց
Ճամբուն կէսին մօտ, զգիզոյս ճանապարհին
Այն ատենները, զայնու ժամանակս

Հ. Ո՞ր բայերը զարնում և երդնում պէս կը խոնարհին։

Պ. Զարնում պէս կը խոնարհին

Այդնում, կ'ուռենամ
Երդնում, երդում կ'ընեմ
Ոգնում, կը ցատկեմ
Ցանում, կը բարկանամ
Գաղնում, կ'անօթենամ

Երդնում պէս կը խոնարհին

Թաղնում (*), կը պահուրտիմ
Թռչում, կը թռչիմ
Հանգնում, կը հանգչիմ
Մատնում, կը մօտենամ
Մարդնում, կը կռուիմ
Փախչում, կը փախչիմ

32. Հրահանգ

Հայրդ արթնցաւ, և քեզ կը կանչէ. Զարագործները իշխանութենէ կը վախնան. Անիրաւ տեղը բարկացաւ. Իմ տանս մէջ պիտի հանգչիմ. Թռչունները ծառերուն ճիւղերուն վրայ կը հանգչին. Աստուծմէ վախցիր. Սուտ երդում չընես. Մեր գինուորները քա-

(*) Աշակերտք այս բայերը խոնարհեն։

ջուրեամբ կռուեցան. Անոր մօտեցաւ ու կ'աղաչէր. երբ անոր ձայնը լսեց, փախաւ. Ասիկա անոր ըսելու վախցան. Ինչու կը վախնաք անոնցմէ. Անզգամներէն փախէք. Երդում ըրէ ինծի անոր վնաս չընելու. Քու խօսքերուդ մէջ հաւատարիմ եղիր. Քաջ եղիր. Հեղդ մի ըլլար. Երբ արթնցան, զանի իրենց քով տեսան. Անօթեցայ և ինծի ուտելիք չտուիք. Տղաք հնազանդ ըլլան իրենց ծնողացը. Վաղուան պատրաստ եղիր. Ինչու կը բարկանաս. Զար բան մը չգործեցի։

Կանչեմ, կոչեմ	Ինչու, ընդե՞ր
Անիրաւ տեղը, յանկարծ	Վնաս ընել, դեղնել
Ճիւղ, ոստ	Ուտելիք տալ, գալ ուտել
Սուտ (մկ.) սուտ	Վաղուան, առ վաղեն

ԴԱՍ ԻԷ.

ՀԱՑՑԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Հ. Հայցական հոլովը միշտ սեռի խնդիր է թէ իբրեւ բնութեան խնդիր ալ կը գործածուի։

Պ. Հայցական հոլովը կը գործածուի նաև իբրև ք՝ուրեան խնդիր.

1° Ժամանակի պարագրութեան և ջի ցուցնելու համար, և, «ո՞ր ջի ժամանակ, «ո՞ր ջի, «ո՞ր ջի գեղ, հարցմանց պատասխան է. զոր օրինակ՝ Մնաց անդ ջուրս հինգ. Հոն հինգ օր մնաց։ Այս խօսքին մէջ ջուրս հինգ, հինգ օր, հայցականը՝ բնութեան խնդիր է, կը ցուցընէ ժամանակի տեւողութիւն մը, և որչափ ժամանակ հարցման պատասխան է։ Ո՞ր ջի ժամանակ մնաց. — Հինգ օր։

Եւ նոցա ցորեան տուս հինգ, անոնց հինգ տուս ցորեն տուաւ։ Այս խօսքին մէջ ալ տուս հինգ, հինգ քուռ,

Հայցականը՝ բնութեան խնդիր է, չափ կը ցուցնէ, և ո՞ւրչափ հարցման պատասխան է։ Ո՞ւրչափ ցորեն տուաւ. — Հինգ քոռ։

Գնացաք մղոն երթ, երեք մղոն քալեցինք։ Այս խօսքին մէջ ալ մղոն երթ, երեք մղոն, Հայցականը՝ բնութեան խնդիր է, չափ կը ցուցնէ, և ո՞ւրչափ տեղ հարցման պատասխան է։ Ո՞ւրչափ տեղ քալեցինք. — Երեք մղոն։

33. Հրահանգ

Աշակերտ թուական ածականները Գոյականներուն եզրը դնելով համաձայնեցնելու անոնց հետ

Հայրս եօթանասուն տարի ապրեցաւ. Զանի երեք օր փնտռեցին. Պատերազմը հինգ ամիս տեւեց. Եօթը ժամ խօսեցաւ. Օրը տասը ժամ կ'աշխատիմ, երկու ժամ կը հանգչիմ, երեք ժամ կ'ուտեմ և կը զբօսնում, մնացած ժամերն ալ կը քնանամ. Սիւնին բարձրութիւնը վեց կանգուն էր. Քաղաքը մէկ օրուան ճանբայ հեռու է մենէ. Զանոնք երկու մղոն տարին. Անոնց հինգ քոռ ցորեն տուին. Պատը եօթը կանգուն բարձրացուցին. Ասոր համար ութ տարի աշխատեցայ. Աշտարակը երկու քարընկէց մենէ հեռու է. Եղբայրս երեսուն տարի ապրեցաւ. Տասը տարի եղբօրը քով բնակեցաւ. Ութ մղոն քալեցինք. Հարիւր լիտր իւղ ծախեցինք. Զանոնք տասուերկու օր կը սորվեցնէր. Շատ օրեր նեղութիւն կրեցին. Ամբողջ օր մը ոչ կերաւ և ոչ խմեց. Վեց օր գործէ. Անոնց քով երկու օր կեցանք. Եօթը օր հարսնիք ըրին. Երկու մարդ մեզի եկաւ. Երկու օր եաքը որդին մեռաւ. Երկու քանքար շահեցայ. Վեց մարդ տասն օր աշխատեցան. Զորս օր անոնց սպասեցինք. Տարւոյն մէջ տասուերկու ամիս կայ, ամսոյն մէջ երեսուն կամ երեսունեւ-

մէկ օր, օրուան մէջ քսան և չորս ժամ, ժամու մէջ վաթսուն վայրկեան. Երկու ամիս է քանի որ եղբայրս մեռաւ. Հոն ժամ մը նստայ. Բոլոր այս գիշեր աշխատեցանք. Ինչու համար բոլոր ցերեկը դատարկ կը կենաք. Այն օր անոր քով օթեւան ըրին. Ինծի դաւաթ մը ջուր տուր. Շատ օրեր հոն կեցանք. Երկու օր անոնց հետ քալելէն ետքը՝ գեղ մը հասանք. Տասը ժամ անօթի կեցայ. Սրահին մէջ եօթը սիւն կանգնեց. Տան մը մէջ մինակ կը բնակէր. Մէկ մարդով եկաւ. Մէկ թուղէ մահ եղաւ. Երեք մարդոց իշխանութիւնը (եռապետութիւնը) երկայն չտեւեց. Չորս գինուորով բերուեցաւ. Անիկա հարիւրէ աւելի տղայոց վարպետ էր. Երեք հազարի չափ մարդ խօսեցաւ. Ութ օր ետքը մեռաւ. Տասուերկու որդի ունէր. Վեց տարի առաջ տեսայ զանի. Հինգ ամիս ետքը սովը դադրեցաւ։

Ապրիլ, կեամ
Տարի, ամ
Փնտռել, ինդրեմ
Օրը, յաւուրն
Գնանալ, ննջեմ
Գատ, ուրմ
Գալել, գնամ
Ծախել, վաճառեմ
Սորվեցնել, ուսուցանեմ
Նեղութիւն կրել, պատասխեմ
Ամբողջ, ողջոյն
Կենալ, կամ
Ընել, առնեմ
Աշխատիլ, աշխատ լինիմ
Կայ, են
Քանի որ, յորմէ հետէ
Հոն, անդ
Բոլոր այս գիշեր, զամենայն գիշերս
Բոլոր ցորեկը, զտիւն կամ զօրն ողջոյն
Օթեւան ընել, ոգանիմ
Գաւաթ, բաժակ
Անօթի, նօթի
Մինակ, առանձին
Մարդ, այր
Երկայն, ընդերկար
Վարպետ, վարդապետ
Առաջ, յառաջ քան
Աւելի, առելի քան
(Հազարի) չափ, իբրև

ԼՈՒԹՈՒՄ

Տարան զնոսա մղնոս երկոսս. Տարան բայ ներգ. կտր. յոք. Գ. դէմք, Տանէմ էն. — Տարան, ոմ. — Նոսա. Նոսա, էակ. դեր. յոք. Գ. դէմք, զօրութեամբ կ'իմացուի, տէր բայի պարան ին։ — Նոսա պարան. զմով. — Զնոսա. զնոսա, էակ. դեր. Գ. դէմք. յոք. հայց. սեռի խնդիր պարան ին. — Տարան զնոսա, որչափ տեղ. — Մղնոս երկոսս. հայց. բնութեան խնդիր պարան ին, երկայնութեան չափ կը ցուցնէ։

ԴԱՍ ԻԸ.

ՀԱՑԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ Ի ՁԵՌՆ, ՀԱՆԴԵՐՁ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Շարունակութիւն)

Հ. Ուրիշ որ բառերուն հայցականը բնութեան խնդիր է։

Պ. Բնութեան խնդիր է նաև՝

2°. Ճանապարհ, ճամբայ, բառին հայցականը, և՞ը ճամբէն հարցման պատասխան է. զոր օրինակ՝ երթայր ճանապարհ լերինն. Լերան ճամբէն կ'երթար։ Երթայր, կ'երթայր, ո՞ը ճամբէն. — Ճանապարհ լերինն, լերան ճամբէն. ճանապարհ հայցական հոլովը բնութեան խնդիր է երթայր բային։

3°. Օրինակ (եղանակ). ձեռ, ոտք (տեսակ) բառերուն հայցականը նոյնպէս բնութեան խնդիր է, և ի՞նչ եղանակաւ, ի՞նչ ձեռով, ի՞նչ ոտքով հարցման պատասխան է. զոր օրինակ՝ խօսեցաւ զայս օրինակ. այս ոտքով խօսեցաւ։ Խօսեցաւ. ի՞նչ ոտքով. — Զայս օրինակ, այս ոտքով. զայս օրինակ հայցական հոլովը բնութեան խնդիր է խօսեցաւ բային։

Ի ՅԵՌՆ, ՀԱՆԴԵՐՁ, ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հ. Ի յեռն, հանդերձ նախադրութիւններն ինչ կը նշանակեն և ինչ հոլով խնդիր կ'ուզեն։

Պ. Ի յեռն նախադրութիւնը յեռով կը նշանակէ, և սեռական հոլով խնդիր կ'ուզէ, հանդերձ կը նշանակէ ունկերեղ, հետը, և գործիական հոլով խնդիր կ'ուզէ. զոր օրինակ՝ ի յեռն նորա, անոր ձեռքով, հանդերձ նովաւ, մէկտեղ, անոր հետ, ըսել է։

34. Հրահանգ

Երեք օրուան ճամբայ գացին. Զեր ճամբան գացէք. Հասարակաց ճամբէն երթանք. Հեռու ճամբայ գնաց. Անոնց հետ ճամբայ մ'երթար. Երկայն ճամբէն երթալ չէին ուզեր. Մարդիկը լերան ճամբէն անոնց ետեւէն ինկան. Որ ճամբէն երթանք. Շիտակէն երթանք. Զանոնք երկայն ճամբէն դրկեց. ինք կարճէն գնաց. Երբ օրուան մը ճամբայ եկան. Քաղքէն երկու օրուան ճամբայ հեռացանք. Այս կերպով խօսեցաւ անոնց հետ. Ամէնքն ալ նոյն գունով և նոյն ձեւով հանդերձներ կը հագնին. Եղբօրը հետ մէկտեղ հոս եկաւ. Հայաստան եկաւ կնոջմով և տղոցմով մէկտեղ. Այս եկեղեցին որուն ձեռքով շինուեցաւ. Իտալացի ճարտարապետներու ձեռքով. Աստուած մեծամեծ բաներ կը կատարէ անզօրներու և պզտիկներու ձեռքով. Թագաւորական պալատին ձեւով իրեն պալատ շինեց. Թշնամեաց նաւերուն եղանակով նաւեր շինել տուաւ, բայց ուրիշ տեսակ ներկեց զանոնք. Իմ ձեռքովս այն պատուոյն հասաւ. Բարեկամներու ձեռքով դաւաճանութիւնն իմացուց անոր. Որուն ձեռքով ստացար այդ հարստութիւնը. մեր ձեռքով չէ՞ մի։

Հասարակաց (ճամբայ), արքոնի (ճանապարհ)
Ետեւէն իյնալ, պնդել զինի
Շիտակ, ուղղիր
Մէկտեղ, հանդիպիլ (նխ.)
Հոս (շարժում), այր
Հայաստան, Հայք
Տղաք, մանկիք
Որու ձեռքով, յո՞յր յեռն
Մեծամեծ բաներ, մեծամեծ
Կատարել, վճռել
Անզօր, դիւր
Զտրիկ, անաւոք
Պալատ, ապարանք
Թագաւորական, արքունի
Եղանակ, օրինակ
Տեսակ, ազգ
Դաւաճանութիւն, դաւ
Իմացուցանել, զգացուցանել
Հարստութիւն, մեծութիւն
Զէ՞ մի, ոչ ապաքէն

ԼՈՒԾՈՒՄ

Գնացին ճանապարհ երէց աւուրց. երեք օրուան ճամբայ դացին։ Գնացին, բայ չէզոք կար. յք. Գ. դէմք։ Գնացին, ո՞վ, որոնք. — Նոքա. նոքա՝ էակ. դեր. Գ. դէմք յք. ուղղ. տէր բայի գնաց ին, զօրութեամբ. — Նոքա գնացին. որքա՞ն դեղ — երէց աւուրց ճանապարհ, երեք օրուան ճամբայ (միջոց, տեղ). ճանապարհ՝ հայց. բնութեան խնդիր է գնացին ին, քանզի չափ, երկայնութիւն, ճամբայ ցուցնող բառերն հայերէն հայցական կը դրուին։

Խօսեցաւ ընդ նոսա զայս օրինակ. Անոնց հետ այս կերպով խօսեցաւ։ Խօսեցաւ, բայ չէզ. կար. եզ. Գ. դէմք։ — Խօսեցաւ, ո՞վ. — Նա. նա՝ էակ. դեր. Գ. դէմք. եզ. ուղղ. տէր բայի խօսեցաւ ին, զօրութեամբ։ — Նա խօսեցաւ որո՞ հետ. — Ընդ նոսա, անոնց հետ. Ընդ նոսա՝ նախադրութեամբ խնդիր խօսեցաւ ին։ Նա խօսեցաւ ընդ նոսա, ի՞նչ կերպով, — Զայս օրինակ, այս կերպով. Զայս օրինակ՝ հայցական բնութեան խնդիր խօսեցաւ ին. կերպ, եղանակ, ցուցնող բառեր հայերէն հայցական կը դրուին։

ԴԱՍ ԻԹ.

ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ. Տ՞Մ ԲԱՅՈՎ ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Հ. Ո՞ր բայերն անցողական կը կոչուին։

Պ. Հայերէն լեզուն մասնաւոր յատկութիւն մը ունի որ ամէն չէզոք բայ կրնայ ներգործականի փոխել, զոր օրինակ՝ զօրանամ, զօրացուցանեմ, նստիմ, նստուցանեմ։

Հ. Անցողական բայերն ինչպէս կը շինուին։

Պ. Անցողական բայերը կը շինուին՝ չէզոք բային կատարեալ եզակի առաջին դէմքին վերջին ձայնաւորը ուցանեմի փոխելով, զոր օրինակ.

	Կատարեալ	Անցողական
Ննջեմ	ննջեցի	ննջեցուցանեմ
Անցանեմ	անցի	անցուցանեմ
Աշխատիմ	աշխատեցայ	աշխատեցուցանեմ
Խաղամ	խաղացի	խաղացուցանեմ
Լնուում	լցի	լցուցանեմ
Զգենուում	զգեցայ	զգեցուցանեմ

Հ. Այս կանոնէն ինչ զարտուղութիւն կայ։

Պ. Կոչնչիմ բային վրայ փոխանակ ուցանեմի կ'աւելցուի ուսանեմ, փլանիմ բային վրայ ալ՝ ուցանեմ զոր օրինակ.

	Կատարեալ	Անցողական
Կորնչիմ	կորեայ	կորուսանեմ
Փլանիմ	փլայ	փլուցանեմ

Հ. Անցողական բայերն ինչպէս կը խոնարհին։

Պ. Անցողական բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով.

ԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
Սահմանական եղանակ, ներկայ	
Հատուցանեմ, կը վճարեմ	Հատուցանիմ, կը վճարուիմ
Հատուցանես, և այլն	Հատուցանիս, և այլն
Անկատար անցեալ	
Հատուցանէի, կը վճարէի	Հատուցանէի, կը վճարուէի
Հատուցանէիր, և այլն	Հատուցանէիր, և այլն
Կատարեալ անցեալ	
Հատուցի, վճարեցի	Հատուցայ, վճարուեցայ
Հատուցեր	Հատուցար
Հատոյց	Հատուցաւ
Հատուցաք	Հատուցաք
Հատուցէք	Հատուցայք
Հատուցին	Հատուցան
Ապառնի	
Հատուցից, պիտի վճարեմ	Հատուցայց, պիտի վճարուիմ
Հատուսցես	Հատուսցիս
Հատուսցէ	Հատուսցի
Հատուսցուք	Հատուսցուք
Հատուսջիք	Հատուսջիք
Հատուսցեն	Հատուսցին
Հրամայական	
Հատո, վճարէ	Հատուցիր, վճարուէ
Մի հատուցաներ	Մի հատուցանիր
Հատուցէք	Հատուցարուք
Մի հատուցանէք	Մի հատուցանիք
Ստորադասական	
Հատուցանիցեմ, վճարեմ	Հատուցանիցիմ, վճարուիմ
Հատուցանիցես, և այլն	Հատուցանիցիս, և այլն
Անորոշ	
Հատուցանել, վճարել	Հատուցանել (իլ) վճարուիլ

Անցեալ ընդունելութիւն

Հատուցեալ, Վճարած Հատուցեալ, Վճարուած

Ապառնի ընդունելութիւն

Հատուցանելոց, Վճարելու Հատուցանելի, Վճարուելու

35. Հրահանգ

Շրջիմ (*). Դառնամ. Մատչիմ. Հասանեմ. Վերանամ. Թռչիմ. Հանաչեմ. Զբօսնում. Շիջանիմ. Ցառնեմ. Գնամ. Կեամ. Կամ. Լամ. Խոնարհիմ. Մնանիմ. Մնանիմ. Մեղանչեմ. Բուսանիմ. Զօրանամ. Գօսանամ. Դառնանամ. Ուսանիմ. Ամաչեմ. Լնում. Զարմանամ. Իմանամ. Զգամ. Վրիպիմ. Հաւանիմ. Հաճիմ. Ցուսամ. Մոռանամ. Մոլորիմ. Բարձրանամ. Թուլանամ. Խստանամ. Սովորիմ. Ժառանգեմ. Զովանամ. Ցրտանամ. Ուծանամ. Ջեռնում. Մեծանամ. Զարթնում. Ագանիմ. Հնազանդիմ. Դադարիմ. Ապրիմ. Տրտմիմ։

Տամ բաց ով աներեւոյթ

Հ. Տամ բայով աներեւոյթն հայերէն ինչ կը նշանակէ։

Պ. Հայերէն ամէն աներեւոյթ տամ բայով կրնայ գործածուիլ, ինչպէս՝ տամ սոպել, տամ խօսել, տամ անցանել, եւայլն։ Տամ բայն այս կերպ գործածութեան մէջ բան մը ընել տալ կամ ինչ տալ կը նշանակէ։

Եթէ նմա ըմպել	Անոր խմել տուաս
Ոչ եթէ նմա ուտել տանուլ	Անոր ղանել տանել ղրուաս
Տայ քեզ ճաշակել	Քեզի սոպել պէտք տամ
Տուր ընթերանուլ ղեբրդ	Այդ գիրքը կամ գրուածը կարդալ տուր
Ոչ տայ քեզ մտանել ի ներքս	Քեզի ինչ չեմ տար ներս մտնել

(*) Աշակերտք նշանակեալ բայերուն անցողականները շինեն։

36 · Հրահանգ

Եղբայրդ իր պարտքը չի վճարեր · Երբ տղան կաթէն կտրուեցաւ · Ձեռքէն բռնելով վերցուց · Աշակերտները զանի արթնցուցին · Անոր իր հանդերձները հագուցի · Տղան ծնկուրներուն վրայ քնացուց · Շատերը կը զարմացնէր · Այդ տղան իր մօրը դարձուր · Պարտապան մը անոր առջեւը հանուեցաւ · Կըրակը մարեցին · Ճրագն ով մարեց · Զանի բոլոր քաղաքը պտտցուց · Բոլոր ազգերը հնազանդեցուց · Զանոնք հոն երկու օր դադրեցուցինք · Զիս այս վտանգէն ազատէ · Զանի մի տրտմեցուներ · Զանոնք չարաչար աշխատցուց · Նախ զանոնք անցուց գետէն և ետքը ինք անցաւ · Անոր խօսել չեմ տար · Մեզի շունչ առնել չեն տար · Անոր մեզի հակառակ խօսիլ չտուաւ · Ինք դիր չի դիտեր, ուրիշներուն գրել կ'ուտայ · Անոր դինի խմել տուին · Ձեզ պատժել պիտի տամ · Զանի կղզի մը աքսորել տուաւ · Ձեզի մեր երկրէն անցնիլ չենք տար · Երկու ոչխար մորթել տուաւ · Եթէ ինծի տեսնել տաս իմ որդիներս · Անոնց ձայն հանել չէր տար · Զանի իր տունը տանել տուաւ · Պարտքդ ինծի վճարէ · Զիս այս անգամ ալ զօրացուր · Փարաւոնին աղջիկը մեծցուց զՄովսէս · Աստուած Աբրահամը հարբստացուց ։

Կաթէն կտրեմ, հոգոցանիմ ի ոգին	Ծունկ, ծունգ · սեռ · ծնգոց
Վճարեմ, հոգոցանիմ	Քնացունեմ, ննջեցուցանիմ
Ձեռքէն բռնել, ոնել ձեռանէ	Զարմացնել, զարմացուցանիմ
Վերցունեմ, յարուցանիմ	(Մէկուն) առջեւը հանել, մոգոցանել առ (ոյ)
Արթնցունեմ, զարթուցանիմ	Մարեմ, շիջուցանիմ
Հագցունեմ, ոգոցանիմ	Պտտցունեմ, շրջեցուցանիմ
	Բոլոր, ամենայն

Աշատեմ, ապրեցուցանեմ	Երկրէն, ընդ երկիր
Գետէն, ըստ գետոն	Մորթեմ, զինուոմ
Շունչ առնել, ոգի առնուլ	Ձայն հանել, ձիշ հանել
Նաքը, ապա	Ալ, նաև
Գիր, (գրութիւն) դպրութիւն	Անգամ, նոսաք
Խմեմ, ըմպեմ	Մեծցուցեմ, ուռուցանեմ
Պատժեմ, պատուհասեմ	Հարստացնեմ, դիցուցանեմ
Կղզի մը, 'ի կղզի ուրեւ	

ԴԱՍ Լ.

ԵՍ ԲԱՑԻՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ. Գ.

Հ. Եմ բայը երբ էական բայ է։

Գ. Եմ բայն էական կամ գոյական բայ է, երբ ստորոգելի մը ենթակային (*) (տէր բայիին) հետ կը կապէ. զոր օրինակ՝ սա նախադասութեան մէջ՝ Արդար է Աստուած, էն էական բայ է, քանզի արդար ստորոգելին Աստուած ենթակային հետ կը կապէ։

Լուսաւոր է արեգակն	Արեգակը լուսաւոր է
Բաղում են աստեղք	Աստղերը շատ են
Դա է որդի իմ	Ի՞մ որդին այդ է
Այս էին բանք նոցա	Անոնց խօսքերն ասոնք էին
Իմ է երկիրս	Այս երկիրն իմ է
Քո իցէ մատեանդ	Այդ գիրքը քո՞՝ կը է
Այլ է խորհուրդ նոցա	Անոնց խորհուրդն ուրիշ է

(*) Տրամաբանք Ենթակայ կը կոչեն տէր բային, Հայերէն քերականութեանց մէջ սովորաբար Ենթակայ բառն ալ գործածուի կ'անուանեն, իսկ էական բայը, այսինքն՝ է բայը կամ կ'անուանեն։ Այս երեք բառերն, այսինքն՝ ենթակայ, ստորոգելի և էական բայն բաղկացեալ խօսք մը նախադասութիւն կ'անուանեն։

Բոլոր այս խօսքերուն մէջ եմ բայն էական կամ գոյական բայ է։

Հ. Կայ նշանակող ուրիշ ինչ բայ կայ։

Պ. Գոմ պակասաւոր չէղոք բայը կայ կը նշանակէ, և այս նշանակութեամբ շատ անգամ եմ բային տեղ կը գործածուի, զոր օրինակ՝ գոյ սատ այր մի. հոս մարդ մը կայ։

Հ. Ոչ է, ոչ գոյ, չկայ՝ բառերուն տեղ հայերէն սովորաբար ինչ կը գործածուի։

Պ. Ոչ է, ոչ գոյ, չկայ՝ բառերուն տեղ հայերէն սովորաբար կը գործածուի ոչ. զոր օրինակ՝

Չէ՛ ոք բարի	Բարի մէկը չկայ
Չէ՛ սատ տեղի բնակութեան	Հոս բնակելու տեղ չկայ

Հ. Եմ բայն ուրիշ ինչ կը նշանակէ։

Պ. Եմ բայը 1°. շատ անգամ ունիմ բայ է, և կը նշանակէ գտնուիլ (տեղ մը), ներկայ ըլլալ, և ան առեն նախադասութեան մէջ ապրուիլ չըլլար, զոր օրինակ՝ սա խօսքին մէջ, Աստուած ամէն տեղ է. է կը նշանակէ ներկայ է, կը գտնուի։

Ո՞ւր իցէ եղբայր իմ	Եղբայրս ո՞ւր է, այսինքն՝ ո՞ւր կը գտնուի, ո՞ւր կը կենայ
Ասա՛ է որդի քո	Քոյ որդիդ հոս է, այսինքն՝ հոս կը գտնուի, հոս կը կենայ
Եւ էր Պետրոս ի բանտի	Պետրոս բանտին մէջ էր, այսինքն՝ կապուած, արգիլուած էր
Եղաք առ նոսա աւուրս եօթն	Եօթն օր անոնց հետ եղանք, այսինքն՝ ծառայեցինք, բնակեցանք

2°. Եմ բայը շատ անգամ կայ բային տեղ կը գործածուի, և նոյնպէս չէզոք է, զոր օրինակ.

են ոմանք որ ոչ հաւատանկան ոմանք որ չեն հաւատար
Է աստ այր մի Հոս մարդ մը կայ
Էին անդ թակոյկք եօթն Հոն եօթը ընտրեալ կար

Հ. Գոմ բայը Եմ էական բային տեղ չի կրնար գործածուիլ։

Գ. Գոմ բայը Եմ էական բային տեղ գործածել ընտիր հայերէն չէ. ուստի և փոխանակ ըսելու՝ հիւանդ գոյ, վայելուչ գոյր, ճշմարիտ գոլ, պէտք է ըսել, հիւանդ է, վայելուչ էր, ճշմարիտ լինել։

37. Հրահանգ

Տգիտութիւնն ամբարտաւանութեան քոյրն է. Դատարկութիւնն ամէն չարեաց մայրն է. Կարդալն ճանձրութեան դեղթափն է. Գինին ծերերուն կաթն է. Բռնաւոր մարդն արձակուած առիւծ է. Շուշանն անմեղութեան նշան է։ Առիւծին բարկութիւնը սոսկալի է. Հայրդ ուր է. Հայրս տունն է. Շատ օրեր հոն եղաւ. Քաղքին մէջ կին մը կար. Անտառին մէջ գազաններ կան. Ձեր եղբայրները պարտէզն են. Բանտին մէջ եղած ատենս. Անիկա մեզի հետ չէր. Կաթսային մէջ մահ կայ։ Սրահին մէջ շատ բազմութիւն կար. Մայրս իւր սենեկին մէջն է. Ամէնքն ալ հոս են. Երկուքն ալ մէկտեղ էին. Հոս երկու սուր կայ. Անոր մեծ որդին ագարակն էր. Հոն մարդ մը կար. Հօրս տունը շատ սպասաւորներ կան. Դուք ծոմն էք, մենք՝ ցամաքը. Օտարականներն այս սըրահն են. Հիւրը մեր քոմն է. Այս տանը մէջ հարսնիք կայ. Թղենւոյն վրայ պտուղ չկայ. Քու ստակդ իմ մնտուկս է. Անոր գերեզմանը եկեղեցւոյն բակն է. Երկիրը խաղաղութեան մէջ էր. Կենաց ծառը դրախ-

տին մէջ տեղն էր. Մեր սպասաւորները դաշտն են. Ձեր քոյրերը գեղն են. Մայրդ ուր էր. Մայրս եկեղեցին էր. Հոն խոզերու երամակ մը կար. Անոր ծառաներէն երկուքը քաղաքն են, երեքը՝ գեղը. Անոնց մէ մէկը հոս է։

Կարդալը, սովոր ընթերցողութիւն	Ամէնքն ալ, ամենուին
Դեղթափ, անվնեցեալ	Երկուքն ալ, երկուին
Արձակուած, ազատ	Մէկտեղ, 'ի միասին
Նշան, նշանակ	Սուր, սուսեր
Բարկութիւն, ցասումն	Մեծ (որդի), երէց
Սոսկալի, ահռելի	Սնտուկ, արկղ
Եղած ատենս, մինչ էի	Բակ, գաւիթ
Շատ, յոյժ	Մէջտեղը, 'ի մէջ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Հայր էմ 'ի տան է։ Էր, չէզոք բայ, կը նշանակէ՝ կը գտնուի, հոն է. սհմ. ներկ. եզ. գ. դէմք. — Ո՞վ է (կը գտնուի). — Հայր էմ. հայր, գոյ. եզ. ուղղ. տէր բայի է ին. Իմ ստաց. ածակ. հայր ին. — Հայր էմ է, ուր. — Ի տան. 'ի տան՝ է նախդրիւ բնութեան խնդիր է ին, տեղւոյ պարագան կը ցուցնէ։

ԴԱՍ ԼԱ.

ԵՄ ԲԱՅԸ ՈՒՆԻՄ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Ունիմ բային տեղ հայերէն ինչ բայ կը գործածուի։

Պ. Ունիմ բային տեղ հայերէն շատ անգամ էմ բայը կը գործածուի։

Հ. Եմ բայն այսպէս ունիմ բային տեղ գործածելու համար ինչ ընելու է։

Գ. Ունիմ ին ասած ինդիրը որ քայլ ընելու է, իսկ որը քայլն ասուանի փոխելու է. զոր օրինակ.

Անիկա պարտէզ մը ունի
Հայրս այգի մը ունէր
Անիկա մանչեր և աղջիկներ ունեցաւ

Գարդեզ մի է նորա
Այգի մի էր հոր իմոյ
Եղեն նորա ուսպերք և դրստեր

38. Հրահանգ

Երկու եղբայր ունիմ. Անիկա ոչխար և արջառ ունէր. Մէկ հատիկ աղջիկ մը ունէր. Գիրք մը ունիմ. Եղբայրս պզտիկ պարտէզ մը ունի. Գեղեցիկ տուն մը ունինք. Անոնք մեծամեծ պալատներ ունին. Այն թագաւորը շատ զինուորներ ունի. Անոր զօրքը պաշար չունի. Հօրեղբայրս մանչ մը և աղջիկ մը ունի. Շատ ստակ ունիս. Շատ ստակ չունիմ, շատ բարեկամ ունիմ. Ծառաներ և աղախիններ ունին. Հայրս մեծ տուն մը ունի. Անիկա պզտիկ շուն մը ունէր. Տեղ չունիմ. Ծառաներ և աղախիններ չունին. Անիկա Եգիպտացւոց հետ պատերազմ ունեցաւ. Աչք ունին և չեն տեսներ. ականջ ունին և չեն լսեր. Բարեկամս պզտիկ շուն մը ունի որ շատ հաւատարիմ է. Շատ գիրք ունինք. Ուրիշ տուն մը ունիմ որ շատ գեղեցիկ է. Շատ բարեկամներ ունինք, շատ երջանիկ ենք. Զարերը բարեկամ չունին և թշուառ են. Անիկա որդի մը ունեցաւ. Հայրս շատ ստացուած ունի. Կինը մեծ գութ ունէր իր զաւակներուն:

Մէկ հատիկ, միմոյ
Պզտիկ, փոքր
Պալատ, ապարանք
Մանչ, ուսպր
Աղջիկ, դուստր
Աղախին, աղախին, յբ. ա-
ղախնայք
Պզտիկ շուն, ընկ, շուն
փոքրիկ
Զաւակ, որդեակ
Ստացուած, ինդ, ապա-
ուանք

ԼՈՒԾՈՒՄ

Են իմ եղբարտ երկու։ Են. էակ. բայ. սկմ. ներկ. յբ. Գ. դէմք. հոս կը նշանակէ ունենալ։ — Ո՞վ են. — Եղբարտ երկու. եղբարտ՝ գոյ. յբ. ուղ. տէր բայի են ին. երկու՝ թուական. ածական. եղբարտ ին։ — Եղբարտ երկու են որու. — Իմ. իմ՝ էակ. դեր. Ա. դէմք. եզ. սեռ. խնդիր են ին։

ԴԱՍ ԼԲ.

ԱԾԱԿԱՆԱՑ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ

Հ. Ածական մը իրի մը յատկութիւնը քանի կերպով կրնայ ցուցնել։

Պ. Ածական մը իրի մը յատկութիւնը կրնայ ցուցնել երեք կերպով, 1°. Պարզապէս, 2°. Բաղդատութեամբ, և 3°. Իրը վերջին աստիճան։ Զոր օրինակ.

Եղբայրս իմաստուն է — Իմաստուն է եղբայր իմ
Եղբայրս քու հօրմէդ աւելի իմաստուն է — Եղբայր իմ իմաստուն կամ իմաստնագոյն է քան զհայր քո
Եղբայրս շատ իմաստուն է — Եղբայր իմ իմաստուն է յոյժ

Առջի խօսքին մէջ իմաստուն ածականը պարզ է։ երկրորդին մէջ՝ բաղդատական, երրորդին մէջ՝ գերադրական։ Ասոնք են ածականաց աստիճանները։

Հ. Բաղդատութիւնը քանի տեսակ է։

Պ. Բաղդատութիւնը երկու տեսակ է. 1°. Հաւասարութեան բաղդատութիւն. և 2°. Տարբերութեան բաղդատութիւն։

Հ. Հաւասարութեան և տարբերութեան բաղդատութիւններն ինչ կը ցուցնեն, և ինչպէս կը բացատրուին։

Պ. Հաւասարութեան բաղդատութիւնը երկու բանի

իրարու հաւասար ըլլալը կը ցուցնէ, և էջրե՝ ղ նա-խադրութեամբ կը բացատրուի։ Ցարբերու-ներ բաղդատութիւնը երկու բանէ իրարմէ աւելի կամ նուազ ըլլալը կը ցուցնէ, և տան ղ նախադրութեամբ կը բացատրուի, զորօրինակ։

Օդը ջուրի պէս լոյծ է, բայց անկէ աւելի բարակ և թեթեւ է։

Լոյծ է օդ էջրե՝ ղջուր, այլ նուրբ և թեթեւ է տան ղնա։

Հ. Բաղդատութեան մէջ ածականին վրայ ինչ մասնիկ կամ բառ կ'աւելնայ։

Պ. Բաղդատութեան մէջ ածականին վրայ երբեմն գոյն մասնիկը կ'աւելնայ, երբեմն ալ ե՝ բառը կը դրուի ածականէն առաջ կամ ետքը. զորօրինակ.

Ուժէ աւելի յարգի է իմաստութիւնը։

Իմաստութիւն պատուական կամ պատուականագոյն է քան զզօրութիւն։

Հարստութիւնն աղէկ է, բայց առաքինութիւնն աւելի աղէկ է։

Բարւոք է մեծութիւն, այլ առաքինութիւն քաջաւոր է։

Հ. Բաղդատութիւնը երբ նուազութիւն կը ցուցնէ։

Պ. Բաղդատութիւնը նուազութիւն կը ցուցնէ, երբ քայլ քացաական է, զորօրինակ.

Եղբայրդ քեզի չափ խորագէտ է։

Եղբայր քո խորագէտ է էջրե՝ դքեզ

Եղբայրդ քենէ նուազ խորագէտ է։

Եղբայր քո չէ խորագէտ էջրե՝ դքեզ

Եղբայրդ քենէ աւելի աղէկ է։

Եղբայր քո լա՝ կամ լաւագոյն է տան դքեզ

Եղբայրդ քենէ նուազ աղէկ է։

Եղբայր քո չէ էնդ լա՝ կամ լաւագոյն տան դքեզ

Հ. Հայերէն գրաբարի մէջ գերադրական աստիճան ցուցնելու համար ինչ ընելու է։

Պ. Հայերէն գրաբարի մէջ գերադրական աստիճան ցուցնելու համար ածականին վրայ աւելցնելու է յոյժ, կարգի, անհնարին և ուրիշ սոնց նման բառեր։

39. Հրահանգ

Եղբայրս քու հօրդ պէս հարուստ է, բայց ինչ աւելի հարուստ չէ. Ձեր հօրեղբօրը տունը մերինին պէս ընդարձակ է. Այս պարտէզը մեծ է, բայց իմինիս չափ գեղեցիկ չէ. Առիւծը վագրին չափ անգութ չէ. Կ'ուզեմ տունս քակել և աւելի գեղեցիկ շինել. Այս տղան քու աղջկանէդ աւելի խելօք և հանդարտ է. Ծովերը լիճերէն աւելի խորունկ և ընդարձակ են. Դուք ինչ աւելի իրաւացի էք. Ես անիրաւ եմ, դուն ինչ աւելի անիրաւ ես. եղբայրդ բոլորովին անիրաւ է. Իմ եղբօրմէս մեծ ես. բայց անկէ աւելի խելօք չես. Մեր ծառաները ձերիններէն երջանիկ են. Իմ բժիշկս քուկինէդ աւելի վարպետ է. Այս մարդը շատ հարուստ է. երեսունէ աւելի տուներ ունի. Դուն շատ բաներով զբաղած ես, բայց եղբայրս քենէ աւելի զբաղած է. Դուն քիչ կը զբօսնուս, ես քենէ քիչ, իսկ քոյրս մենէ աւելի քիչ. Օդը ջուրէն թեթեւ է. Որդիս քենէ իմաստուն է. Այս լեռն ամէն լեռներէն բարձր է. Աշխարհիս մէջ վատահամբաւ ըլլալէն աղէկ է մեռնիլ. Կենդանի շունը մեռած առիւծէն աղէկ է. Թագաւորները զօրաւոր են, բայց Աստուած անոնցմէ աւելի զօրաւոր է. Եղբայրդ խելօք է, բայց իմ եղբայրս անկէ աւելի խելօք է. Ձեր քոյրը պարկեշտ է. բայց մեր դպրոցին աղջիկներն անկէ աւելի պարկեշտ են։ Այս տղաքն իրենց հօրմէն աւելի խելացի են. Հովը ու ջուրն ամէն

բանէ աւելի սաստիկ և ուժով են. Առիւծէն աւելի սոսկալի կենդանի մը չկայ. Արեւին լոյսը լուսնին լուսէն պայծառ է. Հոգին մարմնէն գերազանց է. Լուսինն ուրիշ աստղերէն փոքր է. Աստղերէն ոմանք արեգակէն մեծ են. Հին գինին նորէն աւելի յարգի է. Նպատ լեռն Արարատին չափ բարձր չէ, (կամ Արարատէն նուազ բարձր է)։ Սեւ ծովը Միջերկրականէն աւելի շատ անգամ կ'ալեկոծի. Այս մարդը մենէ աւելի շատ անգամ կը ճամբորդէ. Այս լեռները շատ բարձր են. Զուրին զօրութիւնը շատ սաստիկ է. Անոր յաղթել շատ դժուար է. Ցամաքը մենէ շատ հեռու էր. Այն մարդը շատ ճարտասան է։

Գէս, էքէլ գ	Սաստիկ, բուռն
Անգութ, անափոյն	Ուժով, ուժգին
Աւելի, նաս	Կենդանի, գազան
Խելօք, զգօն	Սոսկալի, ահագին
Իրաւացի (հագդը), արդար	Գերազանց, առաւել
Բոլորովին, յոյժ, ամենեւին	Աստղերէն ոմանք, են աստղեղ
Վարպետ, ճարտար	Ցարդի, պատուական
Շատ բաներով, զբաղումէ	Շատ անգամ, ապէպ, յաճախ
Զբաղած, զբաղեալ	Ալեկոծիմ, ամբոխիմ
Վատահամբաւ, վատանուն	Ճամբորդեմ, ճանապարհորդեմ
Զօրաւոր, հզօր	Շատ (մկ.) յոյժ
Գարկեշտ, զգաստ	Զօրութիւն, բռնութիւն
Խելացի, հանճարեղ	Ճարտասան, բանիբուն

ԼՈՒԹՈՒՄ

Եղբայր էմ մեծապուն է էքէլ ղիայը տս, այլ չէ ընչեղ տան ղիս։ Է, էակ. բայ սէմ. ներկ. եզ. Գ. դէմք. — Ո՞վ է. — Եղբայր էմ. եղբայր իմ՝ տէր բայի է ին. —

Եղբայր իմ է, ի՞նչ. — Մեծապուն. մեծատուն՝ ստորոգելի եղբայր ին. — Եղբայր իմ մեծատուն է, էբբա՞ զ՞ի. էբբա զհայր ս՝. էբբա զհայր քո՝ նախադրութեամբ խնդիր մեծապուն ին, հաւասարութիւն կը ցուցնէ։

Այլ դ՝ ընդեղ տան զի՞։ Է, բայ էակ. սկմ. ներկ. եզ. գ. դէմք. — է, ինչ. — Նա (եղբայր իմ), դերանուն տէր բայի, զօրութեամբ կ'իմացուի։ — Է նա՝ ի՞նչ. — Ընդեղ. ընչեղ՝ ստորոգելի նա ին. — Է նա ընչեղ տան զո՞. — Քան զիս՝ տան զ նախադրութեամբ խնդիր, առաւելութիւն կը ցուցնէ, հոս բայը բացասական ըլլալուն համար նուազութիւն կը ցուցընէ. զ, բացասական մակբայ. այլ, շաղկապ, խօսքին երկու նախադասութիւնները կը կապէ։

ԴԱՍ ԼԳ.

ԱԾԱԿԱՆԱՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Հ. Ածականները խնդիր կ'ուզեն և ինչ հոլով։

Պ. Ածականներէն ոմանք շատ անգամ տրական, բացառական, գործիական, և կամ նախադրութեամբ խնդիր մը կ'ուզեն. ինչպէս, կարօտ իրատոս, իրատի կարօտ. Մերկ 'ի հանդերձէ, հագուստէ զուրկ. ի շնորհօ, շնորհքով լեցուն. Պատրաստ 'ի կռիւ, կռուի պատրաստ։

Հ. Թուական և անորոշ ածականք ինչ հոլով խընդիր կ'ուզեն։

Պ. Թուական ածականք, և քանակութիւն ցուցընող ուրիշ քանի մը ածականաց յոքնակիներն, ինչպէս՝ քաղաքաց, կիսոյ, շատ, և անորոշ ածականք՝ ոմն, ոմանք, այլ, ո՞ի, գոյականաբար առնուելով բացառական հոլով խնդիր կ'ուզեն։ Այսպէս կ'ըսուի Մին է

յինչ, ձենէ մէկը. Երէ՞ւ է նոցանէ, անոնցմէ երկուքը. Բաղա՞ւ յաշակերտաց անդէ, աշակերտներէն շատերը. Այլ՞ է բարեկամաց նոցա, անոր բարեկամներէն ուրիշները. Ո՞ւր է դինչ, մենէ ոմանք։

40. Հրահանգ

Ի՞նչ բանի կարօտ ես. Ձեր օգնութեանը կարօտ եմ. Նոյ հաճոյ եղաւ Աստուծոյ. Կ'ուզես ինձի հաճոյ ըլլալ. Քու տիրոջդ հաճոյ եղիր. Անոնց քուրձերը ցորենով լեցուն էին. Պտղով լեցուն երեք կողով բերին. Մեր շտեմարանները դատարկ են բերքէ. Բարեկամ, քենէ գոհ եմ. Անոնց տէրերը գոհ էին անոնցմէ. Աշխատութիւնը մարմնոյ օգտակար է. Դատարկութիւնը թէ մարմնոյ և թէ հոգւոյ վնասակար է. Գիտութիւնը հարկաւոր է ամէն մարդու. Հոգին մարմինէն (քան զմարմինը) գերազանց է. Դուն քու եղբայրներէդ գերազանց ես իմաստութեամբ. Քաջութենէ պակաս չենք. Երկիրը բնակիչներէ պարպուած էր. Ցաւերէ ազատ էք. Անոնք հիւանդութիւններէ զերծ են. Անոր տունը եկեղեցւոյն կից էր. Մարդիկը որսի տեղեակ էին. Ճամբուն տեղեակ ես (գիտես). Անոնց խորհուրդներուն (միտքը դրածին) անտեղեակ չենք. Անոնց գործքերուն հաղորդ մի ըլլաք. Գիրը դիւրին էր կարդացուելու. Խօսքերը դժուար էին իմանալու. Անոնց արիւնէն մաքուր եմ. Առաքինութենէ և բարի գործքերէ մերկ էին. Անիկա վարժ էր գրագրութեան արհեստին մէջ. Ձին և շունը շատ ընտանի են մարդուս. Աստուծոյ պատուէրն է մեծերուն հնազանդ ըլլալ. Մենէ օտար մի ըլլաք. Աստուծոյ կամքին հլապատակ ըլլալ մեղի պարտք է։

Ի՞նչ բանի, էմ էմ՞է — Դատարկ, ո՞ւնայն
Լեցուն, լէ — Բերքէ, ուրդէ՞ն՞է

Քենէ, զէն
Հարկաւոր է, պէտք է
Մաքուր, սուրբ
Գրագրութիւն, էջագրութիւն
Գերազանց, առաջ
Պակաս, ընդէ
Պարպուած, ընդարձակ
Հիւանդութիւն, ախտ
Զենք, զէնք ինչ
Կարդացուելու, առ ընթեռնուլ
Իմանալ, առնուլ է դիտ. իմանալու, յառնուլ է դիտ
Մարդիկը, արէն
Ճամբայ, ճանապարհ
Արհեստ, արուեստ
Մեծ, առատ
Պարտք, պարտք

41. Հրահանգ

Անոնցմէ երկուքը գիւղ մը կ'երթային. Մենէ շատերը հոն էին. Անոնցմէ հինգը իմաստուն էին, և հինգը՝ յիմար. Բազմութենէն ոմանք առաջ եկան. Ձեր եղբայրներէն մէնը մեր քովն է. Իշխաններէն մէկը կ'ըսէ անոր. Ձենէ քիչերը կրնան ընել ասիկա. Անոնցմէ կէսը (ոմանք) սպաննուեցան, ուրիշները գերութեան տարուեցան. Աւազակներէն ոմանք սպաննեցին, մնացածները ծովը նետեցին. Անոնցմէ շատերը պրծան. Անոնցմէ և ոչ մէկը կենդանի կը թողուր. Ձենէ ամենէն պզտիկն անկէ մեծ է։ Անոնցմէ հազար մը կորսուեցան. Անոնցմէ ամեն մէկը մէյմէկ հատը ուսը առաւ. Ձենէ ոմ կուզէ ինծի հետ գալ. Ցանցաւորներէն զորմնք բռնեցիք. Անոնցմէ երկուքը միայն բռնեցինք, ուրիշները լեռները փախչելով ազատեցան։

Բազմութիւն, ամբոխ
Առաջ եկան, տարեան յառաջ
Մեր քովը, առ մեզ
Կրնալ, կարող եմ
(Գերութեան) տարուիլ, վարիմ (ի գերութիւն)
Մնացածները, մնացեալքն
Նետել, ընկենում
Շատերը, ոչ սակաւ
Պրծիմ, ազատիմ
Ոչ մէկը, ոչ զմի ոք
Պզտիկ, փոքրիկ

Կորսուիմ, կ՝ընդէմ — Բռնել, ունէմ, կտ. կալայ
Ամէն մէկը, է՝բ՝ոնդէ՝ — Միայն, ե՝ելը
Մէյմէկ հատ, դեռ դ — Ազատիմ, ազբիմ

ԴԱՍ ԼԴ.

ՍՏՈՐՈԳԵԼԻ ՀԱՑՑԱԿԱՆ ԵՒ Է ՆԱԽԴՐԻՒ

Հ. Ստորոգելին ինչ հոլով ըլլալու է։

Պ. Ստորոգելին ուղղական է, երբ տէր բայիին կը վերաբերի. բայց անուանել, կոչել, ունել, դնել, կոչիել, ասուացանել բայերուն ստորոգելին անորոշ (առանց դի) հայցական ալ կը դրուի, երբ սեռի խընդրոյն կը վերաբերի։

Հ. Տէր բայիին վերաբերեալ ստորոգելին ալ չի՞ կրնար ուրիշ կերպ գործածուիլ։

Պ. Բայի մը տէր բայիին վերաբերեալ ստորոգելին կրնայ շատ անգամ է նախդրիւ անորոշ հայցական դրուիլ, երբ գոյական անուն է. այսպէս կ՝ըսուի. Եղէց ձեզ է հայր. Ձեզի հայր ըլլամ. Եւ դուք եղիջիք ինձ յորդիս. Դուք ալ ինձի որդիք ըլլաք։

42. Հրահանգ

Մարդիկ մահկանացու են. Դուն իմ բարեկամս ես. Ասոնք հարուստ մարդու որդիներ են. Աստուծոյ որդիները պիտի կոչուին. Անոնք անարատ գտնուեցան. Զանի ինձի բարեկամ ըրի. Մեզ իրենց որդիներուն դաստիարակ ըրին. Զանոնք իր տանը վրայ մատակարար դրաւ. Բանտին դուռները գոցուած գըտաւ. Թագաւորը ձեզ վերատեսուչ չդրմաւ մի. Զանոնք արդար գտայ. Ձեզ ինչ անուանեմ. Անոնց որդիք որոտման անուն դրաւ. Այս տղաքը դատարկապորտ

սորվեցուցիք. Ձեր կիները տանտիկին սորվեցուցէք, ձեր աղջիկները՝ ժիր և համեստ. Այս լեռները դաշտ պիտի ըլլան. Ինծի որդի եղիր, ես ալ քեզի հայր ըլլամ. Այդ չէն երկիրն անապատ չըլլայ. Զանոնք ինծի խորհրդական և խրատու ընտրեցի. Մեծամեծ ազգեր քակուեցան ու ոչինչ եղան. Այս պտուղները ձեզի կերակուր ըլլան։

Հարուստ, ԽԵԺԱՊՈՒՆ
Դնել, կացուցանել, կրթել, դնել
Գոցուած, ՓԱԿԵԱԼ
(Զրմա) մի, ՈՉ ԱՊԱՏԷՆ
Վերատեսուչ, ԳԵՍՈՒՉ
Անուանեմ, կոչեմ
Դատարկապորտ, ԴԱՏԱՐԿԱՊՈՐՏ-ՈՒՆ, յք. ԴԱՏԱՐԿՈՒՆՅՈՒՆ
Սորվեցունել, ՈՒՍՈՒՑԱՆԵՄ
Տանտիկին, ՏՆԱՐԱՐ, ՏՆԱՐԻՆ
Քակուիմ, ԹԱԿՈՒԻՄ
Պտուղ, ԽԷԺ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Աբրէ՛ զնա՝ ինչ բաբեկամ. Զանի՛ ինծի բարեկամ ըրի։ Աբրէ՛, բայ ներգ. կտ. եզ. Ա. դէմք։ — Ո՞վ է ընողը. — Ես, զօրութեամբ, էակ. դեր. եզ. Ա. դէմք ուղղ. տէր բայի Աբրէ՛ ին։ — Աբրէ՛, ըրի, ը՞ն. — — Զնա՝, զանի՛, էակ. դեր. Գ. դէմք. եզ. հայց. սեռի խնդիր Աբրէ՛ ին։ Արարի՛ զնա՝, ի՞նչ. — Բաբեկամ. բարեկամ՝ գոյ. հայց. ստորոգելի զնա՝ ին. — Արարի զնա բարեկամ, որո՛ւ. — Ինչ, ինծի՛. էակ. դեր. Ա. դէմք եզ. տրակ. բնութեան խնդիր Աբրէ՛ ին։

ԴԱՍ ԼԵ.

ԲԱՑԱՑԱՑՏԻՉ, ԿՈՉԱԿԱՆ

Հ. Բացայայտիչն ինչ է։

Պ. Բացայայտիչը բացատրութիւն է ուրիշ բառի մը որ Բացայայտեալ կը կոչուի։

Արմենակ, երեց աղջիկ հայկայ. այս խօսքին մէջ՝ երեց աղջիկ հայկայ բացայայտիչ է Արմենակ ին։

Հ. Բացայայտիչը գրաբարի մէջ ինչ հոլով կը դրուի։

Պ. Բացայայտիչը գրաբարի մէջ բացայայտելոյն հոլովը կը դրուի։

Հ. Ցատուկ անուանց տիտղոսներն ինչպէս կը գործածուին։

Պ. Ցատուկ անուանց տիտղոսներն, ինչպէս՝ մեծ, սուրբ, փոխ, երանելի, անունէն թէ առաջ և թէ ետքը դրուելով մէկտեղ կը հոլովին. եթէ անունէն առաջ կը դրուին, ն յօդը կ՝առնեն. եթէ ետքը կը դրուին, յօդ չեն առներ. զոր օրինակ.

Առաջ դրուած	Ետքը դրուած
Մեծն Սահակ	Սահակ մեծ
Մեծին Սահակայ	Սահակայ մեծի
Մեծաւն Սահակաւ	Սահակաւ մեծաւ
Սուրբն Գրիգոր	Գրիգոր սուրբ
Սրբոյն Գրիգորի	Գրիգորի սրբոյ
Սրբովն Գրիգորիւ	Գրիգորիւ սրբով
Երանելին Տրդատ	Տրդատ երանելի
Երանելւոյն Տրդատայ	Տրդատայ երանելւոյ
Երանելեաւն Տրդատաւ	Տրդատաւ երանելեաւ
Փոխն Վարդան	Վարդան փոխ
Փոխին Վարդանայ	Վարդանայ փոխի
Փոխեաւն Վարդանաւ	Վարդանաւ փոխեաւ

ԿՈՉԱԿԱՆ

Հ. Կոչականն ինչ է։

Պ. Կոչական կ՝ըսուի անձ մը կամ իր մը առ որ խօսքը կ՝ուղղուի։ Լուսարուք, Ամենայի։ Լսեցէք, Աթենացիներ. այս խօսքին մէջ՝ Աթենացիք կոչական է։

Հ. Կոչականէն առաջ կամ ետքը շատ անգամ ինչ բառ կը դրուի։

Պ. Կոչականէն անմիջապէս առաջ շատ անգամ «՛Վ կամ «՛ բառը կը դրուի. իսկ անմիջապէս ետքը՝ երբեմն դո՜ բառը կը դրուի, եթէ կոչականը եզակի է. զոր օրինակ.

Լուարուք, «՛Վ կամ «՛ Ամենացիք. Լսեցէք, ով Աթենացիներ։

Եկ այսր, տանո՜ւկ դո՜. Հոս եկուր, տղայ։

Հ. Եթէ կոչականէն առաջ ածական մը, կամ ետքը յարկացո՜ցիչ մը կայ, ինչ կ'ըլլայ։

Պ. Եթէ կոչականէն առաջ ածական մը կայ, ածականին վրայ դ գիրը կը դրուի, իսկ եթէ կոչականէն ետքը յարկացո՜ցիչ մը կայ, կոչականին վրայ դ գիրը կը դրուի, զոր օրինակ.

Լուր, քաջդ Վարդան	Լսէ, քաջ Վարդան
Եկ, արքայդ Հայոց	Եկուր, Հայոց Թագաւոր

43. Հրահանգ

ԲԱՑԱՑԱՑՏԻՉ

Տիգրան մեծ, Հայոց Թագաւորը, շատ անգամ կռուեցաւ Հռովմայեցւոց հետ և յաղթեց անոնց. Դաւիթ իր Թագաւորութիւնը Թողուց իր Սողոմոն որդւոյն. Դաւիթ սպաննել տուաւ Ուրիան որ անոր կինը, Բերսաբէն, առնէ. Սողոմոնի որդւոյն, Ռոբովամայ, ատենը, Իսրայելի Թագաւորութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ. Մեծ գետէն, Եփրատէն, անցաւ. Անդրէաս իր եղբօրը, Պետրոսին, ըսաւ. Ի՞նչ կ'ուզես ինէ, խեղճ մարդէ մը. Իր հայրենիքը, Հայաստան, եկաւ. Մեծն Աղէքսանդր, Մակեդոնացւոց Թագաւորը, Պարսից տէրութիւնը նուաճեց. Ասիկա եղաւ Պարսից Թագաւորին, Դարեհի Կոդոմանոսի, ատենը.

Ցիսուս խաչուեցաւ Հռոմայեցի դատաւորին, Պոնտացի Պիղատոսին, հրամանաւ. Աստուած Աբրահամին հրամայեց որ իր մէկհատիկ որդին, Իսահակը, զոհ ընէ. Հայոց քրիստոնէութեան դառնալը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին ձեռօք եղաւ. Մեծին Տրդատայ հրամանաւ սպաննուեցան Հռոմայեցի կուսանք, Հռիփսիմեանք, Հայոց Վաղարշապատ մայրաքաղքին մէջ. Աբրահամ իր ծառային, Եղիազարու, ըսաւ. Յակոբ Եգիպտոս իր որդւոյն, Յովսեփին, եկաւ. Կայէն իր եղբօրն, Աբելին, նախանձեցաւ, և սպաննեց զանի. Հայոց նշանաւոր քաղաքներն Երասխ գետին եզերքն էին. Երանելին Սահակ և Մեսրոպ սուրբ գիրքերը թարգմանեցին իրենց Եղնիկ, Արծան, Յովսէփ, Յովհան և Կորիւն աշակերտներով մէկտեղ։

Ասիկա, այս	Դառնալը, դարձ
(Դարեհի) ատենը, աս (Դարեհիւ)	Ձեռօք, 'ի յեռն
Մէկհատիկ, միայոր	Մէկտեղ, հանդերձ

44. Հրահանգ

ԿՈՉԱԿԱՆ

Որդեակ, հօրդ խրատը մտիկ ըրէ. Զմիվ կը փընտրուես, կնիկ. Ծառաներ, ձեր տէրերուն հնազանդ եղիք. Ինչպէս կը տանջես զիս, ով մարդ. Գեղեցիկ Արիադնէ, քեզ հոս միվ բերաւ. Զէնքդ առ, քաջ Վահան. Ել կայնէ, միվ տղայ. Քեզի կ'ըսեմ, միվ աղջիկ. Ի՞նչ կը քնանաս, արթնցիր, միվ վատ. Տեարք, ինչ կ'ուզէք որ ընեմ. Քեզ գիտեմ, Աստուծոյ սուրբը. Քենէ շնորհակալ եմ, քաջ Փելիքս. Իսրայելի թագաւորը, խաչէն իջիր. Հեռու կեցէք ինէ, անիրաւ մըշակներ. Ամչցիր, միվ խաղաղութեան թշնամի. Վարձքդ մեծ է, միվ աղքատներուն հայրը։

Մտիկ ընել, լսեմ
Փնտռել, խնդրեմ
Բերել, տանեմ
Կայնիլ, կամ
Տղայ, մանուկ
Քնանալ, ննջեմ
Արթննալ, զարթնուամ

Ընել, առնեմ
Ուզել, կամիմ
Քենէ, զէն
Իջնել, իջանեմ
Հեռու կենալ, 'ի քաց կալ
Ամչնալ, յամօրն լինիմ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Աղէքսանդր մեծ, արքայ Մակեդոնացւոց, նուաճեաց ընդ արեւելս զՊարսից։ Մեծ Աղեքսանդր Մակեդոնացւոց թագաւորը Պարսից տէրութիւնը նուաճեց։ — Նուաճեաց, բայ ներգ. կտր. եզ. գ. դէմք։ — Նուաճեաց, ո՞վ. — Աղէքսանդր մեծ։ Աղէքսանդր, յատ. անուն. ուղղ. տէր բայի նուաճեաց ին. մեծ՝ ածական. Սղեքսանդրի տիտղոսն է։ — Աղեքսանդր մեծ ով էր։ — Արքայ Մակեդոնացւոց, Մակեդոնացւոց թագաւորը. բացայայտիչ Աղէքսանդր ին։ Աղեքսանդր մեծ նուաճեաց, ի՞նչ քան. — Զարեւելս զՊարսից. Տէրութիւն՝ գոյ. հյց. սեռի խնդիր նուաճեաց ին. Պարսից, յատուկ ան. յոգ. սեռական, յատկացուցիչ՝ տէրութիւն ին։

ԴԱՍ ԼԶ.

ՑԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Հ. Ցարաբերական դերանունն ինչ է և ինչ կը նշանակէ։

Պ. Ցարաբերական դերանունն է որ բառը, և կը նշանակէ որ, որն որ։

Հ. Աշխարհաբարին իր տեսակ խօսքերն են որ

գրաբարի մէջ ու յարաբերականով և դիմաւոր բայով կը բացատրուին։

Պ. Աշխարհաբար ով և ած բառերով բացատրուած խօսքեր գրաբարի մէջ ընդհանրապէս ու յարաբերականով և դիմաւոր բայով կը բացատրուին. զոր օրինակ.

Աշխարհաբար	Գրաբար
Այդ գիրքը քեզի պատկանող մարդը իմ բարեկամն է	Այրն ու եւ քեզ զմատեանն՝ բարեկամ իմ է
Զիս սիրողը	Ոչ սիրէն զիս
Տեսած մարդդ իմ բարեկամն է	Այրն զոր տեսանես՝ բարեկամ իմ է
Լսածդ պատմէ	Պատմեա զոր լսես

Հ. Ոչ սիրէն, զոր լսես, խօսքերուն մէջ Ն յօդն ինչու համար դրուած է։

Պ. Երբ ու յարաբերականին յարաբերեալը զօրութեամբ կ'իմացուի, յարաբերականէն անմիջապէս ետքը եկող բառին վրայ կը դրուին ա, դ, ն, յօդերը։

Որ սիրէն զիս, կը նշանակէ նա որ սիրէ զիս. Զոր լուարն կը նշանակէ այն կամ զայն զոր լուար։

Հ. Յարաբերեալը ոչ բառին կ'ըսուի։

Պ. Յարաբերեալ կ'ըսուի այն բառը որուն տեղ կը դրուի յարաբերականը. ուստի՝ այրն զոր տեսեր, կամ այրն որ խօսի, խօսքերուն մէջ՝ այրն յարաբերեալ է։

Հ. Ըսիր թէ, երբ յարաբերեալը զօրութեամբ է, յարաբերականէն անմիջապէս ետքը եկող բառին վրայ ա, դ, ն, գիրերը կը դրուին. կրնաս ըսել նաեւ թէ այս գիրերուն ոչը երբ կը գործածուի։

Պ. Եթէ զօրութեամբ իմացուած յարաբերեալը ե, ա, կամ այս և ասոնց յոքնակին է, ա գիրը կը գործածուի. եթէ դա, դա կամ այդ և ասոնց յոքնակին է, դա, եթէ նա կամ այն և ասոնց յոքնակին է, ն. զոր օրինակ.

Որ խօսիմ ընդ քեզ	փոխ.	Ես որ խօսիմ
Որ կարողք եմք	»	Մեք որ կարող եմք
Որ աստ է	»	Սա որ աստ է
Որ խօսին	»	Սոքա որ խօսին
Զոր ասեմ	»	Այս զոր ասեմ
Որ ձիթենիք վայրենի էիր	»	Դու որ ևն.
Որ ի Դէթք էք	»	Դուք որ ևն.
Որ ի քէնք առաքեցաւ	»	Դու որ առաքեցաւ ևն.
Որ իբրեւ զքեզք իցեն	»	Դուքա որ ևն.
Զոր դուք առնեա	»	Այդ զոր դու առնես
Ընդ որս դուքք զարմանայք	»	Այդուքէն ընդ որս ևն.
Որուն դուն վկայեցեր	»	Նա որում ևն.
Որ զնովաւն էին	»	Նոքա որ զնովաւ էին
Զոր մեք կարող եմք	»	Այն զոր մեք կարող եմք

Հ. Ցարաբերականին բայն ինչ ժամանակ կը դրբուի։

Պ. Ցարաբերականին բայը, խօսքին իմաստին նայելով, ներկայ, անկատար, կատարեալ և ապառնի կը դրբուի. ուստի՝

Այրն որ խօսի	կը նշնկէ.	Մարդը որ կը խօսի, կամ, հիմա խօսող մարդը
Այրն որ խօսէր	»	Մարդը որ կը խօսէր, կամ, տրաջ խօսող մարդը
Այրն որ խօսեցաւ	»	Մարդը որ խօսեցաւ, կամ, ուրդէն խօսող մարդը
Այրն որ խօսեսցի Այրն որ խօսելոց է	»	Մարդը որ պիտի խօսի

Նոյնպէս՝

Որ խօսին	կը նշնկէ.	Ան որ կը խօսի, կամ. հիմա խօսողը

Որ խօսէրն կը նշնկէ. Ան որ կը խօսէր, կամ, առաջ խօսողը

Որ խօսեցաւն » Ան որ խօսեցաւ, կամ, արդէն խօսողը

Որ խօսեցէն } » Ան որ պիտի խօսի
Որ խօսելոցն է }

45. Հրահանգ

(*) Սորվող աշակերտը. Կռուող զինուորը. Եկող մարդիկը. Արածուող անասունները. Փախչող թշնամին։

Տեսած գիրքս. Առած ստակդ. Մեր տուած պարգեւները. Հօրդ շինած տունը. Անոնց մատուցած զոհերը։

Խօսողը. Տեսնողը. Լսողը. Նստողը. Երգողները. Ղրկուողները. Պատողները։

Տեսածս. Առածդ. Լսածը. Անոր գրածը. Մեր խմածը. Ձեր սորվածները։

Սորվիլ, ուսանիլ — Ղրկել, արձակել
Կռուիլ, մարտնչիլ — Պատել, շրջել

Հ. Որ յարաբերականով և դիմաւոր բայով շինուած խօսք մը հոլովելու համար ինչ պէտք է ընել։

Պ. Որ յարաբերականով և դիմաւոր բայով շինուած խօսք մը հոլովելու համար՝ պէտք է յարաբերականը հոլովել, զոր օրինակ.

Որ խնդրէ, ուզողը, որոյ խնդրէ, ուզողին (սեռ), որոմ խնդրէ, ուզողին (տրակ.), զոր խնդրէ, ուզողը, յորմէ խնդրէ, ուզողէն։

Որ խնդրեն, ուզողները, որոց խնդրեն, ուզող-

(*) Աշակերտը նշանակեալ աշխարհաբար խօսքերը յարաբերականով դիմաւոր բայի դարձուածն գրաբար, բայը՝ ներկայ, անկատար, ապառնի և սղառնի դնելով։

ներուն (սեռ. պրակ.), զոր՝ խնդրեն, ուզողները, յորոց խնդրեն, ուզողներէն։

Հ. Ոչ յարաբերականն առանց հոլովելու ուրիշ կերպով չի կրնար ըլլալ։

Պ. Կ'ըլլայ. որ յարաբերականն անփոփոխ պահելով, և պահանջուած հոլովին տեղ՝ նոյն հոլովով դերանուն մը խօսքին մէջ աւելցնելով, զոր օրինակ.

Բենէ խնդրողին՝ տուր	Որ խնդրէ 'ի քէն տուր նմա. փոխանակ ըսելու, Որոմ խնդրէ 'ի քէն տուր
Բենէ փոխ առնել ուզողէն երեսդ մի դարձուներ	Որ կամիցի փոխ առնուլ 'ի քէն՝ մի դարձուցանէր 'ի նմանէ զերեսս. փոխանակ՝ յորմէ կամիցի փոխ առնուլ ի քէն՝ մի դարձուցաներ զերեսս
Ասիկա լսողներուն երկու ականջները պիտի խօսին	Որ լսիցեն զայս՝ հնչեսցեն երկոքին ականջք նոցա, փոխ. որոց լսիցեն զայս հնչեսցեն երկոքին ականջք
Խօսիլ ուզողները կ'արգելէր	Որ խօսիլն կամէին՝ արգելոյր զնոսա, փոխ. զոր խօսելն կամէին՝ արգելոյր

Հ. Յարաբերականով դիմաւոր բայը միշտ յարաբերեալէն եռքը կը դրուի։

Պ. Յարաբերականով դիմաւոր բայը երբեմն իբրև ածական, տիխարհաբարի պէս, յարաբերեալէն առաջ կը դրուի, զոր օրինակ.

Ներսն եղող մարդիկը	Որ 'ի ներսոյ էին արքն. փոխ. Արքն որ 'ի ներսոյ էին

Զիս ղրկող հայրը	Որ առաքեաց զիս Հայր. փոխ. Հայրն որ առաքեաց զիս
Աղէկ վերակացութիւն ը-նող երէցները	Որ քաջաւոր վերակացու-լինին ե-ռիցունք. փոխ. Երիցունք որ, և այլն

46· Հրահանգ

(*) Եղբայրդ սպաննող մարդն հոս է. Քեզի հետ խօսող կինը տեսայ. Անոնց ըսած խօսքը չհասկցան. Քաղաքը խռովող մարդիկը գիտէք. Հոս եկող մարդիկն հոս են. Հօրս ղրկած գիրքը կարդացիք. Քու պատմածներուդ տեղեակ չենք. Ինծի մատուցած ծաղիկներդ գեղեցիկ են. Այդ ծառերուն հասուցած պտուղները շատ քաղցր են. Անցած ժամանակն՝ այլ եւս չի դառնար. Անոր խորհուրդները գիտցող մը չը կայ. Ձեզ ճանչցողները շատ են. Մարդիկը որոնցմէ այդ ընծաներն ընդունեցաք՝ մեր բարեկամներն են. Ո՞ւստի լսեցիր բոլոր այդ գրածներդ. Քու չինած գիրքերէդ շատերը կարդացի. Ծովը խաղդուող տղաքն աշնուականաց որդիք էին. Նամակը բերող պատանին թագաւորին սպասաւորներէն մէկն է. Այդ զինուորներուն պսակուած գավնիները մեծ յաղթութեան նշան են. Տուած հրամաններդ կատարեցի. Սպաննուած մարդիկն անմեղ էին. Գիշերն երեւցող աստղերէն ոմանք անշարժ են, ոմանք ալ քալող. Մեր տեսած մարդն հոս է. Ձեր ընդունած ընծաները տեսայ. Գրած գիրքդ շատ ընտիր է. Ղրկած սպասաւորն ինծի եկաւ. Այս գիշեր պատահած հրդեհին տեղեակ չեմ. Եթէ տուած գէշ լուրդ ճշմարիտ է, իրաւ պէտք

(*) Այս դասին մէջ ըսուածներն աղէկ հասկնալէն ետքը, աշակերտք գրաբարի դարձուածն նշանակեալ հրահանգները.

է տրտմիլ. Եթէ ըսած խօսքերս արդար են, ինչու կը բարկանաս։

Հոս, ասոր, այսը	Խղդուիլ, հեղձնում
Հասկնալ, իմանալ	Նամակ, նուագը
Գիտնալ, ճանաչել	Անմեղ, անպարտ
Ղրկել, առաքել	Ոմանք, սոնոք, ինքսք, այլք
Կարդալ, ընթերնուլ	Քալող, քնայուն
Մը չկայ, չիք սք	Գէշ լուր, գոյժ
Շինել (գիրք), յօրինել	Իրաւ, արդարեւ

ԼՈՒԾՄԱՆ ԿԱՆՈՆ

Հ. Խօսք մը միշտ մէկ նախադասութենէ կը բաղկանայ։

Պ. Խօսք մը կրնայ երկու կամ աւելի նախադասութենէ բաղկանալ, զոր օրինակ սա խօսքը, Ասոր է այն որ ոգոն ղրկեցեր էս. Հոս է մարդը որ քու եղբայրդ սպաննեց, երկու նախադասութենէ կը բաղկանայ. Ասոր է այն՝ մէկ նախադասութիւն, որ ոգոն ղրկեցեր էս երկրորդ նախադասութիւն։

Հ. Այս երկու նախադասութիւններն ինչպէս կը կոչուին։

Պ. Առաջին նախադասութիւնը կը կոչուի գլխաւոր նախադասութիւն. երկրորդը որ գլխաւոր նախադասութենէն կախում ունի՝ կը կոչուի ստորադաս նախադասութիւն։

Հ. Նախադասութեան ստորադաս ըլլալն ինչպէս կը հասկցուի։

Պ. Ստորադաս նախադասութիւնը միշտ յարաբերականով կամ շաղկապով կը սկսի։

Հ. Խօսքի մը մէջ քանի նախադասութիւն ըլլալն ինչպէս կ'իմացուի։

Պ. Խօսքի մը մէջ որչափ դիմաւորը կայ, այնչափ նախադասութիւն կայ։

ԼՈՒԾՈՒՄ

Ասա է այն որ սպան ղեղեայր է։ Հոս է մարդը որ քու եղբայրդ սպաննեց։ Այս խօսքը կը բաղկանայ երկու նախադասութենէ, քանզի երկու դիմաւոր բայ կայ։ Ասա է այն, նախադասութիւն գլխաւոր։ Է։ բայ։ չէզ։ սհմ։ ներկ։ գ։ դէմք։ հոս կը նշանակէ, կը գտնուի, ներկայ է։ Ո՞վ է։ — Այն։ այր՝ գոյ։ ան։ եզ։ ուղղ։ տէր բայի է ին։ Ն յօդ է։ Այրն է (կը գտնուի, ներկայ է) ուր։ — Ասա, հոս։ ասա՝ մակբայ է ին։

Որ սպան ղեղեայր է, որ քու եղբայրդ սպաննեց, նախադասութիւն մեկնեալ։ Սպան, բայ։ ներգ։ սհմ։ կատ։ եզ։ գ։ դէմք։ սպաննեմ էն։ Ո՞վ սպան։ — Որ։ որ յարաբ։ գեր։ եզ։ ուղ։ կը յարաբերէ այր ը, տէր բայի է սպան ին։ Որ (այրն) սպան զնվ։ — Ղեղեայր է։ ղ ղեղեայր՝ գոյ։ անկ։ եզ։ հյց։ սեռի խնդիր սպան ին։ է, սատացական ած։ ղեղեայր ին։

47։ Հրահանգ

Ասիկա ընողը ձեր բարեկամն է։ Զիս տեսնողը հոս է։ Քեզ մատնողը քու որդիդ է։ Մեզի հետ խօսողները վկայեցին։ Տեսնողներն ու լսողներն երանելի են։ Գործողը թող չուտէ։ Ուտողները հինգ հոգի էին։ Կարդացողը թող հասկնայ։ Զիս ղրկողն ինձի պատուէր տուաւ։ Ամ գիրքը գրողները ձեզ կը ճանչնան։ Հոն եղողները զարմացան։ Մտնողներն ու ելողները կը տեսնէին։ Գործողները պէտք է պատուհասել։ Հոն գտնուողները բռնեցինք։ Հետը խօսածս ձեր քոյրն է։ Այդ տեսածդ իմ եղբայրս է։ Քենէ խնդրողին տուր։ Ամ ընողը տեսայ։ Բռնածնին սուրէ անցուցին։ Ինձի տուածդ քեզի տամ։ Լսածնիս քեզի պատմենք։ Գրածը կարդացի։ Ղրկածդ ընդունեցայ։ Ըսածդ ճշմարիտ է։ Ձեր ըսածներէն բան մը չեմ գի-

տեր. Պարծենցածդ սուտ է. Ընելիքդ շուտով ըրէ. Այս խնդրածս ինձի տուր. Այդ ղրկածդ ընդունեցայ. Ինձի տուածներէդ բան մը չկորանցուցի. Քու կասկածածդ գիտեմ. Մեր վախցածներէն բան մը չպատահեցաւ. Առածդ իմս է. Կորսուածներն ինչ էին։

Ընել, առնել	Սուրէ անցունել, ընդ սուր հանել
Հասկնալ, է դիր առնուլ	
Բռնել, ունիմ	Շուտով. վաղվաղակի
Բան մը չ . . . , ոչինչ	Վախնալ, երկնչիմ, զանգիմ

ԼՈՒԾՈՒՄ

Որ արարն զայս՝ քաջեկամ ՅԵՐ է. Ասիկա ընողը ձեր բարեկամն է։ Այս խօսքը կը բաղկանայ երկու նախադասութենէ, քանզի երկու դիմաւոր բայ կայ։ Քաջեկամ ՅԵՐ է, նախադասութիւն գլխաւոր։ Է, էակ. բայ. սհմ. ներկ. եզ. Գ. դէմք։ Ո՞վ է. — Նա. Նա էակ. դեր. եզ. Գ. դէմք. տէր բայի է ին, զօրութեամբ կ'իմացուի։ Նա է, ինչ. — Քաջեկամ ՅԵՐ. քաջեկամ՝ գոյ. ան. եզ. ուղ. սորոգելի է ին. ՅԵՐ՝ սահց. ած. քաջեկամ ին։

Որ արան զայս, նախադասութիւն միջանկեալ։ Ազբ, բայ. ներգ. սհմ. կատ. եզ. Գ. դէմք. առնիմ (ընեմ) զարտուղի բայէն. Ն դիմ. յօդ. զօրութեամբ իմացուած Նա յարաբերեալին տեղ դրուած է։ — Ո՞վ արար. — Որ, որ՝ յարաբ. դեր. կը յարաբերէ զօրութեամբ իմացուած Նան։ Որ (Նա) արար զինչ. — Զայս. զայս՝ ցուց. դեր. եզ. հայց. սեռի խնդիր արար ին։

ԴԱՍ ԼԷ.

ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ. ՏԷՐ ԲԱՑԻ

Հ. Լծորդութեանց օրինակներուն մէջ մինչեւ հիմա ցուցուած ժամանակներէն ուրիշ ժամանակներ կան։

Գ. Մինչեւ հիմա ցուցուած ժամանակներն են՝ ներկան, անկատարը, կատարեալը, ապառնին, հրամայականն ու սահմանականը։ Ասոնք պարզ ժամանակներ են. կան նաեւ բաղադրեալ ժամանակներ, որ կը կազմուին եմ էական բային ներկային, անկատարին և սահմանականին, և որ և իցէ բայի մը անցեալ և ապառնի դերբային. զոր օրինակ.

1. Ցարակատար

Սիրեալ եմ, սիրեալ ես, և.ն. Սէրած եմ, սէրած ես, և.ն.

2. Գերակատար

Սիրեալ էի, սիրեալ էիր, և.ն. Սէրած էի, սէրած էիր, և.ն.

3. Ստորադասական անցեալ

Սիրեալ իցեմ, սիրեալ իցես. եւ.ն. Սէրած եմ, կամ սէրած ըլլամ և այլն։

4. Ապառնի ներկայ

Սիրելոց եմ, սիրելոց ես, եւ.ն. Պէտք սէրեմ, և այլն։

5. Ապառնի անկատար

Սիրելոց էի, սիրելոց էիր, եւ.ն. Պէտք սէրէի, և այլն։

6. Ապառնի ստորադասական

Սիրելոց իցեմ, սիրելոց իցես, եւ.ն. Պէտք սէրեմ, և.ն։

ՏԷՐ ԲԱՑԻ

Հ. Հայերէն տէր բային միշտ ուղղականն հոլով է։

Գ. Երկու դէպքի մէջ տէր բային կրնայ սեռական դրուիլ։

Ա. Երբ Ե շաղկապով կապուած երկու բայ մի և նոյն տէր բային ունին, առջի բայը կրնայ ընդունելութիւն անցեալի փոխուիլ, Ե շաղկապն ալ զանց առնուիլ. և ան ատեն տէր բային կրնայ սեռական դրուիլ։ Զոր օրինակ՝ սա խօսքը. Լուա՜ նա զայս և դիտեցա՜. Անիկա լսեց ասիկա և գնաց, կրնայ այսպէս ալ բացատրուիլ. Լուեալ նորա զայս՝ մեկնեցաւ.

և աշխարհաբարի կը դառնայ այսպէս. Անիկա այս լսելով գնաց։

Բ. Ցարակատարին, Գերակատարին և Ստորադասական անցեալին (տես վերը) եղակի երրորդ դէմքը շատ անգամ, թէ եղակի և թէ յոքնակի ամէն դէմքի տեղ կը գործածուի, և ան ատեն բուն բային տէր բային, թէ դերանուն ըլլայ և թէ գոյական, սեռական կը դրուի, Զոր օրինակ՝ Տեսեալ եմ զնա խօսքին մէջ՝ պետեալ եմ առաջին դէմքը կրնանք երրորդ դէմքի փոխել, Տեսեալ է. և տէր բային որ է՝ ե, սեռականի փոխելով ըսել. Տեսեալ է իմ զնա։

Այսպէս միւս դէմքերն ալ.

Ես զանի տեսած եմ	Տեսեալ եմ ես զնա կամ Տեսեալ է իմ զնա
Դուն զանի տեսած ես	Տեսեալ ես դուս զնա, կամ Տեսեալ է քո զնա
Ան, կամ, եղբայրս զանի տեսած է	Տեսեալ է նա կամ եղբայրը իմ զնա, և կամ Տեսեալ է նորա կամ եղբօրը իմոյ զնա
Մենք զանի տեսած ենք	Տեսեալ եմք մեք զնա, կամ Տեսեալ է մերը զնա
Դուք զանի տեսած էք	Տեսեալ էք դուք զնա, կամ Տեսեալ է ձերը զնա
Անոնք, կամ, մեր եղբայրները զանի տեսած են	Տեսեալ են նոքա կամ եղբարք մերը զնա, և կամ Տեսեալ է նոցա կամ եղբարց մերոց զնա

Հ. Տէր բային տրական ալ կրնայ դրուիլ։

Գ. Երբ երկու նախադասութիւն դէ, ՝ի շաղկապով կապուած են, այն շաղկապները կը թողուին, երկրորդ բայն ալ անեղեւութի կը փոխուի, և ան ատեն

տէր բային տրական կը դրուի. ինչպէս. Ոչ նոքա զի ընդառաջեսցէ նա ի վերայ մեր. Զենք ուզեր որ անիկա մեր վրայ թագաւորէ. այս խօսքը կրնայ բացատրուիլ այսպէս. Ոչ կամիմք ընդառաջել նմա ի վերայ մեր։

48. Հրահանգ

Զինուորներն անոր վրայ հասնելով կապեցին զանի. Անիկա լեռը ելլելով նստաւ. Անոնք իմ խօսքերս պատգամաւորին պատմելով նորէն ինծի եկան. Զանի լերան ծայրը բերելով վար նետել կ'ուզէին. Օտարական մարդը ներս խօթելով դուռը գոցեցին. Ցեղուզակները լեռնէն իջնելով դաշտին մէջ բնակեցան. Աստուծոյ հրեշտակը երկինքէն իջնելով գերեզմանին վրայ կը նստէր. Գնիկները շուտով պարտեզէն ելլելով դեղն ապաւինելու կը փութային. Քու եղբայրդ մօտենալով անոնց հետ խօսեցաւ. Մատնիչը տեսնելով ասիկա՝ գոչեց. Անոնք ստակն առնելով սպասաւորներուն տուին. Ծառաները մօտենալով անոր երկրպագութիւն կ'ընէին. Անիկա աս ըսելով քնացաւ. Իր գլուխը ծռելով հոգին աւանդեց. Անոր ձեռքէն բռնելով դուրս հանեց. Ոսոիկանները ներս մտնելով զանի կը փնտռէին. Մեսրովպ քունէն արթննալով մեր նշանագիրներն ստեղծեց. Անիկա քաղքէն ելլելով մեզի եկաւ. Յովսէփ իր եղբայրները տեսնելով՝ զանոնք ճանչցաւ. Անոր գլուխը կտրելով թագաւորին բերին. Իմ ձեռքէս բռնելով ներս տարաւ. Ադամ անոր քալելուն ձայնը լսելով պահուըտեցաւ. Մայրը որդւոյն մահուան լուրը լսելով սկսաւ լալ. Իր անկողինը մտնելով կը քնանար. Ձեր եղբայրները կանչելով դրկեցի. Զինուորները գալով մեզ բռնել կ'ուզէին. Սողոմոն իր հօրը թագաւորութեան աթոռն ելլելով՝ բոլոր ազգերն իրեն հնազանդեցուց. Ծառաներն անոր մօտենալով

կ'աղաչէին. Զանիկա մէկդի առնելով հետը կը խօսէր. Մեղ թողլով իրենց տուները գացին. Աթոռ նըստելով ժողովուրդը կը դատէր. Մենք շատ օր հոն կենալով անոր գալուն կը սպասէինք. Պատուհանէն անցնելով ներս մտաւ զանիկա տեսնելու. Տաճարին առջևը կենալով ձեր եղբօրը հետ կը խօսէի. Կրակ վառելով նստան, ու կը տաքնային։

Նորէն, անդրէն
Ծայր (լերան. ուշուրում) գագաթան
Բերել, ածել
Վար նետել, ընկենուլ է վայր
Խոթել, մուծանել
Գոցել, փակել
Շուտով, վաղվաղակի
Ապաւինիլ (տեղ մը), անկանիլ
Մօտենալ, մոտիլ
Երկրպագութիւն ընել, երկրպագանել
Ծռել (գլուխը), խոնարհեցուցանել
Բռնել (ձեռքէն), առնել (գնեռանիլ)
Կտրել, հատանել
Քալել, գնալ
Լուր (մահուան), քօղ
Անկողին, մահիճ
Մէկդի, դիկուսի
Պատուհանէն, ընդ պատուհանն
Կրակ վառել, խարոյկ արկանել
Տաքնամ, ջերմանամ

49. Հրահանգ

Դուք անոնց համար լսած էք. Զանի շատ անգամ տեսած եմ. Անոնք մեր նամակները կարդացած էին. Կարդացած չէք. Մենք անանկ բան մը կարդացած չենք. Անոր վրայով շատ բան լսած եմ. Անիկա շատ չարիք գործած էր. Մենք ասիկա թագաւորէն պարգեւ առած ենք. Եթէ թագաւորին հաւատարիմ եղած ըլլայիք. Իմ առջի վարմունքս լսած էք. Անիկա ճամբուն տեղեկացած էր. Ոչ կերած ոչ ալ խըմած ենք. Եթէ մենք անոր պատուիրանքները պահած ըլլայինք. Անոնք գերութենէն նոր դարձած էին. կո-

չիկներ հագած էին. Զեմ Թողուր որ դուն ասկէ անցնիս. Թագաւորին հրամանն այս է, որ դուք շուտով այս քաղքէն երթաք. Կը պատմուի թէ անոնք դաշտ մը հասան և հոն քաղաք մը շինեցին. Պատուիրեցի որ սպասաւորները հոս գան. Կ'աղաչէին որ անձամբ կռուին մէջ չմտնէ. Կ'ըսեն թէ դուն կայսեր թշնամի ես. Կը փափաքին որ իրենց զօրավար ըլլաս։

Անանկ բան մը, այնպէս — Նոր, այն ինչ
ինչ — Կօշիկ (չիզմէ), մոյթ
Հաւատարիմ Թագաւորին, — Ասկէ, ասոր
հաւատարիմ ա՛ռ Նախարարն — Երթալ (տեղէ մը), ծերնիմ
Վարմունք, գնացք — Պատուիրեմ, պապուէր տամ
Ուտել, ճաշակել

ԴԻՑ. Դիմաւոր բայ մը անցեալի կամ անորեւոյթի փոխել և տէր բային սեռական կամ տրական դնել՝ հայկաբանութիւն, այսինքն՝ հայերէնին մասնաւոր մէկ յատկութիւնն է։ Այս կերպով փոխուած կամ ամփոփուած խօսք մը լուծելու ատեն, աշակերտք դիւրութեան համար կրնան խօսքը հասարակ կերպի դարձուցնել, և ապա լուծել։ Զոր օրինակ՝ հետեւեալ խօսքերը

Հասեալ զինուորացն է քերայ նորա՝ կապեցին զնա. Լուեալ է յեր վասն նոցա. Զոր համ ընդլ անցանել յեղ ասաջ.

Հասարակ կերպի կը դառնան այսպէս

Հասին զինուորքն է քերայ նորա և կապեցին զնա. Լուեալ է դոսա վասն նոցա. Զոր համ ընդլ չէ անցանիցէ դոսա ասաջ.

Խօսքերն այսպէս պարզուելէն ետքը դիւրաւ կը լուծուին։

ԴԱՍ ԼԸ.

ԴԻՄԱՒՈՐ ԲԱՑԵՐՆ ԱՆԴԷՄԻ ՓՈԽԵԼ

Հ. Խօսք մը կարճ և ազդու ընելու համար ինչ պէտք է ընել։

Պ. Խօսք մը կարճ և ազդու ընելու համար շատ անդամ անոր մէկ դիմաւոր բայն անդէմի, այսինքն անցեալի կամ անեղեւոյթի կը փոխուի։

Այս տեսակ համառօտութեան կամ ամփոփման գլխաւորներն են.

1. Երբ երկու դիմաւոր բայ մի և նոյն տէր բային ունին, առաջինը անցեալի կը փոխուի (Տես և Դաս Լէ)։

Եղբայրդ զիս տեսաւ և կանչեց	Տեսեալ զիս եղբօր քո կոչեաց. փոխ. Եղբայր քո տեսեալ զիս և կոչեաց
Զանի առաւ և հետը տարաւ	Առեալ զնա՝ տարաւ ընդ իւր
Աստուած Ադամն ստեղծեց ու դրախտին մէջ դրաւ	Աստուծոյ զԱդամ՝ եդ է դրախտին
Կայէն Աբելին նախանձեցաւ ու սպաննեց	Նախանձեալ Կայենի ընդ Աբել՝ սպան զնա

2. Խօսքի մը էջը, երբ, շաղկապով կապուած մասին դիմաւոր բայն ալ այսպէս անցեալի կրնայ փոխուիլ, եթէ բային ժամանակը կատարեալ է. զոր օրինակ.

Երբ ասիկա լսեց, ըսաւ	Լսեալ զայս՝ ասէ, փոխ. էր- ըն լսեաւ զայս, ասէ
Երբ հոն հասանք, բանտը դրուեցանք	Հասեալ մեք անդր՝ արկաք ի բանտ
Երբ անիկա այս պատաս-	Ընդ զայս պատասխանի տուեալ,

խանը տուաւ, դատաւորը մեծ ձայնով ըսաւ	դատաւորն է յայն մեծ ասէ
Երբ թագաւորին առջեւը ելանք, մեզի հարցուց	Առաջիման լեալ մեր ընդառաջեցին, եհարց զմեզ

Ասոնց խօսքերուն մէջ բայը կրնայ է նախդրիւ անեռեւոյթ ալ դրուիլ. իսկ եթէ ելքեալ ով սկսուած խօսքին բայը ներկայ կամ ապառնի է, է նախդրիւ անեռեւոյթ դնել հարկ է, ինչպէս.

Երբ ասիկա կը լսէք, ըսէք	Ի լսել յեր զայս՝ ասասջիք, փոխ. Ի քեզ լսիս զայս, ասացիս
Երբ հոն հասնին, բանտը պիտի դրուին	Ի հասանել նոցա անդր՝ արկցին է բանտ
Երբ թագաւորին առջեւը ելանք, մեզի պիտի հարցնէ	Ի լինել մեր յառաջիման ընդառաջեցին՝ հարցանիցէ զմեզ

3. Մինչ, մինչեւ շաղկապով սկսուած խօսքի մը բայը նոյնպէս է նախդրիւ անեռեւոյթի կրնայ փոխուիլ. ինչպէս.

Անիկա աս խորհած ատենը՝ մարդ մը եկաւ	Ցանել նորա զայս զմտաւ՝ եկն այր մի. փոխ. Մինչդեռ նա զայս ածէր զմտաւ, եկն այր մի
Անոնք անտառէն անցած ատենը՝ աւազակներ անոնց վրայ հասան	Ցանցանել նոցա ընդ անտառն՝ հասին 'ի վերայ նոցա աւազակք
Պատին տակը կեցած վեր նայելու ատենը քար մը ինկաւ և դանկը ջարդեց	Ի կալ նորա առ որմովն և հայել է վեր՝ վէմ մի անկեալ ջախջախեր զգլուխս նորա

4. Զի կամ եթէ, թէ շաղկապով սկսուած խօսքի մը դիմաւոր բայը շատ անգամ է, առ է, առ նախադրութիւններով կամ ամենեւին առանց նախադրութեան անեռեւոյթի կը փոխուի։ (Տես և Դաս Լէ)։

Ջուր բերին որ անոնց ոտ-ուքները լուան	Թերին ջուր լուանալ զոտս նոցա · փոխ · Թերին ջուր զէ լուացին զոտս նոցա
Իրիկուան դէմ կ'ելլէինք որ դաշտին մէջ զբօս-նունք	Եւանիւտ ընդ երեկս դիմանալ է դաշտին
Գիժուարաւ համոզեցին ժո-ղովուրդը որ չզարնեն անոր	Հաղիւ էին հաւանեցուցին զժ-ղովուրդն չհարկանել զնա
Զիերուն բերանը սանձ կը դնենք որ մեզի հնա-զանդին	Զիոց սանձ է բերան դնեմք առ-անասլոյ նոցա մեզ
Ոչ աչք ունին որ տեսնեն, ոչ ականջ ունին որ լը-սեն, ոչ քիթ որ օդ առ-նեն, և մատուլներ որ շօշափեն	Ոչ ակ ունի նոցա է տեսանել, ոչ ականջ է լսել, ոչ հոտ առ է ծիեալոյ զօդ, և ոչ մա-տունք ծեռաց առ է շօշափե-լոյ
Պատասխան տուին թէ չեն գիտեր	Պատասխանի եղուն զքիպել· փոխ · Պատասխանի եղուն ինք ոչ գիտին
Անոնք կը սպասէին թէ պիտի ուռի կամ իյնայ ույանկարծ պիտի մեռնի	Նոքա ակն ունէին այտնելոյ նմա կամ անկանելոյ և յանկարծակի մեռանելոյ
Մէկը պատուհանը չբա-ցաւ որ դուրս նայի	Ոչ ոք եբաց զպատուհանն հա-յել արտաքս
Անոր պատուիրեցի որ այն խօսքը մէկուն չյայտնէ	Պատուիր եղու նմա չհանել ոչ-ոք զբանն է վեր

Ե· Ուրիշ զէ կամ այնպէս զէ շաղկապով սկսուած խօսքի մը դիմաւոր բայը ինչպէս, ինչ զէ շաղկապով ա-ներեւոյթի կը փոխուի · ինչպէս ·

Շատ յոգնած էինք, այնպէս որ չէինք կրնար ոտքի վրայ կենալ.

Վասքակեալ եւ յոյժ՝ մինչեւ զկրեալ մեզ կալոյաս. փոխ. Վասքակեալ եւ յոյժ, որպէս զի (այնպէս զի) ոչ կարէաւ կալոյաս

Ամենքն ալ ջարդենք, այնպէս որ անոնցմէ մէկը չազատի.

Սատակեսցուք զամենեսին՝ մինչեւ զոմեալ ի նոցանէ ազրեալ:

50. Հրահանգ

Դահիճ ղրկեց ու գլուխը կտրել տուաւ. Տուն եկաւ ու եղածները մեզի պատմեց. Մեզ հոն թող տուին ու գացին. Զանոնք իր տունն ընդունեց ու անոնց կերակուր տուաւ. Բոլոր ստացուածները ծախեց ու հեռու երկիր գնաց. Երբ անոնց հարցուցինք, մեզի պատասխան տալ չուզեցին. Երբ զանի կը գտնէք, մեզի իմացուցէք. Երբ հոն հասանք, զանի հոն չգտանք. Երբ ձեր երկիրը դառնաք, դիս ալ ձեր հետը տարէք. Երբ անձրեւները կը տեղան, գետը կը յորդէ. Երբ լսեցինք ասիկա, զարմացանք. Մենք քաղաքը պտտած ատեն՝ մեզի առաջնորդող մարդը մեր հետը չէր. Մենք ներսը եղած ատեն՝ դրան առջեւը պահապաններ կը կենային. Անոր այսպէս սաստկութեամբ խօսած ատենը՝ պատգամաւորը զարմացմամբ անոր կը նայէր. Անիկա շուտով յառաջ կուգայ և ձեռքը կ'երկնցնէ ինձի. Մենք անկէ հեռանալու աշխատած ատեն, սաստիկ հով մը մեր նաւը նաւահանգիստը մղեց. Անիկա այս խօսքերն ըսած ատեն՝ յանկարծ մեր աչուքները բացուեցան. Ձեզի կը հրամայեմ որ ասկէ երթաք. Անոր խրատ տուի որ հոն չկենայ. Աւելի կ'ուզէին որ մեռնին քան թէ քաղաքը

մանեն. կը բաղձայինք որ առտու ելլար. Կ'ըսէին թէ որոտում կ'ելլայ. Չէին ուզեր որ իրենց հետ բնակէր. Եղբօրդ ըսէ որ պարտքը վճարէ. Թանձր մշուշ կար, այնպէս որ իրար չէին տեսներ. Շատ հեռացան, այնպէս որ ալ չէին տեսնուեր. Ծովին մէջ մեծ շարժում եղաւ, այնպէս որ նաւն ալիքներէն կը ծածկուէր. Զանի անխնայ ծեծեցին, այնպէս որ շունչը չմնաց. Շատերը կուգային անոնց, այնպէս որ հաց ուտելու անգամ չէին հասներ. Հիւրընտցաւ ու բժիշկ կանչեց. Մեզ այն մարդուն յանձնեց ու գնաց. Երբ կերակուրը կերաւ, զօրացաւ ու հաստատեցաւ. Երբ տեսան որ զանի չէին կրնար նուաճել, նենգութեամբ բռնել խորհեցան. Անոնք իրարու հետ կռուած ատեն՝ ուրիշ մը ձին առաւ գնաց. Մանանխոյ հատը երբ կը մեծնայ, ծառ կ'ելլայ, այնպէս որ երկնից թռչունները կուգան ու անոր ճիւղերուն վրայ կը հանգչին։

Հեռու երկիր, դոր աշխարհ Իմացունել, ազդ տունել
Ցառաջ դալ. մոտենալ
Երկնցնել (ձեռքը), յիեալ
Աշխատիլ, ջանալ
Աւելի ուղել, ընդրել մանանդ
Բաղձալ, ըղձանալ
Ալ չտեսնուիլ, ըսդ ան-կանել
Հասնիլ, ժամանել
Կերակուր ուտել, տունուալ կերակուր
Հաստատուիմ, կազդուրիմ
Նենգութեամբ, ենիգուա-

Դիտ. Ա. Համառօտեալ կամ ամփոփեալ խօսք մը լուծելու ատեն՝ կրնան աշակերտք ամփոփեալ մասը բնական բացատրութեան ձեւին դարձուցանել, և այնպէս լուծել։ Զոր օրինակ, սա խօսքը՝ Սոփոկլեսոյ զամենեսին՝ մինչև զմեզ ի նոցանէ ապրեալ, կրնայ այսպէս պարզուիլ. Սոփոկլեսոյ զամենեսին, այնպէս զի ոչ մեզ ի նոցանէ ապրեալ. այսպէս պարզուելէն ետքը՝ ամփոփ-

եալ մասն աւելի դիւրաւ կը լուծուի։ Տես և Լէ. Դասին վերջին դիտողութիւնը։

Դիտ. Բ. Խօսք մը ամփոփելու ատեն պէտք է նայիլ որ երկդիմութիւն չծագի։ Միշտ այն ձեւն ընտրելի է որ հոմ կամ երկդիմի իմաստ չի տար։

ԴԱՍ ԼԹ.

ԱՐՄԱՏ ԵՒ ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԲԱՌԵՐ

Հ. Ո՞ր բառերն արմատ են։

Պ. Արմատ են այն բառերը որոնց սկիզբը կամ վերջը գիր կամ վանկ աւելցուած չէ. ոսկի, ներ, ծով, հայր, գեղ, մահ, արմատ բառեր են։

Հ. Ո՞ր բառերն ածանցեալ են։

Պ. Ածանցեալ են այն բառերը որոնց սկիզբը կամ վերջը գիր կամ վանկ մը աւելցուած է. ոսկեղէն, թագաւոր, ծովական, հայրենի, գգեղ, անմահ, ածանցեալ բառեր են։

Հ. Ածանցեալ բառերուն վրայ աւելցուած գիրը կամ վանկն ինչ կ'ըսուի։

Պ. Ածանցեալ բառերուն վրայ աւելցուած գիրը կամ վանկը ածանցական մասնիկ կ'ըսուի, ուստի վերի բառերուն մէջ եղէն, աւոր, ական, ենի, գ, ան, ածանցական մասնիկներ են։

Հ. Հայերէն ածանցական մասնիկներուն գլխաւորներն որոնք են։

Պ. Հայերէն ածանցական մասնիկներուն գլխաւորներն են.

1. Ական, այն, որ վերաբերութիւն կը ցուցնեն, ինչպէս՝ քաղաքական, քաղքի վերաբերեալ. ծովայն, ծովու վերաբերեալ։

2. Աւոր կամ աւոր, որ ունեցող, վրան կրող կը նը-

շանակէ, ինչպէս՝ թագաւոր զինուոր. թագ, զէնք կրող։

3. Ա-էր, որ առատութիւն կը ցուցնէ. ինչպէս՝ ծաղկաւէր։

4. Ա՛ր, որ մարմնոյ մէկ անդամին կամ մասին նպրած ըլլալը կը ցուցնէ, ինչպէս՝ լեզուար. լեզուն կտրած։

5. Եղէն, որ բանի մը ինչ նիւթէ ըլլալը կը ցուցնէ, զոր օրինակ, ոսկեղէն, հողեղէն։

6. Եայ, որ քանուած կամ շինուած կը ցուցնէ, ինչպէս ծաղկեայ, ծաղիկներով բանուած կամ շինուած։ Կը ցուցնէ նաեւ բանի մը որչափ ժամանակուան ըլլալը. ինչպէս՝ երեքօրեայ, հնգամեայ։

7. Եան, որ կը ցուցնէ սերունդ կամ ծագում, ինչպէս՝ աբրահամեան, պղատոնեան։ Կը նշանակէ նաեւ բաղկացեալ, զորօրինակ՝ երեքգլխեան, իննանկնեան, երեք գլխէ, ինն ակունքէ բաղկացեալ։

8. Եղ, որ կը ցուցնէ փանակուելիք, ինչպէս՝ ընչեղ, ինչքը, ստացուածքը շատ։

9. Ենի, որ ծառ, մորի և մրտ կը ցուցնէ, ինչպէս՝ խնձորենի, խնձորի ծառ, առիւծենի, առիւծի մորթ, խոզենի, խոզի միս։ Ծառերու անունները երբեմն ի գրով ալ կ'ածանցուին, ինչպէս՝ սերկեւիլ, սերկեւիլի. կաղին, կաղնի։ Ենի, անի, ի մասնիկներն ուրիշ անուններու ալ վերջը կցուելով, անոնց այլեւայլ նշանակութիւններ կուտան. ինչպէս՝ արծաթի, արծաթեղէն. ջրի, ջրոտ. այրի, այրէ զուրկ։

10. Իկ, կամ ակ. որ նուազական մասնիկներ են. ինչպէս խցիկ, գետակ, փոքրիկ խուց, փոքր գետ։

11. Ուն, որ ոչ մասնական զօրութիւնն ունի, ինչպէս՝ շարժուն, շարժող։

12. Ուոր, որ յաճախուելիք կը ցուցնէ, ինչպէս՝ քարուոր։

13. Ոտ, որ անանկութեան կամ անոտ կը ցուցնէ, ինչպէս՝ երկչոտ, բորոտ։

14. Ուղ, որ արհեստ կը ցուցնէ, թուրքերէն ճէ մասնկան կը պատասխանէ, ինչպէս՝ որսուղ, ավլեղ։

15. Ոց, անոնց կամ ուրան, որ կը ցուցնեն ընդունարան, ինչպէս՝ դպրոց, որբանոց, գործարան, դպիրներու, որբերու, գործի տեղ։

16. Ճէ, որ հայրենիք կամ երկիր կը ցուցնէ, ինչպէս ասիացի։

17. Ուս, որ պաշտօնի կամ վիճակի մը յատկացեալ կը նշանակէ, ինչպէս՝ քահանայապետ։

18. Ն, ղ, ռ, ղծ, ղ, որ բառերու սկիզբը դրուելով ցաստանութեան կը ցուցնեն, ինչպէս՝ անմիտ, անպերախտ, ռգէտ, ղծգոհ, ղգոյ։

51. Հրահանգ

(1) Աղնիւ, բարք, եկեղեցի, երէց, էգ, լեառն, խուժ, ծուլ, կայսր, հովիւ, ձմեռն, մարմին, յաղթութիւն, շէն, պատիժ, սեպուհ, տրտում, քուրմ, օրէնք։

---

(2) Ատենական, արքունական, բնական, ընտանեկան, լուսնական, խորհրդական, կուսական, կոբբստական, յունական, նուիրական, շնական, պատուական, պատմական, որբական, վանական, տնական, քննական։

---

(3) Աստղ, անտառ, գազան, դաշտ, երկինք,

---

(1) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցեալները շինեն ական մասնկամբ։

(2) Աշակերտք նշանակեալ ածանցներուն արմատները գտնեն։

(3) Աշակերտք նշանակեալ բառերուն ածանցները շինեն ական մասնկամբ։

լեառն, ծով, հող, հուր, մաղձ, մարդիկ, նաւ, ջուր, տիղմ, տոհմ, տունկ, ցամաք, քաղաք, օդ։

52. Հրահանգ

(1) Ալիք, ահ, աղեղն, բուռն, գէս, գոյն, գոյք, գօտի, դէնք, դօրք (դօրութիւն), թոյն, լոյս, խորհուրդ, կամք, հոգի, հովանի, մարմին, նշան, շահ, չափ, պատիւ, սուսեր, վտանգ, տուն, փառք։

---

(2) Գրաւոր, դաշնաւոր, եղջերաւոր, թագաւոր, թեւաւոր, ճգնաւոր, մանեկաւոր, մտաւոր, պարբաստաւոր, պարտաւոր, սգաւոր, վիրաւոր, տիգաւոր։

---

(3) Այդի, գինի, երանութիւն, ինչք, խաշն, խոտ, ծաղիկ, միրգ, շահ, պտուղ, քրքում։

---

(4) Աղդ, ականջ, գոյն, լեղու, ծայր, կառափն, ձեռն, մէջք, շուրթն, ունչ, պինչ։

53. Հրահանգ

(5) Ապակի, ասր, արծաթ, փոց, գարի, լոյս, խոտ, հող, հուր, ձիւն, մաղ, միս, նիւթ, ոգի, ոսկի, պղինձ, ջուր, վէմ, տարր, փուշ, քար։

---

(1) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցեալները շինեն ուր մասնիկովը։

(2) Աշակերտք նշանակեալ ածանցներուն արմատները գտնեն։

(3) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցեալները շինեն ակ մասնիկովը։

(4) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն ոտ մասնիկովը։

(5) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն եվն մասնիկովը։

(1) Ադամանդ, աղիւս, ասեղն, բեհեզ, գմբէթ, եղէգն, ծաղիկ, կաշի, կուճ, ճախարակ, մագաղաթ, մաշկ, յախճապակի, նեարդ, պրտու, փղոսկր, փուշ:

---

(2) Ահ, ասր, գոյն, զօր, (զօրութիւն), թիկն, ինչք, համ, հիւթ, մաղ, մարմին, շուք, ոյշ, ուժ:

---

(3) Աղուէս, այծ, առիւծ, գայլ, գառն, կուզ, ոչխար, սամոյր: Դեղձ, ընկոյզ, թութ, թուզ, խընձոր, ծիրան, կաղին, ձէթ, մուրտ, նուշ, նուռն, վարդ, տանձ: Խոզ:

Այր, ասր, արծաթ, բուռն, դալար, երկաթ, լեզու, լիրբ, ծարաւ, կորով, հայր, ձար, մայր, մսեղ, մօրուք, յայտ, նախ, նման, նքթուն, պէտք, պղինձ, ջուր, վայր:

---

(4) Անասուն, գետ, գունդ, դուռն, զգեստ, լեզու, լիճ, խուզ, խուց, ծով, հայր, հաց, ձուկն, ձորձ, մանուկ, մասն, նաւ, շուն, որդի, պատանի, պատանեակ, վայր, տուն, քաղաք:

---

(5) Արթնութիւն, գնալ, եռանդն, երերալ, զգալ:

---

(1) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն ԻՆ մասնիկամբ:

(2) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն ԻՆ մասնիկամբ:

(3) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն ԻՒՆ կամ Ի մասնիկամբ:

(4) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն ԻՒ, Ի մասնիկներով:

(5) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն ՈՒՆ մասնիկամբ: Այս մասնիկամբ ածանցները մեծաւ մասամբ բայերէ կը շինուին:

ղեղուլ, ղեռալ, թռչիլ, խմանալ, կալ, կանգնել, հասանել, հաստատել, շարժել, սահել, սիրել, սողալ, տոկալ, ցածնուլ, փայլել։

---

(1) Ապառաժ, աւազ, աւազակ, թաւ, ծարաւ, մացառ, յորձանք, շամբ, ոսկր, ջիղ, վէմ, տիղմ, քար, օձ։

---

(2) Արիւն, բոր, դանդաղել, դեղ (դոյն), եռանդն, երկնչել, ժանդ, լուսին, խնամք, ծակ, կասկած, հիւանդ, մոռանալ, մուր, յաչաղել, նախանձել, նենգ, որքիւն, վաղվաղել, ցասնում, ցաւ, ցեխ, քոս։

---

(3) Այդի, անցանել, աջ, բաժանել, ժառանգել, լծել, լողալ, կցել, ճանապարհ, միջին, յետին, նախ, նախանձել, նաւել, որս, պահել, պարապ, սայլ, սեղան, ցանց, փոխանակել։

---

(4) Աղքատ, ամառն, ամուր, այրի, արգելուլ, արուեստ, գլուխ, գործ, դպիր, ծաղիկ, կանայք, կրակ, հալել, հանգիստ, հիւանդ, հիւր, հովանի, ձմեռն, մարտիկ, մեղու, մթերք, մրջիւն, որբ, ուս, վաճառք, վարել, վարդապետ, վարժել, օտար։

---

(1) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն -ոտ մասնիկովը։

(2) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն -ոտ մասնիկովը։

(3) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն -ոտ մասնիկովը։ Այս մասնիկովը ածանցներ մեծաւ մասամբ բայերի կը շինուին։

(4) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն -ոյ, -ուոյ, -ուն մասնիկներով։

54· Հրահանգ

(1) Ամօթ, առակ, բան, բարբառ, գեղ, գէտ, գործ, գին, գոհ, գոյ, գոյն, երախտիք, երասան, լուր, կար, համազգի, հարկ, մարդ, յայտ, յոյս, չնորհ, ուշ, սուրբ, տոհմ, քուն, օրէնք։

ԴԱՍ ԺԵ.

ԲԱՐԴ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Հ. Ո՞ր անունները բարդ կ'ըսուին։

Պ. Բարդ կ'ըսուին երկու բառէ բաղադրեալ անունները, ինչպէս, տոպրաձաւէր, զԱստուած սիրող, լուսապոյր, լոյս տուող։ Առաջինը՝ Տոպրաձ և ոէր, երկրորդը՝ լոյս և պոյր (տալ) բառերէն կը բաղկանան։

Հ. Բարդ անուն մը կազմող բառերն իրարու հետ ինչպէս կը կապուին։

Պ. Բարդ անուն մը կազմող բառերն իրարու հետ սովորաբար ա գրով կը կապուին։

Հ. Երբ բարդ անունը երկու գոյականէ կը բաղկանայ, ինչ կը նշանակէ։

Պ. Երբ բարդ անուն մը երկու գոյականէ կը բաղկանայ, ընդհանրապէս այն գոյականներուն մին յատկացուցչի և միւսը յատկացեալոյ զօրութիւն ունի, և բարդութեան մէջ յատկացուցչի զօրութիւն ունեցող գոյականն առաջ կը դրուի։ Այս տեսակ բարդ անուններ ընդհանրապէս գոյական են։

55· Հրահանգ

(*) Զօրքի գլուխ. Դրան փակ (ոչ-ոչ). Գաղանի

---

(1) Աշակերտք նշանակեալ անուններուն ածանցները շինեն -ն, -ղ, -ր, -ռ, -ծ, -ն, մասնիկներով.

(*) Աշակերտք նշանակեալ աշխարհաբար խօսքերը բարդ բառերու դարձնեն, յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ դնելով։

(հետ) կռիւ. Գանձի գլուխ. Գետի եզր. Ծովի եզր. Գիրքերու պահարան. Դայեկի («ի-գոնա) որդի. Դիւանի գլուխ. Դիւանի դրագիր. Բանակի տեղ. Եղեւինի վայր. Աղբիւրի ակ. Լուսոյ մտնելու տեղ. Խաչի վայր. Խունկի աման. Ծերոց խումբ. Հարսի եղբայր. Հողի բլուր, կոյտ. Ոտքի կապ. Ձիւնի ծալիկ. Ձորի գաւառ. Ճաշու ժամ. Մաղձի դեղ. Մարդոց մահ. Մարդու արձան. Մաքսի տուն. Մեհենի տեղ. Մոխրի կոյտ. Նաւի խումբ. Քաղքի մէջտեղ. Սանդղի ոտք. Վանքի երէց. Վարագի ջիղ. Որթի տունկ. Քաղաքի պատ։

Հ. Բարդ բառ մը միշտ գոյականներէ կը բաղկանայ։

Պ. Բարդ բառ մը կրնայ նաև գոյականէ մը և ածականէ մը բաղկանալ. ինչպէս ծիածանն, որ ծիծ ածականէն և գոյն գոյականէն բաղկացած է, և կը նշանակէ ծիծ գոյն ունեցող կամ գոյնը ծիծ։

56. Հրահանգ

(*) Տունը մեծ. Զօրութիւնը մեծ. Ձայնը մեծ. Թեւը երկայն. Պրկունքը լայն. Ոտքը կարճ. Ձգեստը կարճ. Ջուրը խորունկ. Վիզը բարձր. Ձայնը բարձր. Մարդը (բնակիչը) շատ. Բարքը աղէկ. Հոտը դէշ. Համն տնոյշ. Դէմքը գեղեցիկ. Գեղեցկութիւնը հազուադիւտ. Ոտքը շուտ (շուտ քալող). Միտքը երկու (անհաստատ). Լեզուն թանձր. Բեռը ծանր. Քալուածքը թեթեւ. Հաւատքը թերի (պակաս). Մորթը թոյլ (հեշտասէր, փափկասէր). Սիրտը վատ (վախկոտ). Բերանը լեցուն. Պարանոցը խիստ (անհնա-

(*) Աշակերտք նշանակեալ աշխարհաբար խօսքերը բարդեն, ածականը գոյականէն առաջ դնելով։

զանդ, խեռ). Սիրտը հիւանդ. Խորհուրդը լաւ. Այ-տերը կարմիր. Գլուխը ծռած (ամօթով). Թելերը ոսկի. Պարիսպը կրկին. Պատիւը հաւասար. Բազուկ-ները հաստատ. Կաշին հաստ. Զօրութիւնը հսկայա-կան. Ջուրը շատ. Հանդերձը մաշկ. Սիրտը նեղ. Փեսուրը նոր. Զայնը բարակ. Պարիսպը ամուր. Ան-դամները ողջ (ամբողջ). Միտքը պակաս. Նիստը (տարածութիւնը) քիչ. Աչքը սուր. Ականջը սուր. Անունը վատ. Զայնը քաղցր. Սիրտը քաջ. Սանձը ոսկի. Ձեռքը պարապ. Միտքը թեթեւ. Հաւատքը չի-տակ. Աչքը չար (նախանձոտ). Բեռը թեթեւ. Մեղ-քը մեծ (շատ). Մեղքը քիչ. Անունը մեծ. Միտքը մեծ (հպարտ). Հասակը բարձր. Ականջը երկայն. Թեւը (խանատը) մաշկէ. Միտքը թանձր (ապուշ). Սիրտը խիստ. Դէմքը երկու. Բերանը երկու. Մոր-թը լերկ. Միտքը երկայն (համբերող). Ջուրը յորդ. Մարմինը թանձր. Միտքը ցած (խոնարհ). Լեզուն ծանր. Ջուրը խորունկ։

ԴԱՍ ԺԱ.

ԲԱՑԱՆՈՒՆ, ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

Հ. Ո՞ր բառերուն քայանուն կ'ըսուի։

Պ. Բայանուն կ'ըսուին այն անունները որ բարդ բառերու մէջ բայի զօրութիւն ունին. այսինքն՝ գոր-ծողութիւն մը կը ցուցնեն, զոր օրինակ՝ որդեսէր, հայրասպան, արեւակէզ, բառերուն մէջ սէր, սպան, կէզ, բայանուն են, այսինքն՝ սիրեմ, սպանանեմ, կիզամ, բայերուն արմատներն են, և կը նշանակեն՝ սիրող, սպանող, այրած։ Որդեսէր. կը նշանակէ իր որդիքը սի-րող, հայրասպան կը նշանակէ հայրը սպաննող, արեւա-կէզ կը նշանակէ արեւէն այրած։

Հ. Բայանունէ և ուրիշ գոյականէ մը բարդուած բառերուն մէջ բայանունն ու գոյականը ինչ բանի զօրութիւն ունի։

Պ. Բայանունէ և ուրիշ գոյականէ մը բարդուած բառերուն մէջ բայանունը բայի զօրութիւն ունի, միւս գոյականն ալ սեռի կամ բնութեան խնդրոյ զօրութիւն ունի. զոր օրինակ՝ «ոչխարաբոյ», հայրապետական բառերուն մէջ, «ոչ», «պետ», բայ են. «ոչխարաբոյ», «պետական» կը նշանակեն, «ոչխար», հայր գոյականները սեռի խնդիրներ են «ոչ» և «պետ» բայանուանց. «ոչխարաբոյ» բառին մէջ ալ «ոչխար» բայ է, «բոյ» կը նշանակէ, իսկ «ոչխար» գոյականը բացառական հոլովի զօրութիւն ունի, և բնութեան խնդիր է «ոչխար» բայանուան և կը նշանակէ արեւէն այրած։

Հ. Բայանունէ և գոյականէ մը բարդուած բառերուն մէջ, այս երկուքէն հրն առաջ կը դրուի։

Պ. Բայանունէ և գոյականէ մը բարդուած բառերուն մէջ ընդհանրապէս խնդիրն առաջ կը դրուի, բայանունը՝ ետքը։

Հ. Այս տեսակ բարդեր գոյականն են թէ ածական։

Պ. Այս տեսակ բարդեր թէ իբր գոյական և թէ իբր ածական կը գործածուին։

57. Հրահանգ

(*) Ածեմ, աղամ, ամամ, ամոքեմ, այրիմ, ապաստանիմ, ապրիմ, առաքեմ, առնում, ասեմ, ատեմ, արածեմ, արգելում, արկանեմ։

Բուն. պատիժ բերող (տուող). Խունկ աղացող. Մլոյ (ջաղացքի) մէջ աղացող. Ծովը թափուած. Կերակուր ամոքող (բարեխառնող). Անձկով (կարօտով)

(*) Աշակերտք այս և հետեւեալ հրահանգներուն բայանունները գտնեն, և ետքը գրուած աշխարհաբար խօսքերը իւրաքանչիւր բառերու գործածուին։

այրող. Կէս այրած. Իր անձին ապաւինող. Ինքզինք ազատող. Երկինքէն առաքուած. Փոխ, աւանդ, կաշառ, պարգեւ, համար, վրէժ առնող. Երախտիք առնող (ընդունող). Բարի, չար (բան) ըսող. Իր տէրն ատող. Ինչք ատող. Խաչինք (հօտ) արածող. Բանտի, պատի, քարերու մէջ արդելուած. Ակ արկանող (ձգող). Խունկ արկանող (ծխող)։

Բառնամ, բարձրանամ, բեկանեմ, բերեմ, բըղխեմ. Բնակիմ, բտիմ. Գիտեմ, գնամ, գնեմ, գովեմ, գործեմ, գտանեմ, գրեմ։

Բեռ վերցնող. Կական (լաց) վերցնող (բրցնող). Մինչեւ երկինք բարձրացած. Ակիւ բեկած (վախէն լեղին բրդած). Ծանրութենէ բեկած (կորած). Գաղաններէ բեկած (պատառուած). Գտուզ, վուշ, անձրեւ, բուք (թիվի) բերող. Երկրէ բխած. Հուր, ջուր բխող. Գաղաններէ բնակուած. Անտառները բընակող. Խոտով, ընդով բտուող (կերակրուող). Ծածուկ (բաներ) գիտցող. Իրը (եղելութիւնը) գիտցող. Սիրտերը գիտցող. Ձեռքի (գործ) գիտցող. Ճամբայ գացող. Ծովով, նաւով գացող. Արծաթով գնուած. Մարդ գնող. Ինքզինք գովող. Այդի, երկիր, հող գործող (մշակող). Նաւ, հաց, իւղ գործող (շինող). Պղինձ գործող (պղնձէ բաներ շինող). Զար, բարի, ժանտ (գէշ), զազիր (ղղուելի բաներ), եղեռն, ոճիր գործող. Մաղէ գործուած. Ձեռքով գործուած. Հնարք գտնող. Մատեան (գիրք) գրող. Պատմութիւն գրող. Ձեռքով գրուած.

58. Հրահանգ

Դարմանեմ, դաւեմ, դիեմ, դրժեմ. Երդնում, եփեմ. Զանցանեմ, զարդարեմ, զգածնում, զգենում.

Ընկենում, ընտրեմ. Թափեմ. Իմանամ։

Խաչինք դարմանող. Մարդ դաւող. Սուինք դիեցող. Ուխտին դրժող (աւրող). Տիրոջը դրժող (մատնիչ). Իւղ (օծանելիք), հաց եփող. Երդումը, ուխտը, պատուիրանքը, օրէնքը զանց ընող (չբռնող). Աստղերով, ծաղիկներով զարդարուած. Սեւերով, մրթով, քուրձով զգածեալ (պատած). Իրը (եղելութիւնը) զգացող (իմացող). Խարազն, ծիրանի զգեցող (հագնող, հագած). Տերեւները նետած (ձգած). Նետ, շանթ, քար, կրակ նետող. Զէնքը, լուծը նետող. Գետը նետուած. Իրաւունքն ընտրող (կտրող, որոշող). Տերեւները թափած, Մարդէ (բնակիչներէ), յիշողութենէ թափուր. Ոխը, նետ թափող. Հնարք (ճամբայ, կերպ) իմացող (գտնող). Զար (բաներ) իմացող (հնարող)։

Լկեմ, ընում. Խանձիմ, խառնեմ, խաբեմ, խըլեմ, խնդրեմ, խողխողեմ, խորհիմ, խօսիմ. Մախեմ, ծեծեմ, ծնանիմ, ծփամ։

Սովէ լկուած. Մաղկով, հացով, պտղով, որդերով, խնդութեամբ լեցուած. դանիւ (ծեծով) լեցուած (շատ ծեծուած). Արեան, գէշի (լեղ) խանձած (բորբոքած). Մծմբով, ծխով խառնուած. Եղեմէն խարուած (այրած). Արմատէն խլուած. Վրէժ, քէն խնդրող. Նախանձով (եռանդով) խնդրող. Սրով խողխողուած. Մաքին մէջ (ինքնիրեն) խորհող. Իրաւունքը խորհող (իրաւունքը կատարելով հաշտուող). Բարի խօսող (միջնորդ). Չար խօսող (ամբաստանող). առակ խօսող. որովայնէն խօսող. ատեանին մէջ խօսող. Հնութեանց վրայ խօսող. Մարդ ծախող (սպառող). Բրով (սոփ). ոզորով (բարակ գաւազանով) ծեծուած. (յառաջ եկած). Անձրեւ ծնանող. երկրէ, ծովէ, ջուրէ, հողէ ծնած. Մովին մէջ ծփացող։

59. Հրահանգ

Կամիմ. կապեմ. կապտեմ. կատարեմ. կարեմ. կեամ. կերտեմ. կիղում. կլանեմ. կծանեմ. կոխեմ. կոծեմ. կորանամ. կորուսանեմ. կոփեմ. կռեմ. կռուիմ. կտրեմ. կրեմ. կրծեմ։

☞ Բարի, չար կամեցող. կամար (գոտի) կապող. կամարներով կապուած (շինուած). ակունքով կապուած (գամուած). Դի, տաճար, սեղան կապտող (կողպտող). Կամք, հրաման կատարող. Կոշիկ, խօրան կարող. Կամքը (ընել) կրցող (անձնիշխան). Լեռը, շինիվմէջ (մարդ եղած տեղ) ապրող. վիշտերու մէջ ապրող. Կաւէ, փայտէ, քարէ, կրկտէ (ղալը ղաբիը) կերտուած (շինուած). Հրաշքով (զարմանալի կերպով) կերտուած. Ձեռքով, նկարով կերտուած (գործուած). Տաքէն, ցուրտէն կիղեալ. Ծովէն կլլուած. Ջերմութեամբ կծանող (խայթող). Ոտքով կոխուած. Ալիքներէ, հովէ կոծուած (ծեծուած). Աչուքները կորացած (ամօթով). Գտուղը, յոյսը կորսնցնող. Քար կոփող. Կռանով (էֆէֆ) կռուած (տաշուած). Քարէ կռուած. Բանիւ (խօսքով) կռուող. Ծայրերէն, կէսէն, մէջտեղէն, մօտէն, տակէն (արմատէն) կըտրուած. Քարէ կտրուած (մէկ կտոր քարէ). Բեռ, ջուր կրող (տանող). վիշտ կրող. Կաշառք կրծող (ուտող)։

Համբերեմ. Հայիմ. հանեմ. հասանեմ. հատանեմ. հատուցանեմ. հարկանեմ. հեղձնում. հեղում. հոսեմ. հոտիմ. Զգեմ. ձուլեմ. Ճարակիմ։

Խստութեան, վիշտերու համբերող. Ծովու վրայ նայող. երկինք նայող. Ջուկ, ջուր հանող. միս հանող (էֆէֆէ). պատկեր հանող (նկարող). խաչը հանող. հարկ հանող (առնող, ժողվող). քէն հանող

(ոչ առնող)։ Երաշ հանող (մեկնող)։ Ձեռքով հասնող (կարող)։ Քար, երկաթ կտրող (մետաղներէն հանող)։ Փայտ կտրող։ Ցոյսը, քունը հատած։ Թաթերը կտրած։ Երակը կտրող (արիւն առնող)։ Մսէ կտրուած (միս չուտելու ուխտ ընող)։ Վարձքը, երախտիքը, քէնը հատուցանող։ Սրինգ, քնար, փող զարնող։ Դիւէ, նետէ, շանթէ, սուրէ, ցուրտէ, խորշակէ զարնուած։ Ծովը խղդուած։ Արիւն թափող։ Հուր, ջուր վազցնող։ Ժանտ, չար (գէշ) հոտող։ Նետ, քար ձգող (նետող)։ Ակոս ձգող (քաշող)։ Արծաթէ, ոսկիէ, պղնձէ ձուլուած։ Խոտ ճարակող։

60։ Հրահանգ

Մածնում։ Մահանամ։ Մանեմ։ Մեծարեմ։ Մխեմ։ Մոռանամ։ Մտանեմ։ Ցարդարեմ։ Յիշեմ։ Յուզեմ։ Յօդեմ։ Նենգեմ։ Ներկեմ։ Նիւթեմ։

Տախտակով մածուած (վրան ծածկուած)։ Սրով, սովով, թոպուելով (ծեծուելով) մահացած (սպանուած)։ Խղդուելով, հեղձնելով մահացած։ Ոսկւով մանուած։ Հիւրերը մեծարող։ Խորը, մէջը մխուող։ Ձեռքը մխող (ձեռք զարնող)։ Երախտիք մոռցող։ Ոչ, ծակ, խորը, մէջը մտնող։ Տաճար, սեղան յարդարող (շտկող)։ Զարիքը յիշող (ոչ պահող)։ Խորերը, ջուրերը յուզող (վնտռող)։ Խռովութիւն, անձրեւ յուզող (հանող)։ Նախանձէ յուզեալ (շարժեալ)։ Սուտ (բաներ) յօդող (շինող)։ Ուխտը, տէրը նենգող։ Ծիրանի ներկող։ Զարիք նիւթող։

Շարժեմ։ Շինեմ։ Շնչեմ։ Ուտեմ։ ուրանամ։ Զափեմ։ Չուեմ։ Պահեմ։ պաշտեմ։ պատեմ։ պատճառեմ։ պատմեմ։ պարարեմ։ պարտաւորեմ։ պշնում։

Հովէն շարժած։ Պատ, խորան շինող։ տուն, աշ-

խարբ չինող (չէնցնող). մարդով (բնակչօք) շէնցած. Ծուխ, բոց, հուր, մահ շնչող. Աստուծմէ, հոգիէն շնչուած (ներշնչեալ). Ցոտ ուտող. ցեցերէ կերուած. Աստուած ուրացող. Երկիր չափող. Երկինք չուող. Ոգին (կեանքը) պահող. Ուխտ, պատուիրանք, ոխ պահող. Աստուած, կուռք, դիք պաշտող. Արծաթով, սառոյցով, մուրթով պատած. Հիւանդութիւն պատճառող (հիւանդ ձեւացող). Սուտ (բաներ) պատմող. դիւրին, դժուարին (ոճով) պատմուած. Ոլովայնը պարարող. Մահու, պատժոյ պարտաւորուած (դատապարտուած). դատաստանով պարտաւորուած. Երկինք պչնող. մարմնոյ, երկրի պչնող (մարմնաւոր, երկրաւոր բաներու նայող)։

Սիրեմ. սնանիմ. սուզեմ. սպանանեմ. վաճառեմ. վարեմ. վարժեմ. վիժեմ. վիրամ. Տարածեմ. տեսանեմ. Ցնորիմ. ցուցանեմ. Փորեմ. Քաղեմ. քաղցնում. քարշեմ. քննեմ. Օծանեմ։

Հայրենիքը սիրող. Ջրոյ մէջ, կաթով սնած, տուընը (մէկուն) ձեռքը սնած. զով տեղեր սնած. Ջրոյ մէջ, խորը սուզած (ընկղմած). Տէրը, եղբայրը ըսպաննող. Գինի, ցորեն, մարդ վաճառող. ժամանակը վաճառող (պարապ անցնող). Կառք, նաւ վարող, դերի, մարդ վարող (յափշտակող, տանող). Ձի, մանուկ վարժող. մտօք վարժուած (հնազանդ, հլու). Գահէ (սաղարտոմ), քարէ (ժայռի վրայէ) նետուած. գետի մէջ նետուած. Վարս (գլխու մազ) վիրայող. (ածիլող). ճամբայ վիրայող (շտկող). Բազուկները տարածած. գետնի վրայ տարածուած. Երազ տեսնող. Խելքը ցնորեցնող կամ ցնորած. Ճամբայ, երազ, ժամեր, տօներ ցուցնող. Գետնի, քարի մէջ փորուած. Ծաղիկ, պտուղ, հասկ, կրկուտ քաղող (ժողովող).

ծայրերէն քաղուած (կտրուած)։ Ինչքի (հարստութեան) քաղցած (անօթի)։ Գետինը քսուող։ Խորունկ (բաներ) քննող։ Ոսկւով, արծաթով օծուած։

ԴԱՍ ԽԲ.

ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ, ԲԱՑԱՆՈՒՆ ԵՒ ՄԱԿԲԱՑ

Հ. Բայանունները գոյականով միայն կը բարդուին։

Պ. Բայանունները շատ անգամ մակբայով կամ մակբայէն առնուած ածականով ալ կը բարդուին։ Զոր օրինակ։ Ցշդաբերդ, շոգաթոս, թալգաթս, բարդուած են բերդ, թոս, գեա բայանուններէն։ Եւ ցշդ, շոգ, թալ մակբայներէն։

61. Հրահանգ

(1) Ամբառնամ։ ասեմ։ աւերեմ։ Բարձրանամ։ բեկանիմ։ բղխեմ։ բուսանիմ։ Գանեմ։ գիտեմ։ գուշակեմ։ գտանեմ։ Դատիմ։ Դիմեմ։ Եփիմ։ Զարթնում։ զինեմ։ Ընծայեմ։ ընթանամ։ Թռչիմ։ Լլկեմ։ Խամրիմ։ խօսիմ։ Ծագեմ։ ծաւալեմ։ Կազմեմ։ կամ։ կարգեմ։ կեամ։ կիզում։ կշռեմ։ կորովեմ։ Հայիմ։ հասանեմ։ հաւանիմ։ հաւատամ։ հեղուսեմ։ հիմնեմ։ Մահանամ։ մաղեմ։ մարտնչիմ։ մեռանիմ։ մըտանեմ։ Ցածիմ։ յառնեմ։ Նուագեմ։ Շարժիմ։ շընչեմ։ Պահեմ։ պարծիմ։ Ջանամ։ ջնջեմ։ Սնանիմ։ ստեղծանեմ։ Վիրաւորեմ։ Տարածեմ։ Ցանում։ ցընորիմ։ Փլանիմ։ փտիմ։

---

(2) Վեր ամբարձեալ (վերցուած)։ Կանխաւ ըսող

---

(1) Աշակերտք նշանակեալ բայերուն բայանուն արմատները դանեն։

(2) Աշակերտք նշանակեալ աշխարհաբար խօսքերը բարդ բառերու դարձուցեն՝ մակբայներն առաջ դնելով։

չամ ըսուած · Վաղ, կանուխ (շուտ) աւերած, փլած, փտած · Ուղիղ բարձրացած · Դիւրաւ բեկանող · Ցանկարծ · առատ, յորդ բխող · Դիւրաւ, ինքնին բուսնող · Զարաչար գանուած · Կանխաւ գիտցող · Կանխաւ (առաջուց) գուշակուած · Զքնաղ (քիչ), դիւրաւ, դժուարաւ գտնուող · Յանկարծ, առաջ գտնուած · Արդար, ուղիղ դատող · Ցառաջ, տար (հեռու) դիմող · Կէս եփած · Ծանր արթնցող · Իսպառ (բոլորովին) զինեալ · Նոր ընծայուած · Արագ, թեթեւ, խուռն (բազմութեամբ), զոյգ (հաւասար) ընթացող (վազող) · Բարձր թռչող · Զարաչար լակուած · Արագ խամրող (թառամող) · Ունայն, արդար, ուղիղ խօսող · Ցանկարծ ծագող · Լայնաբար (ընդարձակ) ծաւալեալ · Գինդ (ուժով) կազմուած · Առընթեր (քովը), շուրջ (բոլորտիքը) առաջի (առջեւը) կեցող · Ինքնիրեն կեցող · Վրան կեցող · Ցառաջ կարգուած (դասուած) · Երկայն, միայն ապրող · Ողջ (ամբողջ) կիզելի (այրելի) · Արդար կշռուող · Արդար կորովող (պատող) · Քաղցր, առաջուց նայեցող · Երագ (շուտ), վաղ (կանուխ) հասնող · Դիւրաւ հաւանող · Թերի, ուղիղ, նոր հաւատացող · Հաստատ հեղուսուած (դամուած) · Հաստատ հիմնուած · Խայտառակաբար մահացած (ըսպաննուած) · Ծանր մաղուած · Հակառակ, ընդդէմ մարտնչող · Կէս, վաղ (կանուխ) մեռած · Կանխաւ (առաջուց) մտած · Ընդվայր (ասդին անդին) · դատարկ յածող (պտտող) · Վաղ յառնող (կանուխ ելլող) · Քաղցր նուագող (երգող) · Ծանր, արագ, միշտ շարժող · Դառն, քաղցր, սաստիկ շնչող · Գիշեր (գիշեր ատեն) պահող · Ունայն, սին (պարապ տեղ) պարծող · Ջուր, ժրութեամբ (արիութեամբ) ջանացող · Համբերէն (ընդհանուր) ջնջուած · Դատարկ, ընդարձակ, փափուկ սնած (մեծցած) · Նախ, նոր ըս-

տանեաց մէջ, ընդ վայր, ընդարձակ, փափուկ սը-նած (մեծցած)։ Նախ, նոր ստեղծուած։ Կարի (շատ) վիրաւորուած։ Լայն, համբրէն տարածուած։ Ծանր ցասնող (բարկացող)։ Ցայդ (դիշերը) ցնորող («ոչ-ջան»), Վաղ վլած, փտած։

ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՍԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԽԱՌՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Հրահանգ

(*) Տունը նոր է։ Եկեղեցին հին էր։ Փայտը երկաթէն թեթեւ է։ Քացախը սաստիկ է։ Աղը կծու է, բայց հոտելէ կը պահէ։ Ոսկին բոլոր մեռաղներէն աղնուագոյն է։ Ադամանդը շատ մեծագին է, բայց երկաթէն աւելի օգտակար և գործածական չէ։ Կը-տաւը կերպասէն աւելի ցանցառ (սէյրէք) է։ Այս դինին անջուր է։ Այդ հովիտը ջրոտ է, անոր համար բարեբեր է։ Անձրեւն ու կարկուտը ծանր են։ Շոգին թեթեւ է։ Մարդիկ և անասունները քալող և շարժող են։ Մարդ զգացող, իմացող և խօսող է։ Ձին կրակոտ է։ Եղբայրդ վախկոտ է։ Դուն խիստ ես։ Անոնք վկայ են։ Մենք ականատես ենք։ Անոնք ականջալուր են։ Ձեր եղբայրը տունը կը գործէ։ Այս տղաքն իրենց հանդերձները պատռեցին։ Նաւը ծովը ընկղմեցին։ Մարդիկը ծովը խղդուեցան։ Կառավարը գետինը իյ-նալով կորսուեցաւ։

Սաստիկ, քարկ	Անջուր, (գինի), անոպակ
Հոտել, նեխուիլ	Խօսող, խօսուն
Մեծագին, պատուական	Կրակոտ, ջերմ
Գործածական, պիտանի	Ծովը խղդուիլ, ծովակուր լինել
Ցանցառ, անօր	

(*) Ուսուցիչ կրնան հետեւեալ հրահանգները այլ և այլ դասերու բաժնել։

Զրոտ, ջրաբեր
Բարեբեր, յարաբեր
Քալող, քնայուն
Շարժող, շրջուն
Զգացող, զգայուն
Իմացող, իմացուն
Գետն խնալով կորսուիլ, գետամոյն լինել

2. Հրահանգ

Բարեկամս ձեր հայրը տեսաւ. Զինուորներն իրենց զօրապետը կանչեցին. Այն քաղքին մէջ կին մը կար. Այս կինն իր աղջիկը չի սիրեր. Այս հայրն իր որդիքը կ'անիծէ. Երկինքն աստղեր կան. Զրհորներուն մէջ օձեր կան. Լեռներուն մէջ մեծ օձեր կան. Մեծամեծ կէտեր կան ծովին մէջ. Երկրիս վրայ բարձր լեռներ կան. Լեռներու մէջ մեծամեծ անտառներ կան. Անոր գերեզմանն այս քաղքին մէջ է. Մեր բարեկամներն այս տունին մէջ են. Անոնց ոսկրներն այս գերեզմանին մէջ են. Սպասաւորներն այն պալատին մէջ են. Այն սրահին մէջ հիւրեր կան. Այս սենեկին մէջ գէշ հոտ կայ. Այս կրակարանին մէջ կրակ կայ. Ձեր շտեմարանին մէջ շատ ցորեն կայ. Կառավարը վարժ է. Վարժապետն հմուտ և փորձառու է. Աշակերտները կրթեալ են. Եղջերուն և նապաստակն արագընթաց են. Տղան տհաս է. Պատանին հասուն է. Ծովին մէջ ձուկեր կան. Արեգական մէջ բիծեր կան. Աշխարհիս մէջ շատ մարդիկ կան. Հոն շատ բազմութիւն կար. Այն բանտին մէջ շատ կապեալներ կային. Ձեր եղբայրը տեսնել կ'ուզեմ. Քու տանդ մէջ նստէ. Այս տունը մերն է. Դուք մեր սիրելիներն էք. Ձեր եղբայրները մեր բարեկամներն են։

Մեծ օձ, վիշապ
Պալատ, պալատ
Գէշ հոտ, ծանրահոտութիւն
Վարժապետ, վարդապետ
Փորձառու, փորձ
Կրթեալ, կիրթ
Տհաս, խակ
Բազմութիւն, ամբոխ

3. Հրահանգ

Անոնց ծառաները մեր ծանօթն են. Այն մարդն իմ վարպետս է. Զանի շատ խրատեցի. Այս խօսքերը ձեր դիրքերուն մէջ գրեցէք. Դուռը գոցեցին. Անոնցմէ ոմանք պատժեցինք. Ասկէ մէկը չի կրնար անցնիլ. Ամէնքն ալ հոս կը բնակին. Դուք հարուստ կնոջ եղբայր էք. Այն լեռնէն կ'իջնէին. Մեր երեսը չտեսաւ. Այդ տղան դուրս հանեցէք. Ձեր գեղը շատ գեղեցիկ է. Այս պարտէզը մեծ աշխատութեամբ շինեցինք. Ձեզ շատ յոգնեցուցի. Ինծի ներէ. Պատգամաւորներն իմ խօսքերս անոնց պատմեցին. Խօսքն անոնց յայտնեց. Ես ձեզ կը հանդչեցնեմ. Անոնց հայրը հոն չէր. Անոնց ընկերները մեր բարեկամն են. Քարերը փողոցն են. Զինուորները հրապարակն են. Նաւերը նաւահանգստին մէջ են. Նաւաստիները նաւին մէջ են. Անոնց ամանները քուրձին (չուվալ) մէջ էին. Անոր արծաթն իր ծոցն է. Մեր սուրն ա-նոր ձեռքն է. Անոնցմէ ոմանք նաւն են. Ձեր բարեկամներէն ուրիշները քաղաքն են. Ամէնքն ալ այս սրահին մէջն են. Մեր ցորենն շտեմարանն է. Ամէն մէկն իր տունն է. Տունը մէկը չկայ. Ձենէ շատերն աղքատ են. Անոնցմէ քիչերը հոս են. Անոնցմէ հինգն իմաստուն են. Ձենէ մէկը սատանայ է. Ձեր բարեկամներէն մէկն հոն էր. Մենէ մէկն հոն չէր. Մենէ ոչ մէկը հոն էր. Եղբայր մը ունիմ. Անիկա որդի մը ունի. Եղբայրս պարտէզ մը ունի. Դուք շատ բարեկամներ ունիք. Եօթն եղբայր ունինք. Անիկա գեղեցիկ պարտէզ մը ունէր. Դուք շատ գիրքեր ունիք. Հայրս շատ ստակ ունի. Անիկա շատ արջառներ և ոչխարներ ունեցաւ. Իսահակ ջրհոր մը ունէր. Որդի մը ունիմ. Մեծ տուն մը ունի. Պզտիկ քաղաք մը ունիմ. Մեծ տուներ ունինք. Անոնք շատ ստացուածք

ունին. Իմ խօսքերս լսեցէք. Այն լեռնէն կ'իջնէր. Այս քաղքին մէջ բնակեցաւ. Այն տունն երթանք. Այն պարտէզին մէջ նոր գերեզման կար. Կենաց ծառը դրախտին մէջտեղն էր. Տասը տարի ապրեցաւ. Ութ ժամ ձեզի սպասեցինք. Անոնք այս աշխարհէս են. Դուք այս աշխարհէս չէք. Երբ ասիկա թագաւորէն լսեցին. Անոր քալելուն ձայնը լսեց. Այդ մարդն այս տունը խորթեցէք. Զանիկա օտար երկիր տարին. Այն հացէն կերաք։

Ասկէ, ընդ այս	Ամէն մէկը, է-բոլոր-ը
Շինել, յօրէնել	Մէկը, ոմն
Ցոգնեցնել, աշխատ առնել	Ոչ մէկը, ոչ ոք
Ներէ, հրամ. Ներեցէք	Քալել, գնալ
Ցայտնել, է վեր հանել	Խորթել, մոռնալ
Հանգչեցնել, հանգուցանել	

4. Հրահանգ

Ձեր եղբայրը տեսայ ու անոր ըսի. Անոր ձայնը լսեցի ու կանչեցի. Անոր մահուան լուրն առաւ ու սկսաւ լալ. Զանի երկու մղոն տարին. Անոնց հինգ քոռ ցորեն տուին. Պատը երկու կանգուն բարձրացուցին. Զինուորներուն զէնքերն առաւ. Տունին յարկը քակեցին. Անոր եղբայրները հոն էին. Իր ծառային աղջիկն սպաննեց. Սենեկին դուռները բացին. Տաճարին վարագոյրը ճեղքուեցաւ. Եղբօրս ձայնը լսեցի. Մեր բոլոր ստացուածքը քուկդ է. Այդ աշտանակն իմս է. Այն պարտէզը գեղեցիկ է. Անոնց ամանները լեցուն են. Մեր տունները բարձր են. Զանի լերան գլուխը հանեցի. Իր մառանին մէջ շատ գինի ունէր. Ութ տարի աշխատեցայ ասիկա սորվելու համար. Դաշտին երկայնութիւնը տասուերկու մղոն էր. Այն գուփին մէջ առիւծներ կային. Թագաւորը հզօր

է. Այն մարդը բանտարկու է. Խօսելու ատենը կ'ըսէր. Արտաշիսի փեսայութեան ատենը ոսկի կը տեղար, Սաթինկան հարսնութեան ատենն ալ մարգարիտ. Դուն Շարայի որկորն ունիս. Մենք Շիրակայ համբարները չունինք. Իմ գիրքերս հիր են, Զանոնք հիր դրիք։

Լուր, համբա- Հեղքեմ, ցելամ

5. Հրահանգ

Զանոնք ձեր եղբօրը տուի. Այդ գիրքերն հվ շարադրած է. Գիտուն մարդ մը զանոնք շարադրած է. Հոս հինգ սաւոր ջուր բերէք. Ես ձեզի ըսելու շատ բան ունիմ. Երկու որդի ունիմ. Անիկա չորս աղջիկ ունէր. Շատ հարստութիւն ունէին. Համբերելու զօրութիւն չունիմ. Ներս մտաւ ու նստաւ. Զանի իւր գիրկն առաւ ու օրհնեց. Երկու օրուան ճամբայ քալեցինք. Գիշեր և ցորեկ կ'երթայինք. Առէք այս մարդիկն ու իրենց տունները տարէք. Անոր բարեկամներն այս դուռնէն անցան ու մեզի եկան. Այս պատմութիւնը լսած ատենը կը զարմանար. Երկու օր առաջ ձեր ծառաները մեզի լուր տուին. Անոնց ընկերները մեր բարեկամներն են. Դուն իմ որդիս ես. Մենք ձեր բարեկամներն ենք. Եղբայրներս ձեր վրայով պատմեցին. Մենք անոնց հետ ձեզի եկանք. Անոնք ձեր եղբօրը հետ մեր տունը գացին. Երեք օր ճամբորդութիւն ընելով հոն հասանք. Ձեր սիրոյն համար այս աշխատութիւնը յանձն կ'առնեմ. Առտու իրիկուն ձեզի համար կ'աշխատէինք։

Շարադրեմ, յօշինեմ Ճամբորդութիւն ընեմ, ճանապարհորդեմ

Նստիմ, քաշեմ

Գիշեր ցորեկ, գիշեր և գէշ- Սիրոյն համար, սիրոյ

Առտու իրիկուն, գլայգ և գիրեկ

Առաջ, յառաջ տան գ

6. Հրահանգ

Ինձի հրաման տուր որ երթամ հայրս տեսնելու. Անոր պատուէր տուր որ գիս չնեղէ. Անոր վախէն լռեցինք. Այն մարդուն որդին կը ճանչնամ, բայց ձեզ չեմ ճանչնար. Զանոնք վրանը խոթեցէք. Ինչու համար բոլոր օրը դատարկ կեցած էք. Հոս ինչպէս մտաք, պատմեցէք մեզի. Այս ճամբէն մէկը չի կըրնար անցնիլ. Անիկա աղէկ մարդու որդի է. Ասիկա հարուստ կնկան աղջիկ է. Արքայից արքային ծառաներն ենք. Այդ գերիներն այն բերդը տարէք, քաղաքը մի բերէք. Իր եղբօրը քով բնակեցաւ չորս տարի, և մեր երեսը չտեսաւ. Իր հայրենիքէն աքսորուեցաւ. Ձեր գեղն եկայ, շատ գեղեցիկ է. Խօսքին երկայնութենէն ձանձրացաւ և քունը տարաւ. Անոնց այն խօսքերէն գիտցայ որ անոր եղբայրն էք. Բաղմութիւնն այն եկեղեցին կը դիմէր. Զանի տաճարին մէջ տեսան իր բարեկամներուն հետ. Երկիրը մեծ է. Ծովը խորունկ է. Երկինքը բարձր է. Լուսինը յատուկ լոյս չունի. Անիկա վաթսուն տարի ապրեցաւ, և քառասուն օր թաղաւորեց. Իմ տունս մտէք. Կընդնուոյն շուքին տակ կը նստէր. Իմ ձեռքիս տակն է. Ձեր իշխանութեանը տակ շատեր ունիք. Եղբայրս երկու որդի ունի. Տասը սպասաւոր ունէր. Անոնք շատ ստակ ունին. Ստակ չունիմ, բայց ունեցածս տամ։

Վախէն, ա- ահէ	Աքսորուիմ, գաղթէիր լինիմ
Բոլոր (օր), ողջոյն	Քունը տանել, նիրհեմ
Աղէկ, ազնիւ	Յատուկ, առանձին
Բերդ, դղեակ	Շուք, հովանի

7. Հրահանգ

Մարիամ գերեզմանը եկաւ. Գացէք, ըսէք ձեր բարեկամներուն որ հրապարակն երթան. Անոնք հոն

ժողվուեցան, և անոր դալուն կը սպասէին. Ստակը սեղանաւորին դարձուց. Անիկա ստակն առնելով կ'ըսէ. Զուր առաւ ու ձեռուքները լուաց. Ան տեղը եկան որ աւերակ կը կոչուէր. Դուն իմ սիրելի որդիս ես. Ես քու Հայրդ եմ. Թագաւորը տօնին ատենը հոն էր. Աշակերտները հարսնիքն էին. Ժամը իննին ատենները խաւար եղաւ. Ութ մղոն քալեցինք. Ան ատենները սով կար. Կէս գիշերուան ատենները յարձակեցան անոնց վրայ. Գիշերանց ելլելով կ'երթային. Հարիւր լիտր իւղ բերին. Կրնամ այս տաճարը քակել՝ և երեք օրուան մէջ շինել զայն. Այն երկրէն կ'ուզանք. Այս բաղաքն եկան. Այն քաղքին մէջ աղքատ մը կար. Զանի տեսնելով կանչեց ու իր քովը նստեցուց. Մեղ բռնեց ու կը շարշարէր. Պատուհանը բացաւ ու կը նայէր. Զանի բանտէն արձակեց. Զանոնք բանտարկեց. Զեր եղբայրներն եկեղեցին խոթեցին. Այն եկեղեցւոյն մէջ կը քարոզէր։

Ժամը իննին ատենները, Բանտարկեմ, դնեմ է դէ-
զին ժամա- պահոլ
Զարշարեմ, ակեմ

8. Հրահանգ

Այն բանտին մէջ շատ կապեալներ կային. Զանի ջուրը նետեց. Անոր ձայնը լսելով կ'ուրախանար. Ցակոբ ինը տարի ծառայեց Լաբանու Ռաքելին համար. Զորս ժամ ոտքով գացինք. Եօթը տարի սով եղաւ. Երուսաղեմի տաճարը քառասուն տարիէն շինուեցաւ. Ինծի հինգ քանքար արծաթ տուաւ. Եօթը սափոր ջուր բերին. Տասը փունջ ծաղիկ քաղեցինք. Այս տունը մերն է. Դուք մեր սիրելիներն էք. Եօթը օր աշխատեցան ու զանի դուրս հանեցին. Ութ մղոն քալելէն ետքը մեծ քաղաք մը հասանք. Քաղքին դուռնէն ներս մտնելու ատեն հինգ հոգի տեսանք. Այն

գիրքը կարդացած չենք. Փոքրիկ քաղաք մը ունիմ. Եկու և հոն բնակէ. Այս լեռներէն շատ հեղեղներ կ'իջնեն. Պատուհանէն անցաւ ու ներս մտաւ. Ինք և իր որդիքը մեզ տեսնելու եկան. Եթէ ես եկած չըլլայի. Զեզ շատ օրեր փորձեցի. Մեր գործքերը ձեզի պատմեցինք, բայց դուք մեզի չհաւատացիք. Անիկա հարուստ մարդու որդի էր։

Նետեմ, ընկենում Ոտքով, հեռէ
Ուրախանամ, ուրախ լինիմ Հոգի, ոգի (անձ)

9. Հրահանգ

Զանի Թագաւորին տարին. Եղբօրը քով կեցաւ շատ օրեր. Զանոնք դահիճներու մատնեց. Անոր վերանին տակը ճաշեցին. Երկու օրուան ճամբայ գացինք. Իմ խօսքերս լսեցէք. Անոր մանչերն ու աղջիկները մեզի եկան. Փիչ մը ետքը զանոնք տեսայ. Մեր աղաչանքն անոնց ընդունելի չեղաւ. Թագաւորի խորհուրդները ծածկել պէտք է. Աստուծոյ ըրածները ձեզի պատմեմ. Աստուծոյ և անոր զօրութեանը կը հաւատամ. Հապիւ անիկա ոտքը ցամաքը դրած էր. Աստուած այս աշխարհը ստեղծած է. Վաղուան համար մի հոգաք. Մեզի անոնց վրայով պատմեցին. Բան կը փնտռէին որ անոր վրայով չարախօսեն. Զանի քաղքէն դուրս հանեցին. Զանոնք ատեանը բերին. Շատերն այս քաղքէն ելան. Այդ տղաքն այն տունը տարէք. Այն քաղաքը կը բնակէր. Իմաստուն մարդոց խօսքերուն մտիկ ըրէք. Այս մարդիկը քաջ Թագաւորի զինուորներ են. Այս տեղը չարագործ մարդերով լեցուցիք. Դուրս ելէք և զանոնք փնտռեցէք. Ցորենն իրենց ամաններուն մէջ ժողվեցին. Երբ բաղմութիւնը տեսաւ, նստեցաւ. Անոր դուրս ելլելու ատենը բաղմութիւնը ներս կը մտնէր. Զանոնք այդ եկեղեցին խոթեցէք։

Քիչ մը եաքը, յետ սակս Հազիւ, այն ինչ
դեռ Ստեղծեմ, առնեմ

10· Հրահանգ

Երկրիս բոլորտիքն օդ է. Ժողովուրդն անոր բոլորտիքը ժողուեցաւ. Այն քաղքին բոլորտիքը պատնէշներ չինեցին. Անոր վրայով ձեզի բան մը պիտի ըսեմ. Ձեր եղբօրը վրայով ամբաստանութիւն կ'ընեն. Ձեր բարեկամներն իմ վրայովս կը տրտնջեն. Ձիններորները պարտէզին դուռնէն մտան. Բազմութիւնը դաշտին երեսը տարածուեցաւ. Տասը ժամ բան չկերան. Տասուերկու մղոն քալելէն եաքը քաղաքը հասանք. Մեզ տեսան ու սկսան փախչիլ. Փախան ու բերդն ապաւինեցան. Զանի մէկդի առաւ ու հետը կը խօսէր. Չէի գիտեր թէ ինչ է. Չկրցան մեր խօսքերն իմանալ. Մեզ թողուցին ու իրենց տունները գացին. Տասուերկու եղբայր ենք. Այդ մարդիկն Աստուծոյ ծառաներն են. Շատ եղբայրներ ունիմ. Երկու տուն ունիք. Քսան ծառայ ունիք. Գիրքեր ունինք. Այն տունը մի մտնէք. Այս քաղաքը ծնանք. Այս տեղէն հեռու է. Այս տաճարէն խոթեցէք զանոնք. Իմ բարեկամիս երթանք։

Ամբաստանութիւն ընել, Բան չկերած, անսուղ
ամբաստանել Մէկդի, դեկոյ

11· Հրահանգ

Եղբօրը տունը մտաւ. Բարեկամներն անոր եկան. Թուղթը գրելու ատենը ծառաները զանի կանչեցին. Աթոռին վրայ նստելով ժողովուրդը կը դատէր. Երբ հիւանդը բժշկեց, զանի իր տունը դրկեց. Բարեկամներն անոր կ'ըսեն. Մեզի հետ գալ կ'ուզէր. Շատ օրեր հոն կեցանք, ու անոր գալուն կը սպասէինք. Բանտին մէջն էր, ու եղբայրներուն կ'աղաչէր որ գինք

աղատեն. Զանի լերանը վրայ հանելէն ետքը՝ եղածներն անոր պատմեցին. Այն մարդը ձեզի ղրկեցի որ իմ վրայով ձեզի լուր տար. Եթէ այդ մարդիկը կը սիրէք, մի չարչարէք զանոնք. Երբ զանի երկու մղոն տարին, շատ յոգնեցան. Պատուհանէն անցաւ ու ներս մտաւ զանի տեսնելու. Անոր համբաւը բոլոր այն երկիրը սարածուեցաւ. Երկու օր անոնց հետ քալելէն ետքը գեղ մը հասանք. Տաճարին առջեւը կենալով ձեր եղբօրը հետ կը խօսէի. Իմ որդիքս ձեր բարեկամներն են. Ես օտար չեմ։

Յոգնիմ, վասպանիմ Պզտիկ (որդի), կրպոեր

12. Հրահանգ

Ես զանոնք տեսած եմ. Դուք այն դիրքը կարդացած էք. Աստուած այս աշխարհս ստեղծած է. Եթէ անոնք հոս եկած ըլլային. Դուն իմ վրայովս լսած ես. Մենք անոնցմէ երկու թուղթ ընդունած ենք. Ես այն մարդը տեսած չեմ. Անիկա ասանկ խօսք մը ըսած չէ. Մենք մէկը սպաննած չենք. Եթէ այն եկած չըլլար. Այն քաղքէն ելաւ ու մեզի եկաւ. Քու եղբայրդ և քոյրդ մեզի եկան. Իմ հարսնիքս եկիք. Իր այդին մշակներ ղրկեց. Զանոնք տասուերկու օր կը սորվեցընէր. Նոյ և անոր որդիքը տապանը մտան. Հոգին ու մարմինը դժոխքին մէջ կորսնցնելու կարող է. Ծերերը և երիտասարդները սպաննեցին. Մանչեր ու աղջիկներ ունեցաւ. Անոնք մեր որդիներն են. Այս տղաքն իմս են. Երբ զանի տեսան, անոր քովը ժողվուեցան. Հաւն իր ձագերը թեւերուն տակ կը ժողվէ. Անոնք քահանայապետին սրահը մտան. Շատերը երբ լսեցին, անոր հաւատացին. Քու որդիդ հոս բեր. Հոն մարդ չկար. Բան մը չլսեցինք. Այն տեղէն հեռացան. Մեզի մօտեցաւ. Յովսէփին եղբայրներն Եգիպ-

տոս իջան ցորեն գնելու. Յովսէփ իր եղբայրները տեսաւ ու զանոնք ճանչցաւ. Եգիպտոսի մէջ եօթը տարի առատութիւն եղաւ. Մեծ որդին սպաննուեցաւ. Պզտիկը հօրը կ'ըսէ. Քու որդիդ ըլալու արժանի չեմ։

13. Հրահանգ

Իմ եղբայրներս քենէ կը վախնան. Աստուծմէ չեն վախնար. Անոր կ'աղաչէին որ իրենց հետ երթար. Երեք տաղաւար չինենք. Անոր գլուխը կտրեցին ու թագաւորին բերին. Երբ թագաւորը տեսաւ, շատ զարմացաւ. Անոր խօսքերուն մտիկ չէր ըներ. Յակոբ իր հայրերուն գերեզմանը թաղուեցաւ. Պատերազմի լուրեր պիտի լսէք. Անկիւն մը քաշուեցաւ ու կը նստէր. Տէրն իմ օգնականս է. Իմ ձեռքիս տակ զինուորներ ունիմ. Շատ օրեր նեղութիւն կրեցի. Մենք անոնցմէ վախ չունինք. Ցունաց բոլոր ուսմունքներուն մէջ կրթուեցաւ. Մեզի շատ ստակ հարկաւոր է. Մեզի հետ անոր պալատն եկան. Անոր կ'աղաչէին որ իրենց սահմաններէն երթար. Մենք դիրքերը սորված չենք. Այն մարդը տեսած չեմ. Եթէ այս խօսքերն ըսած չըլլայի. Քար մը նետելու չափ տեղ անոնցմէ հեռացաւ. Քառասուն օր չկերաւ ու չխմեց. Տասը տարի անկողին ինկած էր. Բերդն ապաւինեցան. Երկինք ելաւ ու Աստուծոյ աջ կողմը նստաւ. Անոր տասը դահեկան տուաւ. Հնազանդ որդին իր հայրը կ'ուրախացնէ. Զանի կը խրատէր որ իր խօսքերուն մտիկ ընէր. Բազմութիւնը դաշտին վրայ ցրուեցաւ. Լեռներէն ու ձորերէն անցանք։

Մտիկ ընեմ, ունամ
Քաշուիմ, ատանձնանամ
Վախ, երկիւղ
Կրթուիմ, վարժուիմ
Հարկաւոր, պէտք
Քար մը նետելու չափ տեղ, տարածութիւն
Նեղութիւն կրեմ, տառապիմ

Իյնամ (անկողին) , անկեալ Ուրախացնեմ , ուրախ առնեմ դնէմ

14· Հրահանգ

Եօթն օր բանտին մէջ մնաց · Ութ հոգւոյ չափ ջրհեղեղէն ազատեցան · Ձիս մահուընէ փրկէ , Տէր · Այն տեղին մարդիկը զանի ճանչցան · Վայրենի աղգերու բնակարանները մտաւ · Գետին քովէն կ'երթար · Ասիկա քու սիրոյդ համար ըրի · Ատելութենէն զանի սպաննել տուաւ · Տրտմութենէն հիւանդացաւ · Իրենց բարեկամները թշնամիներուն ձեռքը մատնել կ'ուզեն · Անոնցմէ ոմանք մեղի եկան · Անոր ծննդեան տեսնը շատերը պիտի խնդան · Անոր ներս մտնելու տեսնն ամէնքն ալ ուրք ելան · Անոր ոտքն ինկաւ և կ'աղաչէր · Քաղաքը հասած տեսնը բարեկամները զանի դիմաւորեցին · Երբ ասիկա ըսաւ , ամէնքը լռեցին · Մեզի օգնէ , քանզի ահա կը կորսուինք · Ամէն բան քուկդ է · Այս ամէնն իմս է · Երկինք իմ աթոռս է · Դուք իմ որդիքս էք · Շատ բարեկամներ ունիք · Ուրախութենէն գնաց ու իր ստացուածքը ծախեց · Իմ զօրութիւնս դուն ես · Դուք մեր պարծանքն էք · Եղբայրներս և քոյրերս հոս են · Քու ծառաներդ և աղախիններդ և անասունդ չգործեն · Ձեր բարի գործերը տեսնեն · Անուշ խօսքեր խօսեցաւ · Բարեբարոյ կնոջ որդի էր · Անզգամ և լեզուանի մարդու հանդիպեցանք · Նենգաւոր մարդոց հետ հաց մի ուտեր · Քու բարեկամներուդ հետ ուրախ եղիր · Ձկնորսներն ուռկանը կը քաշէին · Մեր վրայով շատ բան կը պատմեն · Ես երբէք անոր տունը գացած չէի , բայց ան ստէպ իմ տունս կուգար · Զօրքը գետն անցնելով քաղաքն առաւ · Քաղաքներ շինեցին և անոնց մէջ բնակեցան · Աբրահամ իր ծերութեան տեսնը շատ հարուստ եղաւ · Իսահակ անունով որդի մը ունեցաւ ·

որուն աչուքները կուրցան ծերութեան ատենը. Հայկ իր որդիները և թոռներն առնելով, Հայաստան եկաւ. Բելին հետ կռուեցաւ և անոր յաղթեց։

(Ութ հոգւոյ) չափ, էքբե- Լռեմ, լսա- լքիմ
Աղատիմ, ազբիմ Բնակարան, քնակուլիւն
Փրկեմ, ազբեցուցանեմ Ոտք ելլեմ, յոտն կամ
Դիմաւորեմ, ընդ առաջ լի- Քաշեմ, ձգեմ
նիմ Կուրնամ (աչքը), վարիմ

15. Հրահանգ

Այս մարդը հիւանդ է. Քու բարեկամդ աղքատ է. Այս տղան իմ որդիս է. Այս մարդը ձեր թագաւորն է. Ասոնք մեր բարեկամներն են. Այս մարդիկը ձեր աղգականները չեն. Այս ծերունին այս քաղքին դատաւորն է. Ատոնք մեր թագաւորին զինուորներն են. Այս աղջիկը քու դուստրդ է. Ձեր թշնամին չենք. Հայրս այն քաղքին իշխանն էր. Այս երկու մարդիկը Յունաց զօրավարներ են. Հոն եղողները բռնեցինք. Մտնողները կ'արգելուին. Տեսնողներն ու լսողները կանչեցինք. Ասիկա ընողը տեսայ. Ձեզ մատնողն սպաննեցին. Մեզի հետ խօսողը կը ճանչնամ. Այս քաղաքը պզտիկ է, բայց շատ գեղեցիկ է. Այդ պարտէզը մեծ չէ, բայց անոր մէջ շատ ծառեր կան. Մեր հանդերձը հին է, բայց մեր ոտքի ամաններն հին չեն. Այս լեռները բարձր են, բայց երկրին օդն առողջ չէ. Այն գետին ջուրերը յատակ են. Գետն ալ խորունկ է. Քաղքին մէջ կռիւ եղաւ և շատ վիրաւորներ եղան. Շատ օրեր անոր տունն եղայ, բայց եղբայրդ ինձի հետ չէր. Մենք ձենէ գոհ ենք, դուք ալ մենէ գոհ էք. Տեսած մարդդ գովութեան արժանի չէ. Այն կինն այրի, աղքատ և օրուան հացի կարօտ էր. Այդ տղան իմ եղբայրս է. Այդ աղջիկն աղքատ մօր

մէկ հատիկ աղջիկն է. Այդ տղաքն իմ որդիներս են. Քաջ եղիք, ով մարդիկ. Որդեակ, ինծի հետ ուրախ եղիր. Եղբայր հոգ ես. Ինծի ուլ մը չտուիր որ բարեկամներուս հետ ուրախանայի. Քու անունդ սուրբ ըլլայ. Ձեզի ծառայ ըլլանք. Ձեր տունները աւերակ ըլլան. Միշտ կ'ուրախանար. Քու ստակդ քեզի ըլլայ. Ինծի որդի մը պիտի ըլլայ. Ես ձեր մէջ սպասաւորի մը պէս եմ. Ձենէ մեծը պզտիկին պէս ըլլայ. Ոչ իմ կամքս, այլ քուկդ ըլլայ. Ամբարտաւան մի ըլլար. Լռեցէք։

Ոտքի աման, օդ ոդէց Օրուան հաց, ասուրն պարէն.

16. Հրահանգ

Հայրս պարտէզ մը գնեց. Գիրքեր գնեցինք. Քոյրդ պզտիկ գիրքը գնեց. Գնած գիրքդ ընտիր է. Եղբօրդ գնելու տունը գեղեցիկ՝ բայց շատ պզտիկ է. Ես ալ տուն մը գնեցի որ շատ մեծ է. Թուղթը գրեցիր. Հօրդ ինծի պարգեւած ձին ծախեցի. Դու ալ քուկինդ ծախեցիր. Իշխանը իւր կառքն ու ձիերը կը ծախէ. Հօրեղբայրս իւր պզտիկ որդւոյն համար գեղեցիկ գլխարկ մը գնեց. Այս տղան երկայն նամակ մը գրեց իւր մօրը. Մեր հայրը այս պարտէզն ու այս այգին քու հօրաքոյրդ գնեց. Մարդ մը հարսնիք ունէր. Բոլոր իւր բարեկամները կանչեց. Կինը իւր դրացիները կը կանչէ. Հովիւները ոչխարները կ'արածեն. Դուն խիստ մարդ մըն ես. Զցանածդ կը հնձես. Արձակեցէք ատոնք որ իրենց կերակուր գնեն. Մեր լապտերները կը մարին. Ձեր այդ իւղէն մեզի ծախեցէք. Վաճառականներուն գացէք, ու գնեցէք ձեզի. Ինծի ինչ կ'ուզէք տալ. Ես զանի ձեզի կը բերեմ. Ձեռքդ պնակը մի խոթեր. Ամենէն աղէկներն ամաններու մէջ ժողվեցին. Օտար էի և

զիս ընդունեցիք. Քահանայապետն իր հանդերձները պատռեց. Այս կինն իր տղաքը կը սիրէ. Եղբայրներս և քոյրերուս կը սիրեմ. Բարեկամներս և վարժապետներս ալ կը սիրեմ. Ծաղիկներդ ջրեցիր. Իմիններս և քուկիններդ ջրեցի. Քոյրս ալ իրենները ջրեց. Եղբայրներդ երկու շուն գնեցին որ շատ գեղեցիկ են. Կան կերակուրներ և խմելիքներ որոնք, եթէ շատ ուտուին և խմուին, հիւանդութիւններ կը պատճառեն. Արաստոն քարի տեսակ մըն է որուն վրայ երկաթ չի բանիր. Մշակ անոնք են որ երկիրը կը գործեն. Վարժապետները ծոյլ տղաքը կը պարսաւեն, փութաջանները կը գովեն։

Զի, երբվոր	Պատճառեմ, գործեմ
Գլխարկ, քաշք	Արաստոյ, արաստոյ
Պնակ, սկաւառակ	Քար, վէմ
Խորթեմ, մերժեմ	Տեսակ, ազգ
Ընդունիմ (տունը), ժողովեմ	Բանիլ (ներգործել), գործեմ
Ջրեմ, ոռոգեմ	Փութաջան, ժիր
Խմելիք, ըմպելի	

17. Հրահանգ.

Տեսար մարդը որուն քեզ ղրկեցի. Այն մարդը չտեսայ, բայց վաղը կը տեսնեմ. Փնտռածդ գտար. Փնտռածս չգտայ, չփնտռածս գտայ. Զանի գտաւ ու անոր հարցուց. Ներս չմտնես. Պարտէզը մտաւ. Ամէնքն ալ մրափեցին ու քնացան. Փեսան եկաւ, ու պատրաստներն անոր հետ մտան հարսնիքը. Ստակն առնողը գնաց, գետինը (երկիր) փորեց, և ստակը ծածկեց. Այդ տունը մտիր ու տես. Այդ անպիտան ծառան դուրս հանեցէք. Զանի բռնեցին որ սպաննեն. Երբ խօսքը լմնցուց, լեռը ելաւ. Դարձեալ գալով զանոնք քնոյ մէջ գտաւ. Անոր հետ եղողներէն

մէկը ձեռքը երկնցուց, սուրը հանեց և ծառան զարկաւ. Ան ատեն անոր երեսը թքին. Քեզի զարնողն ես է. Երբ դուրս ելաւ, ուրիշ կին մը զանի տեսաւ. Եղբայրներս և քոյրերս տեսանք. Տեսանք ձեր սպասաւորներն ու աղախինները որ պարտէզին մէջ ծառերուն շուքին տակը կը պտտէին. Մեր ճամբորդներն հասան. Այս խօսքը Թագաւորին ականջը հասաւ. Եթէ օդին տաքութիւնն անդաստանները չտաքցնէ, պտուղները չեն հասնիր. Սպասաւորը խօսքը յայտնեց. Այդ գործը կրնաք գլուխ հանել. Զանի Թագաւորին առջև բերին. Երբ չկրցաւ համոզել, զանի անիծեց. Եղբայրդ քնչ միտք ունի. Ցունաստան երթալու միտք ունի. Այդ գիրքերը սեղանին վրայ գտանք. Ծոմն ուռկան նետած էին. Թակոյկներու մէջ ջուր դրին. Անոր կարմիր քղամիդ հագուցին. Լաթերը հագաւ. Սուրդ մէջքդ կապէ. Նաւին կարասիներէն շատ բան ծովը նետեցին. Ունեցածը գործածեց։

Մրափեմ, նիրհեմ
Քնանամ, ի քուն մտանիմ
Ծածկեմ, ըսքողանիմ
Դարձեալ, մէլանգամ
Մէկը, մի ոք
Օդին տաքութիւնը, փոշ
Տաքցնեմ, ջերմացանիմ
Գլուխ հանեմ, ի գլուխ հանիմ
Համոզեմ, ածիմ ի հաւան
Միտք ունենամ, զմտաս ածիմ
Նետեմ } ընկնիմ
Դնեմ }
Հագցունեմ, ընկնիմ
Մէջք, մէջ
Կապեմ, ածիմ
Գործածեմ, ընկնիմ ի կիր

18. Հրահանգ

Ահա երկու քանքար վաստկեցայ. Շատ բան վաստրկեցաւ. Ըսելիքս լսել կ'ուզես. Անոր ագարակը երթալ չուզեց. Ատոր ըրածը խօսուի. Շատ տրտմեցան և լռեցին. Հրապարակներու մէջ խօսեցէք. Ին-

ծի հետ ծածուկ մի խօսիր. Ամէնքը գայթակղելու ալ ըլլան, ես պիտի չգայթակղիմ. Ձեր քոյրերն ուր են. Մեր քոյրերն Հռոմ են. Ձեր եղբայրներն ուր են. Անոնք Աթէնք երթալու համար ճամբայ ելան. Շատ անգամ խորհեցաւ, բայց բան մը չկրցաւ ընել. Պարսկաստանէն եկաւ ու Հայաստան բնակեցաւ. Ասանկ բան մը Հնդկաստանի մէջ չերեւցաւ. Ինչու համար կը նեղուիս. Թեզ նեղողն ուր է. Վարժապետը զՏիդրան կը պարսաւէ. Կ'ըսէ թէ չաշխատիր, ընկերներուն հետ միշտ կռիւ կ'ընէ. Այդ գինին քեզի ինչպէ կ'երեւայ. Ինծի կ'երեւայ որ շատ ընտիր է. Այս տղաքը պիտի լան, երբ իրենց մայրը բաժնուի. Եթէ Աստուծոյ չհնազանդիք, խեղճ պիտի ըլլաք. Մեր ծնողներուն հնազանդ էինք, և մեր վարժապետներուն մտիկ կ'ընէինք. Խոհական տղաք իրենց մեծերուն միշտ կը հնազանդին. Նստող մարդոց նայեցաւ. Գերանը նախ քու աչքէդ հանէ, ու ետքը շիւղը եղբօրդ աչքէն հանելու նայէ. Խոտերուն արմատները տաքէն կը չորնան. Թեւը չորցաւ. Լեզուս չորցաւ. Ծարաւէն կը պապակիմ. Ջուր չըլլալէն ծարուած էինք. Աղքատներուն պէտք է ողորմիլ. Աստուած անոր ողորմեցաւ. Ողորմողը ողորմութիւն պիտի գտնէ. Իմ հանդերձներուս ուր դպաւ. Բարկացաւ ու ներս մտնել չէր ուզեր. Զանոնք իրենց բարեկամ կը համարին. Կարծեց որ մեռած է. Նստելով վաստկած ստակը կը համբէր. Մեռնելու ալ ըլլամ, քենէ պիտի չզատուիմ։

Վաստակիմ, շահիմ	Հայաստան, Հայք
Լռեմ, ըսա լինիմ	Հնդկաստան, Հնդիք
Ծածուկ, ի ծածուկ	Նեղուիմ, տառապիմ
Ճամբայ ելնեմ, դիմիմ	Կռիւ կ'ընեմ, կռուիմ
Ընեմ (բան մը), գործիմ	Ամբաստանեմ, մեղադրանք
Պարսկաստան, Պարս	լինիմ

Խեղճ, ողորմ
Մտիկ ընեմ, անամ
Խոհական, գրավոր
Մեծ, աստ
Տաք, գոլ
Զորնամ, ցամաքիմ, գօսանամ, չրանամ
Զբաղալէն, ան է գիտցէ
Ի՞նչպէս, որպէսզի՞
Երեւամ, ընդիմ
Բաժնուիմ, դէնիմ
Ծարուած ըլլամ, պատիմ
Դպչիմ, դիպչիմ
Կարծեմ, համարիմ
Զատուիմ, դէնիմ

19. Հրահանգ

Եթէ չյոգնիս, եթէ շարունակ խաղաս, միշտ աղքատ պիտի ըլլաս. Քոյրերս միշտ իրենց վարժապետներուն մտիկ կ'ընէին. շատ կ'աշխատէին, և քիչ կը խաղային. Եթէ Աստուծոյ, ծնողացդ և վարժապետներուդ մտիկ չընես, երբէք երջանիկ պիտի չըլլաս. Այս տղան կուլայ, հաց չունի. Նոյ տապանին պատուհանը բացաւ. Երկու օր անոր քով կեցանք. Լաթերս լուացի. Երուսաղէմ երթալու կը փութար. Ինչու կը հեղգաս, ել. Փութա, ելիր Երուսաղէմ. Զանի ծեծելու եկողները՝ մէկդի կեցան անկէ. Երբ ասիկա լսեցին, շատ ուրախացան. Իր արցունքովն անոր ոտուքները կը թրջէր. Երբ գինովութենէն արթնցաւ, ան ատեն զգաց. Դեռ չէք զգար. Դառն կերպով լացաւ. Երեսդ լուա. Իրենց լաթերը լուացին։

Ցոգնիմ, վատակիմ
Շարունակ, ցանկ
Միշտ, հանապազ
Շատ (մակ.), բազում
Քիչ, սակաւ
Ծեծեմ, հարկանիմ
Մէկդի կենամ, է բաց կամ
Ուրախանամ, խնդամ
Արցունք, արտասուք
Թրջեմ, ընամ
Գինովութենէ արթննամ, սթափիմ է գինուց
Դեռ, դակաւին
Զգամ, գիտամ, իմանամ
Դառն կերպով, դառնապէս

20· Հրահանգ

Հաց առնելու մոռցան. Կը խոստանաք ու չէք կատարեր· Այս ամէնը հասկցաք. Անոնք չհասկցան. Գերեզմանը վազեց· Խրամէն անդին ցատկեց· Ոտք ելաւ և կը ցատկռտէր· Երբ ծեծին վրայով լսեց, դուրս ցատկեց· Հագած պատմուճանը հանեց· Թարգը հիւրնոցաւ և մեռնելու մօտ էր· Ձեր հանդերձները հանեցէք, և քուրձեր հագէք· Իր անկողնին մէջ զօրացաւ· Ողբացէք և սգացէք· Հրամայէ որ վ՚չև երեք օր գերեզմանին պահպանութիւն ընեն· Զբլլայ որ աշակերտները գիշերանց գալով զանի գողնան· Ամպն անոնցմէ վերացաւ· Լսողները կը զարմանային անոր խօսքերուն· Գթալով ձեռքը երկնցուց, և անոր դպաւ· Ինծի մի դպչիր· Ձենէ ոչ մէկուն ստակին կամ հանդերձին ցանկացայ· Անոնք ալ իրենց տեղերը դարձան· Ադարակ մը ստացաւ· Ես շատ ստակով ստացայ այս զինուորութիւնը· Երուանդ, երբ պիտի լուացուիս· Քիչ ատենէն պիտի լուացուիմ· Եթէ մէկ անդամը ցաւ կը կրէ, բոլոր անդամներն անոր հետ կը կրեն· Հռոմայեցիք դան և մեր աղգը վերցուցեն· Անոր աչուքները բացուեցան ու կը նըստէր· Եթէ կանուխ իմանայինք, դարման մը կ՚ընէինք· Ձեռուքները լուաց· Ձլանացողը երբէք հարուստ չբլլար· Աստուած այս աշխարհը դեռ չստեղծած· Դեռ արեւը չելած· Դեռ անոնք իրար չտեսած։

Հասկնամ, իմանամ, է մտք ստանամ
Վազեմ, ընթանամ
(Խրամէն) անդին, ըսք
Ցատկեմ, վազեմ
Ոտք ելլեմ, յոտն կամ
Ցատկռտեմ, վազվզեմ
Ծեծ, գան
Դուրս վազեմ, դիմեմ
Մօտ, մերձ է
Պահպանութիւն ընեմ, զգուշանամ

Զըլլայ որ, գոցէ — Հռոմայեցի, Հռոմ
Գիշերանց, գէշերէ — Վերցունեմ, բառնամ
Երկնցնեմ, յէրմ — Կանուխ, վաղագոյն
Շատ ստակով, բաղում գնոցԸլլամ, առնիմ
Գիչ ատենէն, ընդ հո

դեցին ուր նստած էիր. Քու մօրաքեռդ քով նստած էի. Ինչու համար ոտքի վրայ կը կենաք, պարոններ, հիմա նստեցէք։

Քանի որ, յորմէ հետէ	Շուտ, արագ
Պոռում, աղաղակիմ	Տարիք, դէր
Ինքզինք, զանձն յք. զանձինս	Հաճիմ, հաճոյ լինիմ (տրա-
Ամաչարանք (ամաչէլէ), ճոյն	կանով)
Նեղութիւն, դժուարութիւն	Քովը, առընթեր
Մարիմ (ծարաւէ, ելն.),	Պարոն, տէր
ապիմ	Ինչու համար, զի՞ է զի
Մարիմ (խնդալէն), ըն-	Ոտքի վրայ կենամ, կամ
լանամ	յոտս
Ինտալ, ծաղր	Հիմա, արդ

22. Հրահանգ

Անոր ոտքը կ'իյնար ու կ'աղաչէր. Անոր վիզն ինկաւ ու կը համբուրէր զանի. Ծոցն ինկան ու խեղդուեցան. Անոնց վրայ ինկան ու զանոնք ջարդեցին. Զգուշացիր որ չիյնաս. Եթէ իյնամ, նորէն կ'ելլեմ. Մովսէս Փարաւոնին տանը մէջ մեծցաւ. Հայաստանին բարէօդ տեղերը մեծցած էր. Մարմինը բերուեցաւ ու հօրը գերեզմանին մէջ թաղուեցաւ. Երբ թագաւորին առջեւը բերուեցանք, մեզի հարցուց. Կ'ուզէր երթալ, բայց արգիլեցինք զանի. Զանի թողուցին ու փախան. Ինչու չէք թողուր որ այդ մարդն իւր տեղն երթայ. Քեզ բռնեցի, և չեմ թողուր. Անմեղ արիւն մի թափեր. Նաւն իր բեռերը պարպեց. Զանի թողուց և գնաց. Ոչխարներ և արջառներ կը մորթեմ. Փչելով ողջ ողջ անոնց մորթը հանեցին. Նաւին բոլոր գործիքները և կարասիները ծովը նետեցին. Իր հանդերձները կը նետէր ու կը փախչէր. Այդ գաւաթները դինւով լեցուցէք. Տեղ մը մ'եր-

թաք, մինչեւ որ ձեր ամանները լեցուին. Քեզի ըսելիք մը ունիմ. Ինծի բնչ ըսել կ'ուզես. Բան մը չեմ ըսեր. Միայն ըսէ. Եռքը քեզի կ'ըսեմ. Քեզի պատմածներէս հօրս բան մը չըսես. Անոր մի ըսեր որ անկողինն եմ. Քեզի բնչ ըսաւ. Զեզի չըսի. Դեռ ինծի չըսիր. Կ'ուզես որ քեզի ըսեմ. Պէտք չէ որ մարդ ամէն լսածն ըսէ. Ասիկա ինծի ականջէս ըսաւ. Քեզի ըսածն բնչ է. Անոր ճշմարիտը միայն ըսի. Թող ուզածն ըսէ. Կը զղջամ որ ատիկա ըսի. Ցօժարութեամբ կ'ըսէի, եթէ գիտնայի. Եթէ տարբեր բան մը ըսէի, սուտ կը խօսէի. Երէկ եղբօրդ ըսի որ գայ զիս տեսնէ. Շատ անգամ կ'ըսէր որ բարեկամին մահուանը վրայ կը ցաւի։

Վիշն իյնամ, անկանիմ զոյ-բանոցաս	Մորթեմ, զենամ
Զարդեմ, կոփոքեմ	Մորթը հանեմ, մոքնիմ
Զգուշանամ, զգոյշ լինիմ	Ողջ ողջ, կենդանւոյն
Նորէն, դիւսանգամ	Գործիք, կաշմած
Ելլեմ (ոտք, ելն.), կանգնիմ	Տեղ մը, ուրեք
Մեծնամ, անանիմ	Եռքը, ապա
Հայաստան, Հայոց աշխարհ	Ականջէ, յանկանէ
Բարէօդ, հովասուն	Միայն (մակ.), Լ ելն
Տեղ, վայր	Ցօժարութեամբ, մտադիր
Թափեմ, հեղամ	Տարբեր, այլպէս
Պարպեմ, ընտիր	Ցաւիմ, ցաւ է (տրականով)

23. Հրահանգ

Կարդացածդ բնչ է. Նոր գիրք մը կը կարդամ. Նոյնը մենք ալ կը կարդանք. Հայրս ատենօք Յունաց հեղինակները կը կարդար, հիմա ալ չի կարդար զանոնք. Այսօր Հերոդոտոսին պատմութիւնը կարդացի. Հայրս երեկ Թուկիտիդէսինը կը կարդար. Հիմա պի-

տի կարդամ գեղեցիկ գիրք մը զոր մէկը ինծի փոխ տուած է. Աւելի ստէպ կը կարդայինք, եթէ աւելի պարապ ժամանակ ունենայինք. Ուրեմն կարդալը կը սիրէք. Կ'ուզես որ քեզի այս նամակը կարդամ. Աղէկ չես կարդար. Ի՞նչպէս պէտք է կարդալ այս բառը. Կը բաղձայի քեզի պէս կարդալ գիտնալ. Կարդացածներդ միտքդ թող գան. Տղաքս դրեթէ բնաւ չեն կարդար. Կարդալ չեն սխորժիր. Շատ անգամ կը կրկնեմ անոնց թէ պէտք չէ կարդալէն ծուլնալ, որ սիրտն ու մի՛ շը միանգամայն կը շտկէ։

Այդ աթոռն իր տեղը դիր. Գլխարկս ճիր դրիր. Զանի սեղանին վրայ դրի. Հանդերձս առտուանց անտուկը դրի. Եթէ ուրիշ տեղ դնէի, չէի կրնար իրիկուան զայն գտնել. Ո՞ւր կ'ուզես որ լաթերդ դնեմ. Դիր ուր որ կը հաճիս. Կը կարծես թէ անկողնին վրայ դրի. Միտքը դրաւ երթալ. Գլխարկդ գլուխդ դիր. Դնենք թէ հոն է. Զանի գլխուն վերեւը բարձի վրայ դնէ. Զանի բանտ դրին. Նոր դերեզմանի մէջ դրուեցաւ, որ քարի մէջ փորուած էր։

Ատենօք, երբեմն
Հեղինակ (գրող), մատենագիր
Աւելի ստէպ, յաճախագոյն
Պարապ ժամանակ, ժամ պարապոյ
Ուրեմն, ապա
Աղէկ (մկը), բարւոք
Միտքը գալ, յուշ լինել
Կարդալը, ընթերցումն
Կրկնեմ (շատ անգամ ըսել), յեղյեղում
Շտկեմ, յարդարեմ
Առտուանց, այգուն
Ուրիշ տեղ, այլ տեղ
Կրնալ, մարդ լինել (տրականով)
Կարծեմ, համարիմ
Միտքը դնել, դնել է մտի
Գլխու վերեւ, ոնաբ

24. Հրահանգ

Ատիկա ինծի համար առնեմ. Որչափ բան կուզես առնել. Կէսը կ'առնեմ. Եղբայրներս մնացածնե-

ըը թող առնեն. կ'ուզես կանկ առնել. Ուզածդ առ. Ի՞նչ կ'ուզես որ առնեմ. Աղախինը թող տղան գիրկն առնէ. Այդ դիպակէն (ճանֆէս) կ'առնէինք, եթէ եղբայրս ամէնն առած չըլլար. Այս ամէնն հասկցար. Ինծի կ'երեւայ որ բոլոր աշակերտներս այս պատուէրը չհասկցան. Զանի անոնց ձէռքէն առի. Նաւերն առին ու գացին. Ինծի ձի մը բերէք. Երկու մոմ կը վառէր. մէկը գլխուն վերեւը, միւսը ոտքին դին. Ի՞նչ կ'ընես. Ինծի պատուիրածդ կ'ընեմ. կ'ընենք՝ ինչ որ պարտական ենք ընել. Այդ տղաք բան մը չեն ըներ. Ինչու համար բան մը չեն ըներ. Քանզի դուք ալ բան մը չէք ըներ. Ի՞նչ կ'ընէիր իմ ներս մտած ատենս. Կրակ կը վառէի. Իրիկունն ինչ կ'ընէք. Քու առուն ըրածդ ես իրիկունը պիտի ընեմ. Ուզածդ ըրէ. Միշտ պիտի ընենք ինչ որ պարտական ենք. Մէկու մը դէշութիւն չընես. Եթէ քեզի պէս հարուստ ըլլայի, շատ բան կ'ընէի. Այս մարդիկն ուրիշ բան չեն ըներ, բայց ուտել և խմել. Զանի ինծի բարեկամ ըրի. Դատաւորներն անոր իրաւունք չըրին. Այս տղան իր հօրը կամքը կ'ընէ։

Մնացած, ճոպ-ըդ	Աղէկ, ի-ալ
կանկ առնել, զրեղէ առնում	Ճանչուոր, ծանօթ
Հասկնամ, է ֆիդ առնում	Ինքզինք ճանչցնել, գալ ծանօթ
Բերեմ, առնում	
Ոտքին դին, անոգ-	Ո՛ւր (շարժում), յո՞
Պարտական եմ, պարգիմ	Առաւօտուն, ընդ առաւօտն
Վառեմ, լուցանիմ	Առտուները, ընդ առաւօտս
Իրիկունը, յերեկոյէն	Կամաց, ֆիղմոզ
Դէշութիւն, ղոբ	Թողում, ընալ գամ

25. Հրահանգ

Հիմա քեզ կը ճանչնամ. Դու ալ զիս կը ճանչնաս. Հոս մէկը չեմ ճանչնար. Եղբայրդ զիս աղէկ

կը ճանչնայ. Հոս շատերը կը ճանչնամ. Հոս շատ ճանչուորներ ունինք. Քոյրդ չէի ճանչնար. Հօրեղբայրդ ինծի շատ ծանօթ է. Ալ ձեզ պիտի չճանչնայ. Հարցուցէք անոր թէ զիս դեռ կը ճանչնայ. Կ'ուզեն որ այն մարդը ճանչնամ. Ես զանի դեռ չճանչցած՝ ինծի եկաւ. Ինքզինք անոր չճանչցուց. Քեզ քու ճանչուորներէդ մէկուն հետ տեսայ, որուն հետ ես ծանօթ չէի. Զանի ձայնէն ճանչցայ. Ցանցանքդ ճանչցիր։

Ո՞ւր կ'երթաս. Տուն կ'երթամ. Եղբայրս դպրոց կ'երթայ. Առաւօտուն ո՞ւր կ'երթայիր, երբ ես ներս մտայ. Մեր պարտէզը կ'երթայի. Առտուներն հոն կ'երթաք. Ցօժարութեամբ կ'երթայի պտտելու, եթէ եղբայրս հոս ըլլար. Եթէ կը հաճիս, ես ալ քեզի հետ գամ. Մէկտեղ երթանք. Այնպէս շուտ մի քալեր, կամաց գնա. Այդ տղաքն ո՞ւր կ'երթան. Մեր գացած ճամբէն կ'երթան. Ո՞ւր է քոյրդ. Հայրը տեսնելու գնաց, վաղը պիտի դառնայ. Զանի դիմաւորենք. Վաղը խնջոյքը երթալ կ'ուզես. Հայրս չի թողուր որ հոն երթամ. Քիչ ատենէն հոն կ'երթամ. Քիչ մ'ալ կեցիր որ մէկտեղ երթանք. Պէտք է որ երթամ. Երթալ չեն ուզեր. Այդ մարդիկն ինչ բանի կ'երթան. Ջուրի կ'երթան։

26. Հրահանգ

Այդ տղան ո՞ւր կը տանիք. Զանի դպրոց կը տանինք. Կ'ուզէք զանի տուն տանել. Մեր քոյրերը թատրոն կը տանինք. Ո՞ւր կ'ուզես որ քեզ տանիմ. Զիս ձեր պարտէզը տար. Ցօժարութեամբ ձեզ հոն կը տանիմ. Քեզ կը տանէի, եթէ պարապ ժամանակ ունենայի. Զավէն աւելի կ'ուշանանք, եթէ ձեզ հոն տանինք. Ե՞րբ պիտի գաս եղբայրդ հոն տանելու. Գիրքս ո՞ւր տարիք. Զգիտեմ ո՞ւր տարի. Տանելը չտեսանք.

Այդ պատանին հաղարապետին տար. Սպասաւորնե-
րուն պատուիրեց որ զանի ներս՝ սրահը տանին. Այս
պտուղներէն քիչ մը ուտենք. Հիմա չեմ ուտեր, քան-
զի անօթի չեմ. Երբեմն շատ բան կ'ուտէինք, հիմա
քիչ կ'ուտենք. Երբ այն հացէն կերաւ, և գինիէն խը-
մեց, հոգի առաւ և սկսաւ խօսիլ. Ինչու չէք ուտեր,
պարոններ, և չէք խմեր. Կերէք և խմեցէք. Բան մը
չկերան և չխմեցին. Ո՞վ է որ ոչխար ունի և անոր
կաթէն չի խմեր, կամ միսը չուտեր. Կան անասուն-
ներ որոնց միսը չուտուիր. բայց եթէ մէկուն սիրտն
առնէր և անոնց միսէն ուտէր, անոր վնաս մը չէր
ըլլար. Այդ դրախտին մէջ եղած բոլոր ծառերէն կե-
րէք, բայց այս ծառէն մի ուտէք. Հոս խմելու բան
չկայ. Ահա գինի. խմեցէք, եթէ կը հաճիք. Ես բնաւ
գինի չեմ խմեր. Միայն ջուր կը խմենք. Թագաւորին
կենացը խմենք. Երէկ գաւաթ մը գինի խմեցի, այլ
այսօր չեմ խմեր. Մէկտեղ խմենք. Դուն բաւական
կերար, և ան չափէն աւելի խմեց. Մեր խմածը բա-
ւական է. Երէկ մեր խմած գինին այնպէս աղէկ էր,
որ մենք ամէն մէկը մէյմէկ շիշ խմեց։

Այդպէս ուշ ուստի կու գաս. Պտտելէ կու գամ.
Առտուն ուստի կու գայիր, երբ քեզի հանդիպեցայ.
Ամարանոցէն կու գայի. Երէկ չափազանց ուշ եկայ,
բայց այս առտու շատ կանուխ եկայ. Շուտ կու գանք,
եթէ ժամանակ ըլլայ. Կ'ուզէ որ ժամն ութին գանք.
Ցարմար ժամանակ եկաք, ձեզի ըսելիք մը ունիմ.
Քիչ ատենէն կուգայ. Եկէք, պարոններ. Որդիդ ե-
կաւ և քեզ ուզեց. Բարեկամ, հոս եկուր։

Պտուղ, դրէ	Շուտ (ժամ մը առաջ), վաղ
(Մէկուն) կենացը, յարե-	Ժամը ութին, յոՒՆԵՐՈՐ ժամա-
Բաւական, շատ	
Աղէկ, աշխ-	
Մէյմէկ, դեն դ	Ցարմար ժամանակ, դէպոՒ ժամ
Ուշ, անուշան	
Չափազանց, կարէ	Ուզել (պահանջել), ԽՆԴՐԵԼ

27. Հրահանգ

Ձեռքդ բնչ ունիս. Ձեռքս գիրք մը ունիմ. Կը կարծէի թէ եղբօրս կորսնցուցած մատնին ունի. Առ, ահա դահեկան մը դուռը կեցող աղքատին համար. Սորվածդ աղէկ միտքդ պահէ. Այդ տունն ո՞վ վարձու կը բռնէ. Հօրեղբայրս զայն վարձու բռնեց. Երբեք մշակ վարձու բռնէ որ այդիիս մէջ դործեն. Այդ մարդիկը բռնեցէք, և մի թողուք զանոնք. Ընդունածդ բնչ է. Թագաւորէն պարգեւ ընդունեցի. Կը կարծես թէ մենք ալ պիտի առնենք. Պիտի առնէք, եթէ արժանի ըլլաք. Մէկը ձեզ իր տունը պիտի չընդունի. Մարդիկը մեզ շատ պատուով ընդունեցան. Այս գիրքը քեզի կու տամ. Այդ արծաթն այդ աղքատ կնոջը տուր. Այս հիւանդին քիչ մը գինի տուէք. Մայրն անոր պտուղ, խնձոր, տանձ և նուռ տուաւ. Պանդոկապետին ըսէ որ ասոր պատառ մը միս, դաւաթ մը գինի և մանանեխ և հաց տայ. Քու դրացւոյդ վեց դրիչ, թուղթ և մելան տուինք. Այս ամէնը քեզի կուտամ, եթէ քեզի ըսելիքս ընես. Որո՞ւ տանք այդ գիրքը. Ձեր հօրը տուէք. Եթէ աղքատի ողորմութիւն տաս, դաղտնի տուր. Հանդերձներդ ո՞ւր են. Ձանոնք ինձի տուողին տուի. Գիտես հայրս երբ պիտի գայ. Ձեմ գիտեր. Ըսէ որ գիտնամ. Գիտցիր որ մենք քու սպառնալիքէդ չենք վախնար. Կրնաս ատիկա մեզի ընել. Այո, կրնամ. Ո՞ւր կ'երթաս. Հրապարակը. Կրնանք մենք ալ դալ. Դուք հոն չէք կրնար դալ. Ըսաւ թէ կրնամ ընել և չկրցաւ ընել. Երէկ և առջի օրը չկրցայ անկողինէն ելլել, վաղը կարելի է կարենամ ելլել։

Առ (բռնէ), կալ	Մելան, ըռնաւ, մելան
Միտք պահել, ուշադիր մտքի	Կրնամ, կարող եմ
Թուղթ, թղթէ, թղթ	Կարելի է, ըներբ-

ՅՈՎՍԷՓ ԳԵՂԵՑԿԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1

ՅՈՎՍԷՓ ԻՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԷՆ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Յակոբ Յովսէփը կը սիրէր իւր միւս որդիներէն աւելի, վասն զի զանի ծերութեան ատենն ունեցած էր։ Յակոբ այլ և այլ գոյներէ ծաղկէ կապայ մը չինելով՝ անոր հագցուց։ Բայց Յովսէփին եղբայրները կ'ատէին զանի՝ աւելի սիրուելուն համար իրենց հօրմէն ու երկու երազներուն համար, զոր Յովսէփ անոնց պատմած էր։ «Ինծի կ'երեւէր թէ», ըսաւ Յովսէփ օր մը եղբայրներուն, «ինծի կ'երեւէր թէ արտը ձեզի հետ որայ կը կապէի, և ահա իմ որաս կայնեցաւ, ու ձեր որաներն ելլելով իմ որայիս երկրպագութիւն կ'ընէին։ Դարձեալ՝ ինծի կ'երեւէր թէ արեգակը, լուսինը և տասուերկու աստղ կը տեսնէի որ ինծի երկրպագութիւն կ'ընէին»։

Յակոբին որդիքը Սիւքէմ կոչուած տեղ մը գացած էին իրենց ոչխարներն արածելու։ Յովսէփ անոնց հետ չէր, հայրն ալ զանի ղրկեց որ անոնց վրայով լուր բերէ։ Երբ եղբայրները զանի հեռուէն տեսան, իրարու ըսին. «Ահա մեր երազ տեսնողը, եկէք զանի մեռցունենք և ըսենք թէ գազաններէն փարատուելով կորսուեցաւ»։ Բայց Ռուբէն, այն եղբայրներուն մէկը, որ զանի ազատել կ'ուզէր, իրատ տուաւ անոնց որ պատանին չմեռցունեն. անոնք ալ անոր մտիկ ընելով զՅովսէփ անջուր գուբ մը նետեցին։ Եղբը իրենց եղբօրը Յուդային խրատին հետեւելով գուբէն

հանեցին զանի և ծախեցին քսան դահեկանի Իսմայելացի վաճառականաց որոնք ուղտերով խունկ կը տանէին Եգիպտոս։ Եղբը Յովսէփին ծաղկի կապան առնելով ու այծի ձագի մը արեանը մէջ թաթխելով ղրկեցին իրենց հօրը որ ըսաւ. «Այս կապան իմ որդւոյս Յովսէփինն է, գէշ կենդանի մը կերաւ Յովսէփը»։ Խեղճ հայրը լաթերը հանելով քուրձ հագաւ և իր որդւոյն վրայ սուգ ըրաւ երկայն ատեն։

2

ՅՈՎՍԷՓ ՊԵՏԱՓՐԷՍԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Իսմայելացի վաճառականներն Յովսէփը Եգիպտոս տանելով Փարաւոն Թագաւորին սպարապետին Պետափրէսի ծախեցին։ Յովսէփ սիրելի եղաւ իր տիրոջը որ զանի գործակալ դրաւ իր բոլոր տանը և բոլոր ստացուածներուն վրայ։ Բայց որովհետեւ դիւրահաւան էր, մտիկ ընելով իր կնոջը խօսքին որ զրպարտութիւն կ'ընէր Յովսէփին վրայ՝ իր հաւատարիմ ծառան բանտ դրաւ։

3

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՏՌՈՒԱԿԻՆ ԵՒ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐԱՐԻՆ ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Փարաւոնին երկու պաշտօնեաները, մատռուակն (ֆոպէհեթ) ու մատակարարը (ՀԷՏԷԼՏԷ), Յովսէփին եղած բանտն էին։ Երկուքն ալ մէկ գիշերուան մէջ երազ տեսնելով աղաչեցին Յովսէփին որ երազն իրենց մեկնէ։ «Կը տեսնէի», ըսաւ առաջինը, «որթ (ամա) մը որ երեք ճիւղ ունէր խաղողի ողկոյզներով ծանրացած, զորոնք առնելով կը ճմլէի Փարաւոնին գաւաթին մէջ և անոր կու տայի»։ «Երեք օրէն», ըսաւ Յովսէփ, «քու պաշտօնիդ մէջ պիտի հաս-

տատուիս, և այն տեղն յիշէ զիս, և աղաչէ Թագաւորին որ զիս ասկէ հանէ, վասն զի անիրաւ տեղը կը կենամ այս բանտին մէջ»։ Մատակարարն ալ իր երազը պատմելով ըսաւ. «Գլխուս վրայ երեք կողով կը կրէի, և ամենէն վրայի կողովին մէջ կային որոշներ որոնք երկինքին թռչունները կ'ուտէին»։ Յովսէփ անոր ըսաւ. «Երեք օրէն Փարաւոն քու գլուխդ կտրել պիտի տայ ու փայտէ կախել տայ, և հոն թռչուններուն կերակուր պիտի ըլլաս»։ Ինչպէս որ Յովսէփ դուշակեց՝ այնպէս եղաւ. բայց մատռուակն իր պաշտօնին մէջ հաստատուելով խոստացածը մոռցաւ։

4

ՓԱՐԱՒՈՆԻ ԵՐԱԶՆ ՈՒ ՅՈՎՍԵՓԱՑ ԲԱՐՁՐԱՆԱԼԸ

Երկու տարի ետքը նոյն իսկ Փարաւոն երկու երազ տեսաւ։ Անոր կ'երեւէր թէ կը կենար Նեղոսի եզերքը, որմէ կ'ելլէին եօթը գեր կովեր, որոնք կը սկսէին ջուրին քովն արածուիլ. ետքը նոյն դեռէն կ'ելլէին ուրիշ եօթը նիհար կովեր որոնք առջիններին կը կլլէին։ Երկրորդ երազին մէջ Թագաւորը կը տեսնէր եօթը հատ մէկ կոթէ ելած լեցուն հասկեր, և նոյնպէս մէկ կոթէ ելած ուրիշ եօթը պարապ հասկեր որոնք լեցուն հասկերը կը կլլէին։ Թագաւորն արթննալուն պէս վախնալով Եգիպտացւոց բոլոր իղձերուն (ֆալՀը) հարցուց. բայց ի զուր։ Ան տեղն մատռուակն Յովսեփը յիշելով անոր համար խօսեցաւ Թագաւորին, որ անմիջապէս զանի իր առջեւը բերել տուաւ որ երազը մեկնէ։ Յովսէփ Փարաւոնին երազները լսելով անոր ըսաւ. «Աստուծեան եօթը տարիներ պիտի ըլլան, և ետքը պակասութիւն պի-

տի ըլլայ եօթը տարի, որոնք իբրեւ թէ առջի առատութեան տարիները պիտի կլլեն։ Թող, ըսաւ, թագաւորը բոլոր Եգիպտոսի երկրին վրայ խելացի մարդ մը դնէ, որ առատութեան տարիներուն հունձքին հինգերորդ մասը պահէ սովի ատենին համար»։ Այս խրատը Փարաւոնին և անոր բոլոր մեծամեծներուն հաճելի երեւցաւ։ «Ո՞ւր գտնեմ», ըսաւ Փարաւոն, «ասկէ աւելի խելացի և հնարագէտ մէկը». և յետոյ Յովսէփին դառնալով ըսաւ. «Ահա քեզ այսօր բոլոր Եգիպտացւոց երկրին վրայ դրի»։ Ետքը ունին հանելով Յովսէփին մատը դրաւ, անոր քթանէ կապայ հագցուց, վիզը մանեակ՝մը կախեց, և զանի իւր կառքերուն մէկը հանելով՝ քարոզ (Ընկալ) կանչել տուաւ թէ բոլոր ժողովուրդը Յովսէփին առջին ծնկան վրայ գայ, և գիտնայ թէ անիկա Եգիպտացւոց բոլոր երկրին վրայ իշխան դրուեցաւ։ Այնուհետեւ Փարաւոն Յովսէփին որ երեսուն տարուան էր՝ Պետափրէսին, Արեգ քաղքին քուրմին՝, աղջիկն Ասանէթը կին տուաւ, որմէ երկու որդիք եղան, Մանասէ և Եփրեմ։

5

ՅԱԿՈԲ ԻՐ ՈՐԴԻՔԸ ԱԳԻՊՏՈՍ ԿԸ ՂՐԿԷ

Յովսէփին ըսածին պէս, առատութեան եօթը տարիները եկան, և անոնցմէ ետքը ուրիշ եօթը տարի պակասութեան։ Ան ատեն սով եղաւ բոլոր Եգիպտացւոց երկրին մէջ և բոլոր աշխարհի վրայ. և ամէն դիրէ Եգիպտոս կու գային ցորեն դնելու, զոր Յովսէփ ժողվելով պահած էր շտեմարաններու մէջ։ Յակոբ իմանալով թէ Եգիպտոս ցորեն կայ՝ ղրկեց հոն իր որդիքը որոնք տասն էին, քանզի պղտիկը

Բենիամին իր քով պահեց։ Յովսէփ ճանչցաւ իր եղբայրները՝ զինք անոնց առանց ճանչցնելու, և ձեւացնելով թէ լրտես են՝ անոնց ըսաւ. «Դուք Եգիպտոսի ելլելու և մտնելու տեղերը դիտելու եկած էք»։ «Ոչ, տէր,» ըսին եղբայրները, «այլ մենք ցորեն գնելու եկանք։ Տասուերկու եղբարք ենք, մէկ մարդու որդիք, որ Քանանացւոց երկիրը կը բնակի։ Մենէ ամենէն պզտիկը մեր հօրը քով է, մէկն ալ մէջտեղ չէ»։ Յովսէփ անոնց ըսաւ. «Ձեզ ասկէ չեմ թողուր, մինչև որ ձեր պզտիկ եղբայրը գայ. դրկեցէք ձենէ մէկը որ զանի հոս բերէ»։ Ա՛ս ըսելով զանոնք բանտ դրաւ. եռքը երրորդ օրը զանոնք անկէ հանելով ըսաւ. «Ձենէ մէկը հոս իմ քովս պատանդ մնայ, միւսները ցորենով մէկտեղ երթան, և երբ կը դառնաք, ձեր պզտիկ եղբայրը բերէք, որպէս զի գիտնամ թէ ձեր խօսքերը ճշմարիտ են»։ Անոնք խրարու կ'ըսէին. «Իրաւամբ կը կրենք այս նեղութիւնները, վասն զի ինասեցինք անոր, և չողորմեցանք անոր, երբ մեզի կ'աղաչէր»։ և չէին գիտեր թէ Յովսէփ իրենց խօսքը կը հասկնար, վասն զի անիկա անոնց հետ թարգմանով կը խօսէր։ Բայց Յովսէփ քիչ մը ատեն առանձնանալով լացաւ։ Եռքը նորէն դալով հրամայեց ծառաներուն որ Շմաւոնը վար դնեն, և անոնց քուրձերը (ջուալ) ցորենով լեցընելով, ստակն ամէն մէկուն քուրձին բերանը դընեն, և յետոյ զանոնք արձկեց։ Անոնք Քանանացւոց երկիրն հասնելով իրենց բոլոր պատահածներն իրենց հօրը պատմեցին, և Յակոբ ըսաւ անոնց. «Ձիս անզաւակ ըրիք. Շմաւոն գերի է, Յովսէփ չկայ, Բենիամին ալ ինէ առնել կ'ուզէք. ոչ այդպէս, չեմ ուզեր թողուլ որ անիկա ձեզի հետ երթայ»։

6

ՅԱԿՈԲԻՆ ՈՐԴԻՔԸ ԵԳԻՊՏՈՍ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ

Երբ սովը բոլոր երկրի վրայ սաստկացաւ, Յակոբ ըսաւ իր որդիներուն. «Նորէն Եգիպտոս գացէք»։ Յուդա ըսաւ իր հօրը «Եթէ կ'ուզես որ երթանք, Բենիամինը մեզի հետ ղրկէ. ես երաշխաւոր կ'ըլլամ տղուն, զանի ինէ ուզէ»։ «Եթէ այնպէս է, ըսաւ Յակոբ, ըրէք ինչպէս որ ձեզի հաճոյ է, բայց երկրիս ամենէն ընտիր պտուղներէն առէք որ ընծայ տաք տիրող մարդուն. առջինին կրկինն ալ ստակ առէք. ձեր քուրձերուն մէջ գտնուածն ալ տարէք, չըլլայ որ դաւաճանութիւն մ'ըլլայ»։ Եւ թողուց որ երթան՝ յանձնելով զանոնք Աստուծոյ խնամքին։ Յովսէփ լըսեց որ եղբայրներն եկան, և թէ Բենիամին ալ անոնց հետ է, հրաման տուաւ իր գործակալին որ ճաշ պատրաստէ։ Երբ եղբայրներն անոր ներկայացան, իրենց ընծաներն անոր տուին, և մինչեւ դետինը ծռելով բարեւ տուին։ Յովսէփ ալ անոնց մեծ քաղցրութեամբ բարեւ տուաւ, և հարցուց անոնց. «Ողջ է ձեր ծերունի հայրը որուն համար կ'ըսէիք թէ Քանանացւոց երկիրն է»։ Եւ աչքը նայելով Բենիամինին որ իր մէկ մօրէ եղբայրն էր՝ ըսաւ. «Այդ է ձեր պզտիկ եղբայրը. Աստուած քեզի ողորմի, տղաս, և քեզ պահէ», և փութալով դուրս ելաւ, քանզի սիրտն ելաւ, և ալ չէր դիմանար արցունքը բռնելու։ Երեսը լուալէն ետքը դարձեալ եկաւ՝ ինքզինք բռնելով. և երբ կերակուրը պատրաստուեցաւ, իր եղբայրներուն հետ սեղան նստաւ։

Ը

ՅՈՎՍԷՓ ԶԻՆՔ ԿԸ ՃԱՆՉՑՆԷ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ

Կերակուրէն ետքը պատուիրեց Յովսէփ իւր գործակալին որ հիւրերուն քուրձերը ցորենով լեցունէ, անոնց բերած ստակն ալ հոն դնէ, իր գաւաթն ալ Բենիամինին քուրձին մէջ դնէ։ Անոնք հազիւ թէ քաղքէն դուրս ելած էին, գործակալն անոնց վրայ հասնելով՝ արգիլեց զանոնք։ և իր տիրոջը գաւաթը կ'ուզէր անոնցմէ։ Քուրձերը բացուեցան, և գաւաթը Բենիամինի քուրձին մէջ գտնուեցաւ։ Անատեն անոնք զարմանալով և զարհուրելով՝ իրենց լաթերը պատռելով քաղաքը դարձան։ Յովսէփ անոնց ըսաւ. «Ինչու համար գաւաթս գողցաք. չէք գիտեր որ չկայ մէկը որ կորուստ գիտնայ ինձի պէս։ Հիմա գաւաթը գողցողը ինձի ծառայ ըլլայ, և դուք խաղաղութեամբ ձեր հօրը գացէք»։ Անատեն Յուդայ պատասխան տալով ըսաւ. «Քու ծառադ՝ մեր հայրը պիտի մեռնի, եթէ այդ պատանին անոր չդարձուցնեմ, քանզի ես մինչեւ ցմահ երաշխաւոր եղած եմ ատոր համար, ես ծառայ ըլլամ քեզ տիրոջս, և այդ պատանին թող երթայ իր եղբայրներուն հետ»։ Յովսէփ այլ ևս չկրնալով համբերել, բոլոր Եգիպտացիները դուրս հանել տուաւ, և մեծ ձայնիւ լալով ըսաւ իր եղբայրներուն. «Ես Յովսէփն եմ. հայրս դեռ հոգ է»։ Եւ որովհետեւ անոնք վախէն պաղած և թմրած էին, կրկին ըսաւ անոնց քաղցրութեամբ. «Մօտ եկէք ինձի. ես Յովսէփն եմ, ձեր եղբայրը, զոր դուք ծախեցիք. բայց մի վախնաք. Աստուած զիս Եգիպտոս ղրկեց որ ձեզ կերակրեմ։ Գացէք հօրս և պատմեցէք անոր ձեր տեսածը, և աճապարեցէք ինձի գալու։ Գոսեմ պիտի բնակիք, և ես ձեզ կը կերակրեմ, վասն զի այդ սովը

տակաւին հինգ տարի պիտի տեւէ »։ Եւ Բենիամինի վիզն իյնալով համբուրեց զանի լալով. միւս եղբայրներն ալ համբուրեց մեծ դորովով. և անոնք հաւատացին անոր։

8

ՅԱԿՈԲ ԵԳԻՊՏՈՍ ԲՆԱԿԵԼՈՒ ԿՈՒ ԳԱՑ

Յովսէփ հրաման տուաւ որ իր եղբայրներէն ամէն մէկուն համար երկերկու հանդերձ շինուի. իսկ Բենիամինի համար հինգ՝ շատ գեղեցիկ հանդերձներ շինել տուաւ, և երեքհարիւր արծաթի դահեկան։ Հաւանոր։ Նոյնչափ դահեկան և ուրիշ շատ բան ղրկեց իր հօրը։ Նոյն իսկ թագաւորը կառքեր տանել տուաւ որ Յակոբ բերեն իրեններովն ու բոլոր ունեցածովը։ Յակոբ իր որդւոցը բերնէն բոլոր եղած դէպքերը լսելով, թագաւորին կառքերն ու Յովսէփի ընծաներն ալ տեսնելով գոչեց. « Այսուհետև բանի մը չեմ փափաքիր, վասն զի որդիս Յովսէփ կենդանի է. դեռ չմեռած երթամ զանի տեսնելու »։ Համբայ ելաւ Յակոբ իր ընտանիքովը և բոլոր կարասիներովը, որ Եգիպտոս երթայ։ Յովսէփ դիմաւորեց իր հայրը, ու անոր վիզն իյնալով, արցունքովը կը թրջէր զանի։ Յետոյ զանի ներկայացուց Փարաւոնին, որ հարցուց Յակոբին թէ քանի տարեւան էր. ան ալ պատասխան տալով ըսաւ. « Երկրի վրայ իմ պանդխտութեանս տարիներուն թիւը հարիւր և երեսուն է. իմ հայրերուս տարիներուն թիւէն քիչ, և ցաւով ու հեծութեամբ լեցուն »։ Յովսէփ Փարաւոնին հրամանաւը Գեսեմի, բոլոր Եգիպտացւոց երկրին մէջ ամենէն պաղաբեր երկիրն, իր հօրը և եղբայրներուն տուաւ իբրև ստացուած։

9

ՅԱԿՈԲ ԻՐ ՈՐԴԻՆԵՐԸ Կ'ՕՐՀՆԷ ՈՒ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Յակոբ Եգիպտոս տասնուհօթը տարի ալ ապրեցաւ։ Ան տեսնելով որ պիտի մեռնի՝ երդում ընել տուաւ Յովսէփին որ զանի իր հայրերուն գերեզմանը Թաղէ։ Ետքը օրհնեց Յովսէփին երկու որդիքը Եփրեմ և Մանասէ։ Յետոյ իր բոլոր որդիքն անկողնին բոլորտիքը կանչելով՝ անոնց ամէն մէկուն խօսեցաւ և օրհնեց զանոնք։ Ռուբէն որդին յանդիմանեց անոր գործած մէկ մեծ յանցանքին համար։ Շմաւոնն ու Ղեւին ալ՝ անոնց Սիւքեմացիներէն առած անօրէն վրէժխնդրութեանը համար։ Երբ Յուդային եկաւ, ըսաւ անոր. «Դուն գովուիս քու եղբայրներէդ, և ձեռքդ քու թշնամիներդ լծոյ տակ դնէ»։ Յակոբ խօսելէն դադրելով ոտուընեն անկողնին մէջ տարածեց ու մեռաւ։ Յովսէփ տեսնելով որ հայրը մեռաւ, ինկաւ անոր վրայ և արցունքով համբուրեց զանի։ Ետքը Եգիպտացի դի պատողներուն պատուիրելով որ անոր մարմինը պատեն երկրին սովորութեանը համեմատ, զանի անձամբ եղբայրներուն հետ Քանանու երկիրը տարաւ, ու մեծ պատուով դրաւ զանի Մակփելայ քարայը կոչուած գերեզմանին մէջ, Քեբրոնի մօտ։

10

ՅՈՍԵՓԱՏ ՄԱՀԸ

Յակոբին մահուընէն ետքը Յովսէփին եղբայրները վախնալով թէ չըլլայ որ Յովսէփ իրենց ըրած գէշութիւնը յիշէ, աղաչեցին անոր որ իրենց ներէ. անիկա ալ զանոնք քաղցրութեամբ և սիրով հանդար-

տեցուց։ Անիկա ան ատեն յիսունուվեց տարուան էր, և յիսունուչորս տարի ալ ապրեցաւ՝ միշտ սիրելի և յարգելի ըլլալով Եգիպտացւոց առջև որոնց փրկիչ եղած էր։ Իր մեռնելէն առաջ ըսաւ իր եղբայրներուն. «Աստուած օր մը ձեզի նայելով պիտի հանէ ձեզ ասկէ որ մեր հայրերուն տուած երկիրը տանի։ Երդում ըրէք ինծի որ ոսկրներս ձեզի հետ կը տանիք». անոնք ալ անոր երդում ըրին։ Երբ Յովսէփ հարիւր տասը տարուան վախճանեցաւ, անոր մարմինը զմբուռուեցաւ ու դագաղի մէջ դրուեցաւ՝ Իսրայելի որդւոց Եգիպտոսէն մինչեւ ելլելը Քանանացւոց երկիրը երդալու համար։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1

ԵՆԻԿ

Տղայ մը օր մը առուի մը՝ քով պտտելու կ'երթայ, և կը հանդիպի հոն քանի մը չար տղոց որ պզտիկ շուն մը առուին ջուրերուն մէջ խեղդել կ'ուզէին։ Տղան խեղճ պզտիկ անասնոյն կը գթայ, զանի կը դնէ և իրեն հետ տուն կը բերէ։ Շունը շուտով իւր բարերարին այնպէս կը վարժի, որ անիկայ ուր որ կ'երթայ՝ անոր ետեւէն կը պտտի։ Գիշեր մը երբ տըղան անկողին մտնել կ'ուզէր, շունը սկսաւ հաչել, և չէր թողուր անոր որ քնանար։ Պատանին շունին ինչու համար հաչելը գիտնալ ուզելով՝ ճրագ մը առաւ, և երբ սդին անդին կը պտըտէր բան մը տեսնելու, մէկէն անկողնին տակ ահռելի տեսքով մարդ մը տեսաւ, և հասկցաւ որ գող էր։ Վախէն պոռալուն պէս,

բոլոր տունին մէջ եղողները եկան գլուխը ժողվուեցան, և գողը բռնելով դատաւորին մատնեցին։ Երբ հարցուփորձ եղաւ, խոստովանեցաւ մարդը թէ միտքը դրած էր բոլոր տունին մէջ եղողները մէկիկ մէկիկ սպաննել՝ պատանիէն սկսելով. յետոյ տունը կողոպտել։

Անատեն չնորհակալ եղաւ տղան Աստուծոյ որ այնպէս անվնաս ազատեց զանի, և ըսաւ. Ո՞վ երբէք կրնար երեւակայել թէ շունի ձագ մը որուն ես կեանքը փրկեցի՝ նա ալ պիտի փրկէր իմ կեանքս։

ՁԱՒ ԴՐԱՑԻՆԵՐ

Ջաղացպան մը պզտիկ տղայ մը ունէր, որ առուի մը եզերքին մօտ խաղալու ատենը՝ ջուրն ինկաւ։ Ատաղձագործ մը որ առուին անդիի դին կը բնակէր՝ եղածը տեսաւ, և իսկոյն ջուրը նետուելով տղան ողջ հանեց ու հօրը ներկայացուց։ Տարի մը անցնելէն ետքը՝ յանկարծ դիշեր մը ատաղձագործին տանը մէջ կրակ պատահեցաւ։ Բոցը տունը բռնելէն ետքը ատաղձագործն իմացաւ, և հագիւ ինքը, կինը և որդիքը կրցան ազատիլ։ Բայց ազատելու աճապարելէն մոռցան առնել ամենէն պզտիկ տղան որ իբր երկու տարեկան աղջիկ մըն էր։ Տղուն աղաղակը բորբոքած կրակին մէջէն կը լսուէր. հայրն ու մայրը դառն կերպով կուլային, բայց չկար մէկը որ մտնելու և տղան ազատելու համարձակէր։ Անատեն ջաղացպանն աճապարելով և կրակին մէջ դիմելով կ'առնու կը բերէ տղան անարատ, և հօրը կուտայ ըսելով. Օրհնեալ ըլլայ Տէրը որ ինծի պատեհութիւն տուաւ քու ինծի ըրած երախտիքդ հատուցանելու. դուն իմ մանչս ջու-

ըէն հանեցիր, ես ալ Աստուծոյ օգնութեամբը, քու աղջիկդ կրակէն ազատեցի։

Երբ երկու տղաքն ալ չափահաս եղան, ջուրէն հանուողը կրակէն հանուածն իրեն կին ըրաւ։

3

ՎԱՐԴԻ ԾԱՌԸ

Աղքատ կին մը աղջիկ մը ունէր, որ վարդի մատաղ տունկ մը տնկեց հողէ ամանի մէջ, և բնակած խուցին պատուհանին առջեւ դրաւ։ Գարնան օրեր էին, և տունկը վարդի կոկոններով (գոնչա) լեցուն էր։ Օդն աղէկ եղած ատեններ՝ աղջիկը վարդին ծառը պատուհանէն դուրս կը թողուր, և իրիկուան դէմ, երբ արեւը մարը մտնելու վրայ կ'ելլար, ներս կ'առնէր։ Պատահեցաւ որ իրիկուն մը տունկը պահելու փոյթ չըրաւ, ինչպէս որ սովոր էր ընել, քանզի ըսաւ թէ հարկ չէ, վասն զի օդը տաք և մեղմ է։ Բայց երբ առտուն ելաւ, վարդին տունկը ցուրտէն չորցած տեսաւ։ Կուլար, երբ տունկին կը նայէր, ու տրտմութենէն կ'ըսէր. Ահա մէկ անմտութիւնն այնչափ աշխատութեանս արդիւնքը ջնջեց։ Ան ատեն մայրը պատասխան տուաւ անոր ըսելով. Այդ պզտիկ դիպուածը որ քեզի այնչափ ցաւ կը պատճառէ՝ կրնայ քեզի մեծ օգտակարութեան մը պատճառ ելլալ։ Ասկէ սորվէ թէ ինչ որ ցուրտը ծաղկած վարդի տունկին ըրաւ՝ նոյնը կ'ընէ բարուց ապականութիւնն անմեղութեան, և թէ ինքզինք մոլութենէ զերծ պահելու համար շարունակ փոյթ և միշտ զգուշութիւն պէտք է։

4

ԸՆԿՈՒՋԻ ԿՆՂԵԻՆԵՐ

Ծեր կոմսը Ա. ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը շատ կը սիրէր։ Քանի մը չաբ մարդիկ աս բանիս համար անոր բարկացած էին, այնպէս որ մէկտեղ երդում ըրին և զանի կորանցնելու ետեւէ էին։ Եւ արդարև շատ ստակ տուին չարագործ մարդու մը որ զանի հետեւեալ օրը գիշերանց սպաննել խոստացաւ։

Ազնուական կոմսը վերահաս վտանգին ամենեւին չէր սպասեր։ Անոր քեռորդիները, սիրուն տղաք, իրիկուան դէմ անոր եկան։ Կոմսն անոնց գալուն վրայ ուրախանալով, հանեց պտուղ՝ խնձոր, տանձ և ընկոյզ։ Երբ տղաքը մեկնեցան, կոմսն ուզեց քնանալ, և ինքզինք Աստուծոյ պաշտպանութեանը յանձնելով անկասկած քնացաւ։ Բայց կէս գիշերուան ատենները չարագործը որ գաղտուկ տունը մտած էր՝ կամացուկ մը կոմսին սենեակը մտաւ, մինչ անիկա աղէկ մը քնոյ մէջ էր, պզտիկ լապտեր մ'ալ անկողնին քով կը վառէր։ Չարագործը դանակը հանելով, և ձեռքը վեր վերցուցած անոր կը մօտենար։ Բայց մէկէն սենեկին մէջ այնպէս սաստիկ շառաչիւն մը լսուեցաւ, որ կոմսը քունէն արթնցաւ։ Երբ ելլելով տեսաւ մարդը դանակը ձեռքը, շուտով առաւ զէնքերը որ անկողնին գլխուն վերեւը պատէն կախուած էին, և սպառնացաւ զանի սպաննել։ Մարդը սարսափելով դանակը ձգեց ու թողութիւն կը խնդրէր։ Ետքը բանտ մտնելու ստիպուելով իրեն խրատ տուողներն յայտնեց։

Կոմսը կը մտածէր թէ այն շառաչիւնը պատճառողն ինչ էր որ զանի քունէն արթնցուց։ Աչուքներն ասդին անդին պտտցուցած ատենը տեսաւ որ տղաքը

գետինը ձգած էին ընկուզի կեղեւ մը, որուն վրայ կոխած էր չարագործը։ Կոմսը զարմանալով ըսաւ. Աստուծոյ խնամքովը ընկուզի կեղեւ մը զիս ազատեց, և անզգամներն արդարութեան սուրին մատնեց։

5

ՕԱՒՈՒՂԻ ԷՇԵՐԸ

Երեք հոգի Ամստերդամ քաղքէն ճամբայ ելլելով գործի մը համար մէկտեղ դեղ մը կ'երթային։ Ճամբուն վրայ կը տեսնեն գեղացի մը որ շտապով անոնց կու գար, և դէմքին տեսքէն կ'երեւար որ վերջին աստիճանի ագէտ և ապուշ էր։ Երեք հոգին իրարու կ'ըսեն. Եկէք ատիկա ծաղր ընենք։ Ան կ'ըսեն ու հեռանալով իրար քարընկէց մը իրարմէ զատ ճամբուն վրայ կը կենան։ Երբ գեղացին առջինին կը մօտենայ, անկէ սա խօսքը կը լսէ. Բարև, հայր Աբրահամ։ Այս խօսքը լսելով գեղացին անոր բարև կու տայ գլխով, և կ'ըսէ. Բարև։ Անկէ քիչ մը հեռուն կը տեսնէ առջինին միւս ընկերը, որ անոր կ'ըսէ. Բարեւ, հայր Իսահակ։ Ասոր ալ գեղացին նոյն պատասխանը կ'ընէ։ Եռքը անկէ առաջ երթալով կը գտնէ երրորդը որ կ'ըսէ. Բարև, հայր Յակոբ։ Ան ատեն գեղացին անոնց միտքը հասկնալով, անոր կ'ըսէ. Կը խաբուիք, պարոններ, ես Աբրահամ չեմ, ոչ Իսահակ, ոչ ալ Յակոբ, այլ Կիսեայ որդին Սաւուղն եմ, որ եկած եմ հօրս կորսնցուցած էշերը փնտռելու. բայց զարմանք, մերիններն էդ էին, իմ գտածներս արու են։

Ը

ԾՈՎՍԷՓ ԿՈՒՏՐ

Ծովսէփ երկրորդ, Գերմանացւոց կայսրը, իբր անծանօթ մը ըրած առջի ճամբորդութեան ատեն սուրհանդակներու կայան մը հասնելով՝ ձիերը փոխելու համար ախոռին մէջ ձի չգտաւ։ Սուրհանդակապետն անծանօթ անձին ըսաւ որ քիչ մը սպասէ, խոստովանելով թէ ձիերը ղրկած էր իր որդւոյն կնունքին հրաւիրուած ազգականներն ու բարեկամները բերելու։ Կայսրը մարդուն հետ խօսակցութեան սկսելով, և զանի ողջամիտ և հայրենասէր գտնելով՝ յայտնեց անոր թէ կը բաղձայ տղուն կնքահայր ըլլալ։ Սուրհանդակապետն անոր առաջարկութեանը զարմացաւ, բայց և այնպէս անծանօթ մարդը նախամեծար համարելով իր հօրեղբօրորդիէն որ երկրագործ էր՝ հաճելով յանձն առաւ։ Երբ եկեղեցի գացին, պաշտօնը սկսաւ։ Մկրտող երէցը կայսեր հարցուց. Անունդ ինչ է. ան ալ ըսաւ՝ Ծովսէփ է անունս։ Մականունդ ինչ է, կրկնեց երէցը։ Ի՞նչ պէտք է քեզի ասիկա, ըսաւ կայսրը, ինծի կ'երեւայ որ Ծովսէփ անունը միայն բաւական է։ Ոչ, պարոն, ըսաւ երէցը. կ'ուզենք ընտանիքիդ մականունն ալ գիտնալ։ Եթէ այնպէս է, ըսաւ ան ատեն կայսրը, մականունս է Ծովսէփ երկրորդ, կայսր Գերմանիոյ։ Երէցն ու հոն եղողներն ապշեցան, սուրհանդակապետն ալ թագաւորին ոտքն ինկաւ, որ զանի վերուց մարդասիրաբար, և անոր շատ պարգեւներ տալով խոստացաւ որ իւր սանուն յիշատակը չի մոռնար։

Ը

ԱՆՑԵԱԼ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ

Դիոն աքսորուելով ապերախտ Սիրակուսացիներէն, ապաւինեցաւ Մեգարացւոց քաղաքը, ուր Պրէդոտոս անունով մէկը կ'իշխէր։ Երբ պատահեցաւ որ ասիկա օր մը մէկուն կողմէն իրեն եղած անիրաւութեան մը համար իրաւունք պահանջէր, իշխանին պալատն երթալով անոր ներկայանալ ուզեց, բայց մէկուն հոգը չեղաւ այս երեւելի անձին առջի մեծութիւնն ու արժանի անոր պատիւ ընել։ Երկայն ատեն զանի սպասել տալէն ետքը՝ պատասխան տրուեցաւ թէ Պրէդոտոս կարեւոր գործերու զբաղած ըլլալով չի կրնար այն օրն անոր ընդունելութիւն ընել։ Դիոնի բարեկամները որ անոր հետ էին՝ կը զայրանային որ իբրեւ անարգ մէկու մը հետ վարուեցան այն սքանչելի անձին հետ որ իշխանութեան մէջ եղած ատենը միշտ մարդասիրաբար կը վարուէր իրեն դիմողներուն հետ։ Բայց Դիոն առանց տրտնջալու հանդարտութեամբ ըսաւ անոնց. Բարեկամներ, թերեւս ես ալ նոյնն ըրած եմ Սիրակուսայի մէջ իշխան եղած ատենս։ Ժամանակ անցնելէն ետքը այս մեծ անձն իր հայրենիքն աղատեց Դիոնեսիոս բռնաւորէն որ երկիրը կը հարստահարէր, և խաղաղութիւնն ու արդարութիւնը նորէն հաստատեց. բայց սպաննուեցաւ Աթենացի Կալիպպոսէն որ անոր հիւրն ու բարեկամն էր։ Իսկ Դիոնեսիոս բռնաւորը Սիրակուսայէն աքսորուելով եկաւ բնակեցաւ Կորնթոս, ուր վարժապետ ըլլալով աղքատութեան մէջ մեռաւ։

8

ԳՈՂՆ ՈՒ ԽՈԶԸ

Երկու մարդ որ արջ մը կը պտտցունէին՝ օր մը իրիկուան դէմ շատ ուշ գեղ մը հասնելով իջեւան մը իջան ուր կ'ուզէին այն գիշերն անցունել։ Պանդոկապետը որ իւր պարարեալ (պէսլի) խոզը նոր ծախած էր՝ արջն այն ախոռը դրաւ ուր առաջ խոզը կը կապէր։ Կէս գիշերուան ատենները գող մը որ ցորեկը եղածին տեղեակ չէր՝ դաղտ պանդոկը մտնելով կ'ուզէր պարարած խոզը տանիլ։ Կամացուկ մը ախոռին դուռը բանալով մութին մէջ խարխափելով ներս կը մտնէ, և փոխանակ խոզին զոր գտնել կը կարծէր՝ կը բռնէ արջը, որ ոտք ելլելով ահռելի ձայնով երկու թաթերը մարդուն վրայ կը նետէ, և այնպէս ուժով կը պնդէ զանի, որ մարդը չի կրնար շարժիլ։ Վախն ու տագնապն անոր ողբալի աղաղակներ հանել կու տան, այնպէս որ պանդոկին մէջ բոլոր քնացողներն անոր պոռալէն ցատկելով կ'արթննան, և դժուարաւ կրնան արիւնլուայ մարդը գազանին ճիրաններէն ազատել։ Բայց անիկա այս վտանգէն ազատելուն պէս արդարութեան ձեռքը մատնուեցաւ։

9

ԵՐԵՔԷ ԻՆԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ

Պարսից թագաւորներէն մէկն իր պաշտօնեաներուն գլխաւորին բարկանալով զանի իշխանութենէն կը ձգէ և անոր տեղ ուրիշ մը կը դնէ։ Բայց շնորհք մը ընելու համար՝ թոյլ կու տայ անոր որ բոլոր ընտանեօքը խաղաղութեամբ բնակելու համար իրեն տեղ մը ընտրէ, բոլոր ստացուածն ալ անոր կը շնորհէ։ Բայց պաշտօնեան թագաւորին կ'ըսէ. Ի՞նչ պէտք են

ինծի ասկէ ետքը այն ստացուածները զոր ինծի կ'ուզէ շնորհել ձեր վեհափառութիւնը. կ'աղաչեմ, հրաման տուէք որ ամէնն ալ ինէ առնուի. բայց հաճի ձեր վեհափառութիւնը խնդրածս կատարել. ցուցուի ինծի ձեր տէրութեանը մէջ անպիտան և ամայի գեղ մը կամ աւան մը զոր խնամելով շէնցնեմ։ Ան ատեն հրաման տուաւ թագաւորը որ մարդ հանուի՝ պաշտօնէին փափաքածին պէս տեղ մը փնտռելու. բայց թագաւորէն ղրկուողները գալով լուր տուին թէ բոլոր տէրութեան մէջ գիւղ կամ աւան և կամ բնակութեան տեղ մը չկար որ անշէն և անմշակ ըլլար։ Ան ատեն լաշտօնեան թագաւորին կ'ըսէ. Աղէկ գիտէի, արքայ, որ ինծի կառավարելու յանձնուած բոլոր երկրին մէջ չկայ բնաւ աւեր և անբնակ տեղ մը. այսպիսի տեղ մը խնդրած ատենս՝ նպատակս էր առիթ տալ որ անձամբ հասկնաք թէ ինչպէս շէն և ծաղկած ձեզի կը դարձնեմ երկիրը։ Երանի թէ ձեր վեհափառութիւնը գտնէր ուրիշ պաշտօնեայ մը որ կարող ըլլար ետքը նոյն վկայութիւնը տալ։

10

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

Կարոլոս ԺԲ. Պետրոս մեծէն Բուլգաւայի քով յաղթուելէն ետքը՝ երեք Սուետացի գիւղականք հայրենասիրութեան զարմանալի օրինակ մը տուին։ Ասոնք իմանալնուն պէս որ Սուեդի թագաւորն յաղթուեցաւ և մեծ կարօտութեան մէջ էր, իրենց բոլոր աւելորդ բաները՝ կարասի, հանդերձ, գարի, չոր խոտ և անասուն ժողվելով, զանոնք մօտ քաղաքներէն մէկուն մէջ ծախելու գացին, և անոնցմէ մէկը ծախուածին գինն առնելով և ձի մը հեծնելով՝ աճա-

պարանոք Սուլեմի բանակն հասաւ։ Մուր է թագաւորը։ կը գոչէր պահապաններուն հեռուէն, զիս ա-նոր տարէք, անոր բան մը պիտի ըսեմ։ Պաշտօնա-կալներէն մէկն անոր մտիկ ընելով զանի կարոլոսին առջև տարաւ։ Երբ գեղացին թագաւորին քով մտաւ՝ մէկէն ծնկան վրայ գալով ծոցէն երկու քսակ ոսկի հանեց, և թագաւորին տուաւ՝ յայտնելով անոր թէ ինչպէս մէկաեղ բերած էր այն գումարը երկու ըն-կերներովը։ Կ'ըսուի թէ կարոլոս մարդուն պատմու-թեանը վրայ յարտօսր շարժեցաւ, և ըսաւ. Ազնուա-կաններէս և ոչ մէկը հաւատարմութեան այսպիսի ա-պացոյց մը տուաւ։ Յետոյ խոստացաւ գեղացւոյն որ անոր հայրենասիրութեանն իբր վարձ՝ զանի ազնուա-կանութեան աստիճան բարձրացնէ, բայց երբ անիկա յանձն չառաւ և ընտրեց յաւէտ իւր վաղեմի բարե-կամներուն հետ իր աստիճանին մէջ մնալ, թագաւորն իր առջեւ գրել տուաւ հրովարտակ մը որով այն ազ-նուամիտ գեղացին և անոր երկու ընկերները բոլո-րովին հարկէ ազատ կ'ընէր, և իւր շնորհակալու-թիւնը ցուցնելու համար՝ մօրուքէն քանի մը թել փրցնելով. հրովարտակը կնքած կնքամոմին տակը դրաւ։

11

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՑ ՓԱՐՈՍԸ

Փարոսի աշտարակը որ Պտղոմէոս եղբայրասիրի հրամանաւ շինուեցաւ՝ աշխարհիս եօթը հրաշալեաց մէկն էր, և ուրիշ անոր նման աշտարակներ որ նա-ւավարներու առաջնորդութեան համար եռքը շին-ուեցան՝ նոյն անունն առին։ Անիկա քառանկիւն, ճերմակ մարմարէ, բազմայարկ մեծ շէնք մըն էր, և ունէր տանիք որուն վրայ ամէն գիշեր մեծ կրակ կը

վառուէր, զոր նաւավարք շատ հեռուէն կրնային տեսնել։ Շէնքին ձեւն հանող և գործը լմնցուցնող ճարտարապետը կը կոչուէր Սոստրատոս։ Ասիկա իւր ճարտարութեան համբաւը յետնոց թողուլ փափաքելով, և իւր անունը թագաւորին անունը հետ դնել չհամարձակելով այսպիսի միջոց մը խորհեցաւ։ Շէնքին ճակատը կրով ծեփելով վրան թագաւորի համար գովեստի խօսքեր գրեց, իսկ ծեփին տակը քարի վրայ ուրիշ գրուած մը փորագրեց։ Իբր դար մը ետքը ծեփը թափելով Պտղոմէոսի վրայ գրուածը ջնջուելով կորսուեցաւ, տակը փորագրուածը միայն կ'երեւար մեծամեծ նշանագիրներով այսպէս. «Սոստրատոս Կընիդացի, վրկիչ աստուածներուն՝ նաւարկութեան օգտին համար»։

12

ԴՐՕՇԱԿ

Դերձակ մը մեռնելու հիւանդութեան մէջ իյնալով՝ երազի մէջ զարմանալի բան մը կը տեսնէ։ Անոր կ'երեւար թէ վերջին ատեանին մէջ կը կենար, մահուան հրեշտակն ալ կեցած կը բանար անոր առջեւ շատ մեծ դրօշակ մը (պայրագ), տեսակ տեսակ կերպաններու (խուրմաշ) կտորներէ շինուած, զորոնք անիկա ատեն ատեն իր յաճախորդներէն (միւշթերի) գողցած էր։ Նոյն վայրկենին անոր կ'երեւէր թէ դրժոխքը կը մտնէր։ Մարդն այն տեսարանէն վախնալով քունէն ցատկելով ելաւ՝ բոլորովին պաղ քրտինքի մէջ։

Այս երազն իրեն Աստուծմէ ազդարարութիւն մը համարելով, ուխտ ըրաւ որ ալ չգողնար, եթէ ողջընար հիւանդութենէն։ Քիչ ատեն ետքը իրաւ հի-

ւանդութենէ կ'առողջանայ, և որովհետև իր առաքինութեանը վնասահ չէր, կը պատուիրէ իր գործաւորներէն մէկուն որ դրօշակն իրեն յիշեցնէ, երբ լաթ մը կտրելու ըլլայ։ Մարդն ատեն մը իր ուխտին մէջ հաւատարիմ մնալէն ետքը՝ օր մը թանկագին կերպասէ մը լաթ կտրած ատենը՝ ագահութեան հոգիէն փորձուելով կը գիջանի ընչասիրութեան, և կտաւէն մաս մը կը գողնայ։ Յիշեցնող մարդը պարապ տեղ անոր ազդարարութիւն կ'ընէ որ դրօշակն յիշէ։ «Դու ալ դրօշակովդ չափազանց կը ձանձրացնես ականջները, կ'ըսէ անոր դերձակը. երազի մէջ տեսած դրօշիս մէջ այս տեսակ կերպաս չկար»։

13

ՍԱՓՐԻԶՔ

Սափրիչ մը որուն գործն էր մօրուք ածիլել և մազ կտրել՝ շատ յաճախորդներ իրեն ձգելու համար խանութին դուրսը պատին վրայ նկարել տուաւ մարդ մը որ ծոմի իյնալով խղդուելու մօտ էր, և ուրիշ մը անոր վրայ գթալով՝ լողալով կուգար զանի ջուրէն հանելու, բայց բռնելու ատեն մազերէն որ ճշմարիտ չէին՝ սուտ մազը միայն ձեռքը կը մնայ, և աղատել ուզած մարդն ընկղմելով կը խղդուի։ Այս պատկերին վրայ մեծ տառերով գրուած էր այսպէս. Վայ անոնց որ կեղծ մազ ունին։ Ասով կ'ուզէր իմացնել թէ կեղծ մազերը վնասակար են։

Ուրիշ սափրիչ մը որուն գործն էր կեղծ մազեր շինել, երբ տեսաւ որ շատերն իր արուեստակցին օրինակէն համոզուելով կեղծ մազ գործածելէ ետ կը կենային, իրեն եղած վնասին առաջն առնելու հա-

մար սա հնարքը խորհեցաւ։ Նոյնպէս իր խանութին ճակատը նկարել տուաւ Աբիսողոմ մազերէն կախուած ծառէ մը. և տակը գրեց այսպէս. Երանի՛ ինչ մազերը կեղծ ելլայեն։

Պատմութիւնն այս զարմանալի մրցման (եարբշ) ինչ վախճան ունենալուն վրայ բան մը չըսեր, բայց հիմակուան սովորութիւնը կը ցուցնէ թէ կեղծ մազերը խափանուեցան, այլ անշուշտ նորէն կ'ելլեն. պէտք է համբերել։ Ասոր պէս շատ հրաշքներ գործած է նորաձեւութիւնը։

14

ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԽՐԱՏ ՄԸ

Մեծ զօրութեան տէր երիտասարդ իշխան մը Հընդկաստան կը թագաւորէր. և որովհետև շատ ինքնահաւան և հպարտ էր, իրեն և իր հպատակներուն շատ վնաս կ'ընէր։ Անոր հաւատարիմ ծառաները պարապ տեղ կ'իմացնէին անոր թէ թագաւորի մը ամենէն մեծ զօրութիւնն՝ իր հպատակներուն սիրտը շահելն է։ Անոր այս խրատը տուողներէն շատերն աչքէ ինկան և պատժի ենթակայ եղան. Իմաստուն մարդ մը ուզելով թագաւորը համոզել՝ զանի առանց բարկութեան շարժելու, նարտի խաղը հնարեց, ուր թագաւորը, թէպէտ ուրիշ անձինքներէն երեւելի է, առանց հպատակներուն և զինուորներուն օգնութեանը բան մը չի կրնար ընել։ Երիտասարդ թագաւորը, գնականէն հանճարեղ ըլլալով, խրատին զօրութիւնը հասկցաւ ու վարքը փոխեց, և այնպէս վերահաս չարիքին առջեւն առաւ։

Խաղը հնարող մարդուն երախտեացը հատուցում

ընել ուզելով, անոր հարցուց թէ ինչ փոխարէն կը խնդրէր. ան ալ ուզեց որ իրեն այնչափ հատ ցորեն տար որչափ որ նարտին տախտակին վրայ խորշեր կային, սա պայմանաւ որ ցորենի հատերուն թիւը միշտ կրկնուէր՝ առաջին խորշէն մինչև վերջինը որ վաթսուն և եօթներորդ է։ Թագաւորն անմիջապէս անոր խնդիրքը շնորհեց դեռ չքննած. բայց ետքը հաշիւ ընելով գտաւ որ Հնդկաստանի բոլոր հունձքը բաւական չէին խոստացածը կատարելու։ Ասկէ առիթ առնելով իմաստունը ցուցուց երիտասարդ թագաւորին թէ որչափ հարկաւոր է որ թագաւոր մը իր բոլորտիքն եղողներէն զգոյշ ըլլայ, և անոնց չթողու որ անոնց ըրած բարերարութիւնները գէշի գործածեն։

15

ԵՐԿՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Ուէսդմինսդէրի մեծ դպրոցին աշակերտներուն երկու դասերուն մէջտեղ վարագոյր մը կար զանոնք իրարմէ զատելու համար։ Պզտիկ աշկերտներուն մէկը օր մը չգիտնալով (առանց դիտման) վարագոյրը պատռեց, և որովհետև տղան բնութեամբ հեզ և վախկոտ էր, կը վախնար որ չըլլար թէ պատիժ ընդունէր վերակացուէն որ խիստ մարդ մըն էր։ Տղուն աշակերտակիցներէն մէկը որ անկէ մեծ էր տարիքով զանի հանդարտեցուց խոստանալով անոր թէ յանցանքն իր վրայ կ'առնէ, և ինք կը կրէ պատիժը։

Բաւական տարիներ ետքը ընտանի պատերազմ եղաւ Անգղիոյ մէջ, և այս երկու տղոց որ արդէն չափահաս էին՝ - ամէն մէկը մէկ կուսակցութեան կողմնակից եղաւ. մէկը ռամկապետաց կողմէն էր,

մէկալն ալ թագաւորական կողմէն։ Երբեմն մէկ կուսակցութիւնը, երբեմն մէկալը յաղթելէն ետքը, ռամկապետականք յաջողելով թագաւորական գործքին բոլոր վերին պաշտօնականները բռնեցին։ Ասոնց համար դատաւորներ դրուեցան, այն վախկոտ աշակերտն ալ որ դատաւորութեան հետեւած էր՝ այն դատաւորներէն մէկն եղաւ։ Դատուելու համար ատեան բերուողներուն անուններուն մէջ լսելով իր աշակերտակցին և բարեկամին անունը, զոր դպրոցէն ելլելէն ի վեր տեսած չէր, սիրտը շարժեցաւ. ուշադրութեամբ անոր նայեցաւ և իրեն այնպէս երեւցաւ որ ան էր, և ա՞յ քանի մը բան հարցնելով ստուգեց որ իրաւ ան էր, և առանց ինքզինք անոր յայտնելու շուտ մը ճամբայ ելաւ Լոնտրա երթալու։ Հոն պէտք եղած անձանց քով բանեցուցած աղդեցութեամբն ու ջանքովը յաջողեցաւ իր բարերարն աղատելու այն պատժէն որմէ անոր ընկերներէն մէկը չկրցաւ աղատիլ։

16

ԳԱՄ ՄԸ

Գեղացի մը քաղաք երթալու համար իր ձին համեստելով, տեսաւ որ ձիուն ոտքին գամերուն մէկը պակաս էր. և որովհետեւ երթալու կը փութար, ինքնիրեն ըսաւ. Ի՞նչ վնաս կամ օգուտ կայ ինծի, եթէ ձիուն ոտքը գամ մը աւելի կամ պակաս է։ Ա՛ս ըսելով ճամբայ ելաւ։ Ճամբան ձիուն մէկ ոտքին պայտը (նալը) խախտելով ինկաւ։ «Եթէ հոս տեղ մը պայտառ մը ըլլար», ըսաւ, «կրնայի պայտը տեղը դընել տալ. բայց որովհետեւ հոս այնպիսի մէկը չկայ, ձին կրնայ մէկալ երեքովը ճամբան գլուխ հանել»։ Բայց ճամբուն վրայի քարերը վիրաւորեցին կենդան-

ւոյն ոտքը, որ սկսաւ քալելու ատենը կաղալ. և այսպէս կաղն ի կաղը ծանր կերպով գայած ատենը, յանկարծ երկու գող ելան մացառներէն դուրս մարդը կողոպտելու, որ ձիուն կաղալէն չկրնալով շուտով պրծիլ, աւազակներուն ձեռքն ինկաւ, որոնք անոր մախաղին և մէջը եղածներուն հետ մէկտեղ ձին ալ առնելով, թողուցին մարդը որ երթար։ Անիկա ամէն բանէ զուրկ տուն դառնալու ստիպուելով, տրտմած ըսաւ ինքնիրեն. «Ի՞նչպէս կրնայի խորհել որ գամ մը պակաս ըլլալուն համար ձիս պիտի կորսնցունէի»։

17

ԽՈՐ ԾԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ռուսիոյ մեծամեծներէն մէկը՝ Տէրութեան գաւառներէն մէկուն իշխանութիւնը կ'առնէ, և գաւառին մէջ այցելութեամբ պտտած ատենը, կը տեսնէ ճերմակ մազերով մարդ մը որ գեղէն քիչ մը հեռուն եղող տնակի մը դուռը նստած կուլար, և անոր կ'ըսէ. «Ի՞նչ ունիս, մարդ, ինչու համար տրտմած ես և կուլաս»։ «Տէր», կ'ըսէ ծերը հառաչելով, «կուլամ, վասն զի հայրս գիս ծեծելով դուրս ըրաւ»։ Իշխանը զարմանալով այս խօսքին, և շուտ մը ձիէն իջնելով ներս կը մտնէ։ Ոտքը տանը բակին մէջ դրած ատենը՝ հոն ճերմակ մազերով առջինէն աւելի ծեր ուրիշ մարդ մը կը տեսնէ, որ բարկացած ալ կ'երեւէր։ «Ինչու համար խռոված ես», կ'ըսէ անոր գաւառապետը։ «Մի հարցունէր, տէր», կ'ըսէ ծերը. «որդիս որ դուռը կը կենայ՝ անզգուշութեամբ գետինը ձգեց ծերունի հայրս, որ քամակին ոսկրը կոտրելով նստած է»։ Գաւառապետն ըսուածները կատակ կարծեց. բայց շուտով հասկցաւ որ կատակ

չէր խօսքը, քանզի սենեակ մը տարուելով հոն կրա-
կարանին մօտ մեծկակ աթոռի մը վրայ ուրիշ մարդ
մը տեսաւ շատ ծեր, որուն կռնակը ծռած էր ծերու-
թենէն, բայց դեռ աշխոյժ և ուժով էր. «Իրաւ», ըսաւ դաւառապետն ինքնիրեն, «այս մարդիկը նա-
հապետներուն ցեղէն են»։

18

ՋՈՐԻ ՄԸ

Բժիշկ մը իր Ջորին հեծնելով կոկորդին մէջ խա-
ղաւարտ մը ունեցող հիւանդ մը տեսնելու կ'երթար։
Երթալու տեղը հասնելով և Ջորիէն վար իջնելով, հոն
դրանն առջին հանդիպեցաւ իր ճանչուորներէն մէկուն
որուն հետ սկսաւ խօսիլ։ Երբ խօսքը երկնցաւ, սան-
ձը թողուց, Ջորին ալ տանը դուռը բաց գտնելով,
ներս մտաւ։ Հիւանդին խուցը, կ'ըսէ պատմութիւ-
նը, բակին վրայ էր և կէս մը բաց թողուած էր, որ-
պէս զի ներս օդ բանէր։ Կենդանին ասդին անդին
նայելով, դուցէ ուտելու բան մը գտնելու համար,
և բաց դուռը տեսնելով սանձովը և համեստովը կը
մտնէ հիւանդին խուցը, որ ոտքի ձայն լսելով և
կարծելով թէ բժիշկն է, առանց ասդին դառնալու՝
թեւն անոր կ'երկնցնէ որպէս զի զննէ։ Ջորին ա-
ռանց պատճառը գիտնալու՝ իր առջեւը երկնցած թեւ
մը տեսնելով ակռաները դաստակէն (պիլէկ) կը բռնէ։
Հիւանդը սարսափած ասդին կը դառնայ, և Ջո-
րին տեսնելով անկողնէն ցատկելով կ'իջնէ որ կեն-
դանին դուրս ընէ, բայց սաստիկ ծիծաղելէն կոկոր-
դին մէջի խաղաւարտը կը պատռի։ Այն միջոցին բը-
ժիշկը վրայ հասնելով կ'ուզէր Ջորին մտրակով (խամ-
չիով) ծեծել. հիւանդը ձայն հանելով կ'ըսէ. «Այդ

անասնոյն վնաս մ'ըներ, պարոն բժիշկ, այս դէպքը զարմանալի է. այդ ջորին ըռնտցուց այնպիսի հիւանդութիւն մը որուն գուցէ արուեստը ճար մը պիտի չկրնար ընել. եթէ նորէն այսպիսի հիւանդութեան մը մէջ իյնամ, այդ ջորին ղրկէ, և դուն անձամբ ինծի գալու մի յոգնիր »։

19

ԹԱՂՈՒԱԾ ԳԱՆՁ ՄԸ

Կը պատմուի թէ երկրագործ մը որ աշխատութիւնը շատ կը յարգէր՝ ուզելով իր մահուանը մօտ գործքով ցուցնել իր որդւոյն թէ որչափ օգտակար է աշխատութիւնը, զանի կը կանչէ իր քով, և գաղտնիք մը յայտնելու պէս անոր կ'ըսէ. « Տղաս, մեր արտին մէջ որ կը գործենք՝ թաղուած գանձ մը կայ, բայց թէ ո՞ր տեղն է՝ չեմ գիտեր »։ Այս ըսելով՝ անոր խրատ կու տայ որ, առանց մէկուն յայտնելու ինք անձամբ փորէ արտը։ « Այսպէս ընելով », կ'ըսէր, « ստուգիւ պիտի գտնես գանձը »։ Մարդը կը մեռնի, և որդին թաղուած գանձը գտնելու յուսով, կ'առնէ բահ և բրիչ, և շատ օրեր աշխատելով արտը ծայրէ ծայր փորեց, և գանձին չպատահելով՝ տրտմեալ և յուսահատ կ'երթայ։

Բայց երկիրն այնպէս գործուելով և ցանուելով, հունձքի ատենը կու տայ առատ բերք, զոր երիտասարդ երկրագործը ժողվելով և շտեմարաններու մէջ դնելով՝ շատ կը հարստանայ։ Անատեն կը հասկնայ թէ հօրն ըսած գանձը նոյն իսկ աշխատութիւնն էր։

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

Ածականն ինչ է. 13. Տեսակները. 37. Որակական ածականք. 37. Ածականաց համաձայնութիւնը. 46. Ածականաց աստիճանները. 161. Գերադրական աստիճան. 161. Ածական մը իրի մը յատկութիւնը բանի կերպով կրնայ ցուցնել. 161. Ածականաց խընդիրները. 165. Ստացական ածականք. 43. Ի՞նչպէս կը հոլովին. 43. Անոնց համաձայնութիւնը. 46. Ցուական ածականք. 44. Ի՞նչպէս կը հոլովին. 44 Անոնց համաձայնութիւնը. 51. Անորոշ ածականք. 37. Ի՞նչպէս կը հոլովին. 44. Անոնց համաձայնութիւնը. 58. Թուական ածականք. 37. Տեսակները. 38. Բացարձակ թուականք և անոնց հոլովմունքը. 38–39–40–41. Դասական թուականք և անոնց հոլովումը. 42. Անձներական թուականք և անոնց հոլովումը. 43. Թուական ածականաց համաձայնութիւնը. 49. Թուական և անորոշ ածականաց խնդիրը. 165. Հարցական ածականք. 37. Անոնց հոլովումը. 45. Անոնց համաձայնութիւնը. 59։

Ածանցական մասնիկներ. 192–196–197

Ածանցեալ բառեր. 192

Անեզական անուանք, Տես Անուն.

Անորոշ և որոշեալ հայցական. 75. Անոնց տարբերութիւնը. 75.

Անուն. ինչ է. 10. Քանի յատկութիւն ունի. 11. Անեզական անուն. 11. Անեզական անուան տէր բայեր, 19 Անուններն ինչպէս կը հոլովին. 11–23.

Ա-ՈՒՆ և ԵՐՈՒՆ բառերուն հոլովումը. 42.

Արմատ բառեր. 192.

Բաղդատութիւն. Քանի տեսակ է. 161. Հաւա-

պարութեան և տարբերութեան բաղդատութիւնները ինչ կը ցուցնեն և ինչպէս կը բացատրուին. 161. Բաղդատութեան մէջ ածականին վրայ ինչ մասնիկ կ'աւելնայ. 162. Բաղդատութիւնը երբ նուազութիւն կը ցուցնէ. 162.

Բայ. ինչ է. 14. Քանի յատկութիւն ունի. 14. տեսակները. 15. Էական բայ. խոնարհումը. 15. Ածական բայ. 65. Տեսակները. 66. Ներգործական բայ. 66. Չէզոք բայ. 66. Լծորդութիւն Ա. 67. Ա. լծորդութեան վրայ գիտելիք. 69. Լծորդութիւն Բ. 73. Բ. լծորդութեան վրայ գիտելիք. 75. Լծորդութիւն Գ. 83. Գ. լծորդութեան վրայ գիտելիք. 85. Լծորդութիւն Դ. 90. Դ. լծորդութեան վրայ գիտելիք. 92. Բայերուն ժամանակները. Քանի են. 14. Բաղադրեալ ժամանակներ, 16, 199. Բայերուն եղանակները. Քանի են. 14. Բայերուն կրաւորականը. 98. Ասոնց խոնարհման ձեւը. 98–106. Անկանոն բայեր. 112, 119, 128, 138. Պատմական և պարառական խնդիր առնող բայեր. 141. Անցողական բայեր. 168. Անոնց խոնարհումը. 169. Եմ բայը երբ էական բայ է. 172. Եմ բային ուրիշ նշանակութիւնները. 173. Եմ բայը ունի նշանակութեամբ. 175. Ասոր գործածութիւնը. 174. Գոմ բայը. 173. Ասոր գործածութիւնը. 174. Դիմաւոր բայ մը անդէմի փոխել. 187–190։

Բայանուն. ինչ է. Անոնց գործածութիւնը. 95. 200. Բայանունէ և դոյականէ բաղկացեալ բարդեր. 172. Բայանունէ և մակբայէ բաղկացեալ բարդեր. 200։

Բառեր. ինչպէս խօսք կը կազմեն. 9. Տեսակները. 10։

Բարդ անուններ. 198. Անոնց կապը. 198. Երկու դոյականէ բաղկացեալ բարդեր. 198. Դոյականէ և ածականէ բաղկացեալ բարդեր. Տես և Բայանուն։

Բացայայտիչ · 169 ։
Գիր , ինչ է · 9 ։
Գոյական , Տես Անուն ։
Դերանուն · ինչ է · 61. Տեսակները · 61. Էական դերանուն և հոլովումը · 61. Ստացական դեր· 63. Ասոնց վրայ գիտելիք · 63. Ցուցական դեր· 63. Ստացական և Ցուցական դերանուանք ածականն են թէ գոյական · 63. Ցարաբերական դեր· 63, 173. Ցարաբերականը դիմաւոր բայով ինչ բառերու զօրութիւն ունի · 173. Ցարաբերականին բային ժամանակները · 175. Դիմաւոր բայով յարաբերական հոլոված · 176. Ցարաբերական՝ յարաբերելոյն նախադաս · 177 ։
Դէմք · քանի է · 15 ։
Թիւ , ինչ է · 11. քանի է · 11. Անեզական · 11. Անեզականաց բայը · 19. Բայերուն թիւը · 15. Թուական անուն · Տես Ածական ։
Ինքն , ի՞նչ բառերը · 62 ։
Լեզու · ինչ է · 9. Օրէնքը · 9 ։
Լծորդութիւն · Տես Բայ ։
Լուծում , 16. 22. 35. 48. 51. 54. 56. 58. 60. 65 71. 73. 78. 82. 89. 94. 98. 119. 127. 138. 165. 167. 175. 161. 164. 169. 173. 180. 181 ։
Խնդիր · Հայցական հոլով՝ սեռի խնդիր · 66. Բընութեան խնդիր · 76. Հայցական հոլով բնութեան խնդիր · 162 , 167 ։
Խօսք , ինչ բանէ կը բաղկանայ · 9։
Կոչական · 170. Կոչականին հետ ինչ բառ կը գործածուի · 171։
Հոլով · ինչ է · 10. քանի է · Սեռական հոլով · 32. Ի՞նչ կը կոչուի · 32. Տրական հոլով · 76. Բացառական հոլով · 106. Գործիական հոլով · 110 · Հայցական հոլով · Տես Խնդիր ։

Հոլովում. Ա. 11. Գիտելիք Ա. Հոլովման վրայ. 12. Բ. Հոլովում. 12. Գ. Հոլովում. 12. Գիտելիք. 12. Դ. Հոլովում. 13. Գիտելիք. 13. Ե. Հոլովում. 23. Գիտելիք. 23. Զ. Հոլովում. 24. Է. Հոլովում. 24. Գիտելիք. 25. Ը. Հոլովում. 25. Գիտելիք. 26. Հոլովման մէջ ձայնաւորներու փոփոխութիւնը. 27. Անկանոն հոլովմունք. 30, 31, 32։

Զայն. ինչ է. 1։

Մակբայ. 85. Տեսակները. 86. Ասք, անդ, էլն. մակբայներուն մէկ գործածութիւնը. 86. Բացասական մակբայ. 115։

Մասունք բանի. 10։

Ցատկացուցիչ. 32. Ո՞ւր կը դրուի. 33. Ցատուկ անուն յատկացուցիչ. 33։

Ցատուկ անուն. 13. Ցատկացուցիչ. 33։

Ցոդ. ինչ է. 17. Ո՞ւր կը դրուի. 17, 33. Ե՞րբ չի դրուիր. 17. Ե՞րբ կը դրուի. 20, 52։

Նախադասութիւն. ինչ է. 16. Զեղչեալ նախադասութիւն. 82. Խօսք մը քանի նախադասութենէ կրնայ բաղկանալ. 179. Խօսքի մէջ քանի նախադասութիւն ըլլալը գիտնալ. 179. Գլխաւոր նախադասութիւն. 179. Միջանկեալ նախադասութիւն. 179. Միջանկեալ նախադասութիւնն ինչպէս կը հասկցուի. 179։

Նախադրութիւն. ինչ է. 78. Ընդ նախադրութիւն. 124. Ընդ՝ սեռականով. 124. Ընդ՝ տրականով. 125. Ընդ՝ հայցականով. 125. Ընդ՝ կրկնուած. 125. Ընդ՝ գործիականով. 126. Ասք նախադրութիւն՝ տրականով. 126. Ասք հայցականով. 126. Տեղւոյ այլ և այլ պարագայ ցուցնող նախադրութիւնք. 134. Իյեռն, հանդերձ նախադրութիւնները. 166։

Նախդիր. է նախդիր. 79,94. Ա՜, վոխանակ է

նախդրի. 80. Ա՝, ա՝ է. 95. Ասոնց գործածութիւնը անորեւոյթի հետ. 95. Ա՝ նախդիր անորոշ հայցականով. 108. Տրականով. 109. Սեռականով. 109. Գործիականով. 116. ց նախդիր. 116. շ նախդիր՝ բացառականով. 141. շ նախդիր՝ գործիականով. 142։

Շարադրութիւն. կարգը. 69։

Պարագայք գործողութեան. 78. Ի՞նչպէս կը բացատրուին. 79։

Ս, ռ, ն գիրերուն գործածութիւնը. 55, 174։

Ստորոգելի. ինչ է. 16. Ի՞նչ հոլով ըլլալու է. 168. Ստորոգելի՝ տէր բայիին վերաբերեալ. 168. ուղղականէն զատ ուրիշ ինչ կերպով կրնայ գործածուիլ. 168. Հայցական ստորոգելի. 170։

Տամ բայով անորեւոյթ. 168։

Տէր բայի. 16. Անեզական տէր բայիներուն բայը. 19. Սեռական տէր բայի. 182. Տրական տէր բայի. 183։

Քերականութիւն. ինչ է. 10։

ՑԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

Դաս Ա. Լեզու, բերականութիւն, մասունք բանի 9
» Բ. Անուն և ածական 10
» Գ. Բայ 14
» Դ. Լուծում և յօդ 16
» Ե. Տէր բայի և յօդ 19
» Զ. Հոլովմունք անուանց 23
» Է. Հոլովման մէջ ձայնաւոր գիրերու փոփոխութիւնը 27
» Ը. Անկանոն հոլովմունք 30
» Թ. Սեռական հոլով յատկացուցիչ 32
» Ժ. Ածականներուն տեսակները 37
» ԺԱ. Ածականաց համաձայնութիւնը 46
» ԺԲ. Դերանուն 61
» ԺԳ. Ածական բայ, սեռի խնդիր 65
» ԺԴ. Ա. լծորդութեան բայեր, շարադրութեան կարգը 67
» ԺԵ. Բ. լծորդութեան բայեր, անորոշ հայցական բնութեան խնդիր 73
» ԺԶ. Նախադրութիւն 78
» ԺԷ. Գ. լծորդութեան բայեր, մակբայ . . . 83
» ԺԸ. Դ. լծորդութեան բայեր 90
» ԺԹ. Ի, առ, նախադրութիւնք, բայանուն . 94
» Ի. Կրաւորական բայ, բացառական հոլով 98
» ԻԱ. Առ, նախադրութիւն, գործիական հոլով 108
» ԻԲ. Անկանոն կամ զարտուղի բայեր, բացասական մակբայ, առ, նախադրութեան ուրիշ գործածութիւնը, ց, նախդիր 112
» ԻԳ. Անկանոն բայեր. ընդ և ըստ նախադրութիւնք 119

Դաս ԻԴ. Անկանոն բայեր, տեղւոյ պարագայ ցուցնող նախադրութիւնք 128
» ԻԵ. Անկանոն բայեր 138
» ԻԶ. Զ նախդրին այլ և այլ գործածութիւն-թիւնները 141
» ԻԷ. Հայցական հոլով բնութեան խնդիր . . 162
» ԻԸ. Հայցական հոլով բնութեան խնդիր . ի ձեռն, հանդերձ, նախադրութիւնները 165
» ԻԹ. Անցողական բայեր, տամ բայով անե-բեւոյթ 168
» Լ. Եմ բային քանի մը գործածութիւնե-բը . Գում 172
» ԼԱ. Եմ բայն ունիմ նշանակութեամբ . . 175
» ԼԲ. Ածականաց աստիճանները 161
» ԼԳ. Ածականաց խնդիրները 165
» ԼԴ. Ստորոգելի հայցական, և նախդրիւ . 168
» ԼԵ. Բացայայտիչ, կոչական 169
» ԼԶ. Ցարաբերական դերանուն 173
» ԼԷ. Բաղադրեալ ժամանակներ, տէր բայի 181
» ԼԸ. Դիմաւոր բայերն անդէմի փոխել . . 187
» ԼԹ. Արմատ և ածանցեալ բառեր 192
» Խ. Բարդ անուններ 198
» ԽԱ. Բայանուն, բարդ բառեր 200
» ԽԲ. Բարդ բառեր . բայանուն և մակբայ . 207
Նախընթաց դասերուն վերաբերեալ խառն հրա-հանգներ 209
Ցովսէփ գեղեցկին պատմութիւնը 236
Այլ և այլ պատմութիւններ 245
1 Շնիկ 245
2 Լաւ դրացիներ 246
3 Վարդի ծառը 247
4 Ընկուզի կեղեւներ 248

5 Սաւուղի էշերը 249
6 Ցովսէփ կայսը 250
7 Անցեալ մեծութիւն 251
8 Գողն ու խոզը 252
9 Երեսէ ինկած պաշտօնեան 252
10 Հայրենասիրութեան օրինակ մը . . . 253
11 Աղեքսանդրիոյ փարոսը 254
12 Դրօշակ 255
13 Սափրիչք 256
14 Հանճարեղ խրատ մը 257
15 Երկու բարեկամներ 258
16 Գամ մը 259
17 Խոր ծերութիւն 260
18 Ջորի մը 261
19 Թաղուած գանձ մը 262

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.
FL0013080

ЦЕНА 1 р.
№ 13062